

REVISTA AVOCATUL

2024

Colegiul de redacție al revistei Avocatul

Avocat dr. **Sergiu Stănilă** *Vicepreședinte UNBR, Decanul Baroului Timiș*

Prov.univ.dr. avocat **Dan Oancea** *Membru în Comisia Permanentă a UNBR, Director INPPA*

Avocat **Flavia Teodosiu** *Membru în Comisia Permanentă a UNBR*

Prov.univ.dr. avocat **Mihai Hotcă** *Rector al Universității Nicolae Titulescu din București*

Avocat dr. **Iosif Friedmann-Nicolescu** *Prodecan, Baroul București*

SUMAR:

Editorial: Marea provocare constă în apărarea valorilor profesiei concomitent cu nevoia de a răspunde noilor cerințe ale pieței 1

Av.dr Traian Briciu, Președinte UNBR

Remedii privind (ne)reprezentarea de către avocat a părților cu interese contrare 3

Av.dr Sergiu Stănilă, vicepreședinte UNBR

O provocare actuală: răspunderea avocaților pentru utilizarea inteligenței artificiale în activitatea profesională 10

Av.dr.Alexandru Suciu, Decan al Baroului Sibiu, Membru al Comisiei Permanente

Drept comparat. Împrumuturi structurale de impact pentru profesia de avocat prin acceptarea factorului evolutiv. Drept francez. Drept german. Drept american. Transpunerea și adaptarea prin raportare la particularitățile populației din sistemul juridic receptor 13

Av. Marian Șenchiu, decan al Baroului Vaslui

Provocările deontologice ale profesiei de avocat din prisma conceptelor culturale japoneze *giri* și *ninjō* 19

Avocat stagiar Andreea-Mihaela Stancu, Baroul București, Baroul București

Dark Cockpit. Preschimbarea vulnerabilităților în oportunități în profesia de avocat 27

Av. Alexandru Șerpe, Baroul București

Este profesia de avocat compatibilă cu activitatea specifică Tiktokerilor și creatorilor de conținut, în general? 34

Av.Andreea Paulescu, Baroul București

Ce poate face doar avocatul? - Clarificarea activităților rezervate avocaturii in contextul evoluției digitale 41

Av. Ioana Alexe, Baroul București

Redundanta pledoarie a avocatului apărării. Pseudo-aplicarea principiului egalității armelor în procedura camerei preliminare 48

Av. Carmen Maria Capră, Baroul Sibiu

Anatomia adevărului prin prisma unui avocat p(l)edant 51

Av. Ion Capșuna, Baroul București.

Minunata lume (juridică) nouă: IA – prieten sau dușman?	57
<i>Av. Laura-Mădălina Dorneanu, Baroul București</i>	
Digitalizarea avocaturii între riscuri și beneficii. Cui îi este frică de digitalizarea avocaturii?	61
<i>Av. Laura-Ionela Floarea-Ghiță, Baroul Argeș</i>	
Adaptarea ofertei de servicii avocațiale la noile cerințe ale pieței	68
<i>Av. Viorel-Bogdan Florea, Baroul București</i>	
Limitările și regulile etice în publicitatea avocaților: o analiză comparativă între diferite jurisdicții	72
<i>Av. stagiar Mădălina-Alexandra Ion, Baroul Hunedoara</i>	
Marketingul avocațial la confluența dintre digitalizare și valorile imuabile deontologiei profesionale	77
<i>Av. Stagiardr. Larisa-Cătălina Ionescu, Baroul București</i>	
Credo, ergo liberum sum – elogiul crezului profesional la confluența cu libertatea profesiei de avocat	84
<i>Av. stagiar Amallya Elena Istrate, Baroul București</i>	
Roboții în robe. Revoluția inteligenței artificiale în sălile de judecată	88
<i>Av. Alexandra Istudor-Kipel, Baroul Dolj</i>	
Provocări și remedii în privința apărării confidențialității avocat-client în era digitală	96
<i>Av. Roxana Mărgulescu, Baroul Cluj</i>	
Dominarea instituțională a Ministerului Public - Provocări pentru avocați și securitatea drepturilor clienților	103
<i>Av. Andrei-Sebastian Murariu, Baroul București</i>	
Deontologia avocatului și utilizarea Inteligenței Artificiale	109
<i>Av. Constantin Neacșu, Baroul București</i>	
Avocatul și educația juridică a justițiabililor	114
<i>Av. dr. Cristina Nicorici, Baroul Timiș</i>	

Eclipsa noilor tehnologii asupra sistemului judiciar. O privire spre viitor	117
<i>Av. Andreea Mădălina Nicu, Baroul Dolj</i>	
Sănătatea mintală în rândul avocaților. Implicațiile burnout-ului și posibile soluții	124
<i>Av. Daniela-Veronica Oanță, Baroul Vâlcea</i>	
Strategii de succes pentru avocați: Transformarea vulnerabilităților în oportunități	131
<i>Av. stagiar Răzvan Obârșie, Baroul Timiș</i>	
Câteva dificultăți procedurale din perspectiva Legii nr. 414/2023. Oportunități și provocări ale reprezentanților convenționali	138
<i>Av. stagiar Rareș Petrescu, Baroul București</i>	
#include<LAW>	145
<i>Av. Isabela Porcius, Baroul Cluj</i>	
Certificarea specializării avocatului, un imperativ profesional	150
<i>Av. stagiar Remus Sincu, Baroul Dolj</i>	
Avocatul european la răscruce de drumuri între noi oportunități și extincție	156
<i>Av. Stan Laura-Maria, Baroul București</i>	
Digitalizarea avocaturii. Vulnerabilitate sau oportunitate	161
<i>Av. stagiar - Luana Tiasimna Tudor Căprariu, Baroul București</i>	
Implicațiile utilizării inteligenței artificiale pe piața serviciilor juridice	167
<i>Av. stagiar Loredana Tufaru, Baroul Iași</i>	
Tendințe în marketingul avocațial. Noi forme de promovare și compatibilitatea cu etica și deontologia profesională	173
<i>Av. stagiar Țurcan Vasile, Baroul Iași</i>	
Avocatura și provocările ei	180
<i>Av. dr. Doina Stupariu Baroul Iași</i>	
<i>Av. Codrin Stupariu, Baroul Iași</i>	

Scurt istoric al Congreselor avocaților din țara noastră

Partea I (1911 – 1934) 183

Av. Danny Bârdan, Baroul București

Scurtă comparație a Legii 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat cu Legea pentru organizarea și unificarea corpului de avocați din 21 februarie 1923 192

Av. Mihai Tănăsescu, Baroul București

Bicentenarul nașterii eroului național – Avocatul Avram Iancu 1824 – 2024 195

Av. dr. Iosif Friedmann Nicolescu, Baroul București

MAREA PROVOCARE CONSTĂ ÎN APĂRAREA VALORILOR PROFESIEI CONCOMITENT CU NEVOIA DE A RĂSPUNDE NOILOR CERINȚE ALE PIEȚEI

Av. dr. Traian Briciu

Președinte UNBR

De câțiva ani deja, la nivel european există o schimbare de optică extremă cu privire la evoluția avocaturii, care virează către o perspectivă foarte comercială, centrată pe consumator și creștere economică. Această „mercantilizare” a profesiei nu este bine văzută de majoritatea avocaților, fiind chiar în profundă contradicție cu viziunea asupra profesiei consacrată de secole. Crezul nostru, transmis din generație în generație, este că avocatura este o profesie de vocație, iar scopul ei nu este urmărirea profitului, ci apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale oamenilor. Din păcate, schimbările sunt profunde și insurmontabile, deoarece fac parte dintr-un trend global.

Astfel, în zilele noastre, principala provocare pentru profesie este apărarea principiilor și valorilor profesiei concomitent cu nevoia de a răspunde noilor cerințe ale pieței. Sau, cu alte cuvinte, concomitent cu nevoia de creștere economică. Stagnarea nu este interzisă de circumstanțele timpului!

În abordarea sa comercială, cu scopul declarat al dezvoltării pieței serviciilor, Comisia Europeană face presiuni asupra statelor membre pentru eliminarea unor restricții considerate bariere de concurență. Acestea se referă în special la deschiderea accesului în profesie, reducerea activităților rezervate și partajarea acestora cu alte profesii noi, deschiderea formelor juridice autorizate de exercitare a

profesiei sau relaxarea normelor de publicitate. Totodată, tot mai multe state europene au deschis ușa non avocaților pentru a participa cu investiții de capital și chiar a deveni parteneri în firmele de avocatură, au apărut noi forme de exercitare interprofesionale, care reunesc avocați, contabili, auditori financiari sau alți profesioniști, în scopul livrării unor servicii integrate către clienți, conform cerințelor pieței. Vorbim de evoluții care în urmă cu câțiva ani doar păreau de neconceput pentru avocați. Însă cu toată opoziția avocaților, aceste schimbări s-au produs deja în foarte multe state europene.

Problema care se pune acum este pentru cât timp mai putem păstra abordarea tradițională a avocaturii? Dacă avem în vedere indiciile recente, suntem la limită! Conform Raportului de țară din 2023 privind România¹, „*restricțiile de reglementare impuse profesiei de avocat sunt mai stricte în România decât media UE. (...) Avocații intră sub incidența dispozițiilor privind forma juridică, a normelor de incompatibilitate și a restricțiilor multidisciplinare, toate acestea putând afecta potențialul de inovare al acestui sector. (...) Recomandă eliminarea restricțiilor inutile în materie de reglementare în privința profesiei de avocat*”.

Având în vedere aceste concluzii ale Comisiei Europene, în februarie 2024 Ministerul Justiției a trimis o adresă către UNBR, în care solicită efectuarea unei analize a restricțiilor existente în legislația națională, „în vederea

¹ Comisia Europeană - [Raportul de țară din 2023](#) privind România - care însoțește documentul RECOMANDARE A CONSILIULUI privind Programul național de reformă al României pentru 2023 și care include un aviz al Consiliului privind Programul de

convergență al României pentru 2023 (COM(2023) 623 final), pag. 11, 17 și 61

identificării unor eventuale măsuri de adaptare a acesteia”. Aceasta înseamnă că trebuie să ne grăbim cu identificarea soluțiilor la provocările profesiei, pentru că altfel o vor face alții.

Conform recomandărilor Comisiei din 2021², suntem invitați să analizăm aspectele privind eliminarea unor restricții privind activitățile rezervate și normele de incompatibilitate, precum și cu privire la formele juridice autorizate de exercitare a profesiei (cerințe privind deținerea de capital și drepturile de vot, participarea non avocaților la formele de exercitare). Așteptăm acum noul Raport de țară din cadrul Semestrului European, care va fi publicat spre sfârșitul lunii iunie 2024, eventual împreună cu propunerile de recomandări specifice.

Cele spuse mai sus sunt o parte din motivele pentru care UNBR a lansat un sondaj către avocați, cu scopul de a identifica schimbările necesare și oportunitățile privind exercitarea profesiei de avocat. Printre obiectivele specifice sondajului se numără identificarea așteptărilor avocaților față de organele profesiei, analiza dinamicii pieței avocaturii și identificarea noilor nișe de practică, percepția privind amenințările

din piață, nivelul de adaptare a avocaților la schimbările economice și tehnologice.

De asemenea, încercăm să implicăm cât mai mult tinerii avocați să participe cu idei inovatoare la evoluția profesiei pentru că avem nevoie de viziunea lor de perspectivă și aportul lor este foarte important. Acesta este și scopul concursului de eseuri juridice Naumescu, care a ajuns la a 4-a ediție și pe care sperăm să-l transformăm în tradiție.

Tema generală propusă acestui concurs coincide cu tema Congresului Avocaților, iar cea din acest an este „Oportunități și vulnerabilități actuale în profesia de avocat”. Ne-am bucurat să vedem că mare parte din eseuri abordează provocările deontologice pe care le aduc aceste schimbări dictate de cerințele de adaptare la nevoile pieței. Din lucrările lor reiese că tinerii avocați realizează foarte bine că avocatura nu va supraviețui fără conservarea valorilor consacrate ale profesiei, dar nici fără adaptare la noile vremuri. Vă invit să citiți ideile lor în acest număr al revistei „Avocatul” și așteptăm în continuare propuneri și idei pentru profesia noastră din partea tuturor avocaților, indiferent de vârstă.

² Idem, Cap II.4. „Avocați”

REMEDIILE PRIVIND (NE)REPREZENTAREA DE CĂTRE AVOCAT A PĂRȚILOR CU INTERESE CONTRARE

Avocat dr. Sergiu I. STĂNILĂ

Vicepreședinte UNBR

Decan Baroul Timiș

Rezumat: Avocatul promovează și apără drepturile, libertățile și interesele legitime ale omului¹. Avocatul are dreptul să asiste și să reprezinte persoanele fizice și juridice în fața instanțelor autorității judecătorești și a altor organe de jurisdicție, a organelor de urmărire penală, a autorităților și instituțiilor publice, precum și în fața altor persoane fizice sau juridice, care au obligația să permită și să asigure avocatului desfășurarea nestingerită a activității sale, în condițiile legii². Orice persoană are dreptul să își aleagă în mod liber avocatul³. Avocatul are îndatorirea de a-și îndeplini cu conștiinciozitate, onoare și probitate profesională obligațiile față de client, în raporturile cu persoanele fizice, cu autoritățile și instituțiile publice sau private, cu alte persoane juridice, cu ceilalți avocați, precum și în relația sa cu publicul în general⁴.

Cuvinte cheie: avocat, părți, subiecți procesuali principali, contrarietate de interese, remedii, conflict de interese

Deseori în exercitarea activităților profesionale ale avocaților, apar situații în care se invocă interese contrare ale părților în procesul judiciar, când devine de actualitate interdicția avocatului de a asista sau de a reprezenta părți cu interese contrare. Care sunt remediile (reale) pe care le oferă legiuitorul acestor situații? Cum pot fi soluționate asemenea situații? Iată două probleme la care vom încerca să oferim răspuns în rândurile care urmează.

1. Sediul materiei

Sediul materiei îl regăsim, firesc, în prevederile Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat⁵ (în continuare *Lege*) și în Statutul Profesiei de Avocat⁶ (în continuare *Statut*), dintre care cele mai importante sunt redate mai jos.

Potrivit art. 3 alin. (1) lit. d) și e) din *Lege*, activitatea avocatului se realizează prin: d) asistarea și reprezentarea persoanelor fizice sau juridice interesate în fața altor autorități publice cu posibilitatea atestării identității părților, a conținutului și a datei actelor încheiate; e) apărarea și reprezentarea cu mijloace juridice specifice a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice în raporturile acestora cu autoritățile publice, cu instituțiile și cu orice persoană română sau străină.

Societatea civilă profesională se constituie, conform art. 5 alin. (5) din *Lege*, din doi sau mai mulți avocați definitivi. În societatea civilă profesională își pot exercita profesia și avocați colaboratori sau avocați salariați. Societatea civilă profesională și avocații care profesază în cadrul ei nu pot acorda asistență juridică persoanelor cu interese contrare.

Totodată, avocatul nu poate asista sau reprezenta părți cu interese contrare în aceeași cauză sau în cauze conexe și nu poate pleda împotriva părții

¹ Art. 2 alin. 2 din *Legea nr. 51/1995 republicată*.

² Art. 2 alin. 3 din *Legea nr. 51/1995 republicată*.

³ Art. 2 alin. 4 din *Legea nr. 51/1995 republicată*.

⁴ Art. 7 alin. 2 teza finală din *Statutul Profesiei de Avocat*.

⁵ Republicată în *Monitorul Oficial* cu numărul 440 din data de 24 mai 2018.

⁶ Publicat în *Monitorul Oficial* cu numărul 898 din data de 19 decembrie 2011.

care l-a consultat mai înainte în legătură cu aspectele litigioase concrete ale pricinii⁷.

Potrivit alin. (2) al art. 45 din Lege, orice contact dintre avocat și o persoană cu interese contrare în cauza în care avocatul este angajat, reprezentantul acesteia sau un terț care se dovedește că este interesat de soluția ce se va pronunța în cauză nu poate fi realizat decât cu acordul expres, prealabil, al clientului, în prezența clientului sau a persoanei desemnate de acesta.

Scopul exercitării profesiei de avocat îl constituie promovarea și apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor fizice și persoanelor juridice, de drept public și de drept privat⁸.

Statutul Profesiei de Avocat mai prevede că libertatea și independența profesiei de avocat sunt principii în baza cărora avocatul promovează și apără drepturile, libertățile și interesele legitime ale clienților potrivit Legii și prezentului statut. Aceste principii definesc statutul profesional al avocatului și garantează activitatea sa profesională⁹. Într-o societate întemeiată pe valorile democrației și ale statului de drept, avocatul are un rol esențial. Avocatul este indispensabil justiției și justițiabililor și are sarcina de a apăra drepturile și interesele acestora. El este deopotrivă sfătuitorul și apărătorul clientului său, așa cum rezultă din prevederile art. 7 alin. (1) din Statut.

Avocatul asigură asistență și reprezentare juridică în fața instanțelor judecătorești, a organelor de urmărire penală, a autorităților cu atribuții jurisdicționale, a notarilor publici și a executorilor judecătorești, a organelor administrației publice, a instituțiilor și a altor persoane juridice, pentru apărarea și reprezentarea cu mijloace juridice specifice a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor¹⁰, trebuind să depună toată diligența pentru apărarea libertăților, drepturilor și

intereselor legitime ale clientului¹¹ și fiind dator să își sfătuiască clientul cu promptitudine, în mod conștiincios, corect și cu diligență. Avocatul își informează clientul cu privire la evoluția cazului ce i-a fost încredințat¹².

Condiții de credibilității avocatului și profesiei sunt enumerate de art. 112 din Statut, acestea fiind probitatea, spiritul de dreptate și onestitatea avocatului. Avocatul este confidentul clientului în legătură cu cazul încredințat. Confidențialitatea și secretul profesional garantează încrederea în avocat și constituie obligații fundamentale ale avocatului¹³.

Potrivit art. 114 alin. (1), (2), (3) și (4) din Statut, avocatul nu trebuie să fie sfătuitorul și nici reprezentantul sau apărătorul a mai mult de un client într-una și aceeași cauză, atunci când interesele clienților sunt conflictuale ori când există, în mod real, riscul de a apărea un astfel de conflict de interese. Avocatul trebuie să se abțină să se mai ocupe de cauzele tuturor clienților implicați, atunci când intervine un conflict între interesele acestora, când secretul profesional riscă să fie violat sau când independența sa riscă să fie știrbită. Avocatul nu poate accepta o cauză a unui nou client dacă secretul informațiilor încredințate de un client anterior riscă să fie afectat sau atunci când cunoașterea de către avocat a cauzelor unui client anterior îl favorizează nejustificat pe noul client. În cazul în care avocații practică profesia într-o formă asociativă, în colaborare sau în conlucrare cu alți avocați, dispozițiile alin. (1)-(3) se aplică tuturor avocaților.

Dispozițiile art. 115 din Statut enumeră situațiile în care există conflict de interese, respectiv:

- a. în activitatea de consultanță, când, la data solicitării sale, avocatul care are obligația de a da clientului său o informație completă, loială și fără rezerve nu își poate îndeplini misiunea fără a compromite interesele unuia sau ale mai multor clienți, prin analiza situației prezentate,

⁷ Art. 45 alin. (1) din Lege.

⁸ Art. 2 alin. (1) din Statut.

⁹ Art. 6 alin. (1) din Statut.

¹⁰ Art. 91 alin. (1) din Statut.

¹¹ Art. 110 din Statut.

¹² Art. 111 din Statut.

¹³ Art. 113 din Statut.

prin utilizarea mijloacelor juridice preconizate sau prin concretizarea rezultatului urmărit;

- b. în activitatea de asistare și de apărare, atunci când, la data sesizării sale, asistarea mai multor părți ar determina avocatul să prezinte o altă apărare, diferită de aceea pentru care ar fi optat dacă i-ar fi fost încredințată apărarea intereselor unei singure părți, inclusiv în ceea ce privește tehnicile și mijloacele profesionale ale apărării;
- c. atunci când, prin modificarea sau evoluția situației ce i-a fost prezentată inițial, avocatul descoperă una dintre dificultățile arătate la lit. a) și b).

Nu există conflict de interese¹⁴:

- a. atunci când, după ce și-a informat clienții și a primit acordul acestora, avocatul, în exercitarea diferitelor sale activități, va încerca să concilieze contrarietatea de interese;
- b. atunci când, în acord deplin cu clienții, avocatul îi consiliază ca, plecând de la situația ce i-a fost prezentată, să adopte o strategie comună sau dacă, în cadrul unei negocieri, avocații care sunt membri ai aceleiași forme de exercitare a profesiei intervin separat pentru clienți diferiți, care sunt însă informați cu privire la această apartenență comună;
- c. atunci când, după ce avocatul aduce la cunoștința fiecăruia dintre clienții potențial afectați de asistența juridică acordată existența sau posibilitatea creării unui conflict de interese, precum și eventualele consecințe nefavorabile ale acestuia, fiecare dintre respectivii clienți își dau acordul expres și prealabil cu privire la prestarea activității de asistență juridică.

Potrivit art. 117 din Statut, cu excepția unui acord între părți, avocatul trebuie să se abțină a se ocupa de cauzele tuturor clienților implicați, atunci

când se ivește un conflict de interese, când avocatul apreciază că nu poate asigura apărarea drepturilor și intereselor legitime ale fiecărui client în parte, când secretul profesional riscă să fie violat sau când independența sa riscă să fie lezată. Avocatul va încerca în momentele oportune să își consilieze clientul cu privire la posibilitatea soluționării unui conflict pe cale amiabilă sau printr-o cale legală alternativă, aptă a proteja drepturile și interesele legitime ale acestuia¹⁵.

Avocatul desemnat să acorde asistență juridică conform art. 152 alin. (2) poate refuza exercitarea mandatului primit numai în caz de conflict de interese sau pentru alte motive justificate, potrivit art. 153 alin. (1) din Statut.

Avocații din cabinetele grupate nu pot acorda asistență juridică unor clienți cu interese contrare¹⁶. Cabinetele asociate nu pot angaja clienți cu interese contrare¹⁷. De asemenea, un cabinet asociat nu poate accepta o cauză sau un client dacă unul dintre cabinetele asociate se opune în mod justificat¹⁸.

În fine, avocatul are obligația să se abțină de la exercitarea oricărei activități profesionale în cazul în care există sau survine un conflict de interese. Nerespectarea acestei obligații constituie abatere disciplinară gravă, așa cum rezultă din dispozițiile art. 242 alin. (1) și (2) din Statut.

S-ar părea, având în vedere un număr atât de mare de norme juridice care se referă la situațiile în care avocatul nu poate asista sau reprezenta părți cu interese contrare, că nu ar putea apărea probleme în practică. La prima vedere, cadrul legal este unul complex și atent reglementat, iar remediile oferite de legiuitor par eficiente.

În esență, remediul principal pentru a evita reprezentarea părților cu interese contrare de către același avocat sau de către avocații care profesază în cadrul aceleiași societăți civile profesionale sau de către avocații care profesază în cadrul unor cabinete

¹⁴ Art. 116 din Statut.

¹⁵ Art. 118 din Statut.

¹⁶ Art. 181 alin. (2) din Statut.

¹⁷ Art. 192 alin. (3) din Statut.

¹⁸ Art. 192 alin. (4) din Statut.

grupate ori asociate, îl reprezintă probitatea, spiritul de dreptate și onestitatea avocatului, condiții ale credibilității avocatului și profesiei. Remediu secundar este intervenția organelor profesiei de avocat, competente să cerceteze și să decidă cu privire la încălcarea normelor legale și statutare în materie, nerespectarea de către avocat a obligației de a se abține de la exercitarea oricărei activități profesionale în cazul în care există sau survine un conflict de interese, constituind abatere disciplinară gravă.

În continuare vom aborda dispozițiile care reglementează desfășurarea procesului judiciar penal și, respectiv, non-penal, analizând dispozițiile care prevalează în fața celor mai sus analizate.

2. Procesul judiciar penal

În procesul judiciar penal, potrivit art. 20 alin. (6) din Codul de procedură penală, în cazul în care un număr mare de persoane care nu au interese contrarii s-au constituit parte civilă, acestea pot desemna o persoană care să le reprezinte interesele în cadrul procesului penal. În cazul în care părțile civile nu și-au desemnat un reprezentant comun, pentru buna desfășurare a procesului penal, procurorul sau instanța de judecată poate desemna, prin ordonanță, respectiv prin încheiere motivată, un avocat din oficiu pentru a le reprezenta interesele. Încheierea sau ordonanța va fi comunicată părților civile, care trebuie să încunoștințeze procurorul sau instanța în cazul în care refuză să fie reprezentați prin avocatul desemnat din oficiu. Toate actele de procedură comunicate reprezentantului sau de care reprezentantul a luat cunoștință sunt prezumate a fi cunoscute de către persoanele reprezentate.

Potrivit art. 80 alin. (1) din Codul de procedură penală, în situația în care în cauză există un număr mare de persoane vătămate care nu au interese contrarii, acestea pot desemna o persoană care să le reprezinte interesele în cadrul procesului penal. În cazul în care persoanele vătămate nu și-au desemnat

un reprezentant comun, pentru buna desfășurare a procesului penal, procurorul sau instanța de judecată poate desemna, prin ordonanță, respectiv prin încheiere motivată, un avocat din oficiu pentru a le reprezenta interesele. Încheierea sau ordonanța va fi comunicată persoanelor vătămate, care trebuie să încunoștințeze, în termen de 3 zile de la primirea comunicării, procurorul sau instanța în cazul în care refuză să fie reprezentați prin avocatul desemnat din oficiu. Toate actele de procedură comunicate reprezentantului sau de care reprezentantul a luat cunoștință sunt prezumate a fi cunoscute de către persoanele reprezentate.

În ambele situații reglementate de cele două texte de lege, în ipoteza în care persoanele care s-au constituit parte civilă sau persoanele vătămate au interese contrare, nici procurorul și nici instanța de judecată nu vor putea desemna același avocat din oficiu care să le reprezinte interesele.

Potrivit art. 88 alin. (4) din Codul de procedură penală, părțile sau subiecții procesuali principali cu interese contrare nu pot fi asistați sau reprezentați de același avocat.

Codul de procedură penală nu definește sintagma de *interese contrare*, ceea ce ar însemna în mod logic că într-o asemenea situație, procurorul sau instanța de judecată ar trebui să facă aplicarea dispozițiilor legale și statutare care reglementează profesia de avocat. Nici aici nu găsim o definiție a *intereselor contrare*, însă identificăm cazurile în care există conflict de interese, în activitatea de asistare și de apărare, respectiv atunci când, la data sesizării sale, asistarea mai multor părți ar determina avocatul să prezinte o altă apărare, diferită de aceea pentru care ar fi optat dacă i-ar fi fost încredințată apărarea intereselor unei singure părți, inclusiv în ceea ce privește tehnicile și mijloacele profesionale ale apărării¹⁹.

Diferențele esențiale între prevederile Statutului Profesiei de Avocat și cele ale Codului de procedură penală, constau în:

¹⁹ A se vedea art. 115 lit. b) din Statut.

- a. Controlul respectării dispozițiilor Statutului îl realizează organele profesiei de avocat, pe când controlul respectării dispozițiilor Codului de procedură penală îl realizează procurorul sau instanța de judecată;
- b. Statutul oferă avocatului remediu de rezolvare a conflictului de interese, atunci când, după ce și-a informat clienții și a primit acordul acestora, avocatul, în exercitarea diferitelor sale activități, va încerca să concilieze contrarietatea de interese sau atunci când, în acord deplin cu clienții, avocatul îi consiliază ca, plecând de la situația ce i-a fost prezentată, să adopte o strategie comună sau dacă, în cadrul unei negocieri, avocații care sunt membri ai aceleiași forme de exercitare a profesiei intervin separat pentru clienți diferiți, care sunt însă informați cu privire la această apartenență comună sau, respectiv, atunci când, după ce avocatul aduce la cunoștința fiecăruia dintre clienții potențial afectați de asistența juridică acordată existența sau posibilitatea creării unui conflict de interese, precum și eventualele consecințe nefavorabile ale acestuia, fiecare dintre respectivii clienți își dau acordul expres și prealabil cu privire la prestarea activității de asistență juridică. Codul de procedură penală nu oferă asemenea remedii, constatarea intereselor contrare între părțile sau subiecții procesuali principali, de către procuror sau instanța de judecată, ducând automat la imposibilitatea reprezentării acestora de către același avocat.

Deși nu ne-am propus să analizăm relevanța penală a reprezentării de către avocat a unor părți cu interese contrare, trebuie amintit faptul că o asemenea conduită ar putea întruni condițiile de atipicitate ale infracțiunii de asistență și reprezentare

neloială, prevăzută și sancționată de art. 284 din Codul Penal²⁰:

- (1) Fapta avocatului sau a reprezentantului unei persoane care, în înțelegere frauduloasă cu o persoană cu interese contrare în aceeași cauză, în cadrul unei proceduri judiciare sau notariale, vătămă interesele clientului sau ale persoanei reprezentate se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă.
- (2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează înțelegerea frauduloasă dintre avocat sau reprezentantul unei persoane și un terț interesat de soluția ce se va pronunța în cauză, în scopul vătămării intereselor clientului sau ale persoanei reprezentate.
- (3) Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Subiectul activ al infracțiunii este unul calificat, acesta trebuind să aibă calitatea de avocat (ales sau din oficiu)²¹. Infracțiunea presupune o situație premisă, respectiv preexistența unei proceduri judiciare ori a unei proceduri notariale. În cazul unei asistențe sau a unei reprezentări neloiale, desfășurată cu ocazia altor împrejurări care presupun prezența unui avocat, nu se va putea reține infracțiunea de mai sus²².

Textul art. 284 din Codul Penal conține două modalități alternative de comitere, respectiv: înțelegerea frauduloasă cu o persoană cu interese contrare în aceeași cauză și, respectiv, înțelegerea frauduloasă cu un terț interesat de soluția ce se va da în cauză. Elementul material al variantei de la alin. (1) îl constituie înțelegerea frauduloasă pe care avocatul o încheie cu o persoană având interese contrare. Este necesar ca înțelegerea astfel încheiată să fie una ocultă, care nu este cunoscută clientului²³. Dacă persoana asistată sau reprezentată cunoaște conținutul acestei înțelegeri ori dacă, deși ocultă,

²⁰ Ne vom referi doar la situația avocatului, nu și a reprezentantului convențional sau legal.

²¹ Adrian Fanu-Moca, *Asistența și reprezentarea neloială. O analiză critică*, Analele Universității de Vest din Timișoara - Seria Drept, nr. 1/2019, p. 2.

²² Adrian Fanu-Moca, *op.cit.*, p. 3.

²³ C. Rotaru, A.-R. Trandafir, V. Cioclei, *Drept penal. Partea specială II. Curs tematic*, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p. 179.

Înțelegerea nu este în detrimentul celui asistat sau reprezentat, nu va fi îndeplinită condiția privind caracterul fraudulos al înțelegerii, fapta neconstituind infracțiune²⁴, în acest caz atrăgându-se doar răspunderea disciplinară a avocatului.

Deși norma penală reglementează și condiția existenței unor interese contrare în aceeași cauză, între partea reprezentată de avocat și, respectiv, partea cu care se încheie înțelegerea frauduloasă, diferența dintre infracțiunea prevăzută și sancționată de art. 284 din Codul Penal și, respectiv, fapta avocatului de reprezentare a unor părți cu interese contrare, o constituie elementul subiectiv concretizat în intenție în cazul infracțiunii de asistență și reprezentare neloială, în vreme ce fapta de a reprezenta părți cu interese contrare nu este caracterizată de intenție, putând îmbrăca forma unei simple neglijențe în îndeplinirea obligațiilor profesionale.

3. Procesul judiciar non-penal

Contrarietatea de interese este de esența procesului judiciar civil (non-penal). Contradictorialitatea procesului civil presupune participarea într-un proces a două părți cu interese contrare²⁵.

În procesul judiciar non-penal, Codul de procedură civilă conține dispoziții singulare referitoare la situația reprezentării părților cu interese contrare de către avocat. Într-o asemenea situație, dispozițiile legale și statute care reglementează organizarea și exercitarea profesiei de avocat este necesar a fi luate în considerare de către instanță pentru a completa remediile aplicabile.

Atunci când avocatul își exercită atribuțiile cu probitate, în spiritul dreptății și cu onestitate, nu este afectat nici procesul judiciar și nici interesele legitime ale părților.

În celelalte situații, remediile oferite de dispozițiile legale și statute care reglementează organizarea și exercitarea profesiei de avocat nu sunt unele prea eficiente. Procedura de sesizare, cercetare disciplinară și de sancționare este una de durată, care presupune mai multe grade de jurisdicție²⁶. Nu există nicio dispoziție procesual civilă care să permită formularea și susținerea unei cereri de amânare a procesului pentru ipotezele în care se reclamă contrarietatea de interese.

Unicul remediu prevăzut de Codul de procedură civilă este reglementat de art. 509 alin. (1) pct. 7 coroborat cu alin. (2) în materia revizuirii. Astfel, revizuirea unei hotărâri pronunțate asupra fondului sau care evocă fondul poate fi cerută dacă statul ori alte persoane juridice de drept public, minorii, persoanele care beneficiază de consiliere judiciară sau tutelă specială ori curatelă nu au fost apărați deloc sau au fost apărați cu viclenie de cei însărcinați să îi apere, fiind supuse revizuirii și hotărârile care nu evocă fondul.

Textul reglementează doar situația unor categorii restrânse de părți, respectiv statul, alte persoane juridice de drept public, minorii, persoanele care beneficiază de consiliere judiciară sau tutelă specială ori curatelă, care nu au fost apărați deloc sau au fost apărați cu viclenie de cei însărcinați să îi apere. În ceea ce privește apărarea cu viclenie, practica judiciară a reținut ca încadrându-se în această categorie apărarea prin care se tinde la prejudicierea părții reprezentate, în scopul asigurării unui beneficiu nelegitim părții adverse²⁷.

²⁴ G. Bodoroncea, *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției*, în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 604.

²⁵ Viorel Mihai Ciobanu, Traian Cornel Briciu, Claudiu Constantin Dinu, *Drept procesual civil, Ediție revăzută și adăugită de Traian C. Briciu, Claudiu C. Dinu, Curs de bază pentru licență, seminare și examene*, Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 69.

²⁶ A se vedea dispozițiile art. 277 și urm. din Statutul Profesiei de Avocat.

²⁷ Colectiv, BOROI Gabriel, *Codul de procedură civilă comentat din 15-mar-2016. Comentariu la articolul 509 din Noul Cod De Procedură Civilă*, Editura Hamangiu, preluat din Programul Legislativ Sintact - Wolters Kluwer, <https://sintact.ro/#/commentary/587225944/1/colectiv-boroi-gabriel>

Chiar dacă am asimila lipsa de apărare sau apărarea cu viclenie, respectiv apărarea prin care se tinde la prejudicierea părții reprezentate, în scopul asigurării unui beneficiu nelegitim părții adverse, cu noțiunea de reprezentare de către avocat a unor părți cu interese contrare, textul nu este acoperitor din simplul fapt că nu se aplică decât categoriilor de părți enumerate în mod limitativ de legiuitor.

4. În loc de concluzii

Este dificilă asumarea unei poziții tranșante într-un asemenea demers. De aceea, *în loc de concluzii*, vom încerca să sintetizăm cele de mai sus în câteva rânduri.

Este de preferat ca avocatul să acționeze cu probitate, în spiritul dreptății și cu onestitate, abținându-se de la a reprezenta părți (și/sau subiecți procesuali principali) cu interese contrare. Atunci când acest lucru nu se întâmplă, singurele organe cu competențe în cercetarea situațiilor de fapt, abaterilor săvârșite de avocat și, respectiv, aplicarea sancțiunilor legale, sunt organele profesiei de avocat, cu excepția situațiilor în care se constată săvârșirea infracțiunii prevăzute și sancționate de art. 284 din Codul Penal, când competența aparține organelor judiciare, potrivit legii.

În procesul judiciar penal, remediu pentru asemenea situații îl reprezintă interdicția avocatului de a continua reprezentarea părților și subiecților procesuali principali cu interese contrare, interdicție aplicată de procurorul sau de instanța de judecată care constată în timpul procesului penal contrarietatea de interese. Norma juridică este totuși prea abruptă, în condițiile în care, pe de-o parte, legea procesual penală nu oferă o dezvoltare a motivelor pentru care procurorul sau instanța de judecată poate constata contrarietatea de interese între părțile sau subiecții procesuali principali reprezentați de același avocat, ceea ce ar putea determina soluții nelegale sau chiar abuzive. Pe de

altă parte, din modul în care este reglementată norma de la art. 88 alin. (4) din Codul de procedură penală, pare că legiuitorul nu permite avocatului să dovedească inexistența conflictului de interese, asimilat contrarietății de interese, conform prevederilor art. 116 din Statutul Profesiei de Avocat. Această afirmație nu are rolul de a conferi Statutului Profesiei de Avocat putere juridică superioară în raport cu Codul de procedură penală, în ceea ce privește organizarea și desfășurarea procesului penal. Cu toate acestea, normele care reglementează organizarea și desfășurarea profesiei de avocat nu pot fi ignorate, în cauză fiind vorba despre poziția avocatului, partener indispensabil al justiției, în procesul penal.

În procesul judiciar non-penal, nu există o reglementare similară procesului penal, instanța de judecată neavând la îndemână mijloace procesuale suficiente și eficiente care să oprească o asemenea conduită a avocatului, ceea ce ar conduce în mod automat la încălcarea sau prejudicierea intereselor legitime ale părților.

De lege ferenda, reglementarea dreptului procurorului sau instanței de judecată în a aprecia cu privire la apariția unei contrarietăți de interese între părțile sau subiecții procesuali principali asistați sau reprezentați de avocat, în procesul judiciar, penal și non-penal, este necesară pentru protejarea intereselor legitime ale justițiabililor. La fel de necesară este însă și prevederea expresă în cele două coduri de procedură a faptului că în materie de reprezentare de părți cu interese contrare, dispozițiile procesuale se completează cu dispozițiile Legii nr. 51/1995 și ale Statutului Profesiei de Avocat, pentru că nu ne putem imagina cum s-ar putea constata o încălcare sau o nerespectare de către avocat a unor obligații profesionale, ignorând dispozițiile care reglementează profesia de avocat.

O PROVOCARE ACTUALĂ: RĂSPUNDEREA AVOCAȚILOR PENTRU UTILIZAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN ACTIVITATEA PROFESIONALĂ

Av.dr.Alexandru SUCIU

Decan al Baroului Sibiu

Membru al Comisiei Permanente

Utilizarea inteligenței artificiale (AI) în activitatea avocatului a devenit o realitate. Dacă inițial programele informatice au fost utilizate pentru activitățile administrative ale formelor de exercitare a profesiei (gestiune dosare și clienți, evidența termenelor de judecată și a programărilor, căutare în jurisprudență, etc), în prezent au intrat pe piață aplicații care utilizează inteligență artificială pentru a genera soluții juridice pentru o anumită temă dată. Inteligența artificială poate fi concepută pentru a extrage reguli din tiparele existente în baze enorme de date și să aplice aceste reguli la noi scenarii introduse de utilizator.

Fie că vorbim de oferirea unei opinii de legalitate în privința clauzelor unui contract, sau identificarea normelor legale aplicabile unei spețe, redactarea rapoartelor sau chiar a pledoariilor, aceste aplicații pot genera în câteva secunde răspunsuri la solicitări, pentru rezolvarea cărora avocatul ar fi trebuit să aloce un timp îndelungat pentru cercetare, analiză și redactare. De asemenea, oferirea soluțiilor relevante din jurisprudență se poate realiza ca urmare a descrierii propriei spețe, fără a mai fi nevoie ca avocatul să utilizeze anumite criterii de căutare și să-și utilizeze timpul în selectarea spetelor de interes.

Utilizarea acestor tehnologii în activitatea profesională a avocatului, presupune însă o serie de obligații și responsabilități, a căror nerespectare poate atrage răspunderea juridică a avocatului. Beneficiile aduse de utilizarea inteligenței artificiale trebuie privite rațional, întrucât o utilizare abuzivă, fără respectarea anumitor reguli, poate fi mult mai dăunătoare profesiei decât beneficiile identificate.

În primul rând se impune a analiza dacă în legislația actuală se regăsesc responsabilități pentru avocatul care utilizează inteligența artificială în activitatea profesională, sau dacă se impun modificări legislative în acest sens.

Una din obligațiile esențiale ale avocatului este cea de informare a clientului. Prestația contractuală a avocatului trebuie evaluată conform standardului diligenței unui bun profesionist, din care invariabil face parte și obligația de corectă și onestă informare a clientului. O provocare actuală este obligația de informare a clientului în privința utilizării inteligenței artificiale pentru îndeplinirea mandatului încredințat. Atunci când materialul livrat clientului este rezultatul unei soluții obținute prin intermediul inteligenței artificiale, chiar dacă este ulterior trecută prin filtrul analizei avocatului, se impune informarea corespunzătoare a clientului.

Obligația de informare a clientului în privința utilizării de către avocat a inteligenței artificiale în prestarea serviciilor, rezultă și din legislația specifică din materia protecției consumatorilor. Reamintim că potrivit C.J.U.E contractul dintre avocat și client se circumscrie unei relații specifice dintre prestator și consumator în sensul Directivei nr.93/13/CEE, iar aceștia din urmă au dreptul de a fi informați complet, corect și precis asupra caracteristicilor esențiale ale serviciilor precum și de a fi despăgubiți pentru pagubele generate de calitatea necorespunzătoare a serviciilor.

O clauză standard în contractul de asistență juridică privind posibilitatea utilizării inteligenței artificiale pentru îndeplinirea mandatului, sau chiar o informare expresă privind utilizarea concretă a inteligenței artificiale, sunt variante care trebuie

analizate în scopul conformării avocatului față de obligațiile impuse prin normele legale pentru respectarea obligației de informare a clientului.

Reversul medaliei se poate reflecta asupra cuantumului onorariului solicitat clientului. Acesta din urmă ar putea formula obiecții cu privire la onorariul facturat, dacă serviciul prestat de către avocat a fost generat într-o mică sau mai mare măsură prin utilizarea inteligenței artificiale. Facturarea pe bază de tarif orar va fi limitată în privința orelor facturate pentru componenta de documentare sau cercetare, atâta timp cât avocatul utilizează inteligența artificială. Cu toate acestea, orice rezultat produs prin intermediul inteligenței artificiale trebuie analizat și certificat de către avocat, astfel că onorariul ar putea fi doar într-o mică măsură afectat. De asemenea, utilizarea inteligenței artificiale duce la reducerea numărului de avocați necesari a fi implicați în serviciile acordate clientului, ceea ce s-ar putea reflecta în cuantumul final al onorariului facturat de către forma de organizare a profesiei.

Nu în ultimul rând, dacă ne raportăm la criteriile din Statut privind stabilirea cuantumului onorariului, acesta ar putea fi afectat ca urmare a utilizării inteligenței artificiale în prestarea serviciilor. Atunci când parte din serviciul furnizat clientului este generat de sistemele de inteligență artificială, chiar dacă ulterior este verificat și certificat de către avocat, se poate considera că nu este o creație originală a avocatului, nu este rezultatul experienței reputației și specializării acestuia, astfel încât cuantumul onorariului solicitat ar putea fi afectat.

În mod ferm se impune interzicerea posibilității avocatului de a-și îndeplini mandatul prin utilizarea exclusivă a inteligenței artificiale. Livrarea către client a unui material generat de inteligența artificială, fără ca acesta să fi fost ulterior trecut prin filtrul de apreciere și interpretare al avocatului, reprezintă o practică contrară principiilor și obligațiilor prevăzute în legislația profesiei de avocat. Avocatul trebuie să își asume întotdeauna responsabilitatea analizei și interpretării rezultatelor generate de inteligența artificială, aceasta fiind și

concluzia pe care a exprimat-o CCBE în *Ghidul privind utilizarea inteligenței artificiale în activitatea avocaților* adoptat în data de 31 martie 2022.

Este deja binecunoscut cazul Avianca Airlines, în care un judecător districtual din Manhattan, New York a sancționat avocații care au oferit instanței informații neadevărate legate de cazuri fictive, utilizate ca precedent judiciar. Avocații au recunoscut că au apelat la inteligența artificială pentru a căuta jurisprudența relevantă și s-au bazat pe aceasta fără a mai verifica informațiile furnizate.

O altă responsabilitate a avocatului este legată de respectarea principiului confidențialității în relația avocat - client. Atunci când datele concrete ale unei spețe/contract/etc. sunt încărcate într-un program de inteligență artificială care este găzduit de o terță parte sau găzduit în sistem *cloud*, avocatul ar trebui să ia măsurile necesare pentru asigurarea respectării principiului confidențialității. Pe de o parte, trebuie să se asigure că informațiile încărcate în aplicație sunt securizate din punct de vedere al confidențialității iar pe de altă parte sunt situații când ar trebui să obțină consimțământul expres al clientului pentru o astfel de utilizare.

În data de 13.03.2024 Parlamentul European adoptat *Regulamentul de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială)* care va intra în vigoare la 20 de zile după publicarea în Jurnalul Oficial și va fi pe deplin aplicabilă la 24 de luni după intrarea în vigoare. Acest regulament va trebui privit cu mare atenție întrucât, pe de o parte poate constitui o oportunitate în dezvoltarea serviciilor juridice oferite de către avocați, dar pe de altă parte, normele adoptate trebuie să constituie o bază pentru adaptarea legislației profesiei de avocat în ceea ce privește utilizarea serviciilor de inteligență artificială în activitatea profesională. Regulamentul reglementează obligațiile utilizatorilor de sisteme de IA cu grad ridicat de risc, astfel că atunci când avocații utilizează astfel de sisteme, trebuie să se conformeze acestor obligații.

Utilizarea programelor de inteligență artificială poate atrage răspunderea juridică a avocatului, atât

pentru nerespectarea regulilor de utilizare a inteligenței artificiale cât și pentru eventualele soluții greșite generate de inteligența artificială, însușite de avocat și livrate clientului ca rezultat al activității profesionale.

Răspunderea avocatului pentru utilizarea în activitatea profesională a inteligenței artificiale poate să fie o răspundere disciplinară, civilă sau chiar penală. Pe de o parte putem discuta despre răspunderea disciplinară atunci când avocatul utilizează inteligența artificială fără respectarea normelor legale, statutare sau deontologice, iar în situația în care clientul reclamă producerea unui prejudiciu poate interveni și răspunderea civilă pentru daune. Nu în ultimul rând, atunci când utilizarea inteligenței artificiale conține elemente materiale ale unei infracțiuni, avocatul poate răspunde chiar penal.

Atragerea răspunderii disciplinare a avocatului poate fi realizată independent de formularea unei solicitări din partea clientului. Încălcarea normelor privind utilizarea inteligenței artificiale poate face obiectul unei plângeri disciplinare formulată de un alt avocat sau de alte organisme interesate.

Așa cum cunoaștem, statutul profesiei de avocat reglementează răspunderea profesională a avocatului, care este obligat să acopere daunele suferite de către client și rezultate din exercitarea profesiei cu nerespectarea prevederilor legii, ale statutului și ale regulilor deontologice. m

Atunci când avocatul se bazează în activitatea sa profesională pe inteligența artificială iar soluțiile oferite se dovedesc a fi incorecte, este evident că răspunderea față de client aparține avocatului și nu furnizorului programului de inteligență artificială. Măsura în care avocatul se poate îndrepta în regres față de furnizorul programului (AI) utilizat se poate aprecia doar prin raportare la contractul pe care avocatul îl are încheiat cu acest furnizor. De cele mai multe ori însă, astfel de contracte conțin clauze exprese de nerăspundere a furnizorului pentru

corectitudinea informațiilor generate prin intermediul inteligenței artificiale.

În data de 28 septembrie 2022 Comisia Europeană a publicat propunerea de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind adaptarea normelor în materie de răspundere civilă extracontractuală la inteligența artificială (Directiva privind răspunderea în materie de IA). Directiva reglementează acțiunile în răspundere extracontractuală pentru prejudiciile cauzate de un sistem de IA, având ca obiectiv reducerea sarcinii probei într-un mod foarte precis și proporțional, prin utilizarea obligației divulgării și a prezumțiilor legale relative. Aceasta stabilește, pentru cei care solicită despăgubiri pentru prejudicii, posibilitatea de a obține informații privind sistemele de IA cu grad ridicat de risc. În plus, prezumțiile legale relative le vor oferi celor care solicită despăgubiri pentru prejudiciile cauzate de sistemele de IA o sarcină a probei mai rezonabilă și o șansă de a avea succes cu acțiunile în răspundere justificate.

Urmează să vedem în ce măsură viitoarea Directivă va putea constitui baza legală a unei acțiuni în regres formulate de avocat împotriva furnizorilor de sisteme de inteligență artificială, atunci când informațiile generate de inteligența artificială se dovedesc a fi eronate.

În concluzie, utilizarea sistemelor de inteligență artificială în activitatea profesională a avocatului reprezintă o oportunitate pentru diminuarea timpului alocat unor activități specifice, însă poate reprezenta la fel de ușor o vulnerabilitate pentru profesie, atunci când inteligența artificială este utilizată fără respectarea unor reguli bine stabilite. Este sarcina organelor de conducere să adapteze legislația specifică profesiei, în acord cu noile reglementări europene și naționale în domeniul utilizării inteligenței artificiale.

DREPT COMPARAT. ÎMPRUMUTURI STRUCTURALE DE IMPACT PENTRU PROFESIA DE AVOCAT PRIN ACCEPTAREA FACTORULUI EVOLUTIV. DREPT FRANCEZ. DREPT GERMAN. DREPT AMERICAN. TRANSPUNEREA ȘI ADAPTAREA PRIN RAPORTARE LA PARTICULARITĂȚILE POPULAȚIEI DIN SISTEMUL JURIDIC RECEPTOR

Decan Av. Marian Șenchiu

Baroul Vaslui

Abordarea sinceră a oportunităților actuale pentru profesia de avocat trebuie să pornească de la elemente de drept comparat.

Oportunitățile nu trebuie privite ca activități singulare sau ca arii restrânse de competență care ar putea fi accesate de către avocați pentru sporirea unui portofoliu, mai mult sau mai puțin stabil.

Oportunitățile trebuie să se prezinte ca un ansamblu de modificări structurale de amploare (abordarea sau modificarea de esență a unor instituții, proceduri judiciare sau extrajudiciare), care să permită o dezvoltare a profesiei, o creștere a importanței avocatului în societate, o reșezare la nivel identitar.

Capitolul I

În loc de introducere: Acomodarea cu conceptul

Avocatura, profesie liberală, greu încercată în unele perioade de timp, pilon al statului de drept și al democrației, al dezvoltării statale prin reprezentanții săi de seamă iviți de-a lungul istoriei, nobilă prin principiile promovate, tinde să fie conservatoare ca profesie și se opune, uneori vehement, inovării și schimbărilor radicale prin intermediul vocilor unor confrăți, context în care o abordare sinceră a oportunităților actuale pentru profesie trebuie să pornească de la elemente de drept comparat.

Astfel, oportunitățile nu trebuie privite ca activități singulare sau ca arii restrânse de competență care ar putea fi accesate de către avocați pentru sporirea unui portofoliu, mai mult sau mai puțin stabil.

Când vorbim despre oportunități trebuie să avem în vedere un ansamblu de modificări structurale de amploare (abordarea sau modificarea de esență a unor instituții, proceduri judiciare sau extrajudiciare), care să permită o dezvoltare a profesiei, o creștere a importanței avocatului în societate, o reșezare la nivel identitar.

Prin elemente de drept comparat, analizând sistemul judiciar românesc și alte sisteme de drept, nedorind să intrăm în diversele tipuri de clasificări de drept comparat, precum cele oferite de Rene David, Thierry Rambau, ș.a., putem identifica oportunități care pot redefini profesia de avocat în România sau pot reîmprospăta imaginea profesiei de avocat prin creșterea vizibilității în comunitate, prin conștientizarea societății asupra importanței, seriozității și dedicării corpului profesional al avocaților, uneori în slujba comunității, alteori ca factor de decizie determinant, oportunități a căror transpunere în sistemul judiciar românesc pot duce la creșterea încrederii în avocat și poziționarea mai fermă a acestuia în raport cu ceilalți actori ai justiției, ducând în definitiv la o consolidare a sistemului judiciar românesc.

Desigur, nu toate gândurile, proiectele și ideile de bine, se vor realiza într-un timp scurt, însă procesul evolutiv trebuie să înceapă cât mai repede pentru ca generațiile viitoare de avocați să se bucure de beneficiile unei profesii consolidate ca imagine, ca prestigiu, prin efortul organismelor de conducere de la nivel central și local, prin efortul și susținerea fiecărui avocat.

Presupunând, ca profesie, că acceptăm provocarea, care necesită un efort comun, precum și lăsarea disputelor inutile asupra formelor fără fond unor vremuri neidentificabile cu prezentul, e necesar să realizăm că procesul evolutiv se desfășoară constant în alte sisteme de drept prin preluarea unor instituții/proceduri care pot veni în sprijinul ideii generale de justiție ori prin difuziunea pe care anumite sisteme le realizează independent către alte sisteme de drept care caută inovarea, reformarea și ieșirea din pasivitate.

În contextul globalizării, mobilitatea conceptelor care poate duce la transpunerea unor instituții, proceduri, etc., din alte sisteme de drept în sistemul de drept românesc trebuie analizată cu seriozitate și, fără a sări etapele imperios necesare, adoptată cu responsabilitate, atunci când din analiză rezultă că suma beneficiilor este mai mare decât eventualele neplăceri ce pot apărea în procesul de împrumut și transformare.

Scurte precizări preliminare:

Împrumutul unor instituții, proceduri, etc. va fi denumit în continuare *transpunere*.

Sistemul juridic din care se împrumută instituția, procedura, etc. va fi denumit în continuare *sistemul difuzor*.

Sistemul juridic în care se transpune instituția, procedura, etc. va fi denumit în continuare *sistemul receptor*.

Desigur transpunerea nu trebuie să fie un simplu „copy/paste” din alt sistem de drept, ci un corolar al unor analize detaliate cu privire la necesitatea și oportunitatea acesteia, o adaptare inclusiv prin adoptarea unor proceduri anterioare sau ulterioare care să aibă în vedere trăsăturile unice ale unui anumit context istoric și particularitățile populației din sistemul juridic receptor față de trăsăturile populației din sistemul juridic difuzor, aspecte care pot influența reușita transpunerii.

Cu titlu de exemplu: Procentul de încredere al populației în anumite instituții, actori ai spațiului

public, diferă între cel pe care îl regăsim la o populație trecută printr-un sistem de conducere comunist pentru o perioadă considerabilă de timp - cu importante provocări de supraviețuire identitară, cu restrângeri ale drepturilor și libertăților individuale, cu un sistem opresiv-represiv accentuat, și cel pe care îl regăsim la o populație în care funcționează un sistem de drept consacrat prin trecerea unui timp îndelungat, cu un sistem democratic funcțional, cu valori comunitare recunoscute constant și apărate incisiv de-a lungul istoriei.

Într-o astfel de situație, dacă în sistemul difuzor introducerea unei proceduri, instituții juridice, etc. este rodul unei vechi tradiții, bazate pe un sistem în care populația a dezvoltat un grad de încredere ridicat, introducerea în sistemul receptor de tipul celui descris anterior (cu un procent de încredere redus) nu poate fi făcută prin transpunerea directă a normelor din sistemul difuzor fără o analiză atentă, o adaptare, introducerea unor proceduri suplimentare de siguranță care să dea încredere celui în folosul căruia se transpune, cu importante adaptări și acțiuni necesare pentru creșterea încrederii, care se adaugă la sistemul inițial, din dorința de a avea măsuri de siguranță cu un rol principal de creștere a încrederii populației.

Capitolul II

Oportunități identificate în diferite sisteme de drept

Secțiunea 1

Oportunități. Elemente de drept comparat – sistemul de drept francez

În sistemul judiciar francez, pe lângă instanțele de fond din jurisdicția civilă observăm existența unor jurisdicții specializate astfel:

Consiliul prud'hommes care are în componență consilieri și nu judecători de profesie, aceștia fiind numiți pentru un mandat de 4 ani, la propunerea organizațiilor sindicale și patronale,

având în competență litigiile între salariați și angajatori cu privire la respectarea dispozițiilor contractelor de muncă.

Tribunalul comercial format din persoane care provin din rândul comercianților și/sau din rândul directorilor de întreprinderi, prin alegeri, având în competență litigii între comercianți și societăți comerciale¹.

În prezent, în încercarea de reformare a justiției, în Franța se propune crearea, cu titlu experimental, a unui număr de zece "tribunale pentru afaceri economice", care să înlocuiască actualele tribunale de comerț. Se preconizează ca noile jurisdicții să aibă o competență extinsă și la afacerile privind agricultorii și la cele privind profesiile liberale².

Plecând de la această organizare pe care o observăm în sistemul judiciar francez, având în vedere dispozițiile cuprinse în Codul de procedură civilă – Cartea a IV-a – Despre arbitraj (art. 541- art. 621) și dispozițiile Legii nr. 335 din 2007 privind camerele de comerț din România, cu un efort considerabil se poate dezvolta un proiect printr-un parteneriat apropiat între *Uniunea Națională a Barourilor din România și Camera de Comerț și Industrie a României*, parteneriat care trebuie să aibă în vedere formularea unor inițiative legislative ce vor tinde să reformeze actuala reglementare din Codul de procedură civilă cu privire la arbitraj, care să conducă la crearea unei justiții alternative private.

Reglementarea mai incisivă a **arbitrajului instituționalizat** care să fie recunoscut de către legiuitor prin norme imperative și care, de asemenea, să poată fi organizat doar împreună cu/pe lângă o organizație care are filiale în toate județele țării și în capitală se poate asigura o instanță privată care să funcționeze uniform pe întreg teritoriul țării, înlăturându-se alte instanțe arbitrale constituite sau în curs de constituire, care

funcționează sau vor funcționa numai în unele dintre zonele țării.

Marele avantaj al unei astfel de conlucrări este faptul că, pe de o parte, Camera de Comerț și Industrie a României are deja formată rețeaua necesară funcționării în condiții optime a instanțelor de arbitraj la nivelul întregii țări, pe lângă fiecare Cameră de Comerț Județeană funcționând câte o Curte de Arbitraj, pe de altă parte, U.N.B.R. poate pune la dispoziție un număr relativ mare de avocați care să devină arbitri, prin intermediul barourilor componente.

Cu o infrastructură deja creată, cu o promovare eficientă a instanței private prin conlucrarea a două instituții cunoscute la nivelul întregii țări, cu o credibilitate mai mare prin implicarea acestora, bineînțeles cu atragerea și susținerea instituțiilor statului (Ministerul Justiției, C.S.M.), cu intervenții legislative care să lărgescă aria de competență a instanței alternative, beneficiarul direct al unei astfel de schimbări structurale de mare impact va fi sistemul judiciar din România care astfel poate evita blocarea și revenirea la un ritm de activitate normal.

Vorbim de o oportunitate în cazul unei astfel de schimbări structurale propuse? Bineînțeles, pentru că se identifică o serie de avantaje pentru corpul profesional al avocaților. Astfel, avocații, vor fi percepuți în final ca un corp profesional dedicat și implicat în respectarea drepturilor cetățenilor, propunând soluții care să ajute și să ducă la evitarea paralizării unui sistem judiciar greoi. Câștigurile vor fi evidente în ceea ce privește creșterea credibilității și mărirea încrederii în corpul profesional al avocaților, imaginea fiind, fără dubiu, una cu impact pozitiv în comunitate. Avocații pot deveni arbitri în cadrul instanțelor arbitrale sau vor acorda asistență juridică și reprezentare în dosarele aflate pe rolul instanțelor arbitrale.

¹ A. Iftimiei, *Drept comparat și sisteme juridice contemporane*, ed. a 3-a, Ed. Universul Juridic, București, 2024, p. 91

² <https://www.juridice.ro/essentials/7128/despre-recentele-proiecte-de-reformare-a-justitiei-franceze>, Ioan Leș

Va fi absolut necesară însă o delimitare clară între avocatul arbitru, ca factor de decizie în cadrul instanțelor alternative și avocatul apărător al drepturilor părților implicate în cauze care vor fi înregistrate pe rolul acestor instanțe, cu interdicții clare, exprese și lipsite de interpretări cu privire la incompatibilități sau alte situații asimilabile.

Secțiunea 2

Oportunități. Elemente de drept comparat – sistemul de drept american

Dreptul american este transpunerea pe teritoriul american a dreptului englez, însă procesul evolutiv a dus la diferențierea în anumite privințe a sistemului common law american față de sistemul common law englez.

O particularitate identificată prin analiză comparată a sistemului common law american este faptul că în Statele Unite ale Americii munca de colectare a probelor, pregătirea și prezentarea acestora în instanță este realizată de către părțile dintr-o cauză prin intermediul avocaților, fără implicare din partea instanței sesizate cu litigiul dintre cele două părți, în cele mai multe cauze.

Astfel, avocații iau declarații martorilor (pun întrebări și consemnează răspunsurile), angajează experți pentru situațiile în care opinia acestora este necesară pentru lămurirea unor aspecte esențiale din litigiu, adresează întrebări instituțiilor și altor entități juridice pentru construirea apărării, etc.

Rezultă că avocații dețin un rol deosebit de important în proces. Ei sunt cei care, pe lângă administrarea probelor și prezentarea acestora clientului, instanței, juraților, sunt cei care prezintă argumentele legale în proces, iar stabilirea adevărului obiectiv și aplicarea dreptului pentru a se ajunge la o decizie justă este bazată pe prezentările avocatului în instanță.

Legiuitorul român a înțeles să transpună parțial o astfel de oportunitate în Codul de procedură civilă prin dispozițiile art. 241, indice 1 - art. 241, indice 22 Vechiul cod de procedură civilă (art. 366 – art. 388 în Noul Cod de procedură civilă).

Administrarea probelor, programul administrării acestora și comunicarea lor sunt activități care, în cadrul procesului civil vor duce la întărirea statutului avocatului în relația cu magistratii, eliminarea aprecierii de auxiliar al justiției prin consolidarea poziției în cadrul procesului/procedurilor civile, devenind un actor principal, eliminându-se treptat percepția de auxiliar al justiției.

Toată această procedură cuprinsă în secțiunea denumită „*Administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici*” reprezintă o schimbare majoră în sistemul de drept receptor, care implică pe lângă normele generale anterior individualizate, realizarea de către barouri a unor regulamente privind administrarea probelor care pot fi asimilate unor norme metodologice de aplicare a legii, fapt care va cristaliza și uniformiza procedura instituită de legiuitor prin normele de procedură civilă.

De la data intrării în vigoare a prevederilor art. 241, indice 1 - art. 241, indice 22 Vechiul cod de procedură civilă (art. 366 – art. 388 în Noul Cod de procedură civilă) au existat obiecții privind administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici. Astfel, în doctrină³ procedura administrării probelor de către avocați a fost considerată „o procedură fastidioasă, bazată numai pe acordul părților, cu amestecul instanței în timpul administrării probelor și care, dacă vor fi cazuri de aplicare, va întârzia judecățile și va fi în dauna celerității, în orice caz al unui termen rezonabil cerut de art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului” (...) „Nu cunoaștem niciun singur caz în care această procedură să se fi

³ Benitio Diamant, Observații și propuneri cu privire la proiectul noului Cod de procedură civilă – proiect publicat în Curierul Judiciar nr. 8/2008-, Curierul Judiciar nr. 1/2009, punctul nr. 12, p. 57.

aplicat”. Un alt autor⁴ a considerat că „această procedură nu a fost bine receptată în practica judiciară, motivele putând fi anumite imperfecțiuni legislative sau chiar spiritul combativ al românului, care refuză să accepte o procedură bazată, finalmente, pe o *încredere* ce trebuie acordată chiar adversarului din proces”. Un alt autor⁵ a explicat lipsa succesului accesării acestei instituții de către justițiabili prin aceea că „aceasta este soarta instituțiilor preluate din alte sisteme de drept, cu deosebire a celor receptate din dreptul anglo-saxon”.

Prin urmare, sistemul prevăzut de legiuitor prin dispozițiile art. 366 – art. 388 din Noul Cod de procedură civilă, apreciem că trebuie mai întâi promovat, fiind necesară o inevitabilă adaptare la particularitățile sistemului judiciar românesc și la trăsăturile specifice populației.

Secțiunea 3

Oportunități. Elemente de drept comparat – sistemul de drept german

Pregătirea magistraților în sistemul de drept german este minuțios reglementată, stagiile asigurând o pregătire comună pentru viitorii judecători, avocați, procurori, notari.

În sistemul de drept german, după absolvirea primului examen de stat ca urmare a absolvirii cursurilor universitare de specialitate, urmează perioada de stagiatură.

Pe durata stagiului de pregătire, practicienii în drept – referenții – vor lucra în diferite sectoare ale administrării justiției denumite stații în programul de pregătire, cum ar fi într-o instanță civilă, într-o instanță penală, într-un parchet, în cadrul unei autorități publice, în cadrul unei firme de avocatură⁶.

Plecând de la sistemul german care reglementează efectuarea stagiului practic pentru o perioadă de cel puțin doi ani ulterior absolvirii cursurilor universitare, consider că introducerea, prin adaptare la situația specifică din sistemul de drept românesc, a unui stagiului cu o perioadă cuprinsă între 6 luni și 2 ani a viitorului magistrat la o firmă de avocatură, cabinet de avocat, poate deveni un punct central și important care să ducă la o reșezare a relațiilor magistrat-avocat, o redobândire a echilibrului și înțelegerii.

O astfel de perioadă poate să ducă la înțelegerea rolului avocatului în societate de către viitorul magistrat, mai ales în contextul în care și primele două schimbări structurale de impact despre care vorbeam anterior ar fi introduse, toate trei urmând să funcționeze ca un tot unitar, posibil a determina o schimbare majoră favorabilă cu privire la percepția per ansamblu a întregului sistem judiciar românesc de către populație.

Astfel, perioada de stagiatură, parte premergătoare a unei viitoare cariere a magistratului poate să rămână influențată de cunoștințele dobândite în perioada stagiaturii, aceștia urmând să conștientizeze aspecte care în prezent sunt necunoscute magistratului și care duc la situații care afectează activitatea avocatului (reducerea nejustificată a onorariilor avocaților, lipsa flexibilității la momentul luării dosarelor cu avocați participanți în procedură, etc.).

Capitolul III

În loc de concluzii: Începutul incertitudinilor

Mobilitatea persoanelor, mobilitatea conceptelor într-o perioadă de dezvoltare tehnologică accentuată, digitalizarea accelerată, sunt factori care determină declanșarea evoluției sistemelor juridice, adaptarea rapidă a dreptului la

⁴ Mircea Ursuța, *Administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici conform Noului Cod de procedură civilă*, Dreptul nr. 2/2017, p. 68.

⁵ Ioan Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, Ediția a 2-a, revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2015, p. 575.

⁶ <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2017/01/Chestionar-FJR-statutul-magistratilor-in-diverse-state-membre-UE.pdf>, pag. 18

schimbările sociale trebuind să fie noua stare de normalitate care să înlăture neajunsurile din sistemul judiciar, iar în particular să ajute profesia de avocat în sensul arătat anterior.

Vorbim astfel de o reformare forțată și necesară a sistemelor de drept, indiferent de clasificarea acestora, transpunerea unor elemente structurale astfel cum acestea au fost individualizate anterior din sistemul difuzor în sistemul receptor.

Astfel de acțiuni pot, bineînțeles, declanșa incertitudini și îngrijorări mai ales în zona conservatoare a profesioniștilor dreptului, însă cealaltă variantă este stagnarea, starea de

pasivitate neputând aduce beneficii sistemului juridic românesc.

În atare condiții, factorul evolutiv, astfel cum acesta s-a manifestat anterior cu privire la alte sisteme de drept (modul de acțiune cel mai potrivit, analize anterioare imperios necesare și raportarea constantă la particularitățile populației existente în sistemul receptor), trebuie să fie înțeles de către factorii decizionali înainte de declanșarea unor reforme structurale de amploare, altfel incertitudinile se vor transforma în realități nedorite și vor duce la eșecul reformelor angajate.

PROVOCĂRILE DEONTOLOGICE ALE PROFESIEI DE AVOCAT DIN PRISMA CONCEPTELOR CULTURALE JAPONEZE GIRI ȘI NINJŌ

Articol distins cu premiul I la concursul de eseuri juridice Naumescu 2024

Avocat stagiar Stancu Andreea-Mihaela

Baroul București

Rezumat: *În calitate de avocat și vorbitor de limba japoneză, mi-am propus, ca prin lucrarea de față să analizez provocările deontologice ale profesiei de avocat din perspectiva a două concepte culturale japoneze, giri și ninjō, dorind să surprind modurile în care datorita avocatului cu privire la apărarea intereselor clientului poate intra în contradicție cu legea sau crezul profesional al acestuia, influențând modul în care este pregătită și realizată apărarea clientului și, de asemenea, prezentarea unor soluții în acest sens.*

Cuvinte cheie: *giri, ninjō, lege, interesul clientului, crez profesional*

Conceptul giri 義理

Conceptul de giri este format din două ideograme 義(gi) și 理(ri).

義(gi) înglobează dreptatea, justiția, moralitatea, umanitatea, integritatea, onoarea, loialitatea și devotamentul.

De cealaltă parte, 理(ri) reprezintă principiile, justețea, adevărul.

Prin urmare, conceptului giri poate fi tradus ca principiul moralității.

În societatea japoneză, giri reprezintă obligația concretizată prin simțul îndatoririi și al loialității pe care cineva îl simte față de o altă persoană, care poate fi atât fizică, cât și juridică, cum ar fi, de exemplu, compania la care o persoană este angajată.

Acest concept este esența simțului onoarei și al demnității.

Giri reprezintă individul raportat la societate, la ceilalți, și, deși poate implica și un interes de ordin material, presupune, în mod prioritar, empatie, compasiune și înțelegere față de semenii.

Se consideră că giri contribuie la stabilirea și păstrarea armoniei în societate, cât și a bunei reputații a unei persoane și a consolidării relațiilor sociale.

Ruth Benedict¹, antropolog și folclorist, consideră că giri constă în necesitatea de a merge pe calea firească, în a te conforma regulilor societății în care trăiești, chiar dacă, tu, ca individ, nu ești de acord cu ele, ceea ce duce la păstrarea onoarei. Totodată, aceasta susține că, odată pierdută, onoarea unei persoane nu mai poate fi recâștigată și că fiecare este responsabil pentru moralitatea sa, factorii care o amenință nefiind oamenii din jur sau mediul în care un individ își desfășoară activitatea, ci modul în care el se raportează la acestea².

Un exemplu elocvent în privința manifestării giri este reprezentat de situația în care angajatului unei firme i se propune, din partea unui reprezentant al unei companii concurente, să furnizeze, contra-cost, informații confidențiale privind politicile firmei la care acesta lucrează și date despre clienți menite să asigure o creștere a profitului companiei concurente, însă angajatul în

¹ベネディクト・ルース (tr.: Benedict, Ruth), 長谷川松治訳 (tr.: traducere în limba japoneză de Hasegawa Matsuji), *Kiku to katana* 「菊と刀」 (tr.: „Crizantema și sabia”), Shakaishisōshakan 社会思想社刊 (tr.: Editura Shakaishisō), 東京 (Tōkyō), 1967, p. 151-163.

² Extras din lucrarea de licență „*Tatemaie 建前 și honne 本音 în românele „Kokoro(心)” și „Hakai(破壊)”*, realizată de Stancu Andreea-Mihaela în anul 2015, p.58.

cauză refuză propunerea, simțindu-se dator să respecte legea și să rămână loial companiei sale.

Un alt exemplu în acest sens este situația în care doi prieteni apropiați se îndrăgostesc de aceeași fată, însă, în semn de loialitate a unuia față de celălalt, niciunul dintre ei nu va intra într-o relație cu aceasta.

Giri se va concretiza și atunci când soțul, știind că soția sa este epuizată ca urmare a îngrijirii acordate nou-născutului și că aceasta are nevoie de odihnă și sprijin, refuză invitația prietenilor săi de a ieși împreună în oraș și de a petrece împreună până târziu, alegând să rămână alături de soție și să o ajute.

După cum putem observa, *giri* se poate manifesta atât în plan exclusiv social, când nu există o obligație legală, ci doar morală în vederea respectării unei norme sociale, cât și în plan legal, interferând, în mod evident, cu cel social, atunci când există o obligație legală de a avea o anumită conduită sau comportament, de a urma anumite proceduri, etc.

Prin urmare, *giri* reprezintă datoria individului de a fi și de a rămâne moral prin respectarea normelor legale și sociale.

Conceptul *ninjō* 人情

Acest concept este format din două ideograme: 人(nin), respectiv 情(jō).

人(nin) face referire la om, umanitate, caracter, personalitate.

情(jō) ilustrează sentimentele, emoția, pasiunea, afecțiunea, obstinația.

Prin urmare, *ninjō* poate fi definit drept sentimentele interioare ale individului.

Conceptul *ninjō* este opus celui de *giri*, reprezentând sentimentele și emoțiile care-l pot determina pe individ să încâlce datoria de a fi și de a rămâne moral prin respectarea normelor legale și sociale.

În timp ce *giri* reprezintă individul raportat la societate, la ceilalți și empatia, *ninjō* ilustrează individul conectat cu sinele, înțelegerea propriilor sentimente și descătușarea acestora.

Mai mult de atât, deși *giri* contribuie la stabilirea și păstrarea armoniei în societate, cât și a buneii reputații a unei persoane și a consolidării relațiilor sociale, odată ce individul se lasă dominat de *ninjō*, acest moment poate echivala cu pierderea simțului responsabilității față de ceilalți și chiar față de sine și propria imagine, fapt care poate avea efecte ireversibile.

Astfel, în contextele anterior menționate, putem vorbi de *ninjō* dacă:

angajatul, mânat de dorința de a se îmbogăți, nu mai acordă importanță principiului legal și moral de a fi loial companiei la care lucrează, și acceptă propunerea reprezentantului firmei concurente de a furniza, contra-cost, informații confidențiale despre clienți și cu privire la politicile companiei la care acesta lucrează, menite să asigure o creștere a profitului firmei concurente;

în cazul celor doi prieteni îndrăgostiți de aceeași fată, unul dintre ei va face demersurile necesare pentru a începe o relație cu fata respectivă, chiar dacă îi va răni sentimentele prietenului său;

soțul va accepta invitația prietenilor săi de a ieși împreună în oraș și de a petrece împreună până târziu cu aceștia, chiar dacă știe că soția sa este epuizată și are nevoie de ajutor în ceea ce privește îngrijirea nou-născutului lor.

Se consideră că momentul în care o persoană lasă să se manifeste *ninjō*, omițând importanța îndeplinirii datoriei de a fi corect și moral, echivalează cu pierderea armoniei în societate, cu distrugerea relațiilor sociale și pătarea reputației acesteia.

Manifestarea conceptului *giri* în relația avocat-client

În ceea ce privește obligațiile morale ale unui avocat în relația cu clienții, se poate spune că acestea izvorăsc din obligațiile impuse prin prevederile legale și normele deontologice ale acestuia.

Conform art. 7 alin. (4) din *Statutul profesiei de avocat*³:

„Independența avocatului nu poate prejudicia interesele clientului său. Avocatul este dator să dea clientului sfaturi juridice corespunzătoare legii și să acționeze numai în limitele legii, ale prezentului statut și ale codului deontologic, potrivit crezului său profesional.”

Art. 23 din *Codul deontologic al avocatului român*⁴, impune ca la baza relației avocat-client să stea apărarea intereselor clientului, acestea având întâietate față de interesele oricărei alte persoane. De asemenea, articolul 2.7 din *Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană*⁵ stabilește obligația avocatului de a apăra întotdeauna cât mai bine, interesele clientului său, chiar în raport cu propriile sale interese sau cu interesele confrăților săi, sub rezerva respectării stricte a normelor legale și deontologice.

Totodată, alin. (2) al art. 39 din *Legea nr. 51/1995*⁶ pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, menționează obligația avocatului de a depune toată diligența în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale clienților și de a uza de mijloacele prevăzute de lege, pe care le consideră favorabile acestora.

De altfel, se impune a preciza prevederile art. 109 alin. (3) din *Statutul profesiei de avocat*:

„Constituie atingere a independenței avocatului și, ca atare, trebuie evitate și înlăturate de către avocat, prin orice mijloace legale:

- a) existența unui interes propriu ori al persoanelor apropiate lui în cauza care i-a fost încredințată;**
- b) prestarea de activități avocațiale în scopul de a se face plăcut clienților, magistraților sau publicului;**
- c) prestarea de activități avocațiale din simplă complezență;**
- d) existența oricăror presiuni în scopul nerespectării secretului profesional.”**

Prin urmare, în exercitarea profesiei de avocat *giri* reprezintă obligația, atât din punct de

vedere legal, cât și moral, să apere, respectând, totodată, prevederile legale și deontologice, interesele clientului, chiar dacă acest fapt ar implica anumite dezavantaje pentru avocat sau persoane apropiate ale acestuia.

Din prevederile legale menționate anterior, rezultă că *giri*, în ceea ce privește exercitarea profesiei de avocat, implică a acorda întâietate și a apăra interesul clientului în limitele impuse de lege, chiar în propriul detriment.

Cu toate acestea, pentru a rămâne în sfera *giri*, avocatul are obligația, după cum se poate observa, potrivit prevederilor art. 109 alin. (3) din *Statutul profesiei de avocat*, să înlătore, prin orice mijloc legal, aspectele care i-ar putea afecta independența, așa cum se întâmplă atunci când are un interes propriu în cauza care i-a fost încredințată, una dintre metodele de a rămâne moral în acest sens fiind renunțarea la cauză.

Este adevărat că *giri*, respectiv prevederile legale și deontologice în materie de exercitare a profesiei de avocat, impun avocatului regula întâietății interesului clientului, însă acest fapt nu are menirea de a-l transforma pe avocat în vasalul clientului său, tocmai în baza considerentului că acesta are dreptul de a refuza cauzele care nu corespund crezului său profesional sau în care există conflict de interese.

Consider că scopul acestor prevederi legale este, pe lângă asigurarea condițiilor înfăptuirii justiției și prevenirea săvârșirii de către avocat a unor infracțiuni precum reprezentarea neloială, și consolidarea protecției conferite statutului, imaginii și profesiei de avocat, garantând independența acestuia și eliminând orice presiune la care ar putea fi supus.

Totodată, nu trebuie uitat că legea este întotdeauna mai presus de interesul clientului, iar atunci când intervine un conflict între lege și interesul clientului, avocatul rămâne moral alegând să respecte legea, chiar și în detrimentul

³ Sursa: www.unbr.ro.

⁴ Idem.

⁵ Idem.

⁶ Idem.

interesului, mai mult sau mai puțin legitim, al clientului său.

Spre exemplu ca avocat, ai datoria să îi aperi interesele clientului, însă atunci când sesizezi anumite erori cu privire la modul de contopire a pedepselor care este în avantajul clientului, dar nu și în interesul legii, acesta executând o pedeapsa mai mică decât ar trebui, în mod normal, nu se mai poate vorbi despre *giri* și respectarea normelor deontologice, în condițiile în care omiți, cu bunăștiință, să aduci la cunoștință instanței aspectul sesizat, pentru că executarea unei pedepsei mai mici este în interesul clientului, eludându-se, astfel, legea.

Manifestarea conceptului *ninjō* în relația avocat-client

Din moment ce se poate observa că obligația principală, din punct de vedere legal și moral, a avocatului față de client este de a acorda întâietate intereselor acestuia, îmi propun ca, în cele ce urmează, să analizez anumite contexte în care se poate vorbi de îndeplinirea defectuoasă a acestei obligații prin faptul că există o contradictorialitate între interesele clientului și crezul personal al avocatului angajat sau desemnat să-i apere interesele.

Se poate observa, în special în cazurile cu caracter penal, atunci când avocatul trebuie să apere interesul unui client, autor al unei fapte abominabile de care însuși avocatul, ca Om, este șocat, că activitatea sa ca profesionist atrage oprobriul societății față de acesta.

Mai mult, mass-media prezintă într-o lumină cât se poate de negativă pe avocatul care și-a asumat un astfel de rol, și care la rândul său este privit ca un renegat, creându-se, practic, dihotomia: societate versus avocat.

Se pot naște, într-un astfel de moment, în mintea avocatului anumite îndoieli cu privire la

moralitatea faptului de a apăra interesele clientului în cauză și de a încerca să obțină o soluție cât mai favorabilă pentru acesta și chiar de a pleda, atunci când este cazul, pentru liberarea acestuia, cu atât mai mult cu cât, după cum se va putea observa în cele ce urmează, există o tendință socială de asociere a avocatului cu cei pe care îi apără. Această opoziție din interiorul avocatului ca Om, ca individ, reprezintă *ninjō*.

Practic, se poate spune că într-o astfel de situație, în care avocatul are obligația de a apăra, dar Omul-avocat are îndoieli cu privire la moralitatea acestui fapt, reprezintă apogeul conflictului *giri- ninjō* în ceea ce privește exercitarea profesiei de avocat.

Cât de imoral este să fii moral, respectiv să aperi, în calitate de avocat, în limitele impuse de lege, un damnat al societății, astfel încât acesta să primească o pedeapsă mai blândă?

Herodot declara că „*relațiile cu oamenii imorali ne pierd*”, ceea ce poate fi interpretat că acela care are o relație, chiar și strict profesională, asemenea avocatului care apără o persoană imorală, se pierde, devenind la rândul său imoral.

Tot cu privire la acest aspect, consider că este important de menționat un citat din opera „*The Reverse of Medal*” (Aubrey/Maturin Novels, 11) (tr.: „*Reversul Medaliei*”) de Patrick O’Brian⁸:

*“ I do not say that all lawyers are bad, but I do maintain that the general tendency is bad: standing up in a court for whichever side has paid you, affecting warmth and conviction, and doing everything you can to win the case, whatever your private opinion may be, will soon dull any fine sense of honour. The mercenary soldier is not a valued creature, but at least he risks his life, whereas these men merely risk their next fee.”*⁹

Totodată, este demnă de menționat și opinia lui George Budo, autor de *aforisme*, cugetări,

⁷ Sursa: www.citatepedia.ro.

⁸ Sursa: <https://archive.org>.

⁹ (tr. a.) „Nu spun că toți avocații sunt răi, dar susțin că tendința generală este greșită: să stai în fața instanței pentru orice parte care te-a plătit, simulând căldură și convingere, și făcând orice ca să

câștigi cauza, indiferent care sunt credințele tale personale, va șterge, curând, și cel mai fin simț al onoarei. Un mercenar nu este o persoană respectabilă, dar, cel puțin, acesta își riscă viața, în timp ce avocații își riscă, cel mult, următorul onorariu.”

poezii, epigrame, pamflete, satire în care este dezbătută imoralitatea avocatului care pledează în favoarea clientului său, acuzat de comiterea unor fapte penale, prin faptul că „*dacă sunt plătiți bine, 99% dintre avocați acceptă fără să clipească să pledeze pentru achitarea infractorilor, chiar dacă știu foarte bine că sunt vinovați și că merită să fie condamnați; pe restul de 1% nu i-am întrebat...¹⁰*”.

Consider că se impune o reflecție mai profundă asupra următorului aspect: cât de moral este să fii imoral, respectiv, în calitate de apărător al unui infractor extrem de periculos pentru societate să nu urmezi toate procedurile legale și să nu invoci, în mod deliberat, prevederile legale care i-ar permite acestuia să obțină o situație mai favorabilă din punct de vedere juridic?

În primul context, acela al profesionistului moral, se poate observa că exercitarea în conformitate cu normele legale a profesiei de avocat poate fi, în contextul apărării unui infractor și al obținerii unei soluții favorabile pentru acesta, cel puțin la nivel social, blamată, dezaprobată. Acest fapt echivalează în fața societății cu dezumanizarea parțială a avocatului: acesta este perceput, de cele mai multe ori, imoral ca individ, dar își păstrează moralitatea ca profesionist. Un astfel de tipar încadrează avocatul în sfera conceptului *giri*, pentru că, lăsând la o parte opinia publică, acesta a acționat conform legii și normelor deontologice.

În cel de-al doilea caz, vorbim de o pseudomoralitate a avocatului care constă în încercarea de a deveni util și moral pentru societate, chiar cu prețul încălcării și ignorării obligațiilor aferente exercitării profesiei, manifestându-se, în acest mod, *ninjō*. Este important de menționat că cel mai probabil, inițial, avocatul va avea impresia că a făcut ce trebuia, limitând, chiar și pentru o perioadă determinată, accesul în societate al unui temut infractor. Însă, într-un astfel de moment, de manifestare a conceptului *ninjō* în exercitarea profesiei, avocatul

încetează să mai fie avocat, fiind suprimat de individul non-avocat din interiorul său care dorește să se afirme și să se omogenizeze cu societatea. Ca urmare a acestui fapt, se poate vorbi de o dezumanizare totală a avocatului, atât din punct de vedere profesional, cât și social: devalorizarea acestuia ca profesionist, ceea ce duce și la decăderea sa ca individ.

După cum putem observa, există o tendință generală a societății de a asocia avocatul cu cel pe care îl apără și în interesul căruia acționează. Simplu fapt de a apăra un infractor, echivalează, de cele mai multe ori cu faptul de a fi privit ca un infractor, faptul de a apăra un condamnat duce la condamnarea socială a avocatului, la stigmatizarea acestuia, chiar dacă avocatul respectă prevederile legale în acest sens.

Să fie oare avocații doar niște indivizi dispuși să calce totul în picioare, chiar și propriile principii de viață și valori morale pentru bani și interese materiale?

Acesta este mentalitatea în care s-au format și dezvoltat ca indivizi majoritatea avocaților: cei care îi apără pe cei condamnați sunt, la rândul lor, blamați, considerați ca nefiind demni de încredere sau apreciere. Formându-ne ca indivizi într-o astfel de societate, astfel de opinii ajung să ne modeleze și propriile opinii, concepții despre viață și valori morale, și, implicit, crezul profesional.

În opinia mea, crezul profesional poate echivala cu *ninjō*, cu atât mai mult în profesia de avocat, influențând, de foarte multe ori, eficacitatea modului de pregătire a apărării.

Prin raportare la crezul profesional, consider că merită reflectat asupra modului de apărare pe care îl va folosi un avocat cu valori puternic moral-religioase pentru apărarea unui inculpat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni de omor calificat săvârșit prin cruzimi. În ce măsură valorile sale morale se vor reflecta în tehnica folosită în vederea apărării, afectând situația, respectiv interesul clientului său? Va depune cu adevărat acesta toată diligența

¹⁰ Sursa: www.citatepedia.ro.

pentru a obține o soluție cât mai favorabilă pentru cel pe care îl apără sau, considerând că acesta merită aplicarea unei pedepse pe măsura faptei comise, se va rezuma la a face o apărare formală?

Cum se va raporta un avocat cu valori familiale tradiționaliste, care consideră că, indiferent de ce s-ar întâmpla și care ar fi comportamentul părinților față de copil, acesta trebuie să crească avându-i alături constant pe ambii părinți, în contextul în care unul dintre părinți solicită, în mod temeinic, îndrumare în scopul exercitării în mod exclusiv a autorității părintești de către acesta sau demarării procedurilor pentru decăderea din drepturile părintești a celuilalt părinte?

Personal, mi-a fost dat să văd avocați care, fiind consultați de către clienți cu privire la astfel de spețe, în locul răspunsului așteptat de client, respectiv prezentarea procedurilor legale care trebuie urmat în acest sens, le-au oferit ca răspuns clienților, propriul crez profesional cu privire la aceste aspecte: indiferent de ce se întâmplă, copilul trebuie să crească avându-i alături pe ambii părinți, motivând că, însăși legea prevede acest lucru.

Este lesne de înțeles că un astfel de răspuns nu echivalează nici cu îndrumarea, nici cu sfătuirea clientului în vederea apărării drepturilor acestuia, așa cum prevăd legea și normele deontologice ale profesiei de avocat, și implicit cu *giri*, ci cu compromiterea intereselor sale. Într-un astfel de moment vorbim de manifestarea și exprimarea crezului profesional care devin mai puternice ca îndatoririle profesionale ale avocatului, respectiv, manifestarea concretă a conceptului *ninjō* în exercitarea profesiei de avocat, având ca efect, așa cum am menționat anterior, atât pătarea reputației avocatului, cât și degradarea relațiilor sociale în cadrul cărora acesta își desfășoară activitatea.

De asemenea, nu se mai poate vorbi despre *giri*, ci de *ninjō*, în condițiile în care avocatul, comite, în vederea apărării intereselor clientului infracțiuni precum favorizarea infractorului, darea

de mită, trafic de influență ș.a, acesta având obligația de a respecta, cu prioritate legea, nefiindu-i permis s-o încalce în interesul clientului.

Empatia față de client este bună și constructivă, fiind o caracteristică a *giri*, atât timp cât aceasta nu depășește limitele legale, și îi conferă avocatului un dinamism în ceea ce privește tehnica de apărare pe care acesta alege s-o folosească, relevanța și concludența motivelor și a probelor invocate în apărare. Ca urmare a acestui fapt, se creează o situație favorabilă atât pentru avocat, care se va bucura de o recunoaștere mai mare în plan profesional, cât și pentru client ale cărui șanse de a primi o sentință cât mai favorabilă, sporesc.

Cu toate acestea, empatizarea cu clientul mai mult decât permite legea, nu îl face pe avocat mai profesionist sau pe Omul-avocat mai moral, ci echivalează cu o decizie tacită și voluntară de roba de avocat și de ceea ce presupune acest statut.

Ca avocați, ca profesioniști instruiți cu privire la importanța respectării legii, nu ne face cinste nici nouă, nici profesiei, încălcarea acesteia, motiv pentru care consider că avocatul trebuie să dea dovadă, în mod constant, prin introspecție, de autocontrol și rațiune.

Soluții în vederea aplanării conflictului *giri-ninjō* în exercitarea profesiei de avocat

Se întâmplă de multe ori, așa cum se poate observa din cele menționate anterior, să se creeze conflicte de ordin moral între obligația avocatului de a acționa în interesul clientului și crezul profesional al acestuia.

Într-un astfel de context, *giri*, pentru că acesta este preferabil, se poate manifesta prin două modalități:

refuzul cauzei care nu corespunde cu crezul profesional al avocatului sau în legătură cu care avocatul sau persoane apropiate ale acestuia au propriile interese;

Spuneam, anterior, că este necesar ca avocatul să evalueze din prisma crezului

profesional cazurile încredințate, respectiv să analizeze dacă valorile sale morale corespund sau sunt în contradicție cu acestea.

În cazul în care Omul din interiorul avocatului ajunge să-l blameze și să-l condamne pe client pentru situația în care se află, pentru faptele comise, este evident că pregătirea unei apărări pentru acesta devine mai împovărătoare pentru avocat, iar interesul clientului, într-o astfel de situație, poate fi compromis.

Câtă convingere poate să manifeste în timpul susținerii pledoariei un avocat care, în sinea lui, se opune soluției favorabile pe care o solicită în interesul clientului? Poate convingerea simulată să fie la fel de eficientă precum cea reală? Poate un discurs spus mecanic, lipsit de empatie, să schimbe în bine destinul clientului?

Acesta este motivul pentru care consider că este recomandat ca atunci când intervin divergențe între crezul profesional al avocatului sau interesele proprii ale acestuia și cauza care este pe cale să-i fie încredințată, aceasta să refuze cauza respectivă.

În opinia mea, aceasta este cea mai sigură cale pentru ca avocatul să rămână un profesionist moral, ca reputația acestuia să nu aibă de suferit și, totodată, ca interesul clientului să nu fie amenințat.

În acest sens, este important de precizat că în art. 229 alin. (2) teza I din *Statutul profesiei de avocat* se menționează că „*avocatul nu este obligat să motiveze refuzul preluării unui caz ce se propune a-i fi încredințat, dacă acesta nu corespunde crezului său profesional, cu excepția dosarelor repartizate obligatoriu sau a gratuităților*”, în timp ce în teza a II-a se stabilește că „*pentru același motiv, avocatul poate denunța unilateral o prestație în curs de executare deja angajată.*”

Astfel, se poate constata că, potrivit prevederilor legale, avocatul nu are obligația de a refuza cauzele care nu corespund crezului său profesional, ci dreptul de a renunța într-un astfel de context, acesta având posibilitatea de a alege.

Îndrumarea și sfătuirea clientului ținând cont, în primul rând, de interesul și de drepturile acestuia prin raportare la prevederile legale, în cazul în care avocatul nu a refuzat sau renunțat la cauza care nu corespunde crezului său profesional sau pe care este obligat să o preia, conform prevederilor legale.

Există situații în care, deși avocatul nu se identifică din punct de vedere moral cu cauza încredințată, din anumite motive, care pot fi atât obiective, cât și subiective, decide să preia cauza.

De asemenea, sunt situații în care legea limitează posibilitatea unui refuz privind preluarea cauzei sau renunțarea la aceasta.

Astfel, conform art. 40 din *Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat*, „*avocatul este obligat să acorde asistență juridică în cauzele în care a fost desemnat din oficiu sau gratuit de către barou*”.

În același timp, art. 153 alin. (4) din *Statutul profesiei de avocat* prevede că în cazul în care în cazul în care avocatul desemnat să acorde asistența juridică conform art. 152 alin. (2) refuză exercitarea mandatului primit, decanului baroului îi revine competența de a aprecia caracterul justificat sau nejustificat al refuzului ori renunțării. Practic, în cazul în care decanul baroului apreciază drept nejustificat caracterul refuzului, vorbim de imposibilitatea renunțării la cauză.

În astfel de situații, avocatul trebuie să dea dovadă de o perspicacitate și de un autocontrol și mari decât în mod obișnuit.

Este momentul în care avocatul trebuie să înțeleagă că în caz de conflict între crezul profesional și interesul clientului, în contextul imposibilității renunțării la cauză, are întâietate interesul clientului și apărarea drepturilor acestuia, și nu promovarea propriilor valori morale.

Profesia de avocat presupune, pe lângă muncă asiduă și studiu, și asumarea totală a faptelor pe care le spui sau le faci în cadrul exercitării profesiei. Ca avocat ai obligația să conștientizezi și să îți asumi că acționezi în interesul clientului, bineînțeles, în limitele impuse

de lege. Se mai poate numi un bun profesionist avocatul care promovându-și crezul profesional, a determinat pronunțarea unei soluții în defavoarea clientului său?

Pentru a rămâne în sfera moralității în asemenea situații, un avocat trebuie să apeleze la imparțialitate, la obiectivitate, neîncepând loc pentru judecarea faptei clientului din prismă subiectivă. Rolul nostru nu este de a judeca, ci de a sprijini, cu atât mai mult cu cât, în procesele penale, când acesta este deja supus judecății și există o posibilitate extrem de mare ca reprezentantul Ministerului Public să depună concluzii împotriva sa. Devenim, astfel, puterea celor vulnerabili.

De altfel, art. 6 pct. 3 lit c.) din *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și protocoalele adiționale*¹¹ prevede că acuzatul are dreptul „să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer”.

Prin urmare, un avocat aflat în imposibilitatea renunțării la cauza care nu corespunde crezului său profesional, va trebui să acorde asistență judiciară în interesul justiției, mai exact în spiritul dreptății, astfel încât învinuitul să nu fie nedreptățit prin aplicarea unei pedepse mai grele în raport cu gravitatea faptelor comise, cu pericolul social creat la momentul săvârșirii infracțiunii. Astfel, avocatul ajunge să acționeze în interesul clientului.

Dacă un individ, indiferent că este avocat sau nu, se consideră îndeajuns de moral încât să-i judece și să-i blameze pe ceilalți pentru faptele pe care le comit, atunci va trebui să dea dovadă de moralitate și în ceea ce privește prevenirea

săvârșirii și înlăturarea unor nedreptăți față de semenii, fie ei și nedrepti, prin implicare activă.

Astfel, exprimarea și manifestarea crezului profesional al avocatului, cu atât mai mult în situațiile de imposibilitate a renunțării la cauză, trebuie limitată dacă este detrimentul drepturilor și libertăților clientului, cu atât mai mult cu cât și art. 9 pct. 2 din *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și protocoalele adiționale* limitează dreptul la exprimarea convingerilor în condițiile în care acestea pot aduce atingere drepturilor și libertăților altora.

Bibliografie

Bibliografie în limba japoneză:

Dōi, Takeo 土居・健郎. *Ura to omote* 「裏と表」 (tr. a.: „Exterior și interior”).

弘文堂, Kōbundō, Tōkyō, 1985, p.7-180.

Bibliografie în limba engleză:

Chie, Nakane. *Japanese Society* (tr. a.: „Societatea japoneză”), University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 1970 p.1-40;

Doi, Takeo. *The Anatomy of Dependence* (tr. a.: „Anatomia dependenței”) (translated by John Bester), Kōdansha International Ltd., Tōkyō, New York & San Francisco, 1981, p.28-65.

Gilbert, Paul & Andrews, Bernice. *Shame. Interpersonal Behaviour, Psychopathology and Culture* (tr. a.: „Rușinea. Comportamentul interpersonal, psihopatologia și cultura”), Oxford University Press, New York and Oxford, 1998, p.126-161;

Andrew N. Nelson, *The New Nelson Japanese –English Character Dictionary* (tr. a.: „Noul Nelson-Dicționar englez de ideograme japoneze”), completely revised by John. H. Haig

(tr. a.: revizuire completă de John H. Haig), Tuttle Publishing, Hong Kong, 1997, p.3644-3446, p. 4468-4469.

¹¹ *Convenția europeană a drepturilor omului*, Ed. a 14-a, rev., Editura Hamangiu, București, 2018.

DARK COCKPIT. PRESCHIMBAREA VULNERABILITĂȚILOR ÎN OPORTUNITĂȚI ÎN PROFESIA DE AVOCAT

Articol distins cu premiul al II-lea la concursul de eseuri juridice
Naumescu 2024

Avocat Alexandru Șerpe

Baroul București

Rezumat: *Impactul domeniilor din sfera spațiului cibernetic conduce spre o transformare și o nouă abordare juridică asupra sistemului de drept prin prisma puterii de determinare asupra modificărilor legislative și a capacității de dezvoltare, aparent nelimitate. În mod implicit, acest proces evolutiv presupune și o etapă tranzitorie caracterizată de incertitudine, în care îmbinarea elementelor consacrate în mod tradițional joacă un rol esențial în păstrarea echilibrului. Succesiunea de evenimente inovatoare din domeniul digital presupune un cumul de beneficii incontestabile, dar implică și o serie de riscuri ce se pot transforma în vulnerabilități, în puncte critice care au capacitatea de a destabiliza balanța. În tot acest context, printr-o abordare anticipativă, vulnerabilitățile pot fi preschimbate în oportunități.*

Într-un mod plastic, întregul sistem poate fi privit ca un centru de comandă din cabina piloților avionului, în care riscurile reprezintă lumini de avertizare ce se aprind în momentul în care devin vulnerabilități reale.

Cuvinte cheie: *Dark Cockpit. Spațiul cibernetic. Transformare. Abordare legală.*

Capitolul I - Dark Cockpit

Inspirat dintr-o noțiune ce definește o filosofie tehnică de funcționare a sistemului de control al avionului ce a fost dezvoltată de compania Airbus în anii 80', prezentul articol își

propune să abordeze, într-o manieră comparativă, potențiale vulnerabilități ale sistemului judiciar și posibilitatea preschimbării acestora în oportunități pentru profesia de avocat. Dark cockpit se fundamentează pe principiul potrivit căruia "Dacă nicio lumină de avertizare nu se aprinde, atunci totul este în regulă. Dacă se aprinde, poți să începi să te îngrijorezi"¹, și care, ulterior, a fost transpus într-un termen utilizat în aviație prin care se afirmă că totul este sub control și funcționează în parametri normali².

Contrar impresiei pe care o creează acest termen la prima citire, principiul de la care pornește această filosofie de ordin tehnic presupune că sistemul este perfect funcțional, iar doar în situația în care apar situații de urgență, atunci pilotul va fi nevoit să intervină în soluționarea avariei. Mai mult, funcționalitatea acestui sistem a fost demonstrată și, în prezent, general acceptată într-un domeniu în care evoluția și progresul tehnologic se situează la cote maxime. Se poate afirma astfel că anumite aspecte care și-au demonstrat utilitatea și valoarea de-a lungul timpului nu necesită întotdeauna o modificare sau o transformare, ci constituie piloni de susținere ce trebuie conservați.

Comparația sistemului judiciar cu modul de funcționare al sistemului de bord al avionului poate părea ușor plastică sau, pe alocuri, iluzorie din punct de vedere al preciziei și al rezultatelor scontate. Aceasta întrucât regula din aviație

¹ M. Sierra, The Dark Cockpit Concept <https://airplainelect.com/the-dark-cockpit-concept-2/> accesat la 20.04.2024

² Cdt. E. Dobrovolschi, O. Pantiș, Dark Cockpit, București, Ed. Publica, 2019, p. 15

potrivit căreia numărul decolărilor trebuie să fie egal cu numărul aterizărilor nu beneficiază de o transpunere exactă, deoarece nu întotdeauna numărul excepțiilor invocate este egal cu numărul excepțiilor soluționate.

Inteligența artificială, digitalizarea, securitatea cibernetică, monedele virtuale, social media, autonomia bunurilor mobile integrate în viața socială, fenomenul imigrației, dezvoltarea economică galopantă sau schimbările climatice constituie lumini de avertizare care transformă "Dark Cockpit" în "Christmas lights Cockpit". Fără ca enumerarea anterioară să emită pretenția unei liste exhaustive a fenomenelor sau domeniilor care au un impact major asupra sistemului legislativ și a ordinii juridice, toate aceste elemente pot fi privite într-un mod antagonic. Pe de o parte, reprezintă dovada evoluției ce aduce un beneficiu real cotidianului iar, pe de altă parte, au capacitatea de a destabiliza buna-funcționare a sistemului juridic privit atât la nivel substanțial, dar mai ales procedural.

În esență, luminile de avertizare ce se transformă în vulnerabilități reale ale sistemului au capacitatea de a afecta modul de funcționare până la un nivel critic, însă anticiparea acestora construiește premisele preschimbării vulnerabilităților în oportunități în profesia de avocat și poate sprijini evoluția actului de justiție.

Capitolul II - Asistăm la o modificare sau la o transformare?

Toate domeniile indicate anterior au condus în ultima perioadă la o modificare structurală a legislației prin prisma impactului asupra raporturilor juridice, iar nevoia de reglementare a crescut exponențial. Prezența timidă a digitalizării actului de justiție de acum două decenii s-a transformat într-o necesitate sau, pe alocuri, într-un element în lipsa căruia realizarea acestuia ar fi imposibilă.

Impactul produs nu se mai rezumă doar la apariția unei noi ramuri de drept sau la necesitatea adaptării legislației existente, ci se extinde la un nivel cu aplicabilitate generală prin prisma efectelor pe care utilizarea funcțiilor digitale modifică radical desfășurarea raporturilor juridice, printr-o fază incipientă de formare și până la o eventuală soluționare prin intermediul instanțelor a litigiilor născute în urma acestora. Practic, intervenția instrumentelor digitale nu a mai influențat doar o anumită ramură de drept sau nu a obligat doar anumite autorități să adopte măsuri, ci a condus la o modificare fundamentală a modului în care se desfășoară relațiile atât între particulari, cât și cu instituțiile statului.

Transmiterea documentelor în format exclusiv electronic către autoritățile statului, semnătura electronică, documente de identitate electronice integrate, spațiul privat virtual, desfășurarea ședințelor de judecată în mod exclusiv on-line sau utilizarea unor instrumente de plată virtuale constituie concepte care deja se bucură de o reglementare atentă și față de care se cunosc efectele juridice pe care le pot produce. Cu toate acestea, până la momentul la care s-a realizat o integrare reală și o adaptare a sistemului legislativ pentru a fi utilizate la potențialul lor maxim, au reprezentat un real risc, o vulnerabilitate la care desfășurarea raporturilor juridice a fost expusă.

La nivelul actual de evoluție tehnică, conceptele amintite anterior pot fi considerate doar o fază incipientă de transformare a modului în care toate raporturile juridice se nasc, se modifică sau se sting. Acest aspect se fundamentează inclusiv pe concepția și abordarea europeană asupra digitalizării sistemului de justiție care investește resurse importante în această direcție³.

Defecțiunea unui sistem de plăți recurente stabilite de către un debitor al obligației de

³ Comisia Europeană, Comunicat de presă cu privire la modernizarea sistemelor de justiție la nivelul Uniunii

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2246
accesat la 05.05.2024

restituire a unui împrumut acordat în rate de către o instituție bancară, poate fi producător de dobânzi penalizatoare sau poate conduce inclusiv la declararea scadenței anticipate a creditului. Ori, până la stabilirea, de cele mai multe ori pe calea instanței de judecată, a persoanei responsabile care trebuie să acopere prejudiciul, există deja multiple efecte juridice produse și prejudicii suferite care nu vor fi întotdeauna acoperite.

La acest moment, șansele ca riscurile din ipoteza descrisă anterior să se producă sunt minime deoarece domeniul bancar digital beneficiază de o atentă reglementare și un mecanism contractual complex ce conține multiple pârghii de securitate și remedii.

Într-un nivel intermediar de reglementare se află instrumentele de plată alternative reprezentate de monedele virtuale, pentru care legea stabilește că veniturile din transferul de monedă virtuală constituie un venit din altă sursă⁴, însă pentru care este necesar un contract de schimb în cazul achiziționării unui imobil deoarece nu îndeplinește condiția prețului impusă de contractul de vânzare și prevăzută de Codul Civil⁵.

În același sens, trebuie remarcat și faptul că tot ceea ce este definit în prezent ca social-media a produs un efect major și a condus la apariția unor noi standarde ocupaționale în piața muncii sau la multitudinea contractelor ne-numite ce au provocat la încadrarea acestora din punct de vedere juridic. Poate că în urmă cu mai bine un deceniu era greu de conceput posibilitatea săvârșirii unor infracțiuni sau a unor contravenții prin intermediul unui videoclip postat pe o rețea de socializare, însă acum este o certitudine stabilită pe cale jurisprudențială că acesta reprezintă spațiu public și poate conduce la asemenea consecințe.

Conceptul care ridică însă cele mai multe semne de întrebare, ce nu beneficiază de o

reglementare la acest moment, este și cel cu cele mai multe potențiale riscuri prin prisma efectelor pe care le poate produce. Inteligența artificială a schimbat în mod radical paradigma de gândire și de abordare asupra modului în care se desfășoară raporturile juridice și provoacă o atentă analiză asupra implementării acesteia, prin prisma oportunităților pe care le creează, dar mai ales a vulnerabilităților.

Nu mai reprezintă un scenariu departe de realitate ca o companie să aibă drept administrator un soft bazat pe inteligența artificială care să adopte decizii și să îndeplinească toate atribuțiile acestuia prin raportare la un număr de informații care tinde spre infinit și care nu este limitat de capacitatea umană. Practic, o singură entitate care are aptitudinea de a lucra fără oprire, ar putea să transmită în timp real situații contabile la autoritățile fiscale, să semneze facturi, să dispună emiterea de plăți, să caute cea mai bună strategie pentru soluționarea unui litigiu, să negocieze contracte, toate în timp ce caută cele mai bune soluții pentru eficientizarea activității și maximizarea randamentului investiției.

Pe de o parte, beneficiile și oportunitățile aduse de un asemenea mod de administrare sunt de necontestat, însă, pe de altă parte, presupun și existența unor vulnerabilități precum limita controlului, garanția identității "persoanei" care și-a manifestat voința din punct de vedere juridic sau angajarea răspunderii în caz de cauzare a unui prejudiciu. În esență, chiar dacă numărul beneficiilor înclină în mod profund balanța în favoarea oportunităților, există puține domenii care au condus până la necesitatea elaborării și adoptării unei Carte Etice cu privire la implicațiile în sistemul legal, la modul cum drepturile fundamentale pot fi afectate sau cum poate fi garantată transparența și imparțialitatea acestui domeniu^{6,7}.

⁴ Art. 114 alin. 2 lit. m din Legea nr. 227/2015 privind Codul Fiscal

⁵ Art. 1650 alin. 1 din Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil

⁶ Consiliul European, Comisia Europeană pentru eficiență în Justiție, Carta Etică Europeană cu privire la utilizarea inteligenței artificiale în

sistemul de justiție - <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> accesat la 01.05.2024

⁷ Aceste aspecte au fost abordate recent inclusiv de Președintele C.C.R. - a se vedea [REVISTA AVOCATUL 2024](https://www.ccr.ro/discursul-domnului-marian-enache-presedintele-curtii-constitutionale-a-romaniei-cu-prilejul-</p></div><div data-bbox=)

Aspectele învederate anterior au scopul de a sublinia evoluția graduală, însă accelerată, a impactului pe care îl produc noile domenii din tehnologie, față de care nu se mai poate afirma doar că produc modificări sau adaptări a sistemului legislativ. Se poate observa că există o transformare la nivelul fundamental deoarece digitalizarea, inteligența artificială sau social-media nu mai constituie doar elemente de noutate în spațiul juridic, ci reprezintă puncte de referință apte să determine modificarea instituțiilor tradiționale.

Plecând de la această premisă, în care domeniile care nu beneficiază de un istoric al efectelor și a căror geneză este capabilă să producă schimbări fundamentale, se nasc premisele apariției preschimbării vulnerabilităților în oportunități în contextul unei noi abordări juridice.

Capitolul III - Un nou spațiu strategic

Astfel cum istoria a demonstrat, evoluția presupune etape tranzitorii între momentele revoluționare, puncte în care a existat o schimbare fundamentală și a căror efecte au subzistat pentru o perioadă îndelungată. Contrar acestui tipar consacrat, mediul prezent în care dezvoltarea inteligenței artificiale atinge cote necunoscute și în care digitalizarea constituie scopul principal, conduce la transformarea accelerată a percepției asupra capacităților și posibilităților tehnologiei, extinzând granița dincolo de limitele imposibilului.

Toate acestea conturează și completează spațiul cibernetic, un domeniu cunoscut publicului, însă ale cărui limite nu pot fi definite și a cărui impact este atât de profund, încât a determinat NATO în anul 2016 să recunoască spațiul cibernetic drept domeniul operațional în

care "*Alianța trebuie să se apere la fel cum o face în spațiul aerian, terestru sau maritim*"⁸.

Caracteristica principală a spațiului cibernetic este dată de lipsa teritorialității și a granițelor, fiind în esență un domeniu care nu este palpabil, imaterial, dar care a ajuns la capacitatea de a controla ansamblul social. Cu toate acestea, oportunitățile capacităților transfrontaliere de transmitere a informațiilor conferite de mediul virtual⁹ sunt însoțite de vulnerabilități care ajung pot ajunge până la un nivel critic de destabilizare a întregului sistem. Este extrem de facilă descărcarea unei aplicații de divertisment ce modifică chipul și vocea unei persoane ce a fost dezvoltată într-o țară din Asia, de către un utilizator din Europa ce folosește un dispozitiv proiectat în Silicon Valley, însă este la fel de dificil de stabilit cine este răspunzătoare pentru stocarea datelor personale, dacă rezultatul produs de aplicație constituie un "*deepfake*" sau care este jurisdicția a cărei se supun eventualele litigii. Impactul este unul substanțial și a determinat statele^{10,11} să reglementeze tot acest proces și să introducă sub incidența legii penale sau contravenționale, după caz, cazurile în care rezultatul produs de aplicații depășesc limita divertismentului.

Acest exemplu are scopul de a sublinia impactul pe care dezvoltarea unei simple aplicații de divertisment, ce funcționează pe baza inteligenței artificiale, respectiv să oblige statele să reglementeze efectele produse de o aplicație. Nu este mai puțin adevărat faptul că dezvoltarea tehnologiei în aviație, a cărei geneză se situează acum mai bine de un secol, a determinat apariția legislației în domeniul siguranței aeronautice. Însă, exemplul nu suportă comparație prin prisma dezvoltării accelerate a aplicațiilor și a impactului

participarii-la-lucrurile-conferintei-spre-un-drept-al-inteligenței-artificiale-premise- actuali/ - accesat la 01.05.2024

⁸ <https://ccdcoe.org/incyber-articles/nato-recognises-cyberspace-as-a-domain-of-operations-at-warsaw-summit/> - accesat la 06.05.2024

⁹ Astfel cum este definit în art. 2 lit. c din O.U.G. nr. 104/2021

¹⁰ În prezent, legea anti deepfake se află la acest moment în procedură Parlamentară - PL-x nr. 471/2023 Proiect de Lege privind

utilizarea responsabilă a tehnologiei în contextul fenomenului deepfake -

https://cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=20853

¹¹ Statele Unite ale Americii intenționează să introducă o lege în acest sens la nivel federal, nefiind în prezent reglementată -

<https://www.weforum.org/agenda/2024/02/ai-deepfakes-legislation-trust/>

asupra persoanelor, deoarece există mai multe dispozitive utilizate decât persoane care călătoresc cu avionul. Ori, este greu de imaginat și, pe alocuri ineficient, ca pentru orice aplicație dezvoltată și introdusă pe piață statele să fie nevoite să legifereze. Această abordare oricum s-ar supune riscului real ca, până la adoptarea reglementării, aplicația să cadă în desuetudine.

În mod evident, ipoteza expusă anterior prezintă doar un efect particular pe care inteligența artificială este aptă să-l producă, deoarece o altă caracteristică fundamentală a mediului virtual este dată de aplicabilitatea generală, cu implicații în domenii considerate critice precum securitatea națională, piața de energie sau cel medical.

În această etapă de tranziție supusă incertitudinii, și în care reacția statelor este îngreunată de birocrație, pare că lipsește acel element de siguranță care să confere garanțiile necesare asupra etapelor de dezvoltare și a efectelor pe termen lung pe care întreg domeniul informațional îl produce în societate, etapă în care profesia de avocat este capabilă să preschimbe vulnerabilitățile în oportunități.

Capitolul IV - Anticiparea vulnerabilităților

Profesia de avocat parcurge aceeași etapă de tranziție accelerată și este influențată în aceeași măsură de politica de digitalizare și impactul inteligenței artificiale, fapt ce conduce la necesitatea adaptării activității prin raportare la noile nevoi de piață și la utilizarea unor calități esențiale precum capacitatea de anticipare și de identificare a alternativelor viabile.

Etapă inițierii în utilizarea inteligenței artificiale în profesie a fost deja depășită prin intermediul programelor legislative și de

jurisprudență, care contribuie în mod real la eficientizarea timpului de lucru și la calitatea documentelor redactate, dar care și garantează autenticitatea documentelor. Este de subliniat acest aspect, deoarece este deja celebru cazul avocatului din New York care și-a pierdut reputația pentru că a utilizat în fața instanței de judecată sentințe false sau inexistențe găsite prin intermediul ChatGPT¹².

Strategia de viitor la nivelul instanțelor de judecată este în același sens, de a face din inteligența artificială un partener al actului de justiție, de a sistematiza și automatiza procesele repetitive și de a utiliza acest instrument cu scopul de a îmbunătăți procesul¹³, reprezentând în esență o tranziție spre "e-Justice".

În tot acest context, scenariul în care instanța de judecată va suporta o nouă accepțiune și va putea fi reprezentată inclusiv de un program ce are la bază inteligența artificială, chiar dacă pentru început pentru cauze ce presupun aspecte de inadmisibilitate sau formă a acțiunilor formulate, a depășit etapa science-fiction. Cu toate acestea, în baza unei analize comparative între riscurile și beneficiile implicării inteligenței artificiale în justiția penală, s-a afirmat faptul că „într-un proces corect, judecătorul trebuie să echilibreze valorile concurente atunci când legea nu oferă o soluție clară”¹⁴.

Nu trebuie omise aspectele de natură procedurală ce țin de modul în care se va integra acest instrument în actul de justiție în sensul stabilirii competențelor de utilizare, a puterii de decizie sau a căilor de atac împotriva actelor procesuale întocmite în baza sau cu ajutorul inteligenței artificiale, aspecte pot forma obiectul unui "Cod de Procedură al Securității Cibernetice".

¹² <https://www.mediafax.ro/social/un-avocat-si-a-distrus-reputatia-intr-o-sala-de-judecata-din-new-york-pacalit-de-chatgpt-a-gresit-citand-sentințe-false-21906073> - accesat la 29.04.2024

¹³ C.J.U.E - Strategia pentru Inteligența Artificială - https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-11/cjeu_ai_strategy.pdf

¹⁴ Jud. Herbert B. Dixon Jr., Inteligența Artificială: Beneficii și Riscuri necunoscută - https://www.americanbar.org/groups/judicial/publications/judges_journal/2021/winter/artificial-intelligence-benefits-and-unknown-risks/

Astfel, acest fenomen de integrare a spațiului cibernetic în sistemul tradițional conține o multitudine de necunoscute, de incertitudini, în esență de vulnerabilități, care se pot transforma în oportunități reale prin anticiparea efectelor pe care le produc și prin adaptarea într-o etapă prealabilă. Înțelegerea fenomenului și a direcției în care se îndreaptă, dublată de stabilirea limitelor până la care există o utilitate practică în acord cu respectarea drepturilor, contribuie stingerea luminilor de avertizare.

În mod tradițional, supraîncărcarea instanțelor de judecată constituie un fenomen ce afectează soluționarea litigiului într-un termen optim și previzibil, însă a determinat și utilizarea soluțiilor alternative prin care se poate soluționa un diferend, respectiv a îndrumat justițiabilul către instanțele de arbitraj. Drept consecință, interesul părților de a tranșa litigiile prin intermediul Tribunalelor Arbitrale a crescut exponențial, luând în considerare și avantajele de care beneficiază acest mod de soluționare, precum specializarea arbitrilor, confidențialitatea informațiilor sau timpul redus de soluționare. În condițiile în care deja constituie o ramură de drept, securitatea cibernetică poate conduce inclusiv la înființarea unui Tribunal Arbitral specializat sau a unei secții specializate în acest domeniu, asemenea unui Tribunal Arbitraj Sportiv care, de curând, a fost înființat și în România¹⁵.

Capitolul V - Congruența formalismului tradițional cu noua realitate juridică

Chiar dacă inteligența artificială, spațiul cibernetic și, în consecință, digitalizarea întregului sistem, constituie domenii care fascinează și care produc schimbări revoluționare într-un timp relativ scurt, nu întotdeauna noua realitate juridică trebuie să modifice din temelie aspectele fundamentate și confirmate de-a lungul timpului. De multe ori, istoria a demonstrat faptul

că evoluția nu constă întotdeauna în modificarea radicală a cadrului existent, ci poate fi definită inclusiv în adaptabilitatea instrumentelor consacrate.

Prin urmare, procesul de tranziție trebuie să fie unul prudent și să asigure toate garanțiile în vederea respectării drepturilor fundamentale privite *lato sensu*, aspect ce trebuie să fie perceput și acceptat la nivel social deoarece, în caz contrar, s-ar crea o crevasă în perspectiva asupra actului de justiție. În percepția unor justițiabili, doar parcurgerea proceselor de durată în fața instanței de judecată și roba judecătorului conferă acestuia încrederea în actul de justiție, chiar dacă hotărârile arbitrale pot fi cenzurate pe calea instanței.

Cu toate că între noua realitate juridică și formalismul tradițional există și aspecte care nu au un numitor comun, trebuie să existe un just echilibru care să asigure garanții necesare și suficiente în vederea valorificării drepturilor. Prin urmare, transformarea sistemului tradițional în "*e-Justice*" nu trebuie să presupună și transformarea profesiei de avocat în "*e-Lawyer*".

Indiferent de cât de substanțială este sau tinde să fie transformarea, nu este de neglijat ceea ce Marcus Aurelius considera în urmă cu două milenii prin faptul că "*lucrurile sunt întotdeauna aceleași, chiar dacă lumea este supusă schimbărilor periodice*"¹⁶.

Concluzie

Pătrunderea spațiului cibernetic și al domeniilor ce-l definesc în sistemul de drept actual este caracterizată de prezența oportunităților, dar deopotrivă și a riscurilor. În prezent, se parcurge o etapă de tranziție în care este necesar să se mențină un echilibru între elementele inovatoare, care suportă un grad ridicat de incertitudine, și conceptele tradiționale ce stabilizează și conservă substanța sistemului de drept.

¹⁵ T.R.A.S., Comunicat privind înființarea T.R.A.S. - <https://www.tras.ro/s-a-infiintat-tribunalul-roman-de-arbitraj-sportiv/>

¹⁶ Marcus Aurelius - I. Bejan, Cristian (trad;note), Gânduri către sine

însuși, București, Ed. Humanitas, 2022, p. 31

Fără a fi fost necesară menționarea expresă în fiecare capitol parcurs, profesia de avocat constituie un pilon de susținere, care, la rândul ei, parcurge o etapă tranzitorie și care are capacitatea de a preschimba vulnerabilitățile în oportunități. Scopul principal este de a tinde către un Dark Cockpit.

Bibliografie:

M. Sierra, The Dark Cockpit Concept <https://airplaintech.com/the-dark-cockpit-concept-2/> accesat la 20.04.2024

Cdt. E. Dobrovolschi, O. Pantiș, Dark Cockpit, București, Ed. Publica, 2019, p. 15

Comisia Europeană, Comunicat de presă cu privire la modernizarea sistemelor de justiție la nivelul Uniunii https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2246 accesat la 05.05.2024

Art. 114 alin. 2 lit. m din Legea nr. 227/2015 privind Codul Fiscal

Art. 1650 alin. 1 din Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil

Consiliul European, Comisia Europeană pentru eficiență în Justiție, Carta Etică Europeană cu privire la utilizarea inteligenței artificiale în sistemul de justiție - <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> accesat la 27.04.2024

Curtea Constituțională a României, Discursului Președintelui C.C.R. - a se vedea <https://www.ccr.ro/discursul-domnului-marian-enache-presedintele-curtii-constitutionale-a-romaniei-cu-prilejul-participarii-la-lucrarile-conferintei-spre-un-drept-al-inteligentei-artificiale-premise-actuali/> - accesat la 01.05.2024

Centrul NATO de excelență în cooperarea privind securitatea cibernetică, NATO recunoaște spațiul cibernetic drept domeniu operațional -

<https://ccdc.org/incyber-articles/nato-recognises-cyberspace-as-a-domain-of-operations-at-warsaw-summit/> - accesat la 06.05.2024

Art. 2 lit. c din O.U.G. nr. 104/2021 privind înființarea Directoratului Național de Securitate Cibernetică

Parlamentul României - Camera Deputaților, PL-x nr. 471/2023 Proiect de Lege privind utilizarea responsabilă a tehnologiei în contextul fenomenului deepfake - https://cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=20853

Forumul Economic Mondial, Statele Unite pregătește un proiect de lege anti deepfake produs de AI - <https://www.weforum.org/agenda/2024/02/ai-deepfakes-legislation-trust/> - accesat la 01.05.2024

D. Contescu, Un avocat și a distrus reputația într-o sală de judecată din New-York păcălit de chatgpt. A greșit citând sentințe false - <https://www.mediafax.ro/social/un-avocat-si-a-distrus-reputatia-intr-o-sala-de-judecata-din-new-york-pacalit-de-chatgpt-a-gresit-citand-sentine-false-21906073> - accesat la 29.04.2024

U.S. Chamber of Commerce, Institute for Legal Reform, Third Party Litigation Funding: Buying Trouble Across the Globe, <https://institutelegalreform.com/blog/third-party-litigation-funding-buying-trouble-across-the-globe/> - accesat la 22.02.2023;

C.J.U.E, Strategia pentru Inteligența Artificială - https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-11/cjeu_ai_strategy.pdf

Tribunalul Român de Arbitraj Sportiv, Comunicat privind înființarea T.R.A.S. - <https://www.tras.ro/s-a-infiintat-tribunalul-roman-de-arbitraj-sportiv/>

Marcus Aurelius - I. Bejan, Cristian (trad;note), Gânduri către sine însuși, București, Ed. Humanitas, 2022, p. 31

ESTE PROFESIA DE AVOCAT COMPATIBILĂ CU ACTIVITATEA SPECIFICĂ TIKTOKERILOR ȘI CREATORILOR DE CONȚINUT, ÎN GENERAL?

Articol distins cu premiul al III lea la concursul de eseuri juridice Naumescu

2024

Avocat Andreea Paulescu

Baroul București

Rezumat: Până de curând, strategiile de marketing nu erau o prioritate în ceea ce privește alocarea bugetară în rândul societăților de avocatură sau avocaților motivul principal fiind acela al interdicției utilizării mijloacelor de publicitate în scopul dobândirii de clientelă¹.

În anul 2017 datorită creșterii competitivității în piață, în virtutea dreptului la informare a publicului, dar și pentru a ne alinia cu practicile europene, interdicția a fost eliminată. În prezent, avocații explorează diverse modalități de promovare, ajungând să utilizeze inclusiv **social media marketingul**. Deși această metodă de promovare este una din cele mai accesibile și puțin costisitoare, lipsa unei reglementări specifice permite utilizarea unor strategii a căror compatibilitate cu etica și deontologia profesiei de avocat este cel puțin discutabilă.

Cu scopul de a îmbunătăți modurile de promovare ale avocaților în mediul online și pentru a le alinia cu etica și deontologia profesională am analizat prin prezentul articol comportamentul consumatorului modern, cele mai facile metode de promovare în mediul online și rezultatele pe care le pot aduce, respectiv normele aplicabile acestora.

În încheierea articolului am prezentat o serie de umile recomandări prin raportare la importanța educării

publicului țintă ca metodă de stopare a posibilei extincții a profesiei de avocat.

Cuvinte-cheie: social media marketing, rețele de socializare, consumatorul modern, the buyer's journey, comunicare comercială, obiectiv comun, educarea publicului.

Comportamentul consumatorului modern. Etapele parcurse până la luarea deciziei de a cumpăra anumite produse sau servicii

Să ne imaginăm că suntem în anul 2001. O femeie dintr-o familie modestă, dintr-o zonă urbană din România are o discuție contradictorie cu sora sa mai mare, Ioana. Conflictul lor privește casa bătrânească în care au copilărit, cumpărată pe chitanță în anul 1970, și care le-a rămas moștenire de la părinți. Nu se mai înțeleg cu privire la cum și cine o va folosi, dar nici nu vor să o vândă. După trei săptămâni de discuții, soțul Ioanei, fost jandarm responsabil cu paza judecătoriei din localitate, îi recomandă să discute cu un avocat întrucât auzise de multe ori în sala de judecată cum se analizează situații asemănătoare cu a ei. Nu are internet și nu știe ce este Google. Motiv pentru care hotărăște să ceară recomandări personale de la apropiați pentru a găsi un avocat. După ce această strategie de căutare eșuează, ia decizia de a verifica paginile aurii și selectează din lista destul de limitativă trei

¹ Până la modificarea din 2002, prin Cap. VII pct. 1 din Declarația de la Perugia din 1977 a Comitetului Consultativ al Barourilor și Societăților de Drept din Comunitatea Europeană, avocaților din statele membre le era interzisă publicitatea proprie sau promovarea. Potrivit alin. (4) al art. 243 din Statutul profesiei de avocat, în forma

anterioară modificărilor intervenite în anul 2021, și a art. 48 din Legea nr. 51/1995, în forma anterioară modificărilor intervenite în anul 2017, avocaților români le era interzis să folosească mijloacele de publicitate ca reclamă în scopul dobândirii de clientelă.

nume de avocați². Aceasta îi contactează telefonic, le povestește situația ei și îi întrebă dacă o pot ajuta și, dacă da, la ce preț. După aceste trei discuții, caută în cartea de telefoane și numărul baroului de care țin respectivii avocați și contactează respectivul barou pentru a afla mai multe informații cu privire la ei. În baza datelor pe care le-a strâns și luând în considerare că nu dorește să investească foarte mult în această situație, decide să semneze un contract de asistență juridică cu avocatul care a propus un onorariu mediu, a prezentat pe înțelesul ei eventualele consecințe ale demersului juridic și de care s-a simțit mai apropiată pentru că aveau cunoștințe comune.

În prezent, situația de mai sus este descrisă de specialiștii în marketing ca reprezentând "the buyer's journey". Termenul este folosit pentru a se referi la procesul prin care un consumator trece pentru a înțelege, evalua și achiziționa, în cele din urmă, un serviciu sau un produs.³

Dacă analizăm cu o mai mare atenție situația prezentată, observăm că potențialul nostru client a trecut prin **trei etape** pentru a încheia, în cele din urmă, un contract de asistență juridică cu un anume avocat, respectiv: 1. **etapa de învățare**, care, în situația analizată, constă în momentul în care soțul loanei i-a comunicat că situația ei ține de competența unui avocat; 2. **etapa de cumpărare**, care echivalează cu perioada în care loana a căutat recomandări la apropiați, numere de telefon, informații directe de la profesioniști și indirecte de la surse de încredere; 3. **etapa de conversie**, constând în conversațiile telefonice pe care avocații le au cu potențialul lor client.

Pe scurt, clientul trebuie să conștientizeze că are o problemă, să cerceteze și să înțeleagă de ce fel de servicii are nevoie pentru rezolvarea

problemei lui, să identifice și să evalueze profesioniștii care oferă serviciile respective și să finalizeze achiziția, contractând cu cel care pe care l-a considerat a fi cel mai potrivit pentru el.

Până astăzi acest traseu nu s-a schimbat. Procesul a fost însă accelerat, în ceea ce privește parcurgerea primei fraze, și alterat, prin diversitate și aparenta urgență a sarcinilor zilnice, în ceea ce privește cea de a doua fază.

Mai precis, procesul de conștientizare a existenței unei probleme și a nevoii de sprijin specializat nu mai durează trei săptămâni așa cum a ținut pentru personajul nostru. Dimpotrivă, astăzi accesăm rețele de socializare și aflăm că avem o problemă pe care nici măcar nu o conștientizăm ca atare. Aflăm că s-a adoptat o hotărâre de consiliu local care ne impactează în mod direct ori că dispunem de căi legale pentru a-l opri pe vecinul nostru din a acapara terenul blocului.

Practic **produsul sau serviciul oferit** ajunge uneori la potențialul client **înainte ca acesta să îl caute** ori să conștientizeze că are nevoie de el. Pe de altă parte, etapa imediat următoare, de cercetare a pieței specialiștilor a fost alterată pentru cei care au o nevoie, de multe ori, urgentă de sprijin specializat.

Suntem, în marea majoritate, conștienți de faptul că internetul ne ajută să îi găsim în primul rând pe cei care au investit cel mai mult în publicitatea online și că acest mod de căutare nu este suficient pentru găsi specialistul perfect pentru noi. Chiar și așa, din cauza urgenței pe care o capătă aproape orice sarcină zilnică, informația oferită de internet este facilă și, de cele mai multe ori, hotărâtoare în luarea deciziei de a contracta.

Realizând această situație mulți comercianți au angrenat o parte considerabilă din resursele

² Este foarte puțin probabil ca, în anul 2001, din cauza limitărilor legale privind publicitatea avocaților români, să se fi regăsit numere de telefon ale avocaților în paginile aurii. Situația de fapt a fost prezentată astfel pentru a facilita identificarea și înțelegerea etapelor procesului de achiziție parcurs de un consumator.

³ Informațiile au fost extrase din *Guiding Clients through the Buyer's Journey in the Legal Industry* publicat pe 1 iunie 2023 în secțiunea de blog a site-ului lawbrokr.com – o platformă care facilitează interacțiunea între avocați și clienți ce aparține companiei Lawbrokr Inc. cu sediul în Canada – și *What Is Buyer's Journey? Buyer's Roadmap* publicat pe 16 octombrie 2023 pe platforma LinkedIn.

umane și financiare în mediul online, în special în social media. Observația este valabilă și pentru profesioniștii din domeniul juridic, inclusiv avocați, care au început să utilizeze cea mai populară metodă de marketing și anume **promovarea prin intermediul rețelelor de socializare**.

Cele mai utilizate rețele de socializare în scop de promovare și rezultatele obținute în urma folosirii acestora

Potrivit unei statistici⁴ realizate la începutul anului 2024, printre cele mai utilizate aplicații de social media se numără: **Facebook, Youtube, Instagram și TikTok**. Din cele patru aplicații enumerate, TikTok are cel mai mare randament al investiției în comparație cu alte grupuri de canale media (sociale, digitale sau offline) potrivit unui studiu realizat, de asemenea, la începutul anului 2024⁵.

TikTok este o aplicație nouă în comparație cu restul, fiind lansată la nivel global în septembrie 2017. Datorită conținutului tip video de scurtă durată și algoritmului proiectat în așa fel încât să afișeze cel mai captivant conținut pentru utilizatorul său aplicația a devenit în scurt timp una din cele mai populare⁶. Aceasta permitea ceea ce restul aplicațiilor nu ofereau și anume posibilitatea de a adăuga melodii sau fundaluri sonore virale, filtre, efecte sau texte în videoclipurile utilizatorilor.

Interesului manifestat de utilizatori pentru conținutul video de scurtă durată (**shorts**) a determinat competitorii TikToku să integreze această opțiune în aplicațiile proprii, creând astfel Instagram Reels, Youtube Shorts sau Snapchat Spotlight.

Datorită succesului anumitor companii obținut prin promovarea în social media și, în principal, prin **aplicația TikTok**, marketingul de acest fel a devenit o **opțiune atractivă și pentru avocați**.

În acest sens menționăm că rețele de socializare folosesc o tehnică de organizare și indexare a conținutului pe baza unor cuvinte cheie, utilizatorii putând căuta postări asociate unor astfel de cuvinte.

Folosindu-ne de această modalitate de căutare putem observa că, pe aplicația **Instagram**, cuvântului cheie **#legislație** îi sunt asociate peste **1000 de postări**, iar combinației de cuvinte cheie **#avocatromân** îi sunt asociate peste **100 de postări**, iar pe aplicația **TikTok** cuvântului cheie **#avocat** îi sunt asociate aproximativ **49.000 de postări**. Majoritatea postărilor sunt făcute de avocați.

Un studiu⁷ realizat la începutul anului 2024 a relevat că unul din patru consumatori preferă să caute mărci pe rețelele de socializare mai degrabă decât pe motoarele de căutare. În plus, aproape o treime din persoanele născute după anul 1981 se folosesc deja de inteligența artificială pentru cercetarea de zi cu zi. Consumatorul prudent preferă să petreacă mai mult timp pentru a înțelege exact de ce are nevoie înainte de a plăti pentru un nou abonament sau produs.

Procesul de cercetare a mărcii și de descoperire a produsului este acum strâns legat la recenzii, în special cele ale creatorilor de conținut, de videoclipuri de prezentare a produselor și serviciilor, respectiv de ce produs este cel mai căutat și cel mai ușor de cumpărat. Se observă astfel și o tendință a utilizatorilor de rețele sociale

⁴ Raportul *Most popular social networks worldwide as of January 2024, ranked by number of monthly active users* a fost realizat de Statista Inc., companie cu sediul în New York, U.S., și publicat pe site-ul propriu al companiei: www.statista.com.

⁵ Studiul *Does TikTok drive efficient and effective ROI in Central Europe?* a fost publicat în data de 5 februarie 2024 în secțiunea de blog a aplicației TikTok.

⁶ *Why has TikTok become so popular in the USA and what are the critical factors of TikTok's popularity?* publicat pe 25 iulie 2023 pe platforma LinkedIn.

⁷ Studiul *Global Social Media Trends Report* a fost realizat de Hubspot și publicat pe site-ul clickhubspot.com/9rh în ianuarie 2024.

de a prezuma că un profesionist inactiv în mediul online furnizează servicii de slabă calitate.

Având astfel în vedere tendința oamenilor de a achiziționa serviciile unei anumite persoane sau companii datorită prezenței sale pe rețelele de socializate, nu excludem ipoteza ca în viitor căutarea avocatului potrivit să se realizeze exclusiv prin intermediul rețelelor de socializare, precum TikTok sau Instagram.

Chiar și așa, este posibil ca această metodă de promovare, folosită în mod exclusiv, să nu fie pentru moment o metodă eficientă în atragerea potențialilor clienți și în consolidarea reputației profesionale a unui avocat.

Rețelele de socializare reprezintă doar o etapă dintr-o strategie de marketing complexă⁸. Postările tip întrebare – răspuns sau informative ale avocaților activi în mediul online apar în atenția potențialului client în prima etapă din the buyer's journey când, conștient fiind că are o problemă, acesta caută diverse explicații. Deci, potențialul client nu caută încă soluții sau furnizori, ci să contextualizeze problema sa.⁹

Regulamentele, legile și normele aplicabile activității din social media a unui avocat

La începutul anului 2024 a intrat în vigoare Regulamentul european privind serviciile digitale (DSA)¹⁰. Apreciem ca fiind utilă amintirea sa în acest articol și prezentarea unor aspecte din cuprinsul acestuia care ne-au atras atenția.

Toate cele patru rețelele de socializare de care am vorbit mai sus au fost calificate ca fiind VLOPs – platforme online foarte mari – potrivit criteriilor stabilite de DSA. În urma categorisirii lor ca atare, furnizorii vor avea de îndeplinit o serie de

obligații suplimentare. Printre obligațiile impuse platformelor online foarte mari se regăsește și aceea de a crea un **registru al comunicărilor cu caracter publicitar**, disponibilă publicului, care va avea astfel acces la informații precum conținutul comunicărilor, beneficiarul și sponsorul comunicării, grupul țintă vizat și perioada în care a fost prezentată.

Mai menționăm și că Regulamentul face distincție între **comunicarea comercială** și **comunicarea cu caracter publicitar**, precizând cu privire la aceasta din urmă că diseminarea informației în scop de promovare s-a realizat **contra cost**.

Observăm astfel că, folosindu-ne de instrumentele puse la dispoziție de rețelele de socializare și anume: diseminarea informației în mod gratuit prin crearea unor postări propriu-zise **gratuite** și diseminarea informațiilor, conturilor sau a postărilor noastre **contra cost**, activitatea este categorisită și implicit analizată și normată în mod diferit.

Regulamentul definește și noțiunea de elementele de design manipulator (**dark patterns**) ca fiind trucuri folosite în meniul online sau de aplicații care denaturează capacitatea utilizatorilor de a face alegeri sau de a lua decizii în cunoștință de cauză, cum ar fi cumpărarea sau înregistrarea pentru ceva¹¹. Aceste tehnici sunt cercetate inclusiv de specialiști din domeniul juridic.¹²

În materie de furnizori de servicii juridice, a atras atenția specialiștilor în recunoașterea unor elemente de design manipulator inclusiv o pagină de internet a unei companii canadiene¹³ care oferă proiecte personalizate de documente juridice contra unui abonament lunar sau anual.

⁸ Informațiile au fost extrase din videoclipul *THIS is how social media will change in 2024* încărcat pe platforma Youtube de Jade Beason pe 17 decembrie 2023.

⁹ *How to Create Content for Every Stage of the Buyer's Journey* publicat pe blog.hubspot.com la 11 august 2022.

¹⁰ Regulamentul (UE) 2022/2065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE.

¹¹ Conform pct. (67) din Preambulul DSA.

¹² Informațiile au fost extrase de pe site-ul www.deceptive.design. Site-ul aparține companiei engleze Testimonium Ltd fondată de Dr. Harry Brignull specialist în recunoașterea dark patterns în colaborare cu un grup de experți în drept.

¹³ Este vorba de site-ul www.lawdepot.com. Compania deținătoare a site-ului își oferă serviciile în baza unui abonament anual sau lunar, cu posibilitatea de testare gratuită timp de o săptămână.

Specialiștii¹⁴ au apreciat că strategia de prezentare a abonamentului anual cu testare gratuită timp de o săptămână și plată automată sub forma: text cu litere de dimensiuni mari „**cea mai bună ofertă, 6 euro/lună**” alături de textul cu litere mici „**plata în avans pe durata unui an**” ar putea reprezenta un **dark pattern**.

Am amintit aceste prevederi europene cu scopul de a demonstra că, în momentul creării unui site profesional sau a unei postări pentru rețelele de socializare, este **important să avem în vedere că există și alte prevederi legale general aplicabile**, iar nu doar cele specifice activității avocaților români.

La nivel național, Ghidul din 2021 de bune practici privind publicitatea avocatului și a formelor de exercitare a profesiei¹⁵ a restrâns toate aceste posibile metode de promovare folosite de avocați sub umbrela noțiunii de **comunicare**.

Interdicțiile cu privire la conținutul comunicărilor realizate de avocați sunt puține și concise și pot fi extrase cu ușurință din cuprinsul Ghidului amintit. În principiu, avocații nu pot comunica onorariile practicate, situația financiară a societății, funcțiile deținute anterior în cadrul unor autorități publice în scopul sugerării unui anumit rezultat judiciar, nu pot promite atingerea unor rezultate și nu pot face publicitate comparativă.

Nu am putea spune că activitatea avocaților din mediul online încalcă prevederile Ghidului, dar nici că acest tip de activitate este reglementată în mod specific și atent. În susținerea acestei afirmații vom prezenta pe scurt în continuare ce tip de postări creează avocații și au cele mai multe aprecieri sau vizualizări în rândul utilizatorilor.

În domeniul juridic, utilizatorii rețelelor de socializare sunt fascinați și atrași de postări având criterii ușor identificabile. Spre exemplu, postările statice informative sub forma unor scheme sau tabele publicate pe rețele de socializare precum

Instagram sau LinkedIn atrag datorită faptului că simplifică reglementări complexe cu caracter de noutate, amintim ca exemplu sistemul RO e-Factura, sau privesc activități recurente specifice vieții cotidiene, sens în care amintim necesitatea completării declarației unice sau actele necesare pentru vânzarea unui apartament sau a unui autovehicul.

În materie de videoclipuri de scurtă durată, postările de succes sunt cele care atrag atenția publicului în primele secunde. Avocații utilizatori ai rețelelor de socializare care permit crearea unor videoclipuri de scurtă durată folosesc afirmații sau întrebări de tipul: **uite cum știe ANAF dacă trebuie să vină la tine în control sau nu!**; dacă legea asta va intra în vigoare moștenirile vor putea fi dezbătute și la primărie!; ce avem de făcut când primim o notificare de la un recuperator de creanță?; ce se întâmplă dacă unui din moștenitori refuză să se prezinte la notar pentru dezbateră succesiunii?; are angajatorul dreptul să pună camere de supraveghere la serviciu pentru a verifica dacă angajații își fac treaba?.

Considerăm că limitările instituite de Ghid, deși foarte importante, întrucât **împiedică comunicările pur comerciale**, ar trebui completate cu reglementări specifice activităților permise de rețelele de socializare.

Chiar și așa, o eventuală activitate profesională „nepotrivită” pe rețelele de socializate va putea impacta, în mod negativ, cel puțin o relație contractuală în curs ori chiar percepția societății asupra calităților profesionale a respectivului avocat.

În scop comparativ, am analizat regulile instituite de **Consiliul Național al Barourilor din Franța** în ceea ce privește informările referitoare la avocat și serviciile sale realizate prin orice mijloc de comunicare.

Aceste reguli sunt instituite prin Titlul 5 al Codului deontologic al avocaților și detaliate

¹⁴ Acest posibil dark pattern a fost raportat în secțiunea de „Hall of shame” a site-ului www.deceptive.design.

¹⁵ Anexa nr. 2 la Hotărârea Consiliului UNBR nr. 195 din 10-11 septembrie 2021.

printr-un așa-numit Vade-Mecum din anul 2020 privind comunicările realizate de avocați.

Astfel, normele privind comunicările avocaților francezi au fost centralizate și detaliate, inclusiv cu exemple și decizii de interpretare, în acest Ghid de peste 100 de pagini. Analizându-le observăm că au fost reglementate, în mod specific, mai multe forme de publicitate, inclusiv **publicitatea realizată printr-un blog sau o rețea de socializare**. Ghidul include și o serie de exemple din practica avocațială și **le califică ca fiind sau nu conforme eticii și deontologiei profesionale**.

Prin comparație observăm că reglementarea națională specifică profesiei de avocat este destul de succintă. Este drept că, pentru moment, este posibil ca nevoia de reglementare să nu fie la fel de mare precum în alte state.

Credem totuși că ar fi necesară înființarea unei grup de lucru cu scopul de a analiza și norma strategiile moderne de promovare utilizate de avocați și scopurile pe care acestea ar trebui să le aibă, înainte ca aceste activități să fie desfășurate în baza unor cutume criticabile sau înainte ca profesia de avocat să fie subjugată de companii neautorizate.

Cunoaștem că, în prezent, publicitatea online și, în special, cea realizată prin intermediul rețelelor de socializare nu duc lipsă de reglementări aplicabile cu caracter general. Chiar și așa, suntem de părere că o centralizare a acestor norme și a modului în care ele impactează strategiile de promovare utilizate de avocați ar fi mai mult decât utilă.

Practic, un astfel de centralizator, indiferent de forma juridică pe care ar îmbrăca-o, ar produce în mod factual efecte asemănătoare cu cele ale legilor de transpunere a directivelor europene și de adaptare a unor norme generaliste la realitatea socială a grupului țintă, în cazul nostru, domeniul avocaturii.

Concluzii – Recomandări: educarea publicului țintă – metodă de stopare a extincției profesiei de avocat.

După cum am menționat deja în finalul primei secțiuni a prezentului articol, modalitatea de promovare prin intermediul rețelelor de socializare reprezintă o mică secțiune din procesul de convingere a potențialului client.

Este posibil ca rezultatele financiare obținute prin efortul depus pentru promovarea în mediul online să nu fie pe măsura așteptărilor avocatului. În consecință, apreciem că rețelele de socializare ar trebui folosite, la acest moment, pentru un **obiectiv comun** și posibil mai important decât cel individual.

În susținerea acestei afirmații amintim că, în anul 2002, Comitetului Consultativ al Barourilor și Societăților de Drept din Comunitatea Europeană a modificat Codul deontologic al avocatului european reglementând astfel dreptul avocatului de a-și face publicitate. Chiar și așa, Codul prevedea ca publicitatea să aibă mai degrabă ca scop **informarea publicului** cu privire la tipurile de servicii pe care avocatul le poate oferi, decât promovarea avocatului în sine.

Ne este cunoscut faptul că în mediul online și offline și-au făcut apariția anunțuri și reclame aparținând unor diverse entități care prezintă oferta de servicii de reprezentare în fața registrului comerțului, pentru recuperarea de datorii de la terțe persoane ori pentru radierea de la biroul de credite. Multe din aceste entități promit inclusiv reprezentarea clienților în relația cu executorul judecătoresc ori în fața instanței de judecată.

La fel de bine cunoscut este și faptul că oferta lor este mai atractivă datorită prețului mic și a promisiunilor de celeritate și simplitate a colaborării cu ei. În realitate, ceea ce determină potențialii clienți ai unor avocați să contracteze, în cele din urmă, cu astfel de entități, este mai degrabă **lipsa de informare cu privire la rolul avocatului** și a importanței capacităților sale de a înțelege și interpreta o lege, doar în aparență, clară.

Metoda de promovare prin rețelele de socializare reprezintă o cale directă, simplă și gratuită către orice persoană care are sau va avea vreodată nevoie de un suport juridic care ar trebui folosită mai puțin pentru promovarea proprie și mai mult pentru **informarea publicului** cu privire la etapele dobândirii calității de avocat, la **calitățile pe care le deprinde avocatul** în urma studiilor parcurse și a pregătirii profesionale continue, dar și cu privire la **importanța factorului uman** în această profesie.

În măsura în care ne dorim ca în viitor profesia de avocat să mai existe, suntem de părere că scopul principal al strategiei de marketing pentru avocați ar trebui să fie informarea consumatorului cu privire la **rolul avocatului în societate**.

Altfel, este posibil ca importanța avocatului să fie minimizată din cauza unor strategii de marketing agresive ale marilor companii furnizoare de servicii juridice complementare, cu promisiunea că lucrează mai repede, mai clar și fără complicații, deci mai bine decât un avocat.

Tindem să credem că societatea modernă nu mai conștientizează importanța factorului uman în

domeniul juridic. Oamenii uită ori poate nu au conștientizat niciodată că normarea se face de către oameni și că este nevoie tot de oameni pentru a înțelege relațiile și raționamentele sociale care au dus la nevoia normării, respectiv la importanța factorului uman în procesul de interpretare a normelor legale.

Probabil că suntem fascinați de lejeritatea și libertatea în exprimarea de opinii și păreri pe care aceste aplicații ne-o insuflă, chiar și nouă profesioniștilor și nu putem, cel puțin deocamdată, să conștientizăm șansa pe care aceste rețele de socializare ne-o oferă.

Ar trebui totuși să profităm de această oportunitate cât mai repede cu putință, urmând ca, în cele din urmă, o astfel de activitate în online să profite tuturor celor care sunt sau vor să devină avocați.

Credem că libertatea resimțită pe rețelele de socializare ar trebui pentru moment înfrânată sau cumpătat abordată și eventual atent reglementată pentru a se putea asigura un echilibru adecvat între dreptul avocatului de a se promova și respectarea eticii și deontologiei profesiei de avocat.

CE POATE FACE DOAR AVOCATUL? - CLARIFICAREA ACTIVITĂȚILOR REZERVATE AVOCATURII ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIEI DIGITALE

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri
juridice Naumescu 2024

Avocat Alexe Ioana
Baroul București

Considerații introductive

Cu toții trăim, astăzi, într-o lume dominată într-un fel sau altul de evoluția digitală - ne aflăm în era tehnologiei și a informației. Poate unul dintre cele mai fascinante și utile, dar în același timp îngrijorătoare aspecte ale acestei perioade pe care o traversăm este reprezentată de apariția și folosirea pe scară largă a **Inteligenței Artificiale** (pe scurt „IA”).

IA și-a făcut loc inclusiv în sfera de activitate a avocaturii: de la redactarea și depunerea de plângeri contravenționale, furnizarea de consultații juridice și până la redactarea de contracte, toate pot fi acum efectuate fără a apela la un avocat, doar prin folosirea diverselor instrumente bazate pe IA.

În acest context, acum mai mult ca oricând, noi, ca avocați, trebuie să fim în permanență conștienți de rolul pe care îl joacă IA în profesia noastră, dar și de oportunitățile și provocările cu care urmează să ne confruntăm în contextul digitalizării și al îmbunătățirii capacităților Inteligenței Artificiale.

În cele ce urmează, voi încerca să prezint câteva dintre cele mai recente și mai populare instrumente care folosesc IA și care au impact direct asupra profesiei de avocat. De asemenea, voi expune câteva propuneri pentru delimitarea domeniului de activitate care (*sunt de părere că*) ar trebui să rămână exclusiv al nostru, al avocaților,

încercând să răspund la întrebarea adresată în titlul prezentului articol - „*Ce poate face doar avocatul?*”

Inteligența artificială în contextul reglementării europene

Apariția și dezvoltarea unor noi tipuri de tehnologii cu un impact semnificativ asupra vieților noastre aduce cu sine și necesitatea reglementării acestor noi instrumente. Un pas important în acest sens a fost făcut pe data de 13 Martie 2024, când Parlamentul European a adoptat o primă versiune a „*Artificial Intelligence Act*”¹.

Acesta reprezintă o propunere legislativă la nivelul Uniunii Europene care ar urma să creeze un cadru general pentru reglementarea condițiilor de utilizare a inteligenței artificiale. În acest sens, se propune instituirea unor standarde pentru fabricarea, punerea pe piață și folosirea IA, dar și clasificarea acesteia în funcție de anumite categorii de risc, pentru stabilirea condițiilor specifice de dezvoltare și operare.

Conform propunerilor din Artificial Intelligence Act, pentru o reglementare mai eficientă, IA va fi clasificată în 4 categorii de risc: i) risc inacceptabil, ii) risc ridicat, iii) risc limitat și iv) risc minim.

Cu privire la prima categorie de risc, este evident faptul că astfel de tehnologii nu vor fi permise pe teritoriul Uniunii Europene, aici fiind încadrate orice sisteme IA considerate o amenințare la adresa vieții și a drepturilor cetățenilor.

¹ A se vedea: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>
P9_TA(2024)0138 - Artificial Intelligence Act European Parliament legislative resolution of 13 March 2024 on the proposal for a

regulation of the European Parliament and of the Council on laying down harmonised rules on artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union Legislative Acts (COM(2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD))

Sistemele IA considerate ca având un risc ridicat sunt cele folosite inclusiv în următoarele domenii: transport, medicină, examinarea automată a cererilor de viză, administrarea justiției (sisteme care înlocuiesc sau ajută judecătorii). Toate sistemele încadrate în categoria de risc ridicat vor fi supuse unor analize și reglementări sporite, dat fiind impactul major pe care eventualele erori l-ar putea avea asupra vieții cetățenilor.

În final, sistemele IA încadrate în categoriile de risc limitat respectiv risc minim vor fi supuse unor reglementări mai puțin stricte. În categoria de risc limitat pot fi încadrate și tehnologiile actuale care folosesc IA și care își găsesc aplicabilitatea inclusiv în domeniul avocaturii, cum ar fi *chatbotii* care furnizează "*mini-consultații juridice*", dar și instrumentele digitale folosite pentru automatizarea redactării contractelor.

Delimitarea domeniului de activitate destinat exclusiv avocaților devine astfel o prioritate, întrucât observăm că la acest moment, la nivelul Uniunii Europene se pune accentul pe reglementarea sistemelor IA ce reprezintă un anumit grad de risc pentru drepturile și libertățile cetățenilor, pe când reglementările privind sistemele IA din categoriile de risc limitat respectiv risc minim sunt mai puțin stricte.

Aplicații ale inteligenței artificiale în domeniul avocaturii

În acest capitol voi face o scurtă trecere în revistă a celor mai interesante și folosite aplicații care utilizează IA în domeniul avocaturii.

Avocatura de litigii: DoNotPay

DoNotPay (Ro: *Nu Plăți*) este o aplicație dezvoltată în Statele Unite ale Americii, care funcționează pe bază de abonament și furnizează servicii asemănătoare (*sau poate chiar identice*) cu cele ale unui avocat, dar la o fracțiune din cost. Printre cele mai populare servicii pe care utilizatorii

acestei platforme le pot accesa se numără: contestarea amenzilor de circulație, obținerea de despăgubiri pentru zboruri întârziate, anularea diverselor abonamente de telefonie, internet ș.a., îmbunătățirea scorului de creditare, depunerea de reclamații (inclusiv privind protecția animalelor), depunerea de plângeri împotriva societăților.

Chiar dacă această platformă care este disponibilă și poate fi utilizată momentan exclusiv în SUA, probabil că nu va trece mult timp până când va apărea și o versiune europeană, mai ales că există numeroși "*clienți*" mulțumiți, în special în ceea ce privește anularea amenzilor de circulație pentru suma modică de 3\$/lună.²

Așa cum era de așteptat, îngrijorați că această platformă va conduce la diminuarea semnificativă a fluxului de clienți, o firmă de avocatură din Illinois a dat în judecată DoNotPay, susținând că aceasta din urmă practică avocatura fără autorizație, creându-se astfel o competiție neloială pe piața serviciilor juridice. Totuși, instanța a respins cererea formulată împotriva platformei DoNotPay, motivând că reclamantul nu a dovedit existența unei vătămări sau a unei diminuări a clientelei.³

În ciuda acestei hotărâri favorabile pentru DoNotPay și implicit pentru alte viitoare platforme similare, acesta este doar începutul unui lung șir de acțiuni în justiție având ca obiect contestarea activității de avocatură prin intermediul IA.

Avocatura de *consultanță*: Law ChatGPT

Cei mai mulți dintre noi am auzit în ultima perioada vorbindu-se în presă despre ChatGPT, platforma care folosește IA pentru a ne răspunde la diverse întrebări și care ne poate ajuta inclusiv să scriem rezumate, eseuri sau alte lucrări academice, mai mult sau mai puțin originale. Probabil că nu este o surpriză pentru nimeni că ChatGPT are și un frate (sau o soră) care este specializat/ă în domeniul juridic - Law ChatGPT. Exact ca și mai populara lui rudă, Law ChatGPT funcționează

² <https://medium.com/@jepohl1/legal-lifhack-a-users-review-of-donotpay-com-33f4727925b0>

³ Case No. 3:23-CV-863-NJR, UNITED STATES DISTRICT COURT FOR THE SOUTHERN DISTRICT OF ILLINOIS - MILLERKING LLC v. DONOTPAY INC - MEMORANDUM AND ORDER, p. 16

folosind sistemul *întrebare și răspuns*, cu singura diferență că informațiile sunt specializate în diverse domenii ale dreptului.

De remarcat cu privire la Law ChatGPT este faptul că pe pagina inițială a site-ului, la secțiunea diverse întrebări, la întrebarea „*Mai este nevoie să folosesc un avocat?*”, regăsim următorul avertisment sub forma unui răspuns: „*Este posibil ca documentele generate să nu fie perfecte și pot necesita să fie revizuite de către un specialist în domeniul juridic. Asigură-te că adaptezi documentele create, astfel încât să corespundă situației tale specifice*”.

Sunt de părere că acest avertisment rezumă cel mai bine stadiul actual la care se găsește IA în domeniul juridic. Aceste instrumente cu IA pot oferi informații cu caracter general și chiar modele pentru diferite contracte/documente juridice, însă destinatarul documentelor are responsabilitatea de a adapta modelele/informațiile primite în funcție de specificul situației, pentru a evita apariția unor probleme juridice. Având în vedere că, mai ales în România, unele instituții juridice au un grad de dificultate mediu spre ridicat, se impune ca documentele/informațiile primite de la diverse platforme IA în domeniul juridic să fie verificate și dacă este cazul revizuite de către avocați sau practicieni ai dreptului.

Stadiul actual al evoluției IA în acest domeniu ne oferă la acest moment posibilitatea reglementării timpurii și eficiente a folosirii acestui tip de tehnologie, pentru a preveni situațiile nedorite ce pot apărea în viitor.

Contractele pre-completate (model)

Un nivel mai jos față de contractele redactate cu ajutorul IA putem plasa contractele model, pe care le găsim pe diverse site-uri cu specific juridic. Aceste contracte au devenit din ce în ce mai căutate și mai folosite nu numai de către persoanele fizice, ci și de cele juridice, în contextul dezvoltării tot mai rapide a relațiilor comerciale,

urmărind să reducă costurile generate de serviciile juridice.

Asemenea contractelor generate de către platforme cu IA, și în cazul modelelor de contracte este necesar ca persoana care dorește să folosească un astfel de instrument să îl adapteze nevoilor sale și să ceară sfatul unui practician al dreptului, mai ales în cazul actelor juridice de o valoare ridicată.

Modele de contracte puse la dispoziție pe diverse site-uri conțin de obicei doar clauze generale, care nu derogă de la dreptul comun. Chiar dacă publicarea acestor modele ar putea fi considerată un soi de „*concurență neloială*” pe piața serviciilor de consultanță juridică, atâta timp cât există libertatea contractuală, există și libertatea părților de a alege să folosească aceste instrumente.

Problema cea mai importantă în cazul acestor „*contracte model*” o reprezintă potențialele consecințe juridice care pot apărea atunci când părțile nu adaptează clauzele contractuale la situația și intenția lor, producând astfel alte efecte decât cele dorite.

Suprapunerea activităților desfășurate de IA cu activitatea avocatului

După cum am văzut mai sus, nici avocatura de litigii, nici avocatura de consultanță nu sunt imune la influența IA. Dacă analizăm activitățile specifice profesiei de avocat, astfel cum acestea sunt enumerate la art. 3 din Legea 51/1995, observăm că pentru o parte dintre acestea există deja instrumente de tip IA care pot înlocui, în tot sau în parte, activitatea unui avocat.

Platformele precum DoNotPay pot realiza consultații și cereri cu caracter juridic⁴, inclusiv prin formularea și chiar depunerea diverselor cereri sau acțiuni la instituțiile competente și la instanțele de judecată. Cu toate că, momentan, nu există astfel de platforme disponibile în România, cu siguranță acestea vor apărea în viitorul apropiat și în țara

⁴ Lit. a) de la art. 3 din Legea 51/1995

noastră. În acest sens, este necesară o reglementare clară a regimului juridic al cererilor și actelor de procedură redactate de către IA.

În ceea ce privește activitatea de redactare a contractelor, aceasta poate fi realizată nu numai de către IA, ci și prin intermediul site-urilor care pun la dispoziție modele de contracte, sau care furnizează contracte completate deja, pe baza informațiilor furnizate de utilizator.

Folosirea de contracte model sau de contracte redactate prin intermediul diverselor instrumente digitale reprezintă o alternativă ieftină și accesibilă la clasicele contracte redactate de către un avocat. Cu toate acestea, ca și în cazul cererilor/acțiunilor redactate de IA, lipsește o persoană care să poată garanta corectitudinea documentului, precum și că efectele respectivului contract sunt chiar cele urmărite de client.

Mai mult, avocații nu doar redactează contracte, ci se asigură că în prealabil clientul înțelege consecințele juridice și că respectivul contract este transpunerea pe hârtie a intențiilor sale reale. Cel mai problematic aspect în ceea ce privește folosirea IA pentru redactarea de documente juridice este asumarea responsabilității în cazul unor erori, despre care voi detalia mai jos (*în capitolul VI*).

***De lege ferenda* - Activități juridice rezervate exclusiv avocaților**

Un exemplu real care ne poate ajuta să înțelegem necesitatea introducerii și aplicării unei reglementări privind folosirea IA în domeniul avocaturii este cazul *Mata v. Avianca*.⁵ Avocații reclamantului din acest caz au folosit IA pentru a căuta precedente judiciare pe care să le folosească în sprijinul clientului lor, într-un dosar împotriva companiei aeriene Avianca. Problema a fost că precedentele judiciare obținute astfel s-au dovedit a fi false, fiind inventate de către IA și în lipsa unor

verificări temeinice au ajuns în documentele depuse la instanță.

Ceea ce părea inițial a fi un caz banal de despăgubiri, s-a transformat într-o lecție de etică juridică. Chiar în cuprinsul deciziei instanța a criticat aspru acțiunile avocaților implicați, afirmând că aceștia și-au abandonat responsabilitățile prin faptul că au depus precedente judiciare inexistente, create de IA, cu citate false. Mai mult, în cursul procesului avocații au continuat să susțină că respectivele precedente ar fi reale, chiar dacă instanța le-a atras atenția asupra faptului că acele cazuri nu sunt altceva decât o ficțiune generată de IA.

Din păcate, acesta nu este un caz izolat, situații asemănătoare fiind întâlnite nu numai în S.U.A, ci și în Canada⁶ și în Marea Britanie.⁷ Drept răspuns la folosirea tot mai răspândită a IA de către avocați pentru a găsi precedente judiciare favorabile, Curțile de Apel din al Cincilea Circuit din S.U.A au propus modificarea regulilor de procedură din circumscripția acestei instanțe. Conform acestei propuneri se solicită, prin intermediul unui formular depus împreună cu cererea de chemare în judecată, confirmarea expresă de către avocați sau de către justițiabilii care nu sunt reprezentați de avocați că pentru redactarea documentelor depuse nu a fost folosită IA sau, dacă aceasta a fost folosită, toate textele generate de IA au fost verificate de către o persoană.

În mod similar, Baroul Statului California a emis un ghid practic prin care detaliază regulile ce trebuie respectate de către avocați atunci când folosesc IA. În cuprinsul acestui ghid avocații sunt avertizați, printre altele, că răspunsurile oferite de IA pot fi false, inexacte sau părtinitoare. În acest sens, se prevede că toate informațiile și documentele obținute prin intermediul instrumentelor ce folosesc IA trebuie verificate de

⁵ Curtea Districtului de Sud al Statului New York – S.U.A. – Roberto Mata împotriva Avianca INC, cazul nr. 22-cv-1461 (PKC)

⁶ A se vedea: <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/lawyer-chatgpt-fake-precedent-1.7126393>

⁷ A se vedea: <https://www.legalfutures.co.uk/latest-news/litigant-unwittingly-put-fake-cases-generated-by-ai-before-tribunal>

către o persoană, inclusiv precedentele judiciare și citatele din acestea. De asemenea, se atrage atenția asupra faptului că folosirea IA nu diminuează răspunderea avocatului, acesta fiind ținut pentru toate documentele și informațiile depuse, inclusiv pentru cele obținute prin IA.

Plecând de la jurisprudența prezentată anterior, precum și de la documentele emise de autoritățile care s-au confruntat deja cu serioase consecințe generate de folosirea IA în sistemul juridic, putem contura câteva reguli de bază care să delimiteze activitatea avocatului de cele efectuate de IA.

Redactarea de contracte – aceasta fiind una dintre ariile de practică unde întâlnim deja cea mai accentuată influență a IA, ar trebui făcută o distincție între contractele cu un grad redus de dificultate (cum ar fi: comodatul, arenda, închirierea sau vânzarea de bunuri mobile de mică valoare,) și cele cu un grad de dificultate mediu spre ridicat (cum ar fi: vânzarea, promisiunea de vânzare, schimbul, antrepriza, închirierea de bunuri imobile, tranzacția, etc).

Cu privire la redactarea contractelor cu un grad redus de dificultate (*ce ar trebui cuprinse într-o enumerare limitativă*), ar putea fi permisă utilizarea IA sau a modelelor puse la dispoziție pe diverse site-uri. Cu toate acestea, redactarea contractelor care nu se regăsesc în categoria celor cu un grad de dificultate scăzut ar trebui să facă exclusiv obiectul activității avocaților, consilierilor juridici sau persoanelor cu studii juridice.

Introducerea unei delimitări clare între contractele care pot fi redactate total/parțial prin folosirea IA sau a unor modele, și cele a căror redactare revine avocaților, poate contribui la fluidizarea raporturilor juridice și economice, permițând încheierea mai rapidă a contractelor, și chiar încheierea contractelor la distanță prin folosirea semnăturii electronice.

Trebuie subliniat că o asemenea permisiune de folosire a IA sau a altor instrumente pentru redactarea și încheierea contractelor trebuie să aibă la bază un cadrul legal bine definit. În acest

sens, este necesar ca modelele de contracte publicate pe diverse site-uri, precum și cele generate de IA, să fie în prealabil redactate sau revizuite de către persoane cu studii juridice, pe baza unor standarde reglementate la nivel național. În caz contrar, se poate ajunge la folosirea unor modele de contracte greșite sau care cuprind clauze derogatorii de la dreptul comun, conducând la efecte nedorite la scară largă.

Redactarea contractelor care depășesc o anumită valoare sau care au un grad de dificultate mediu spre ridicat ar trebui să rămână în sarcina avocaților, pentru a evita încheierea unor acte juridice care nu reflectă intenția părților.

Consultațiile juridice – astfel cum am văzut mai sus, există deja platforme cu IA care furnizează consultații juridice. Chiar dacă la acest moment nu sunt disponibile astfel de platforme care să fie armonizate cu legislația română pentru a furniza consultații juridice, ne putem aștepta ca acestea să apară în viitorul apropiat. A oferi consultații juridice este un proces complex care presupune studierea situației de fapt, a textelor legale aplicabile în speță, interpretarea prevederilor legale și formularea unui răspuns punctual și accesibil.

Având în vedere complexitatea procesului ce stă la baza furnizării unei consultații juridice de calitate, precum și responsabilitatea pe care avocatul o are în ceea ce privește informațiile și soluțiile oferite clientului, consider că nu se poate permite ca IA să ofere consultații juridice, indiferent de problema de drept ce face obiectul solicitării.

Redactarea documentelor de procedură – în mod similar cu situația consultațiilor juridice, la acest moment redactarea documentelor de procedură, în sistemul de drept din țara noastră, nu este posibilă prin folosirea IA. Totuși, având în vedere gradul ridicat de complexitate al acestor documente, precum și consecințele juridice care decurg din acestea, consider că este necesar ca redactarea acestui tip de documente să rămână apanajul exclusiv al avocaților/ consilierilor juridici, indiferent de gradul de dezvoltare al tehnologiei.

Reprezentarea în fața instanței de judecată

– aceasta este poate una dintre cele mai complexe activități pe care le poate desfășura un avocat, ridicând probleme uneori chiar și pentru practicienii dreptului. Așadar, se impune ca toate activitățile de reprezentare a justițiabilului în fața instanței de judecată să rămână o atribuție exclusivă a avocatului (respectiv a consilierului juridic după caz).

Problema răspunderii

Suplimentar față de stabilirea activităților care fac parte din domeniul exclusiv al avocaturii, respectiv stabilirea activităților care ar putea face obiectul unor platforme cu IA sau digitale bine puse la punct, trebuie să ne îndreptăm atenția și asupra răspunderii în cazul utilizării instrumentelor digitale/ cu IA.

Spre deosebire de avocați, a căror răspundere este reglementată pe larg în capitolul IV din Legea 51/1995, în cazul IA nu există (încă) o reglementare a răspunderii. În acest caz, ne întrebăm ce se va întâmpla dacă o persoană va folosi un model de contract redactat de către IA și ulterior semnării acestui contract, la o analiză mai atentă a prevederilor contractuale constată că acesta nu corespunde voinței sale și nici cerințelor pe care le-a prezentat entității digitale care a redactat contractul? Cine va răspunde în această situație?

Dacă în ipoteza folosirii IA de către avocați informațiile incluse în documentele astfel redactate, indiferent de modalitatea de obținere, răspunderea revine în totalitate avocatului, în situația folosirii IA direct de către client pentru redactarea unui contract observăm că există dificultăți în identificarea persoanei responsabile.

Un posibil responsabil ar putea fi persoana fizică/juridică care a conceput și programat platforma de IA. Totuși, o astfel de răspundere nu este justificată întrucât este de esența IA faptul că acționează autonom, generând răspunsuri la

diverse întrebări/solicitări pe baza datelor existente. Astfel nu se poate atrage răspunderea programatorului din moment ce acțiunile IA nu pot fi controlate de către acesta.

În mod similar, nici măcar în cazul utilizării unor modele de contracte nu se poate atrage răspunderea persoanei care a pus la dispoziția publicului respectivele modele, din moment ce persoana care le utilizează are libertatea deplină de a modifica conținutul și de a decide dacă un anumit contract este potrivit în funcție de situația de fapt și efectele dorite.

Ajungem astfel la concluzia că responsabilitatea în cazul folosirii instrumentelor digitale pentru redactarea unui contract revine în totalitate persoanei care a folosit respectivele instrumente.

Concluzii

Este aproape imposibil să anticipăm exact modul în care va evolua tehnologia și IA în anii ce urmează. Totuși, în domeniul de activitate al avocaturii putem avansa două posibile ipoteze principale de lucru: i) IA va evolua să fie un „*avocat*” cu drepturi depline sau ii) IA va juca rolul unui avocat stagiar sau așa-numitul „*paralegal*” din sistemul anglo-saxon, ajutând avocații să lucreze mai eficient.

În sprijinul primei ipoteze, trebuie menționat că tehnologia a făcut deja progrese remarcabile în această direcție: versiunea Chat GPT-4 a demonstrat că poate să promoveze examenul de barou standardizat la nivelul S.U.A., cu un rezultat de 76%.⁸

Există însă și voci care susțin că evoluția IA va ajuta avocații, întrucât activitățile de analiză, cercetare și rezumare a conținutului documentelor vor putea fi automatizate prin folosirea tehnologiei, permițând avocaților să se concentreze pe sarcinile mai dificile și mai importante. Această automatizare a unor activități va permite inclusiv tinerilor avocați să avanseze

⁸ <https://www.iit.edu/news/gpt-4-passes-bar-exam>

mai repede și mai ușor din punct de vedere profesional, întrucât IA va prelua sarcinile care în mod normal erau rezolvate de un avocat stagiar/junior, aceștia putând să se implice în alte proiecte și să învețe mai mult și mai rapid.⁹

Având în vedere stadiul actual al dezvoltării tehnologiei, precum și implicațiile generate de folosite IA/altor tehnologii pentru a suplini, în tot sau în parte, activitățile desfășurate în mod tradițional de avocați, observăm importanța existenței unor reglementări clare pentru folosirea tehnologiei (IA, modele de contracte) în domeniul juridic. În acest sens, se impune în special delimitarea domeniului rezervat exclusiv avocaturii de domeniul în care tehnologia poate interfera mai mult sau mai puțin, pentru a limita apariția unor situații nedorite.

În final, cred că avem nevoie să ne amintim faptul că pe lângă activitățile specifice avocaturii, prezentate anterior, poate cel mai important rol al avocatului, pe care IA nu poate să îl suplinească, este cel reglementat de art. 2 alin. (2) din Legea 51/1995: *Avocatul promovează și apără drepturile, libertățile și interesele legitime ale omului.*

Această îndatorire guvernează în permanență întreaga activitate a avocatului și este principiul general care stă la baza tuturor celorlalte operațiuni, fie că vorbim despre oferirea de consultații juridice, redactarea contractelor sau reprezentarea clientului în fața instanței. IA nu este capabilă să acționeze în interesul clientului, și nici să promoveze sau să apere drepturile și interesele omului, acestea fiind esența activității avocațiale și rămânând apanajul exclusiv al avocatului.

⁹ <https://legal.thomsonreuters.com/blog/ai-isnt-the-zombie-apocalypse-for-legal-professionals/>

REDUNDANTA PLEDOARIE A AVOCATULUI APĂRĂRII. PSEUDO-APLICAREA PRINCIPIULUI EGALITĂȚII ARMELOR ÎN PROCEDURA CAMEREI PRELIMINARE

Avocat Carmen Maria Capră
Baroul Sibiu

Interpretarea sistemică a normelor Codului de procedură penală aduce diversitatea practicii judiciare la un numitor comun, iar regula subjecta materia impune ca norma juridică interpretată să fie considerată ca parte a unui sistem structurat, sistemul de drept. Înseși regulile de interpretare sistemică a normelor procesuale penale, în lipsa unor referințe legale clare și precise, pot fi călcâiul lui Ahile pentru avocatul penal.

“Un cod, oricât de complet ar putea să pară, după ce a fost terminat, mii de probleme neașteptate se înfățișează înaintea judecătorului, căci legile, odată întocmite, rămân așa precum au fost scrise. Oamenii însă nu se liniștesc niciodată; ei acționează mereu și această mișcare, ce se oprește nicidecum și ale cărei efecte sunt modificate de împrejurări, dă naștere în fiecare clipă la o îmbinare nouă, la un nou fapt, la o nouă consecință”

Din discursul preliminar al comisiei guvernamentale asupra proiectului Codului Civil francez, prezentat la 21 iunie 1800

Scurtă introducere

Gânditorii iluminați au fundamentat noțiunile de bază ale statului de drept: egalitatea oamenilor în fața legii, libertatea, echitatea. În epoca modernă, după Declarația Omului și a Cetățeanului din 1789, s-a deschis ireversibilul drum spre crearea unor instituții, separate ca funcții, dar care împreună au un singur scop, apărarea drepturilor și libertăților omului sub umbrela legii și democrației.

Conceptul de stat de drept a fost desăvârșit în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Prin voința statelor, la 10 decembrie 1948 s-a adoptat de către Adunarea Generală ONU, Declarația Universală a Drepturilor Omului, care consacră drepturile și libertăților fundamentale ale omului.

La nivel european, dreptul la un proces echitabil a fost consacrat în art. 6 din CEDO și art. 47 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, statele membre tinzând spre idealul de echitate și justiție.

Principiul egalității armelor este o condiție sine qua non a dreptului la un proces echitabil. Echilibru între mijloacele procesuale folosite de acuzare și a celor folosite de apărare precum și accesul la o instanță legal constituită, imparțială și independentă de puterea politică sunt de esența unui proces penal echitabil.

Deși nu este definit expres, acest principiu alături de cel al contradictorialității și cel al nemijlocirii administrării probelor sunt rezultatul practicii judiciare a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Egalitatea armelor își are originea în duelul judiciar (iudicum duelli) al Europei catolice a secolului al XII-lea, supraviețuind până în zorii secolului al XX-lea când a fost expres interzis. Duelul judiciar era conceput pentru apărarea onoarei și demnității umane. Armele ce urmau a fi folosite trebuiau să fie egale, protagoniștii confruntării aveau dreptul fie numai la arme de foc cu număr egal de gloanțe, fie numai la săbii sau doar cu brațele goale.

„Armele” folosite în duelul judiciar al epocii noastre sunt instituțiile și mecanismele judiciare care au menirea de a asigura echilibru între interesul general sau ordinea publică și libertățile individului, între prerogativele procurorului și dreptul la apărare.

Legislația românească nu cunoaște o consacrare expresă a principiului egalității armelor în procesul penal, însă este unanim admis ca o componentă de bază a unui proces echitabil astfel stipulat în art. 21 alin.(3) din Constituție și în art. 8 din actualul C. proc.pen.

Printre instituțiile procesuale ce garantează dreptul la un proces penal echitabil este camera preliminară, fază procesuală ce succede faza urmăririi penale și precede faza judecătii, fiind reglementată în partea specială, titlu II, art. 342-art. 348 C.proc. pen.

Despre vulnerabilitățile apărării în procedura camerei preliminare

Premise

Destinatarii principali ai principiului egalității armelor sunt inculpatul și procurorul, apărarea și acuzarea, iar „duelul” trebuie să fie cu mijloace și măsuri procesuale egale, doar așa judecătorul ca și garant al statului de drept poate păstra balanța dreaptă.

Dacă în faza judecătii principiul egalității armelor își găsește pe deplin garanțiile, în faza camerei preliminare există unele vulnerabilități ale apărării generate de prescripția normelor procesuale. Multe nelămuriri privind aplicarea dispozițiilor art. 342-348 C.proc.pen. au fost „limpezite” prin Decizii ale Curții Constituționale și ale Instanței Supreme, însă sedimentarea instituției camerei preliminare are încă nevoie de susținerea unei practici judiciare în consens cu principiul egalității armelor, în măsura în care nu intervin modificări legislative.

Vulnerabilitatea apărării în raport de momentul emiterii rechizitoriului și condițiile de sesizare a judecătorului de cameră preliminară

În opinia noastră prima „fisură” în asigurarea unui echilibru între acuzare și apărare pentru garantarea unui proces echitabil, o constituie însăși condițiile procesuale în care se emite actul de acuzare care ajunge pe masa judecătorului de cameră preliminară.

Rechizitoriu se întemeiază în principal pe ordonanța de continuare a urmăririi penale *in personam* și pe ordonanța de punere în mișcare a acțiunii penale. Acestea două fundamentează calitatea de suspect și respectiv, de inculpat, moment de la care se naște și dreptul la apărare. Până la aceste momente procesuale, suspectul/inculpatul nu are acces la probele administrate și nici la formularea apărării, deși se administrează probe pentru aflarea

adevărului, probe care în final duc la emiterea actului de sesizare al instanței.

Este cunoscută practica organelor de urmărire penală potrivit căroră calitatea de suspect este amânată până după epuizarea întregului material probatoriu în acuzarea acestuia, iar calitatea de inculpat se dobândește la un interval foarte scurt de timp. Astfel rareori apărarea poate să uzeze de garanții procesuale, pentru că fie unele probe nu pot fi readministrate, fie, de cele mai multe ori cererile în probațiune pentru apărarea inculpatului sunt respinse. Motivarea frecventă fiind aceea că apărarea are posibilitatea să le invoce în faza judecătii.

În opinia noastră, încă din momentul sesizării judecătorului cu actul de acuzare, există un ascendent al acuzării în raport de apărare. Este evident că întocmirea rechizitoriului are la bază un mecanism inechitabil de administrare a probelor. Desigur, se poate argumenta că urmărirea penală este nepublică, iar scopul acesteia este de a apăra ordinea de drept tulburată prin fapta penală a inculpatului.

Potrivit art. 5 alin.(2) C.proc. pen organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe, atât în favoarea cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului. Însă această obligație legală nu este garantată prin niciun mijloc procesual, neexistând niciun mijloc procesual de invocare a încălcării acestei obligații.

Singura soluție, în opinia noastră, rezidă în stipularea unor termene procedurale peremptorii cu privire la momentul dobândirii calității de suspect, precum și un mijloc procesual prin care inculpatul să fie încunoștințat de finalizarea urmăririi penale.

Egalitatea armelor este, în esență, despre șanse egale în procedurile penale. Ori atâta timp cât dreptul la apărare este acordat exclusiv suspectului și inculpatului, iar dobândirea acestui drept este lăsată la atitudinea și conștiința etică și profesională a procurorului, nu se regăsesc garanțiile necesare unui proces echitabil.

Vulnerabilitatea apărării generată de sintagma „neregularitatea actului de acuzare” (art. 345 alin.

(3) C.proc.pen. și art. 346 alin. (3) lit. a și alin. (4) C.proc.pen.

Orice apărare a inculpatului implică un fundament legal în norme clare, inteligibile și precise. Norme care să excludă orice echivoc în interpretarea termenilor neprecizați și să conțină o descriere suficient de explicită a ipotezei și a dispoziției.

În "filtru" de verificare al activității de urmărire penală, judecătorul de cameră preliminară are obligația de a se pronunța cu privire la neregularitatea actului de sesizare, respectiv a rechizitoriului.

Asistăm astfel la instituirea unei noi sancțiuni în situația exclusivă a actului procedural al rechizitorului prin care se face trimiterea în judecată a inculpatului, sancțiune care obligă la restituirea rechizitoriului la procuror, care la rândul său are obligația de a remedia neregularitatea.

În arhitectura logico-sistemică a codului de procedură penală singurele sancțiuni ale încălcărilor dispozițiilor legale sunt nulitățile actelor îndeplinite ca urmare a acestor încălcări.

Etimologic prin neregularitate se înțelege o abatere de la normă, de la forma obișnuită. Ca atare, sensul de neregularitate a rechizitoriului trebuie raportat la forma acestuia, deci la condițiile formale prevăzute de legiuitor.

Nu există vreo normă care să prevadă expres condițiile de formă sau de fond ale unui rechizitoriu. În art. 327 C.proc.pen. sunt indicate datele privitoare la fapta reținută și încadrarea juridică, probele și mijloacele de probă, precum și datele din cuprinsul unei ordonanțe, făcându-se trimitere la art. 286 alin. (2) C.proc.pen., precum și date referitoare la măsurile privative de libertate, de siguranță și cele asiguratorii.

Noțiunea de neregularitate a rechizitoriului nu este definită ca o nulitate, iar practica judiciară o asimilează cu o încălcare a dispozițiilor legale impuse de lege cu ocazia întocmirii rechizitoriului. De asemenea nu există vreo normă care să prescrie regularitatea rechizitoriului. Ori, legiuitorul a lăsat nedefinite cele două sintagme: regularitate versus

neregularitate. Astfel ne aflăm în situația *lex dixit minus quam voluit*, judecătorul fiind nevoit să extindă înțelesul sintagmei de neregularitate, pentru că legiuitorul a vrut să spună mai mult decât a prescis. Aceasta contravine total principiului *poenalia non sunt extenda*, dispozițiile penale nu pot fi interpretate prin analogie. Dacă intenția legiuitorului a fost de a introduce o nouă sancțiune care implică încălcarea normelor legale privind condițiile de formă ale rechizitoriului – ca act procedural- atunci se impune indicarea expresă a acestor condiții. Oricâtă bună credință ar fi din partea magistraților și avocaților în interpretarea sintagmei neregularitatea rechizitorului, tot subzistă riscul unor excese în aplicarea acestei sintagme, în lipsa unor norme definitorii.

Ori o astfel de situație lasă loc arbitrarului și nesocotește principiul de drept al unui proces echitabil. Cel mai afectat într-un astfel de dezechilibru este avocatul apărării care uneori constată inutilitatea pledoariei sale sau a concluziilor formulate.

Practica judiciară a dat diverse interpretări noțiunii de neregularitate a actului de sesizare al instanței fără ca aceasta să fie unitară sau predictibilă.

În loc de concluzii

Am prezentat, la nivel enunțiativ, unele aspecte ce pot genera vulnerabilități ale avocatului apărării.

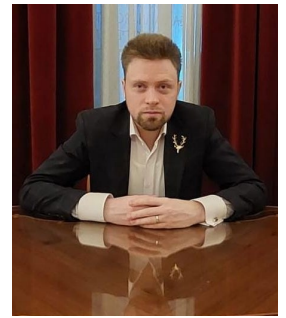
Nu este o lamentare a avocatului ce asigură apărarea inculpatului ci o constatare culeasă *ex propriis sensibus* din sălile de judecată.

Interpretarea sistemică a normelor din codul de procedură penală aduce diversitatea practicii judiciare la un numitor comun, iar regula *a subiecta materia* impune ca norma juridică interpretată să fie considerată ca făcând parte dintr-un sistem structurat, sistemul dreptului. Ori înseși regulile interpretării sistemice a normelor procesual penale, în lipsa unor repere legale, clare și precise pot fi călcâiul lui Ahile pentru avocatul penalist.

ANATOMIA ADEVĂRULUI PRIN PRISMA UNUI AVOCAT P(L)EDANT

Avocat Capșuna Ion

Baroul București.

Rezumat: *Subiectul presupune analiza succintă a noțiunii de „adevăr”, dintr-o perspectivă conceptuală și psihologică, care tinde să reflecte paradigma judiciară de la momentul actual.*

Eseul exploatează puterea cuvântului, ca formă și mijloc de influențare a destinelor, a soluțiilor și, nu în ultimul rând, ca formă de înfăptuire a justiției.

În tot acest exercițiu se pune accentul asupra rolului avocatului și a magistratului, ca și căutători ai „adevărului faptic”, noțiune care vrând-nevrând a fost de prea multe ori deziluzionată în noțiunea de „adevăr judiciar”. În substrat, prin această alegorie vin și evidențiez stringența actuală, nevoia permanentă a avocatului și magistratului de autoperfecționare și dezvoltare continuă în raport cu noile standarde și progrese economice, psihologice, tehnice. Mai mult, încerc să subliniez nevoia de conlucrare și cooperare interprofesională a acestor doi mari actori ai justiției.

Capitolul I. Introspecție

Poate impropriu, dar *antologia*¹ de gânduri redată în continuare abordează *fenomenul adevăr*², atât din perspectiva unei noțiuni autonome ridicată la rangul unor *epifanii* judiciare, cum ar fi: justețea, buna-credință, mărturisirea, credibilitatea (în declarații), cât și din perspectiva laturii psihologice, care identifică modalitatea de formare, materializare și exprimare a acestuia. Analiza fenomenului menționat nu este una tocmai completă și exhaustivă, nici din perspectiva de autor, dar nici din perspectiva de cititor. Argumentațiile nu sunt în ordinea firească rezolvării unei probleme matematice, care începe

cu cunoscutul și se termină cu necunoscutul, ci dimpotrivă, prin intercalarea concomitentă a acestor doi factori. Finalmente, subiectul în sine nu oferă neapărat o soluție de specialitate în cauză, însă, este în stare să atragă atenția asupra unui fenomen predominant în viața unui profesionist al dreptului. Prezintă *ab initio* aceste chestiuni nu pentru a dezamăgi, ci dimpotrivă cu scopul de a arăta portanța și complexitatea subiectului.

Pornind de la axioma că demonstrația unui ipoteze constă în cunoașterea acesteia, iar rezultatul unui experiment - în măiestria alchimistului de îmbinare a substanțelor, urmăresc să pun în evidență necesitatea analizei *fenomenului adevăr* dincolo de aparența lui exterioară și materială. Analiză care să mă conducă atât la cunoașterea, cât și la demonstrația acestuia, ca un atribut al procesului judiciar. A se înțelege, subsemnatul nu sunt decât un simplu observator, mai simplu decât vă imaginați, un enunțiator, un avocat ca oricare altul. Prin urmare, ideile ce vor urma, se vor particulariza prin prisma celor sesizate de subsemnatul. Sper ca această minicuetare să nu încerce nici răbdarea și nici plictiseala cititorului.

Capitolul II. Explorare

Primul pas în cunoașterea fenomenului, o reprezintă temporalitatea sau adevărul situațional primar. Analiza acestui criteriu se face prin variabila necunoscută - adevăr și variabila cunoscută - impreviziune. Atât ca instituție, cât și ca fenomen, impreviziunea are valență mai mult asupra originii umane decât cu asupra altor

¹ Selecție succintă de idei.

² Noțiune cu caracter general caracterizată de manifestări exterioare, preceptibile nemijlocit, legate indispensabil de realitatea înconjurătoare și materială.

elemente sau ființe științifice. Perspectivă care va fi și suspusă cu precădere analizei în lucrarea dată. În sinea sa, impreviziunea, este un eveniment viitor necunoscut devenit prezent sau un aspect necunoscut în trecut devenit actual în prezent. Impreviziunea este consecința unor fapte concrete de acțiune sau inacțiune, fapte de prostie sau genialitate a momentului, fapte făcute cu un anumit scop sau mobil, cu anumite mijloace sau resurse. Spun origine umană, întrucât nu mai știu în ce măsură a mai rămas impredictibil, în ultima vreme, naturalul științific-universal. Totuși, din neștiință mă întreb: ce ar mai rămâne din esența viitorului dacă imprevizibilitatea acestuia nu ar mai fi? Cum putem ști unde începe cel dintâi (*n.n. viitorul*) și unde se termină cea de-a doua (*n.n. impreviziunea*)? Care ar mai fi rolul trecutului dacă consecințele acestuia nu s-ar mai transpune în prezent? Câtă necunoaștere!

În esență, cunoașterea presupune o transpunere a realității obiective în conștiința sau firea omenească.

Deopotrivă, dar inegalabil, realitatea obiectivă reprezintă adevărul faptic, care subzistă independent de voința subiectului implicat în procesul de cunoaștere a acestuia.

Prin combinarea elementelor *cunoaștere*³ și *realitatea obiectivă*⁴, se poate constata cum, ulterior, adevărul faptic devine unul subiectiv, influențabil de voințele sau firile omenești, de însăși procesul cunoașterii acestuia și care prin voia sau nevoia subiectului atunci când va fi expus va fi schimbat, influențat sau determinat. În consecință, rezultatul relatării unui adevăr faptic va fi o simbioză dintre capacitatea subiectului de a cunoaște starea unor lucruri sau fenomene și abilitățile sale de expunere ulterioară. Or, folosirea acestuia într-un anumit context, cum este în cazul de față cel judiciar, va duce la transformarea lui din punct de vedere formal într-un *adevăr judiciar*, dar nu și din punct de vedere

substanțial, care va trebui să rămână unul adaptat realității obiective.

Dincolo de economia capacității de exprimare, surprinderea exactă a realității obiective sau a adevărului faptic prin declarația unui subiect este aproape imposibilă, atât timp cât peste acest fenomen se suprapun un șir de alți factori externi. Adevărul este un fenomen interșanjabil, motiv pentru care despre adevărul faptic putem vorbi doar într-un anumit timp sau moment. Orice alt timp, care succede celui în care s-a petrecut fapta în realitatea obiectivă, va duce întotdeauna la schimbarea valorii și portanței acesteia din urmă, prin urmare și a valorii de adevăr care se expune despre aceasta. Subiectul implicat în cunoașterea sau relatarea unui adevăr nu-l va putea expune decât așa cum l-a cunoscut în trecut, în acel prim-moment, însă prin prisma stărilor personale din prezent.

Astfel, ideea de bază este că, chiar dacă starea de fapt rămâne aceeași, percepția omului despre acesta, respectiv noțiunea de adevăr va fi în continuă actualizare. Pe cale de consecință și impreviziunea va acapara mai mult teren cu cât elementul din realitatea faptică devine tot mai îndepărtat în timp față de momentul expunerii sau prezentării acesteia de către un subiect.

Aceste schimbări de percepție a adevărului au loc, cu precădere, ca urmare: a acțiunii sau inacțiunii persoanelor din anturajul subiectului vizat, dar și a terților care acționează în scopul și interesul lor, neinteresați de consecințele care se vor produce în alt loc sau alt timp, iar ca și subsidiaritate, ca urmare: a unor forțe naturale fizice, evenimente independente de voința și firea omenească. Toate aceste rezultante definesc întru totul variabila cunoscută, denumită impreviziune, despre care am menționat mai sus, însă cu precădere ne interesează doar primele două ipoteze. Aceasta, deoarece, în cadrul unui proces judiciar sau a acțiunilor deliberative ale judecătorului identificarea existenței unor cauze

³ *Gnoseologie*- studiu critic al problemelor pe care le ridică determinarea originii și valorii cunoașterii.

⁴ *Ibidem*.

naturale, de forța majoră, care au dus la schimbarea percepției va constitui de principiu un motiv de exonerare de răspundere.

În concluzie, prin acest proces de argumentație se pun în evidență diferențele de substanță dintre realitatea faptică care surprinde adevărul și percepția sau capacitatea unui subiect de a o expune. Exercițiul devin util în procesul de judecată și justiția actuală, unde adevărul reprezintă chintesenta, iar martorii, mărturisirile, opiniile de specialitate-mijloace sau oportunități de atingere a acesteia. Mai mult, în tot acest scenariu rolul principal îl ocupă cu prioritate avocatul și magistratul, primul apărător, cel de al doilea întemeietor al justiției, însă ambii căutători de adevăr.

Participațiunea în cadrul formării fenomenului de adevăr judiciar a magistraților, avocaților, consilierilor, ș.a.m.d., impune și analiza implicațiilor lor în modelarea și exprimarea adevărului ca formă de justețe. Evident, analiza din aceste perspective va impune deziluzionarea elementului de *adevăr faptic* într-unul de *adevăr judiciar*.

Capitolul III. Implicații practice

La început a fost cuvântul⁵. Un argument desăvârșit în a sublinia atât atemporalitatea cât și realitatea constitutivă a vremurilor. Cuvântul inițial a fost o formă primară și comună de manifestare a omenirii, de creare a realității, iar mai apoi a devenit formă de transpunere a realității în limbajul conversațional. Astfel, încă din timpurile adamice avem exemplul Creatorului Suprem care a creat realitatea obiectivă sau adevărul faptic și exemplul Creatorului Viclean care a transpus realitatea obiectivă, într-un mod neadevărat. Vremurile prezente nu reprezintă decât o degringoladă a genezei, o evoluție a creațiilor inițiale cu bune și cu rele.

În tot parcursul omenirii, puterea cuvântului a căpătat o multitudine de alte

conotații, forme și manifestări, ceea ce a dus la necesitatea înființării unor apărători, promotori și căutători fideli ai realității obiective, ai adevărului situațional primar. Rol care la momentul actual apreciez că se împarte cu precădere între avocați și magistrați. Așadar, este esențial ca între aceștia doi să se găsească câtă mai multă comuniune, cooperare și acceptare, întrucât piesa în care își joacă rolurile este una și aceeași.

Deși, magistrații și avocații au roluri diferite în procesul judiciar, finalitatea urmărită de către ambii este una și aceeași, respectiv aflarea adevărului, identificarea realității factice și aplicarea dispozițiilor legale care atrag consecințele aferente. În acest scenariu, forma adevărului judiciar nu este altceva decât transpunerea prin cuvânt a adevărului obiectiv, faptic. Or, dintre acestea două nu ar trebui să existe diferențe în raport cantitativ, valoric sau probant, ci doar sub aspect formal și aplicativ. Astfel, rolul avocatului și al magistratului trebuie să funcționeze ca un mecanism comun în: identificarea aspectelor relevante din situația faptică; stabilirea formelor și formalităților legale prin care pot fi transpuse elementele din realitate obiectivă în paradigma judiciară și aprecierea justeței sau a valorii de adevăr a elementelor transpuse în aceeași măsură în care o impune realitatea, fără denaturări și interpretări. Acest ultim aspect impune ca cei doi actori ai justiției, să vegheze asupra transpunerii cât mai corecte a elementelor din realitatea obiectivă sau adevărul faptic. Lucru care devine posibil doar prin intermediul mijloacelor și procedeele probatorii reglementare de lege.

În ziua de astăzi, adevărul faptic este cel mai testat și râvnit fenomen. Dezvoltarea furtunoasă a tipurilor de relații sociale care vizează interacțiunea dintre subiecte, progresul tehnologic care implică subiectele în procesul de invenții și le dezvoltă capacitățile inovative încă de la o vârstă fragedă, dar și volumul informației difuzate pe care un individ trebuie să o cunoască

⁵ Verset biblic, preluat din cartea lui Ioan Capitolul 1, versetul 1.

pentru a se integra în societate, incumbă magistratului și avocatului din ziua de astăzi o pregătire de specialitate superioară. Mai mult, această pregătire de specialitate trebuie continuu actualizată și perfecționată.

Bunăoară, se întâmplă că avem o multitudine de litigii în care apare problema transunerii adevărului factic prin procedee judiciare ordinare, procedee care în percepția observatorului neutru și obiectiv nu asigură tocmai standardul de probă necesar pentru satisfacția subiecților implicați. Această breșă în sistemul de cercetare a realității duce în final la crearea unei iluzii a adevărului factic, respectiv crearea unui nou concept de adevăr, denumit judiciar. Litigiile la care mă referi în situația dată sunt cele care privesc libertatea sexuală, cele care aduc un prejudiciu vieții și relațiilor sociale private, cele care afectează siguranța individuală și relațiile familiale. În astfel de situații, atât avocatul, cât și magistratul nu au deschisă o gamă mult prea mare de procedee probatorii pe care le pot alege în procesul de transpunere a realității factice, a adevărului primar în procesul decizional. Astfel, este primordial ca cei doi să coopereze pentru a putea identifica modalitățile și posibilitățile cele mai pertinente de a obține cea mai bună satisfacție a deciziei.

În practică, se întâmplă ca adevărul despre situația de fapt să se cerceteze prin ascultarea persoanelor vizate de situație sau implicate în conflict, ceea ce duce, în general vorbind, la reținerea cuvântului unuia împotriva altuia, respectiv la reținerea a două situații, respectiv, una favorabilă agresorului și alta favorabilă victimei. Întrebarea evidentă care apare într-o astfel de situație este cine are credibilitatea mai mare?

Tocmai aici este necesar ca avocatul și magistratul să aibă diligența necesară și competența formată în a identifica tot acel proces descris mai sus de către subsemnatul. Respectiv, abilitatea acestora trebuie să constea în măiestria de a identifica lacunele dintre

relatările celor doi implicați în conflict (*victimă versus agresor*) și realitatea factică evidentă. După cum am arătat și anterior, într-o astfel de ipoteză rezultatul relatării unui adevăr factic de către cei doi implicați în conflict va fi rezultatul unei *simbioze* dintre capacitatea subiectului de a cunoaște starea unor lucruri sau fenomene și abilitățile sale de expunere ulterioară. Astfel, nu neapărat cel care va fi mai coerent sau expresiv în vorbire, trebuie să insuflă credibilitate avocatului sau magistratului în a da o hotărâre favorabilă acestuia.

Acești doi actori ai procesului de justiție au obligația de a coopera încă de la debutul fazelor de cercetare a adevărului pentru a nu ajunge la crearea unei simple iluzii de adevăr factic. Avem bunăoară problema audierii unor persoane vătămate minore, la care avocatul sau partea căreia i se impută fapta nu poate participa chiar din momentul acuzării sale de către aceasta. Motivul pentru care se ajunge într-o astfel de situație este că acuzarea făptuitorului are loc ulterior ascultării persoanei agresate, ascultare care din motive de excludere a unei revictimizări nu se mai redispune. Soluția este modelul Norwegian, unde până a se dispune ascultarea persoanei minore, se strâng informații necesare pentru audierea acestuia, audiere care are loc la scut timp de la sesizare, în spații special amenajate și la care nu participă din start apărătorul persoanei vizate de acuzare. Însă, după această etapă se pune la depozitia acuzatului înregistrarea, iar acesta poate formula obiecțiuni și întrebări care să-i fie adresate minorului, moment la care avocatul acestuia poate participa efectiv, iar audierea are lor efectiv.

În mod inexplicabil, la noi lucrurile stau cu totul altfel. Magistrății sunt reticenți în a lua decizia unei reaudieri în condiții speciale, indiferent că aceasta este solicitată la scurt timp sau la un timp mai îndelungat. În prima ipoteză, susțin că întrebările avocatului nu sunt utile și concludente cauzei, ori că s-a răspuns deja de către minor și numai este necesar, prin urmare se

resping cererile de reaudiere; iar în cea de-a două ipoteză, tot se resping, însă pe motivul că a trecut prea mult timp și s-ar ajunge la revictimizarea minorului, fără ca în acest sens să se verifice de către un psiholog dacă acest aspect este real. Așadar, *paradigma* judiciară în această situație nu reprezintă decât o formă de acuzare, care nu permite acuzatului să valorifice justetea unor observațiuni personale necesare la stabilirea adevărului factual. Prin această modalitate deziluzionăm realitatea obiectivă într-un simplu „adevăr judiciar”, datorat faptului că magistratul în postura sa creator al justiției preferă litera legii, decât spiritul ei. Acesta este și motivul pentru care subiectul implicat nu primește cea satisfacție a deciziei, iar avocatul devine o simplă piesă a unui proces în care decizia nu-i aparține. Or, această lipsă de cooperare și încredere dintre magistrat și avocat duce la deturnarea noțiunii de adevăr primar și manifestarea efectelor impreviziunii în timpul prezent, prin lipsa de securitate a raporturilor judiciare.

De asemenea, trebuie excluse probleme particulare, de percepție, care duc la erodarea cooperării celor doi actori principali, avocat-magistrat. Atrag atenția asupra faptului că, regula generală în cazul avocatului este că: interesul aflării adevărului este mai presus de interesul pecuniar al contractului de asistență juridică pe care îl are cu unu dintre subiecții implicați în conflict. Aspect care are valoarea unei aparențe, ci a unei realități obiective demonstrate prin comportament. Deopotrivă, pe aceeași filieră și magistratul trebuie să înțeleagă faptul că, indiferent de partea contractuală a avocatului cu clientul său, interesul acestuia este comun cu al lui și anume demonstrarea adevărului și a realității obiective în cauza dedusă judecătii. Această imagine comună va fi în stare să consolideze siguranța raporturilor dintre cei doi și sporirea capacității de cunoaștere a formelor de adevăr manifestate în situațiile concrete. Lucru ca

se va răsfrânge asupra calității actului de justiție și a deciziilor luate.

O altă cauză pe care o putem exploata ca fiind un argument care duce la apariția „adevărului judiciar” în detrimentul celui primar sau factual, este modalitatea de apreciere a valorii probatorii a declarațiilor unor subiecte în funcție de abilitățile de exprimare a acestora. Analiza acestuia se poate face din două perspective, respectiv cazul *neadevărul adevărului*⁶ sau distorsionarea apărării apărătorului și nepregătirea magistratului.

În prima perspectivă avem situația în care fără suport probator, perorațiile avocaților nu înseamnă decât pierdere de timp și resurse. Mai mult, tot aici este inclusă și situația în care în mod voit un avocat depășește limita interesul general și obiectiv, al aflării adevărului și dă frâu liber interesului particular personal al său sau al clientului său, indiferent de natură.

În cea de-a doua perspectivă, avem situația magistratului care blocat în evoluția carierei sale, din motiv obiective sau subiective, omite informații sau cunoștințe factuale adaptate sau actualizate la realitatea obiectivă.

În aceste situații, problema care vine este că în prima ipoteză are loc o inducere în eroare a părților și a instanței asupra elementelor de fapt, iar în cea de-a doua o imposibilitate de a te face înțeles în fața magistratului. Motivul apariției unor astfel de forme ale adevărului în prima ipoteză sunt incapacitatea de a sesiza simulațiile sau erorile de către magistrat, reaua-credință și caracterul refractar al avocatului, interesul particular în detrimentul interesul general al subiectului. În cea de-a doua ipoteză, motivele sunt datorate lipsei de pregătire a magistratului, de actualizare a informațiilor și cunoștințelor deținute de către acesta, incapacitatea de exprimare și de a se face înțeles a avocatului, lipsa unei

⁶ Un pleonasm care vrea să sugereze în sens peiorativ inutilitatea sau abundența unor apărări făcute de avocați.

cooperări interdisciplinare și formări continue dintre avocat și magistrat.

Astfel, în considerarea celor menționate, este important să cunoaștem procesul de formare a fenomenului de adevăr, fenomen care începe în conștiința unui subiect, iar apoi materializează realitatea obiectivă prin exprimare.

Capitolul IV. Extrospecție

Observația și analiza problemelor este una dintre metodele cele mai sigure de învățare. Acest aspect este în stare să schimbe și să

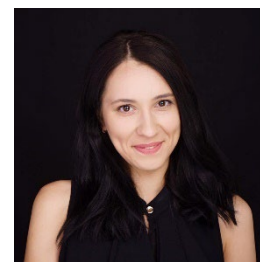
remedieze problemele de înțelegere, de aplicare și satisfacție de actul de justiție. Mai mult, prin învățare ajungem la cunoaștere, iar de aici la claritate, previzibilitate și adevăr practic.

Cooperarea este forma cea mai desăvârșită în obținerea beneficiilor comune. O formă de a de cunoaște pe tine însuți pornind de la cei din jur. Așadar, nu este nimic mai sigur în propria formare profesională, decât a te conduce de adagiul „*Nosce te ipsum!*”, dar să implici și pe alții în aceeași măsură.

MINUNATA LUME (JURIDCĂ) NOUĂ: IA – PRIETEN SAU DUȘMAN?

Avocat Laura-Mădălina Dorneanu

Baroul București

„Nu este suficient ca formulările să fie bune; trebuie să fie bun și scopul pe care-l urmărești prin ele.”

Adolf Huxley, Minunata lume nouă.

Rezumat: *Lucrarea explorează intersecția dintre sistemele de inteligență artificială și profesia de avocat, precum și impactul potențial al acesteia. Eseul subliniază, de asemenea, importanța adaptării la progresele tehnologice și a integrării acestor unelte cu principiile științelor cognitive, în vederea îmbunătățirii calității actului juridic.*

Introducere

În contextul progresului tehnologic, sunt puține lucruri care au captat imaginația colectivă la fel de mult ca amploarea pe care a luat-o domeniul inteligenței artificiale (în continuare „IA”) și impactul pe care îl poate avea asupra practicii juridice tradiționale. Deși există numeroase critici cu privire la eficiența utilizării IA în domeniul juridic, chestiunea care ar trebui, de fapt să ne pună pe gânduri este cum putem să ne folosim de această unealtă și să îmbunătățim calitatea actului juridic.

Ar părea că ne regăsim în lumea distopica a lui Aldous Huxley din Minunata lume nouă și că urmează să ne confruntăm cu un viitor în care distincția dintre om și mașini ar putea dispărea, ridicând întrebări despre însăși esența umanității și natura progresului.

Ritmul alert al progresului tehnologic ne aduce față în față cu noi tipuri de dileme etice și existențiale, ca urmare a integrării IA în societatea actuală și în special în munca noastră de zi cu zi. Vom încerca să analizăm obiectiv modul în care putem măsura (la acest punct) impactul IA asupra profesiei de avocat.

Sursa de inspirație a acestui exercițiu de imaginație este reprezentată din perspectiva vizionară a lui Richard Susskind cu privire la viitorul practicii juridice¹. Ca avocați, ne confruntăm adeseori cu situații în care trebuie să dăm dovadă, în primul rând, de adaptabilitate, iar acesta este încă un astfel de moment. În timp ce suntem nevoiți să navigăm prin incertitudinile revoluției IA, cu înțelepciune, dar și cu prudență, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că acesta este momentul în care putem identifica modalitatea în care să transformăm acest punct de cotitură în evoluția întregii lumi într-un avantaj atât pentru noi, ca și profesioniști, cât și pentru clienții noștri.

Această lucrare urmărește să exploreze modul în care IA, dezvoltările și îmbunătățirile recente, precum și principiile de bază ale științelor cognitive converg spre a contura o nouă traiectorie de dezvoltare a tuturor profesiilor, inclusiv a profesiei juridice.

Teoria minții și limbajul juridic

Dobândirea și deținerea cunoștințelor juridice este, fără doar și poate, o condiție obligatorie pentru a accede în profesia de avocat. Cu toate acestea, nu este suficientă pentru a construi raționamentul juridic și excede simpla memorare a terminologiei specifice sau a prevederilor legale.

Un astfel de proces presupune utilizarea unor funcții cognitive complexe pentru a garanta prestarea ulterioară a unui serviciu calitativ. Dobândirea cunoștințelor juridice implică mai mult decât memorarea mecanică și presupune activarea unei game diverse de procese mentale, inclusiv gândirea critică și raționamentul juridic. Aceste mecanisme cognitive sunt esențiale pentru înțelegerea conceptelor juridice, analizarea

spețelor și elaborarea argumentelor convingătoare.

În mod similar, Teoria Minții (în continuare „ToM”) și competența narativă joacă roluri esențiale în identificarea subtilităților discursului juridic. Dezvoltarea abilității de a atribui intenții, credințe și motivații atât propriei persoane, cât și celorlalți, este fundamentală pentru înțelegerea perspectivelor clienților, a avocaților părții adverse și chiar a judecătorilor.

ToM funcționează în paralel cu dezvoltarea empatiei și a înțelegerii dimensiunilor emoționale și psihologice ale problemelor juridice, promovând o aplecare mai mare față de complexitățile umane implicate în disputele juridice. Acest lucru facilitează descifrarea de către avocați a înțelesurilor implicite ale discursului juridic.

Prin integrarea ToM și a competenței narrative, avocații pot nu doar să înțeleagă gândurile și emoțiile subtile inerente în discursul juridic, dar și să își cultive o sensibilitate culturală. O astfel de abordare permite practicanților să își adapteze metodele sau abordarea la contextele culturale diferite și să ia decizii informate care să rezoneze cu valorile și normele diferitelor comunități.

În plus, comunicarea juridică eficientă este în mod inerent socială, necesitând o înțelegere profundă a comportamentului uman și a dinamicii interpersonale. Un limbaj juridic rigid, „de lemn”, nu este dezirabil, iar accesibilitatea informațiilor trebuie să includă, fără a diminua din importanța asistenței și reprezentării juridice, și accesul la justițieⁱⁱ.

Potențialul IA

Integrarea ToM și a competenței narrative cu tehnologiile IA reprezintă o abordare provocatoare pentru remodelarea profesiei de avocat. Prin utilizarea uneltelor de IA, avocații își pot îmbunătăți capacitatea de înțelegere și

interpretare a unor perspective diverse, precum și emoțiile implicite dintr-un discurs juridic.

Algoritmii avansați de procesare a limbajului natural pot analiza o cantitate vastă de texte juridice, extrăgând înțelesuri subtile și identificând nuanțele subtile din astfel de susțineri. În plus, asistenții virtuali dotați cu sisteme de IA pot oferi îndrumare personalizată practicienilor în drept, susținând analiza cazurilor, formularea strategiilor și chiar interacțiunea cu clienții.

Această relație simbiotică între expertiza umană și capacitățile IA nu numai că simplifică fluxurile de lucru, dar promovează și o înțelegere mai profundă a dimensiunilor sociale și culturale ale problemelor juridice.

Pe măsură ce IA continuă să evolueze, integrarea acesteia cu ToM și competența narativă poate duce la revoluționarea modului în care cunoștințele juridice sunt dobândite, aplicate și transmise într-o lume din ce în ce mai complexă și interconectatăⁱⁱⁱ. Pentru practicienii în drept, IA reprezintă o schimbare drastică, care ar putea deturna complet tradiționalul *modus operandi* și chiar să redefinească rolul avocatului în societate. Nu putem nega, însă, potențialul transformator din spatele tehnologiilor ce utilizează IA, precum și îmbunătățirile pe care acestea le pot aduce viitorului practicii juridice.

Devine tot mai clar faptul că IA presupune mai mult decât automatizarea sarcinilor repetitive. Capacitatea de a analiza volume mari de date într-un timp scurt și într-o manieră precisă nu poate reprezenta altceva decât o îmbunătățire firească a întregii noastre societăți. De la aranjarea documentelor și până la revizuirea contractelor, instrumentele bazate pe inteligență artificială revoluționează deja modul în care sunt prestate serviciile juridice.

Tot mai multe astfel de aplicații și unelte sunt folosite de către avocați, la nivel global, a p l i c a ț i i i ce folosesc sisteme de IA și algoritmi de procesare a limbajului natural. Prin automatizarea acestor procese, nu se reduce doar timpul în care un

volum mare de date ar fi analizat, ci se minimizează și riscul de eroare umană. Mai mult, aceste instrumente inovatoare permit practicienilor să se concentreze mai mult asupra luării deciziilor strategice în probleme juridice complexe, în timp ce software-ul se ocupă cu ușurință de sarcinile de rutină.

Cu toate acestea, odată cu astfel de putere, vine o și mare răspundere, iar adoptarea pe scară largă a sistemelor de IA în profesia de avocat ridică o serie de dileme etice pentru care trebuie să ne pregătim și să le luăm în considerare.

În acest context, avem dreptul să credem că este prea devreme pentru a înțelege pe deplin implicațiile amplorii sistemelor de IA? La fel ca în cazul internetului, care s-a transformat din ceea ce în 1969 era un instrument de nișă într-un aspect indispensabil al vieții de zi cu zi. Cu fiecare an care trece, utilizarea sa a crescut exponențial, persoanele, societățile și instituțiile au devenind din ce în ce mai dependente de el și folosindu-l ca sursă de informare pentru orice aspecte.

De la comunicare și până la informare, comerț sau divertisment, internetul a schimbat complet modul în care interacționăm, lucrăm, achiziționăm bunuri, alimente. Nu ar trebui să credem că va fi la fel și cu utilizarea sistemelor de IA?

Printre colegii noștri se numără deja nativii digitali despre care se știe că au o familiaritate înnăscută cu tehnologia. Prin urmare, și profesia de avocat va integra, la rândul ei, în modalitatea de prestare a serviciilor tehnologia și va fi necesară dezvoltarea unor noi abilități, încă din școală, înlocuind condițiile de memorare pentru promovarea unui examen.

Cum ar trebui să ne pregătim pentru profesia viitorului?

Actualitatea sistemului de învățământ juridic s-ar putea dovedi în curând a fi depășit în ceea ce privește pregătirea viitorilor avocați pentru un sistem juridic bazat pe IA. În schimb, acordând

prioritate cunoștințelor doctrinare și analizei de caz, cu accent limitat pe tehnologiile emergente, așa cum subliniază Richard Susskind, ar trebui să ne adunăm forțele și să ne îndreptăm către o abordare mai aplecată spre tehnologie. Competențele în utilizarea tehnologiei trebuie abordate cu prioritate, iar o astfel de transformare presupune un efort concertat de revizuire a curriculei universitare în vederea integrării formărilor axate pe tehnologie.

Pentru practicienii în drept este esențial să dezvolte noi abilități pentru a rămâne relevanți într-o lume bazată pe IA, pentru a cultiva abilități în managementul proiectelor juridice și analiza de date^{IV}. Într-o eră în care eficiența și luarea deciziilor bazate pe date sunt primordiale, aceste abilități se dovedesc a fi necesare pentru maximizarea productivității și îmbunătățirea actului juridic.

Care este viitorul avocaturii?

În ultima perioadă, se observă o tendință evidentă în preferințele tinerilor avocați în ceea ce privește alegerea între a profesa într-o societate de avocatură sau în rolul de „*avocat intern*”. Dacă în trecut era ceva obișnuit ca parcursul profesional al unui avocat să parcurgă toate etapele în cadrul unei singure societăți, avansând spre poziția de avocat asociat, se remarcă faptul că, în prezent, tinerii avocați se îndreaptă spre rolurile de avocat care le oferă o mai mare vizibilitate asupra întregului proces de afaceri și de implicare în luarea deciziilor.

Această tendință reflectă importanța echilibrului dintre viața profesională și viața privată, o gamă mai variată de responsabilități, dar și o aliniere mai strânsă cu obiectivele de afaceri ale organizațiilor pe care le deservesc. Prin urmare, tehnologiile emergente și IA nu doar că remodelează cererea de servicii juridice, ci și structura și componența echipelor juridice atât din cadrul societăților de avocatură, cât și al societăților multinaționale.

Întrucât simplele cunoștințe juridice nu mai sunt considerate ca fiind suficiente în ciclul de viață al unei afaceri, „*avocații interni*” au posibilitatea de a aprofunda domeniul specific în care activează aceste organizații, devenind consilieri strategici și valorificând tehnologia pentru a crește eficiența și a adăuga valoare pentru acestea.

Așa cum am arătat, dobândirea de cunoștințe juridice transcende simpla memorare a terminologiei juridice sau a prevederilor legale. În mod similar, integrarea tehnologiilor emergente este esențială pentru a naviga în complexitatea discursului juridic, în oricare din modalitățile în care activitatea de asistență juridică este prestată de către avocat.

Concluzie

În concluzie, întrucât ne aflăm la intersecția dintre progresul tehnologic și practica juridică, IA prezintă atât oportunități, cât și provocări. Integrarea instrumentelor bazate pe inteligență artificială, corelată cu competențe cognitive, prezintă un potențial extraordinar de remodelare a modalității de exercitare a profesiei și de îmbunătățire a calității serviciilor juridice.

Prin urmare, abilitatea de a valorifica tehnologia și de a oferi consiliere strategică va fi esențială, având în vedere progresul

tehnologic care se reflectă în toate domeniile. În condițiile în care fiecare profesie beneficiază de pe urma automatizării sarcinilor rutiniere, ar fi egoist din partea noastră să credem că activitățile unui avocat nu pot fi preluate (chiar și parțial) de o „mașinărie”.

Cu toate acestea, nu avem în vedere o înlocuire, ci folosirea unei unelte valoroase de natură să ne ajute să fim mai competenți și eficienți. Esențial nu este doar ceea ce folosim, ci cum îl folosim.

i Susskind, R. *Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future*. Oxford University Press (2016).

ii Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la un proces echitabil (Articolul 6).

iii Hutto, D. (2006). *Narrative practice and understanding reasons: reply to Gallagher*. Faculty of Law, Humanities and the Arts - Papers (Archive), 231–247. <https://ro.uow.edu.au/lhapapers/858/> (2006).

iv Young, E., *AI in the legal industry: What it means for professionals*. One Legal, <https://www.onelegal.com/blog/ai-in-the-legal-industry-what-it-means/> (2024).

DIGITALIZAREA AVOCATURII ÎNTRE RISCURI ȘI BENEFICII. CUI ÎI ESTE FRICĂ DE DIGITALIZAREA AVOCATURII?

Avocat Floarea-Ghiță Laura-Ionela

Baroul Argeș

Rezumat: *În raportul cu principiile morale, digitalizarea este neutră. În ceea ce privește întreg sectorul juridic, digitalizarea nu trebuie înțeleasă ca fiind o destinație, ci are caracteristicile unei călătorii. Ea începe cu înțelegerea proceselor actuale și a beneficiilor, identificarea riscurilor, iar apoi valorificarea tehnologiei pentru ca acestea să poată fi eliminate. Nu trebuie să ne inducă nesiguranța cunoașterii, ci valorificarea procesului de învățare.*

Profesia de avocat a reprezentat pentru mult timp unul din consumatorii de bază în industria hârtiei dintr-un motiv întemeiat: avocatura presupune dependența de a menține o meticulozitate a evidențelor în interiorul oricărei forme de exercitare a profesiei, aspect ce se baza în mod tradițional pe fișiere fizice și pe activități organizatorice în sistem clasic: agenda copertată, verificarea termenelor individual, pentru fiecare dosar, printr-un search pe portalul instanțelor de judecată, contracte și împuterniciri tipizate, ș.a.m.d.

În era digitalizării toate acestea pot și încep să se schimbe. Digitalizarea a pătruns în societate, modificând cutumele și stilul de viață, provocând astfel și profesia de avocat să se adapteze. Impactul extraordinar al tehnologiei asupra profesiei a apărut în practica zilnică a avocaților și i-a impulsionat să-și inoveze serviciile și să îmbrățișeze utilizarea acesteia, mai ales când ne raportăm la noile generații de avocați.

În final, profesia de avocat presupune un echilibru delicat între artă și știință. Arta profesiei de avocat caută să exploreze problemele juridice prin interpretări subiective și emoții, în timp ce știința profesiei de avocat caută să le exploreze și să le înțeleagă prin observare riguroasă și analiză.

Dacă va fi prea multă artă, beneficiarii serviciilor oferite de avocat nu vor avea încredere în capacitatea intelectuală a acestuia. Dacă va fi prea multă știință, își vor căuta independent soluțiile.

Este totuși posibil ca profesia de avocat să rămână aceeași, iar adaptarea să fie, în realitate, despre avocați? Căci digitalizarea poate fi folosită pentru avocați, de către avocați, dar se poate întoarce și împotriva lor.

Capitolul I: Digitalizarea ca fenomen actual

Secțiunea I: Ce este digitalizarea?

Digitalizarea a fost identificată ca fiind cel mai semnificativ trend tehnologic care schimbă, concomitent, societatea și domeniile profesionale, în genere.

Noul context a venit cu multe provocări pentru profesioniștii din toate colțurile lumii, iar una dintre cele mai discutate se învârtă în jurul ideii de digitalizare. Indiferent de dimensiunea lor, digitalizarea este o preocupare constantă a profesioniștilor din toate domeniile, toți având ceva în comun - anume faptul că doresc să-și optimizeze modul de lucru, procesele de business, să își dezvolte avantajele competitive și să își îmbunătățească eficiența operațională.

Altfel spus, digitalizarea reprezintă acel proces în care toate informațiile sunt transformate în unități denumite biți. Indiferent de natura informației (imagine, mesaj, text, sunet etc), aceasta se regăsește sub formă digitalizată și poate fi accesibilă oricărei persoane care o primește tot sub formă digitală. Prin urmare, pentru ca o informație să ajungă un produs digital, aceasta este convertită de la versiunea analogică.

Secțiunea a-II-a: Cum a evoluat procesul de digitalizare în ceea ce privește profesia de avocat.

În ceea ce privește profesia de avocat, la nivel național, procesul de digitalizare a avut o evoluție galopantă, în contextul pandemiei generată de virusul SARS-COV-2 care a condus la implementarea a nenumărate restricții, s-au născut presiuni suplimentare de dezvoltare, resimțindu-se, totodată, o nevoie acută de accelerare a procesului de digitalizare.¹

Sistemul public a resimțit necesitatea adoptării unor soluții digitale pe întreaga perioadă a pandemiei provocată de virusul SARS-COV-2, iar identificând principalele moduri în care digitalizarea a creat soluții pentru a facilita comunicarea observăm utilizarea în masă a certificatelor digitale, a poștei electronice, precum și acordarea consultațiilor juridice în sistem de videoconferință, pe platforme online, respectiv redactarea și încheierea contractelor de asistență juridică în sistem electronic.

În aceste condiții au luat naștere o serie de măsuri în ceea ce privește întreg sistemul judiciar, care a condus la observarea necesității și a beneficiilor ce ar putea fi oferite de digitalizare, în contextul limitării accesului la sistemul judiciar.

Astfel, pe fondul pandemiei COVID s-a observat o extindere a schimbării în metodologia de lucru a sistemului judiciar, cât și în obiceiurile avocaților din punct de vedere al desfășurării activităților profesionale, așa cum am menționat și anterior, de la părăsirea serviciilor poștale clasice în favoarea poștei electronice până la rutina de a oferi clienților consultații juridice în sistem de videoconferință - apărute ca un răspuns al necesității comunicării și colaborării profesionale, atunci când acestea erau imposibil de realizat ca urmare a interdicțiilor privind întâlnirile fizice.

Secțiunea a-III-a: Ce înseamnă digitalizarea profesiei de avocat?

Cu toate că digitalizarea și-a făcut simțită prezența în această profesie, în drept, ca în orice al domeniu, vechile obiceiuri dispar greu.

În acest sens, există avocați care doar speră ca această furtună a digitalizării să treacă, fiindcă, în secret, le este dor de vechile metode de lucru.

Însă este digitalizarea profesiei de avocat atât de rea?

Ca să putem răspunde, presupune să observăm, cu un ochi critic și obiectiv, ce înseamnă mai exact și ce a adus în mod concludent profesiei, până în prezent.

Astfel, putem identifica următoarele progrese:

Certificatul digital (semnătura electronică calificată);

Digitalizarea contractului de asistență juridică;

Automatizarea activităților administrative zilnice;

Automatizarea facturării (și a tuturor documentelor de tip financiar);

Consultațiile juridice acordate în sistem de videoconferință;

Un prim aspect este vizat de comunicarea diferitelor tipuri de cereri către instanțe, chiar și a cererilor de chemare în judecată, prin intermediul poștei electronice, sub condiția de a fi semnate electronic.

Cu alte cuvinte, avocatul urmează ca prin obținerea și deținerea semnăturii electronice, să obțină și identitate electronică.

În sensul reținerii unei echivalențe între identitatea reală și cea virtuală a semnatarului, între semnătura olografă și cea electronică calificată s-a exprimat și Înalta Curte de Casație și Justiție în anul 2019², respectiv "semnătura electronică calificată conectează identitatea electronică a semnatarului cu documentul digital, neputând fi copiată de pe un document digital pe altul, fapt ce conferă documentului autenticitate și

¹ R.A. Bănică, Digitalizarea justiției în contextul pandemiei COVID-19 și implicațiile digitalizării asupra drepturilor

constituționale, în Revista de Drept Constituțional nr. 2/2020, p. 105-106.

² ÎCCJ, Secția I civilă, Decizia nr. 520 din 7 martie 2019

oferă instanței o garanție a faptului că mesajul sau documentul digital este creat de către persoană care l-a semnat, iar conținutul mesajului sau documentului digital nu a fost modificat de la data emiterii”.

Aceasta poate reprezenta metoda adaptării, atât a instanțelor, cât și a profesiilor juridice, la o gestionare electronică a actului de justiție, printr-o comunicare rapidă și eficientă. În prezent, toate autoritățile și instituțiile publice au obligația primirii înscrisurilor semnate cu semnătură electronică calificată, conform Ordonanței de Urgență nr. 38³ din 30.03.2020 privind utilizarea înscrisurilor în formă electronică la nivelul autorităților și instituțiilor publice, încă un impuls pentru intensificarea utilizării poștei electronice ca mijloc de comunicare rapid.

Un al doilea aspect este vizat de digitalizarea activităților zilnice administrative.

Din studiile efectuate cu privire la exercitarea profesiei de avocat, rezultă faptul că un avocat poate ajunge să consume 3-5 ore pe zi rezolvând sarcini de natură administrativă și organizatorică. Astfel, digitalizarea activităților juridice zilnice ale unui avocat poate fi realizată prin automatizarea acestora.

În acest sens au luat naștere aplicațiile software profesionale pentru avocați, oferind o gestiune impresionantă asupra unora din cele mai importante părți administrative ale activității avocațiale, dezvoltând funcții precum:

1.1. Agenda avocatului, în sistem electronic – poate cea mai importantă funcție dintre toate cele ce ar putea fi cuprinse în cadrul unei aplicații de tip software pentru avocați. Presupune, în primul rând, gestionarea eficientă a dosarelor și a termenelor aferente, aceasta procedând la sincronizarea automată cu portalul ECRIS al instanțelor, urmând ca această funcție să preia automat termenele fixate, astfel economisindu-se timpul cu realizarea

manuală a acestor operațiuni. În plus, asemenea funcții permit opțiunea programărilor consultațiilor juridice.

1.2. Eliberarea împuternicirii avocațiale în sistem electronic, care presupune posibilitatea emiterii unei împuterniciri avocațiale prin gestionarea datelor clientului, a numărului de dosar etc, fiind preluate automat din baza de date.

1.3. Dosarul electronic, care presupune importul de date din serverele ECRIS prin simpla introducere a numărului de dosar, urmat de posibilitatea accesării dosarului, oriunde, oricând, de pe orice tip de dispozitiv electronic.

În ceea ce privește digitalizarea contractului de asistență juridică, existând deja o bază de date pentru fiecare client, întocmirea unui contract de asistență juridică electronic se realizează aproape automat. De asemenea, digitalizarea contractului de asistență juridică vine cu posibilitatea editării sale, existând astfel șansa viitoare a eliminării riscurilor unor neînțelegeri între avocat și client, contractul putând fi adaptat și readaptat în funcție de solicitările și nevoile beneficiarului, dar și cu posibilitatea expedierii sale instanței, prin poștă electronică, către beneficiar, în momentul întocmirii sale. Contractele pot deveni clasificate și mult mai ușor accesibile, opțiunile de reminder în ceea ce privește contractul de asistență juridică în format digital fiind susceptibile de a conduce către reducerea unor perturbări în ritmul normal al formei de exercitare a profesiei, generate de neglijarea unor evenimente contractuale (fiind uitate), cum ar fi facturarea, expirarea unor termene ori reînnoirile contractuale.

Un alt aspect important scos la iveală în de progresul actual al digitalizării profesiei de avocat este reprezentat de automatizarea documentelor de tip financiar. Facturarea electronică și emiteria documentelor de tip financiar în sistem electronic poate reprezenta unul din pașii esențiali pentru

³ Art. 5, alin. (1) din OUG 38/2020

optimizarea activităților administrative ale unui avocat, printr-un proces ce are la bază colectarea și stocarea în format electronic a datelor contractuale, generarea documentelor și transmiterea acestora în format digital structurat către beneficiari, pentru a permite prelucrarea automată.

Astfel, individualizând beneficiile, se poate observa o gamă largă a acestora, respectiv accesul în timp real la toate detaliile privind facturile încasate, restante, stornate, etc, generarea facturilor într-un timp scurt, generarea chitanței aferente facturii prin preluarea automată a datelor, posibilitatea personalizării facturii, programarea emiterii automate către clienți ș.a.m.d.

Nu în ultimul rând, poate unul din cele mai controversate aspecte ale digitalizării avocaturii este reprezentat de acordarea consultațiilor juridice în sistem de videoconferință. Digitalizarea consultațiilor juridice poate apărea drept un remediu în situațiile în care clientul se află într-o posibilitate fizică de deplasare la sediul formei de exercitare a profesiei de avocat, fie pentru că nu se află în aceeași localitate (însă litigiul urmează a fi de competența unei instanțe de la sediul unde își desfășoară activitatea avocatul, iar clientul dorește expres un avocat din raza de competență teritorială a instanței respective), fie chiar aflându-se în imposibilitate de deplasare din pricina unor afecțiuni fizice.

Cu toate că beneficiile pot fi de impact, o asemenea metodă poate duce către o gestionare deficitară având în vedere faptul că nu există o platformă de comunicare unică, care să prezinte suficiente garanții de securitate cibernetică și posibilității reale de identificare a clientului de la distanță, astfel fiind generate riscuri substanțiale, precum scurgerea de informații. În acest sens, este necesară în primul rând facilitarea posibilității avocatului de a identifica clientul care îi solicită serviciile juridice. Astfel s-ar impune o procedură prealabilă, prin care avocatul ar putea, în baza documentelor de stare civilă comunicate în prealabil de către client, să verifice și să confirme

dacă identitatea clientului echivalează cu cea a persoanei care a solicitat serviciile juridice. Ulterior s-ar impune elaborarea unei proceduri unitare care să reglementeze situația achitării onorariului aferent consultației juridice, urmând ca după finalizarea procedurilor, identitatea clientului să fie validată, iar acesta să beneficieze de serviciile solicitate.

În concluzie, având în vedere progresul digitalizării în interiorul profesiei de avocat, automatizarea anumitor părți din activitățile zilnice administrative, poate avea un impact vital asupra sporirii funcționalității, organizării și randamentului unui avocat, în exercitarea zilnică a profesiei.

Esențial este a se găsi un echilibru, pentru a nu se sfârși prin chiar digitalizarea avocatului în sine.

Capitolul II: Digitalizarea avocaturii între riscuri și beneficii

Secțiunea I: Beneficiile digitalizării profesiei de avocat.

Beneficiile vizează creșterea eficienței și a productivității avocatului. Instrumentele și tehnologiile digitale eficientizează diferite procese administrative zilnice din agenda avocatului, permițând acestuia să îndeplinească mai rapid și mai precis sarcinile, cu mai puține resurse.

La momentul actual digitalizarea avocaturii se bazează preponderent pe instrumentele digitale, care tind să minimalizeze impactul desfășurării activităților zilnice manual și chiar surmenajul, asupra avocaților.

Scopul principal al acestei "revoluții digitale" ar trebui să fie acela de a crește eficiența, permițându-le avocaților să se concentreze pe o muncă mai sofisticată, în timp ce doar supraveghează sarcinile ce pot fi automatizate.

Se alătură acestora și posibilitatea reducerii costurilor, accesul ușor la date și informații, și posibilitatea de a furniza servicii personalizate și adaptate nevoilor individuale.

Productivitate crescută — Prin eficientizarea proceselor folosind instrumente digitale, avocații pot îndeplini sarcinile mai eficient și cu mai puține resurse. Eficiența sporită permite avocaților să se concentreze pe sarcini de valoare mai mare, sporindu-le productivitatea generală. În plus, economiile de costuri asociate cu cheltuielile generale reduse pot fi reinvestite pentru a alimenta creșterea și inovația în continuare.

Servicii îmbunătățite pentru clienți – Nu doar avocatul urmează progresul digitalizării, ci și clientul. Cerințele clienților referitoare la utilizarea tehnologiei vizează în mod direct disponibilitatea avocaților de a oferi servicii online, cum ar fi corespondența, transmiterea documentelor, precum și capacități de semnătură electronică. Clienții solicită, de asemenea, din ce în ce mai mult, actualizări și acces în timp real la informații, ceea ce impune utilizarea instrumentelor digitale care permit acest nivel de interacțiune. Prin urmare, pot fi oferite clienților acces ușor la documente, actualizări ale cazurilor și informații privind facturarea. Prin colectarea și analizarea datelor despre clienți, putem oferi soluții personalizate care să răspundă nevoilor și preferințelor unice ale acestora.

Avantaj competitiv – formele de exercitare ale profesiei care valorifică instrumentele digitale pot oferi servicii inovatoare, pot răspunde mai rapid la schimbările pieței și se pot diferenția de cei care întârzie să adopte soluții digitale, prin randamentul rezultat.

Echilibrul între viața profesională și viața privată — Avocații pot folosi instrumente precum videoconferința sau stocarea documentelor în cloud pentru a rămâne conectați cu colaboratorii și clienții în timp ce lucrează de la distanță. Acest lucru poate oferi oportunități de îmbunătățire a echilibrului dintre viața profesională și viața privată și, ca rezultat, contribuie la o sporită în muncă și la reducerea surmenajului avocatului.

Secțiunea a-II-a: Riscurile digitalizării profesiei de avocat.

În pofida tuturor beneficiilor, atingerea acestora nu este una ușoară, iar neglijența menținerii unui echilibru în procesul de digitalizare a profesiei de avocat, poate avea consecințe absolute.

Un prim risc poate fi caracterizat prin creșterea inegalității – lipsa unui nivel decent de cunoștințe digitale sau menținerea unui scepticism absolut în ceea ce privește digitalizarea profesiei, poate conduce către asuprirea pieței profesionale de către profesioniștii care valorifică masiv, uneori chiar și fără conștientizarea consecințelor, toate formele actuale oferite de procesul digitalizării avocaturii.

Securitatea datelor: cel mai important aspect vizat de întreaga digitalizare a profesiei este reprezentat de securitatea cibernetică. Confidențialitatea relației avocat-client este sfântă. Clientul încredințează avocatului nu doar problema sa juridică, ci întregul fenomen social al vieții sale, care a generat-o. Astfel, confidențialitatea relației avocat-client presupune cel mai important aspect încredințat de către client – încrederea. Nu doar încrederea privind căutarea și adoptarea unei soluții ca răspuns al problemei sale, ci încrederea că intimitatea confesiunilor sale nu va avea de suferit. Situația apare în cazul percepției problemelor de securitate, în contextul utilizării dispozitivelor conectate în diverse activități, cu necesitatea asigurării exigențelor GDPR, cu presiuni în sensul adaptării unor servicii sau etape. Fragilitatea securității cibernetice apare și în urma lipsei cunoștințelor de bază în securitate IT a avocaților, în procesarea, transmiterea și stocarea datelor, precum și a implementării unei securități ad-hoc în aplicațiile software (unul dintre principalele instrumente utilizare de avocați în procesul digitalizării).

Avocații nu sunt învățați în mod direct cum să depisteze pericolele ce pot apărea online. Prin urmare, ar trebui să cunoască în mod expres cum ar putea arăta o tentativă de fraudă electronică sau cum să își securizeze datele propriilor gadgeturi.

Secțiunea a-III-a: Între beneficii și riscuri. Cui îi este frică de digitalizare?

Evoluția întregii lumi nu se oprește pentru un singur om, dacă nu poate ține pasul. Astfel că acel om se vede nevoit să se adapteze procesului evolutiv.

În contextul unui viitor în care procesul de digitalizare generală este imposibil de oprit, avocatura nu va fi o excepție, ori, pentru a suporta cât mai comod consecințele, este nevoie de adaptare.

Un prim pas ar fi echilibrarea și menținerea sub control, pe cât posibil, a riscurilor digitalizării. Astfel, în ajutor ar putea veni, la dispoziția avocaților, două cursuri personalizate: unul (de bază) prin care le este explicat, de către experți în digitalizarea domeniului juridic, ce presupune digitalizarea profesiei, care sunt modalitățile eficiente de digitalizare a oricărei forme de exercitare a profesiei, rezultând astfel să vizeze inclusiv dobândirea unui minim de cunoștințe privind adoptarea și menținerea securității cibernetice, cu necesitatea asigurării exigențelor protecției datelor personale. Cel de-al doilea curs (avansat) să ofere informații practice, tuturor celor care sunt dispuși să își adapteze profesionalismul tradiționalist, despre eficientizarea proceselor juridice folosind instrumente digitale, modalitățile în care digitalizarea conduce către minimalizarea cheltuielilor (concretizarea acestora pentru a putea dobândi aplicabilitate), eficiența reinvestirii diferențelor (financiare) în continuarea procesului de digitalizare pe care îl urmează propria formă de exercitare a profesiei, în propriul ritm.

Nu există proces evolutiv fără riscuri și consecințe. Cel mai mare punct de cotitură al digitalizării profesiei, situând-o între riscuri și beneficii, este caracterizat de rezistența la schimbare. Care este soluția? Educația. Mulți se tem de ideea de a-și schimba rutinele și metodele de lucru și sunt reticenți în a adopta noi tehnologii. Astfel este esențial să rămânem informați despre beneficiile digitalizării și să ne instruim corespunzător pentru a evita posibile riscuri. În

plus, este important să ne implicăm în procesul de digitalizare, oferindu-ne posibilitatea să ne exprimăm opiniile și preocupările. Este important să începem cu o evaluare clară a nevoilor și obiectivelor noastre profesionale, rezultând o strategie de digitalizare care să fie aliniată cu obiectivele și nevoile specifice.

Cui îi este frică de digitalizarea profesiei de avocat? Avocatului dezinformați – deoarece informația înseamnă putere. Teama insuflată de digitalizare a apărut ca urmare a mitului conform căruia, la un moment dat, avocatul nu va mai fi necesar. Ori, procesul de digitalizare în profesia de avocat nu are ca scop exterminarea avocatului, ci integrarea tehnologiei pentru a spori eficiența și productivitatea profesională. În profesia de avocat una dintre marile probleme, care insuflă și teama privind digitalizarea, este reprezentată de lipsa focusului pe alfabetizarea digitală, motiv pentru care o parte dintre avocați nu înțeleg cum digitalizarea poate fi folosită pentru îmbunătățirea profesiei, de la general la particular.

După părerea mea, nu s-ar putea vorbi vreodată despre sfârșitul complet al avocaturii tradiționale, ci despre căutarea de a îmbina avocatura tradițională cu cea digitală. Avocatura reprezintă un pilon important al societății, în fond menirea sa fiind aceeași dintotdeauna: promotorul pentru promovarea și apărarea drepturilor, libertăților și a intereselor legitime. Ori, când ar putea atinge acest scop, orice tip de inteligență artificială?

În practică, digitalizarea domeniului juridic nu este aici pentru a înlocui avocații, ci pentru a le îmbunătăți capacitatea profesională.

În societatea de azi, profesia de avocat este în permanentă schimbare, în căutarea inovației – cu sau fără intervenția digitalizării, scopul urmat fiind preocuparea permanentă privind modernizarea serviciilor sale, pentru a fi cât mai aproape de nevoile și așteptările beneficiarilor ei. Noul avocat – cel modern, care se informează și mănuieste digitalizarea în favoarea sa – nu va trebui să se teamă de exterminarea sa, ci să înțeleagă că va putea deveni acel specialist care

este capabil să se perfecționeze, să dobândească noi competențe digitale și de comunicare pe noile platforme on-line, pentru a oferi servicii de avocatură moderne și actuale.

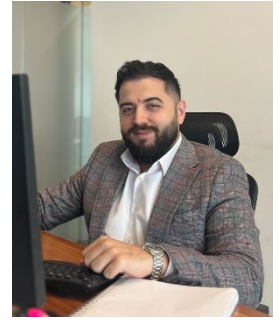
De astfel, este imposibil ca adaptarea să se realizeze dintr-o dată. Însă orice avocat dorește să parcurgă procesul adaptării, poate realiza o muncă de cartografiere a zonelor de interes în domeniul de activitate, în raport de beneficiile pe care i le poate aduce digitalizarea. Prin urmare, scopul îl reprezintă dezvoltarea și îmbunătățirea relației avocatului cu digitalizarea. În acest sens, primul pas este acela de a înțelege digitalizarea, pentru ca mai apoi să învățăm cum o putem folosi, aceste două elemente fiind interconectate. Un rol important este jucat și de o posibilă demonstrație, efectivă, viitoare, a modului în care tehnologia poate fi utilă și ușura munca unui avocat. La urma urmei, schimbarea nu va avea loc niciodată dacă

frica preia întotdeauna stăpânirea. Mai mult decât atât, trebuie să fie spulberată și cultura care impune gândirea liniară a avocaților și tendința de a se pune în calea lor. Acum trebuie să fie capabili să facă față cerințelor de schimbare a metodelor profesionale și de a oferi noi oportunități. În aceste vremuri în care digitalizarea este prezentă oriunde, transformarea este încurajată. Cu toate acestea, nu toți au resursele și abilitățile necesare pentru a face acest lucru, dintr-o dată, însă, având în vedere faptul că și așteptările clienților se îndreaptă către servicii instantanee, avocații pot lucra, pas cu pas, la procesul care presupune adaptarea acestora la implicațiile digitalizării. Profesia de avocat nu este nevoită să facă saltul dintr-o dată, ci poate încerca să facă trecerea treptat, rezultatul fiind ca timpul avocatului să fie mai concentrat pe client și mai orientat spre digital, când vine vorba de treburile zilnice administrative.

ADAPTAREA OFERTEI DE SERVICII AVOCAȚIALE LA NOILE CERINȚE ALE PIEȚEI

Avocat Viorel-Bogdan Florea

Baroul București

Rezumat: *În contextul realității contemporane, adaptarea ofertei de servicii avocațiale la noile cerințe ale pieței reprezintă un element imperativ pentru avocați, avocații trebuind să își redefinească ușor rolul și să își ajusteze practicile pentru a răspunde nevoilor în schimbare ale clienților. Pandemia de Covid-19 a servit drept catalizator pentru schimbările aduse în oferta de servicii avocațiale, impunând necesitatea unei adaptări rapide la o nouă realitate socială și economică. Această adaptare a inclus scurtarea timpilor de răspuns și creșterea gradului de utilizare a inteligenței artificiale în procesul de furnizare a asistenței juridice. De asemenea, rolul avocatului este într-o continuă evoluție, de la cel de simplu consultant juridic, la cel de partener de business activ.*

Capitolul 1. Câteva aspecte introductive

Charles Darwin spunea că *“în natură nu supraviețuiește cea mai puternică specie, nici cea mai inteligentă, ci cea mai adaptabilă la schimbare”*. Similar, cred că putem afirma că în piața avocaturii au supraviețuit și vor supraviețui acei avocați care au un grad sporit de adaptabilitate la schimbare. Din fericire, aceștia sunt majoritari în profesie.

Deși sunt încă un avocat tânăr, care descoperă profesia pe zi ce trece, interacțiunile ivite cu profesioniștii dreptului în general, în cei 6 ani de profesie, m-au făcut să fiu de părere că, dintre profesioniștii dreptului, avocații au cea mai mare capacitate de adaptare.

Astfel, putem spune că, mai ales în prezent, o trăsătură definitorie pentru avocați, în general, este abilitatea de a se adapta.

Țin să precizez încă din debutul acestui articol faptul că în cele ce urmează mă voi referi doar la oferta de servicii avocațiale specifice avocaturii „de consultanță”, pe care o practic, iar nu și la oferta de servicii avocațiale specifice avocaturii „de litigii”.

Oferta de servicii juridice specifice profesiei de avocat este într-o continuă schimbare, adaptare, ca urmare a noilor cerințe ale pieței.

Capitolul 2. Asistență juridică (aproape) instantanee și utilizarea inteligenței artificiale în profesia de avocat

În opinia mea, unul dintre principalii factori ce au stat la baza modificării ofertei de servicii avocațiale în ultimii ani este Pandemia de Covid-19.

Pandemia de Covid-19 a influențat major profesia de avocat, forțând avocații să își adapteze rapid oferta de servicii avocațiale la o nouă realitate socială. Astfel, consider că Pandemia de Covid-19 a schimbat pentru totdeauna profesia de avocat, fiind un fenomen ce a atras și/sau impus mai multe schimbări în oferta de servicii avocațiale *lato sensu*:

Secțiunea 1. Scurtarea timpilor de răspuns

Pandemia de Covid-19 a afectat toate ariile de business prin restricții impuse activității operatorilor economici (restrângerea activității sau chiar suspendarea acesteia), ceea ce a generat o nevoie acută de asistență juridică pentru clienții ce își vedeau afacerile amenințate. Totodată, pe durata Pandemiei de Covid-19 au fost adoptate numeroase acte normative cu caracter de noutate, menite să reglementeze noua realitate socială. Foarte multe acte normative din acea perioadă au dat dovada de lipsă de claritate și previzibilitate,

reglementând modificări legislative dificil de implementat și care intrau în vigoare de la o zi la alta; un bun exemplu în acest sens este reprezentat de actele normative ce au restricționat/suspendat activitatea operatorilor economici din industria de fitness, acest sector fiind unul dintre sectoarele pentru care Statul nu a adoptat foarte multe măsuri de sprijin la acea vreme și în care au existat câteva viduri legislative.

Toate aceste circumstanțe au creat nevoia unor timpi de răspuns mult mai rapizi, clienții având nevoie ca documentele juridice, opiniile legale, clarificările și informările necesare să le fie trimise cât mai rapid posibil. Astfel, odată cu Pandemia de Covid-19, oferta de servicii avocațiale a fost adaptată la această nouă cerință a pieței, și anume: nevoia de asistență juridică (aproape) instantanee.

Această adaptare forțată a ofertei de servicii avocațiale, odată implementată în piață, a rămas valabilă și ulterior încetării Pandemiei de Covid-19, așteptările clienților rămânând aceleași în ceea ce privește termenele scurte de livrare a asistenței juridice. În aceste condiții, în prezent, mai mult ca niciodată, clienții așteaptă o disponibilitate permanentă din partea avocaților

Concomitent cu nevoia unor termene de livrare mai scurte, Pandemia de Covid-19 a generat în piață și nevoia clienților ca formele de exercitare a profesiei de avocat să le acorde termene de plată mai lungi decât până atunci, chestiune ce s-a dovedit a fi însă una implementată doar temporar în oferta avocaților.

Secțiunea 2. Creșterea forțată a gradului de utilizare a inteligenței artificiale

Pandemia de Covid-19 a grăbit creșterea gradului de utilizare a inteligenței artificiale în profesia de avocat. În timpul crizei provocate de Coronavirus instrumentele digitale de comunicare la distanță au fost singura opțiune pentru comunicarea cu clienții, dar și pentru comunicarea și lucrul între membrii echipelor de avocați.

Astfel, avocații au inclus rapid în oferta lor întregul pachet de instrumente specifice

inteligentei artificiale, adaptând activitatea specifică profesiei la nevoile clienților. Anterior acestei crize, toate aceste instrumente existau în dotarea formelor de exercitare a profesiei de avocat, doar că utilizarea acestora nu era la fel de intensă.

În această perioadă avocații au arătat că avocatura poate fi făcută și altfel, la distanță, fără ca eficiența muncii și calitatea livrabilelor să scadă. În plus, sunt de părere că în această perioadă gradul de disponibilitate a crescut, lucrul de acasă afectând inevitabil echilibrul între viața personală și profesie.

În aceste circumstanțe, oferta de servicii avocațiale a fost adaptată rapid la noile cerințe ale pieței specifice Pandemiei de Covid-19 și chiar dacă la început piața avocaturii a fost puțin tulburată, avocații au ieșit mai puternici din această criză fără precedent pentru istoria recentă. Așa cum menționam și mai sus, o bună parte din modificările ivite în oferta avocaților în această perioadă au fost menținute și ulterior, după cum urmează:

timpi de răspuns mult mai rapizi și așteptarea clienților la o disponibilitate permanentă a avocaților (inclusiv ca urmare a practicării avocaturii din afara biroului) creșterea gradului de utilizare a inteligenței artificiale.

Secțiunea 3. Continuarea creșterii gradului de utilizare a inteligenței artificiale post - Pandemie

Utilizarea inteligenței artificiale în profesia de avocat, ca și în celelalte domenii, câștigă din ce în ce mai mult teren. Din rațiuni de eficiență, mă voi referi în cele ce urmează strict la utilizarea inteligenței artificiale în procesul de acordare a asistenței juridice clienților, iar nu la utilizarea acesteia în scopuri adiacente, cum ar fi: gestionarea bazelor de clienți și a mandatelor încredințate de aceștia.

Formele de exercitare aleg să utilizeze din ce în ce mai mult aplicații software menite să ajute avocații să livreze asistența juridică solicitată de clienți în timp util. În concret, aplicațiile software utilizate din ce în ce mai mult livrează o activitate

de tip suport, ce ajută la cercetarea rapidă a unui volum mare de informații, ori la pregătirea unor drafturi incipiente de convenții, notificări ori clauze contractuale punctuale.

În ceea ce mă privește consider că este o adaptare firească a ofertei noastre, însă pentru moment cred că mandatele în care putem utiliza inteligența artificială în mod eficient sunt încă puține, aplicațiile având încă nevoie de destule detalii de drept și indicații de lucru, a căror livrare poate dura uneori mai mult decât ar dura redactarea documentului de către avocat de la zero.

Cu siguranță în viitorul apropiat oferta de servicii avocațiale va cuprinde astfel de aplicații software mult mai eficiente, baza de date a acestora și modul de operare îmbogățindu-se și adaptându-se permanent. Așadar, inteligența artificială este un instrument de ajutor pentru profesia noastră, pe care vom învăța să-l folosim din ce în ce mai eficient în beneficiul clienților noștri.

Totodată, țin să subliniez faptul că inteligența artificială va ajuta profesia, fără însă a înlocui vreodată avocatul (așa cum e cazul pentru alte ocupații de dată mai recentă, unde omul a fost/va fi înlocuit de inteligența artificială) și relația dintre avocat și client.

De asemenea, estimez că în viitorul apropiat va fi nevoie de (și vor fi disponibili) traineri în inteligență artificială, care să instruiască avocații în utilizarea eficientă a instrumentelor de inteligență artificială, astfel încât oferta de servicii avocațiale să poată rămâne una competitivă raportat la noile realități ale pieței.

Capitolul 3. Consultant juridic sau partener de business pentru client?

Dat fiind mediul de business din prezent, unul foarte dinamic și rapid, așteptările clienților cresc din ce în ce mai mult, iar avocații își adaptează oferta de servicii avocațiale în consecință.

Din ce în ce mai des, clienții nu mai privesc consultanța juridică ca pe un serviciu de sine stătător, ci mai degrabă ca pe o componentă integrantă a strategiei lor de business. Astfel, ei se așteaptă ca avocații să posede o înțelegere profundă a industriei lor, a dinamicii pieței și a peisajului concurențial, de natură să permită avocaților să ofere soluții juridice personalizate, care să se alinieze cu obiectivele generale de business ale clientului.

Altfel spus, în prezent, clienții cer avocaților un nivel mai profund de implicare și colaborare, în care avocații sunt implicați îndeaproape în înțelegerea și abordarea complexității businessului clienților, pentru a ajuta clienții să anticipeze provocările, să reducă riscurile și să valorifice oportunitățile.

Clienții nu se mai mulțumesc cu consultanți juridici „pasivi”, aceștia așteptându-se în prezent ca avocații lor să fie niște parteneri de afaceri „activi”, capabili să ofere soluții juridice personalizate, care să genereze plus-valoare businessului. În acest sens, în funcție și de complexitatea businessului, din ce în ce mai mult, clienții se îndreaptă spre formele de exercitare a profesiei de tip „full-service”, care pot acoperi toate ariile de drept relevante. Ca urmare a augmentării acestei nevoi în piață, tot mai multe forme de exercitare a profesiei se extind, se asociază, ori creează alianțe/colaborări, astfel încât să poată livra oferte care să cuprindă un serviciu complet.

Mai mult decât atât, tot mai mulți clienți solicită în prezent ca în oferta de servicii avocațiale să fie incluse și anumite activități adiacente serviciilor de asistență juridică, care până nu de mult erau gestionate intern de clienți. Cu titlu de exemplu, mă voi referi la aria de Drept al achizițiilor publice, una dintre ariile în care am ales să mă specializez și în care clienții au așteptarea ca oferta avocaților să nu se rezume la analiza juridică/revizuirea documentației de atribuire și redactarea documentelor de natură juridică, necesare participării în procedură, ci să includă și

depunerea propriu-zisă a ofertei și a celorlalte documente necesare în Sistemul Electronic de Achiziții Publice, ori chiar și înregistrarea clientului în acest din urmă sistem.

Avocații acceptă acest nou rol și își adaptează oferta de servicii de la zi la zi, reușind să treacă granița de simplu „consultant juridic”, devenind un partener indispensabil pentru clienți și respectând în același timp prevederile normative aplicabile profesiei de avocat¹.

Capitolul 4. Asistența juridică furnizată în limba natală a clientului

Într-o piață din ce în ce mai interconectată, caracterizată de numeroase tranzacții transfrontaliere, am remarcat că cererea de asistență juridică în alte limbi străine decât limba engleză este în creștere. Astfel, pentru anumiți clienți, posibilitatea de a avea acces, în România, la asistență juridică în limba lor maternă a devenit un aspect esențial (în special, în limbile franceză,

germană, italiană și spaniolă).

Includerea în oferta de servicii avocațiale a posibilității de a primi asistență juridică în limba maternă nu numai că facilitează înțelegerea conceptelor juridice de către client, ci și crește încrederea în avocat, acesta din urmă obținând un avantaj competitiv.

Capitolul 5. În loc de concluzii

Modul în care piața avocaturii din România s-a adaptat și a depășit crizele recente (Pandemia de Covid-19 și tulburările pricinuite de războiul din Ucraina), ieșind chiar mai puternică din aceste crize, dovedește o puternică stabilitate a profesiei și face ca avocatura să rămână una din principalele opțiuni ale absolvenților facultăților de drept.

Avocatul și avocatura nu vor dispărea niciodată, pentru că există, sub diverse forme, „din totdeauna²”, adaptându-se mereu la noile cerințe ale realității sociale.

¹ A se vedea secțiunea a 4-a (Incompatibilități) din Statutul profesiei de avocat (M. Of. nr. 898 din 19 decembrie 2011) și art. 15 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat (M. Of. nr. 440 din 24 mai

2018)

² A se citi: încă din secolul 5 î.Hr. - cazul oratorilor din vechea Atena;

LIMITĂRILE ȘI REGULILE ETICE ÎN PUBLICITATEA AVOCAȚILOR: O ANALIZĂ COMPARATIVĂ ÎNTRE DIFERITE JURISDICȚII

Avocat stagiar Mădălina-Alexandra Ion

Baroul Hunedoara

Rezumat: Publicitatea în profesia de avocat este esențială pentru consolidarea vizibilității și reputației avocatului. În România, reglementările privind publicitatea avocaților sunt stabilite de Statutul profesiei, Legea 51/1995 și Codul Deontologic al Avocatului Român care impun avocaților restricții și cerințe etice. Cu toate acestea, frecventele încălcări ale standardelor etice, subminează încrederea publică în profesia de avocat. Astfel, se naște necesitatea clarificării și consolidării acestor standarde precum și instituirea unui mecanism mai eficient de aplicare a sancțiunilor disciplinare pentru încălcările constatate.

Capitolul 1: Fundamentarea teoretică a publicității avocaților

Conform art. 243 din Statut, publicitatea se împarte în publicitatea formelor de exercitare a profesiei de avocat, recunoscându-se astfel dreptul avocatului de a-și prezenta serviciile și de a se promova în mod activ și publicitatea profesională care are ca obiectiv promovarea profesiei de avocat, organele profesiei având un rol central în promovarea și protejarea reputației și integrității profesiei. În prezenta lucrare ne vom axa pe publicitatea formelor de exercitare a profesiei.

Secțiunea 1: Evoluția istorică

§1. Evoluția istorică în Statele Unite ale Americii

Avocații aveau o prezență discretă în sfera publică, bazându-se în principal pe recomandări

personale și pe reputația construită în comunitatea locală. Cu toate acestea, odată cu formarea Republicii, avocații au câștigat un rol mai vizibil și au fost percepuți ca beneficiind de privilegii speciale, ceea ce a generat ostilitate față de profesie¹.

Asociațiile de avocați erau considerate uniuni comerciale exclusive și secrete, văzute ca nedemocratice și neamericane². În consecință, statele au adoptat o legislație pentru a reduce sau elimina cerințele de caracter, educație și pregătire pentru avocați, dovedindu-se astfel mai permisivi și deschiși. Până în 1860, doar nouă din treizeci și nouă de state impuneau o anumită perioadă de pregătire pentru admiterea în barou³. Această lipsă de reguli a creat un dezechilibru în piață, avocații concurând agresiv pentru clienți. Pentru a stopa practicile agresive de recrutare a clienților, fiecare Barou statal a luat măsuri diverse. De exemplu, statul Arizona a interzis radical dreptul avocaților la publicitate.

În ciuda acestor restricții, în 1977, hotărârea Curții Supreme a Statelor Unite în cazul Bates v. Bar of Arizona⁴ a schimbat peisajul publicității pentru avocați. Această decizie a ridicat restricțiile severe privind publicitatea avocaților, deschizând calea pentru o nouă eră în promovarea serviciilor juridice. În urma acestei hotărâri, avocații au început să utilizeze televiziunea, radio-ul, ziarele și alte mijloace media pentru a-și promova

¹ M. Brooks, *Lawyer Advertising: Is There Really a Problem?*, Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review, vol.15, nr.1, 1994, pag.6

²<https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/lawyers-as-lobbyists-regulatory-advocacy-in-american-finance/D6C046236F1F997C0C6E75FC608954D4>

³ H.S.Drinker & V.F.Chaffin, *Legal Ethics*, Indiana Law Report, vol.30, nr.1, 1954, pag 19-22.

⁴ Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii, *Bates vs. State Bar of Arizona*, 1977.

serviciile, marcând o explozie a publicității în domeniul avocaturii.

§2. Evoluția istorică în Europa

În secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, publicitatea avocatului era privită ca incompatibilă cu demnitatea și etica profesiei. În acele vremuri, profesia de avocat era considerată parte a unei elite intelectuale și sociale, iar publicitatea era asociată mai degrabă cu comerțul și afacerile decât cu profesii respectabile și autoritare⁵. Această concepție a fost promovată de autoritățile profesionale care exercitau un control strict asupra practicii avocaturii și considerau că publicitatea ar putea submina autoritatea și controlul asupra profesiei. Mai mult decât atât, existau temeri că publicitatea ar putea pune sub semnul întrebării independența și obiectivitatea avocaților, sugerând că aceștia sunt mai interesați de atragerea clienților și câștigarea cazurilor decât de respectarea principiilor deontologice și etice ale profesiei.

Aceste perspective au continuat să influențeze reglementările privind publicitatea avocaților în Europa până în prezent, cu multe țări adoptând reglementări stricte pentru a menține sub control și supraveghere publicitatea în domeniul avocaturii.

După cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu dezvoltarea economică și socială, au început să apară dezbateri cu privire la necesitatea unei reglementări mai flexibile a publicității, deoarece concurența în rândul avocaților a crescut, aceștia fiind nevoiți să apeleze la diverse strategii de marketing pentru a face față acestei situații.

Cu avansarea tehnologiei de comunicare și adoptarea unor politici mai libere în domeniul

afacerilor, reglementările privind publicitatea avocaților au devenit mai puțin restrictive. Totuși, există reglementări implementate de fiecare țară din Uniunea Europeană, precum și reglementări interne, menite să asigure respectarea standardelor etice și profesionale.

§3. Evoluția istorică în România

În perioada anterioară comunismului dreptul la publicitate al avocatului era o chestiune privită cu scepticism și descurajată, reflectându-se astfel concepția tradițională conform căreia profesia de avocat este una prestigioasă și serioasă. Adesea avocații apelau la recomandările clienților mulțumiți, conexiunile personale jucând un rol important pentru succesul în atragerea clientelei. Aceștia aveau posibilitatea de a activa în diverse organizații profesionale fie aveau posibilitatea de a-și promova cunoștințele și expertizele prin publicarea de articole și lucrări.

În perioada comunistă, dreptul la publicitate a fost strict controlat și limitat fiind perceput ca o modalitate de a transmite informații și mesaje⁶ care ar putea submina autoritatea regimului, motiv pentru care aceasta era strict controlată și evident cenzurată⁷. Mai mult decât atât, presiunea pentru uniformitate și conformitate, eliminarea oricărei forme de individualism sau diversitate au făcut ca publicitatea să fie privită ca un pericol pentru destabilizarea monopolului statului și apariția competițiilor independente pe piața de servicii⁸.

După Revoluția din 1989, odată cu schimbările politice și economice, publicitatea avocaților a devenit mai liberă și mai diversificată. Avocații au început să utilizeze mijloace tradiționale de publicitate, precum reclamele în ziare și reviste, într-o manieră mai deschisă și mai accesibilă pentru a-și promova serviciile.

⁵ <https://www.consultwebs.com/blog/the-fascinating-journey-of-legal-advertising/>

⁶ M. Serban, *Subverting Communism in Romania: Law and Private Property 1945-1965*, Lexington Books/Rowman&Littlefield, iulie 2019

⁷ <https://jurnalul.ro/scinteia/special/avocati-in-malaxorul-justitiei-socialiste-516998.html>

⁸ V.S Bădescu, L.Done, *Some considerations regarding the Romanian criminal law during the period of the communist regime. Post-communist transition and reconstruction justice. Current positions on national identity and the process of European integration*, Acta Universitatis George Bacovia, Juridica – Vol.8, nr. 2, 2019.

Secțiunea 2: Rolul și importanța publicității în practica avocaturii

Publicitatea este esențială pentru succesul în practica legală și dezvoltarea unei cariere în domeniul juridic. Oferă avocaților o platformă pentru a-și promova serviciile, atragerea clienților și consolidarea reputației profesionale. De asemenea, reprezintă o unealtă importantă în creșterea accesului la justiție, permițând avocaților să educe și să informeze publicul despre drepturile lor legale și despre serviciile disponibile.

Secțiunea 3: Etica în publicitatea avocaților

Dreptul la publicitate al avocaților se întemeiază pe o serie de principii etice fundamentale, prezente în aproape fiecare sistem de drept, printre care se numără transparența și corectitudinea, confidențialitatea și protecția acesteia, respectarea demnității și onoarei profesiei, precum și evitarea conflictului de interese.

Aceste principii etice nu sunt doar simple norme de conduită, ci au o legătură strânsă și un impact direct asupra reputației profesionale a avocatului. Etica profesională, înălțată la rangul de fundament al practicii juridice, este un pilon esențial pentru succesul și credibilitatea avocatului în cadrul domeniului legal. Respectarea și aplicarea consecventă a acestor principii contribuie în mod evident la construirea și menținerea unei reputații solide atât în comunitatea legală, cât și în ochii clienților.

În contrast, nerespectarea acestor principii de către avocați, prin adoptarea unor modalități de publicitate care încalcă flagrant etica profesională, conduce în mod inevitabil la deteriorarea credibilității și a reputației lor. Astfel de practici pot fi percepute de către clienți sau potențiali clienți ca fiind lipsite de respect față de profesie și ca fiind orientate doar către obținerea de clienți și profit, în detrimentul valorilor etice și profesionale.

Capitolul II: Limitările și regulile etice în publicitatea avocaților

Secțiunea 1: Reglementările și normele europene și internaționale privind publicitatea avocaților

În Europa, aceste reglementări variază între țări, dar sunt ghidate de principii stabilite de organizații regionale precum Uniunea Europeană (UE) și Consiliul Barourilor și Societăților de Avocatură din Europa (CCBE). CCBE furnizează linii directoare pentru promovarea practicilor de publicitate responsabile, menținând demnitatea profesiei de avocat.

La nivel internațional, organizații cum ar fi Asociația Internațională a Avocaților contribuie la stabilirea standardelor globale pentru publicitatea avocaților, subliniind necesitatea unei publicități corecte și informative care să nu afecteze integritatea profesiei.

Secțiunea 2: Analiza legislației și normelor deontologice privind publicitatea avocaților în România

Pentru a realiza această analiză urmează să ne raportăm la:

art. 47 din Legea 51/1995;

art. 243, art. 243¹, art. 243², art. 243³ din Statutul profesiei de avocat;

ANEXA nr. XXXIV:GHID de bune practici privind publicitatea avocatului și a formelor de exercitare a profesiei.

Legislația și normele deontologice stabilesc cerințe și restricții privind publicitatea avocaților, având în vedere principiile fundamentale ale profesiei. Este esențial ca acestea să evite exprimările ambigue sau echivoce care ar putea genera interpretări înșelătoare sau anticoncurențiale.

De asemenea, sunt instituite în mod expres o serie de interdicții, dintre care menționăm:

- **Publicitatea înșelătoare și publicitatea mascată**, rațiunea acestei interdicții este strâns legată importanța menținerii credibilității profesiei. Exemplele practice întâlnite se prezintă sub forma exagerării calităților profesionale sau declararea unor titluri de specialitate nerealabile sau promovarea în mod selectiv doar a rezultatelor pozitive.

- **Publicitatea și mențiunile comparative ori denigratoare la adresa altor confracți**, rațiunea

acestei interdicții este menținerea unui climat profesional și respectuos în cadrul profesiei. Exemplele practice întâlnite se prezintă sub forma comparațiilor directe, afirmații precum „cel mai bun” sau „cel mai experimentat”, comentarii/ recenzii negative cu privire la un confrate în mediul online, denigrând reputația în rândul potențialilor clienți, furnizarea de informații false sau înșelătoare despre competiția profesională.

- **Nominalizarea clienților sau indicarea litigiilor în care forma de exercitare a fost implicată în vederea atragerii clientelei**, rațiunea interdicției este protejarea confidențialității și intimității relației dintre avocat și client, precum și menținerea demnității și integrității profesiei de avocat în ansamblu. Utilizarea numelui sau imaginii unui client în materialele de marketing, chiar cu acordul clientului, ar putea sugera o asociere inadecvată între avocat și client și ar putea expune clientul la riscuri sau publicitate negativă. Este crucial ca avocatul să acționeze în interesul clientului fără a fi influențat de alte considerente sau interese personale.

- **Publicitate financiară și clasamente**, se urmărește protejarea integrității profesiei de avocat și asigurării unei practici etice și transparente în relația cu clienții. Furnizarea unor astfel de informații poate distorsiona așteptările clienților și poate compromite integritatea sistemului juridic în ansamblu.

- **Racolarea clientelei în modalitatea prevăzută în Ghidul de bune practici pct. 3.2 lit. a)** Această interdicție are ca principală rațiune protejarea intereselor și integrității clienților, precum și menținerea integrității profesiei de avocat. Prin această interdicție, se încearcă prevenirea unei practici abuzive sau manipulative, în care avocații ar putea profita de vulnerabilitatea sau de lipsa de cunoștințe juridice a potențialilor clienți pentru a-i atrage în mod necorespunzător. Racolarea clientelei prin publicitate agresivă sau prin oferte financiare tentante poate duce la situații în care clienții sunt influențați să-și asume angajamente legale fără a fi

pe deplin informați sau fără a fi luat în considerare interesele lor reale.

Nerespectarea interdicțiilor impuse poate avea consecințe serioase, atât pentru imaginea publică a profesiei de avocat, cât și pentru situația individuală a avocatului care utilizează astfel de modalități de promovare. Pe lângă sancțiunile disciplinare pe care le poate primi, având în vedere că încălcarea acestor interdicții constituie abatere disciplinară gravă, avocatul se expune la riscul de a-și pierde reputația profesională și de a-i fi afectate obiectivitatea și integritatea. Mai mult decât atât, poate pierde încrederea clienților actuali și potențiali, care ar putea să pună la îndoială loialitatea avocatului.

În plus, nerespectarea acestor reguli ar putea duce la acțiuni în justiție din partea clienților nemulțumiți din cauza nerespectării confidențialității sau altor aspecte legate de promovarea necorespunzătoare. Există chiar riscul ca avocatul să fie izolat și stigmatizat, iar relațiile de afaceri și oportunitățile de colaborare să fie afectate în mod negativ. Toate aceste aspecte evidențiază importanța respectării cu strictețe a regulilor și normelor deontologice în materie de publicitate pentru avocați.

Capitolul 3: Compararea limitărilor și regulilor etice în publicitatea avocaților- similitudini și diferențe

Indiferent de sistemul legislativ aplicabil reglementarea publicității avocaților a fost o preocupare majoră, având ca scop asigurarea respectării principiilor fundamentale cum ar fi onestitatea, demnitatea și secretul profesional.

În Europa, intrarea în vigoare a "Cartei principiilor fundamentale ale avocatului european" a condus la o modernizare a viziunii asupra publicității, trecând de la o abordare tradiționalistă, cu interzicerea completă a acestui drept, la o viziune mai contemporană care oferă avocaților mai multă libertate în acest sens⁹.

⁹ L. L. Hill, *Publicity rules of the legal professions within the United Kingdom*, *Arizona Journal of International and Comparative Law*, Vol 20, nr. 2, 2003, pag. 3.

În Statele Unite ale Americii, reglementarea publicității avocaților a fost impusă de surplusul de avocați pe piață, care au folosit metode neobișnuite de promovare pentru a atrage clienți. Dreptul la publicitate în SUA este interpretat cu accent pe drepturile individuale, inclusiv dreptul la liberă exprimare, extinzându-se uneori și la discursul comercial. Această percepție a condus la o reglementare mai permisivă a publicității avocaților¹⁰. De asemenea, drepturile consumatorilor de a alege și de a lua decizii informate cu privire la serviciile legale sunt considerate prioritare, astfel încât restricțiile asupra publicității sunt privite de public ca o limitare a accesului la informații legale și la opțiunile disponibile.

Capitolul IV: Tendințe actuale

În prezent, avocații utilizează din ce în ce mai mult tehnologii digitale și platforme online pentru promovarea serviciilor. De la articole scrise pe site-urile de profil și până la filmulețe postate pe tik-tok, în era digitală pare că nimic nu e prea mult atunci când vine vorba de puțină publicitate. Totodată, se pune un accent mai mare pe transmiterea unui conținut educativ, pentru a atrage clienți. Reputația online devine tot mai importantă pentru avocați, iar recenziile clienților și feedback-ul sunt considerate factori cheie în luarea deciziilor de către potențialii clienți¹¹.

Capitolul V : Propunere de lege ferenda

Legislația și normele deontologice din România nu interzic în mod expres nicio modalitate prin care publicitatea ar putea fi realizată, astfel fiind permisă publicitatea prin intermediul televiziunii, radio-ului, ziar, etc. De exemplu, este posibil ca un avocat să plaseze un filmuleț de promovare prin intermediul televiziunii, în care să enumere mai mulți clienți din portofoliul său fără acordul acestora.

Pentru a gestiona astfel de încălcări, Consiliul Baroului are la dispoziție câteva mecanisme. În primul

rând, poate sancționa disciplinar avocatul în funcție de gravitatea încălcării. Iar în al doilea rând, în ceea ce privește materialul publicitar propriu-zis, Consiliul poate dispune retragerea acestuia, aceasta fiind o formă de control *a posteriori*.

Per a contrario, Consiliul nu deține mijloace efective de a opri un astfel de spot publicitar înainte de difuzarea pe post a acestuia, consecințele produse odată cu difuzarea fiind mult mai greu de remediat. Retragerea, în această situație, se dovedește utilă doar parțial și acest lucru dacă retragerea materialului are loc imediat și cu precădere.

Astfel că, propunerea de lege ferenda vizează obligativitatea avocatului, care dorește publicarea unei astfel de reclame, de a se adresa Consiliului Baroului din care acesta face parte, în vederea obținerii unui aviz anterior publicării materialului. Consiliul urmând să analizeze dacă aceea reclamă respectă obligațiile statutare.

CONCLUZIE

În lumina celor prezentate, concluzia acestei lucrări poate fi formulată astfel: impactul publicității în practica avocaturii subliniază importanța respectării normelor etice și deontologice în promovarea serviciilor juridice. Se evidențiază astfel necesitatea unei abordări echilibrate și responsabile în acest sens, cu accent pe menținerea integrității și reputației profesionale. Propunerea de lege ferenda cu privire la impunerea unui aviz prealabil din partea Consiliului Baroului înainte de publicarea reclamelor reprezintă o direcție promițătoare pentru asigurarea unui mediu de concurență loială în domeniul avocaturii. În concluzie, această lucrare subliniază necesitatea continuării dialogului și dezbaterilor în domeniu pentru a asigura o practică legală etică și transparentă, adaptată la evoluțiile tehnologice și sociale contemporane, în beneficiul atât al profesiei de avocat, cât și al publicului larg.

¹⁰ <https://www.marketmymarket.com/legal-marketing/charting-the-future-of-legal-advertising-on-tv/>

¹¹ <https://www.linkedin.com/pulse/top-10-legal-marketing-trends-watch-2024-tariq-sheikh-xn9de>

MARKETINGUL AVOCAȚIAL LA CONFLUENȚA DINTRE DIGITALIZARE ȘI VALORILE IMUABILE DEONTOLOGIEI PROFESIONALE

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice
Naumescu 2024

Avocat stagiar drd. Larisa-Cătălina Ionescu
Baroul București

Universul juridic este supus unui proces de evoluție continuă în care necesitatea de a face față noilor tendințe de marketing nu ține doar de imaginea și prestigiul avocatului sau societății de avocați, ci reprezintă o metodă de supraviețuire. Marketingul avocațial este parte din cotidianul nostru, însă mulți eșuează în a-și pune întrebări-cheie, precum ce strategii se pot construi pentru un marketing sănătos, care să nu depășească granițele impuse de etica și deontologia profesională.

Cuvinte-cheie: marketing avocațial, digitalizare, deontologia avocatului

I. Delimitări conceptuale

Simões și Nascimento-e-Silva¹ au definit conceptul de marketing juridic ca fiind un proces de creare de conținut și valorificare acestuia prin intermediul canalelor de comunicare care au ca scop stabilirea unor relații de lungă durată, pentru a satisface nevoile juridice. Ca orice alt tip de marketing, marketingul avocațial este legat de un sistem de producție care, la rândul său, este legat de satisfacerea nevoilor persoanelor/consumatorilor, organizațiilor și instituțiilor, atât din sectorul public, cât și din cel privat.

Trebuie precizat că marketingul nu este echivalent vânzării sau publicității. Acesta reprezintă o succesiune de pași pentru a crea valoare, în sensul de transmitere a unor informații

importante care oferă publicului un anumit grad de împlinire sau care are cel puțin un impact pozitiv asupra acestuia, deoarece indivizii și comunitățile vizate de campaniile de promovare caută valoare în ceea ce li se comunică și își orientează alegerile în funcție de aceasta, de multe ori folosindu-se chiar și de emoțiile provocate.

Literatura științifică a permis identificarea a patru etape principale ale marketingului în domeniul juridic. Punctul de plecare este reprezentat de **stabilirea unui diagnostic**, pentru a identifica nevoile juridice ale spațiului geografic, care pot proveni fie de la persoane fizice, fie de la persoane juridice, publice sau private. După determinarea diagnosticului, următorul pas este **elaborarea unui plan** de satisfacere a acestor nevoi, adică un plan de comunicare, deoarece marketingul avocațial se face, preponderent, prin intermediul rețelelor de comunicare. Atunci când ne referim la planul de marketing al unui avocat, avem în vedere doi parametri: obiectivele stabilite și strategia adoptată. Dacă obiectivele stabilesc scopul urmărit, strategiile presupun acțiuni specifice pentru diferite categorii de public țintă, sisteme de comunicare adecvate și o schemă de evaluare care să permită să se știe dacă calea urmată a fost aceeași cu cea planificată. Strategiile de marketing ale firmelor de avocatură sunt create pentru a se asigura că fiecare inițiativă de marketing are un scop și poate fi urmărită,

¹ C. da Silva Simões, D. Nascimento-e-Silva, Legal Marketing: Proposing an Operational Definition, Journal of

Humanities And Social Science (IOSR-JHSS), Vol. 25, Nr. 7, Seria 12 (Iulie 2020) pp. 59-67.

măsurată și ajustată pentru a îmbunătăți performanța².

Procesul continuă cu **execuția planului de marketing juridic** pentru a satisface nevoile și se finalizează cu o **monitorizare constantă și evaluări** pentru a compara ceea ce a fost prevăzut și ceea ce a fost executat, precum și calitatea a ceea ce a fost livrat publicului țintă.

Punerea în aplicare a planului de marketing al unei societăți de avocatură sau al unui avocat, necesită utilizarea mai multor instrumente. Secțiunile următoare vor aduce în atenție cele mai în vogă instrumente de marketing utilizate la acest moment.

II. Tendințe în marketing la nivelul anului 2024

Evoluția digitală permite avocaților să profite de o multitudine de instrumente care îi ajută în implementarea strategiei de marketing, în ciuda faptului ca majoritatea avocaților nu au urmat studii în marketing sau economie, ca să înțeleagă în profunzime modul în care funcționează strategiile de marketing și impactul acestora asupra cifrei de afaceri a unei societăți. Cu toate acestea, fiecare instrument are diferite particularități și funcționalități pe care avocații trebuie să le înțeleagă, astfel încât să obțină rezultate în urma implementării planului de marketing. În caz contrar, marketing va reprezenta doar o irosire de resurse. În continuare, după studierea pieței avocaturii din România, dar și din alte state ale lumii, voi prezenta cele mai actuale tendințe în crearea de conținut pentru marketingul avocațial, dar și instrumentele de marketing utilizate pentru diseminarea acestuia. Cele două elemente au ca scop câștigarea încrederii publicului țintă în cunoștințele avocatului, crearea unui conținut cu care clienții pe care îi dorim să rezonăm și determinarea formei în care urmează a fi încorporat conținutul.

2.1. Crearea de conținut

De cele mai multe ori, avocații care își iau timp să posteze pe rețelele de comunicare anunță participarea acestora la diferite evenimente. Cu toate acestea, avocații nu realizează (sau cel puțin nu realizau până de curând) o diseminare sau o prezentare a topicului despre care au vorbit, astfel încât persoanele care nu au putut participa să poată să citească mai mult despre acel subiect.

Potențialii clienți, pe care avocații îi includ în publicul țintă, nu sunt interesați de evenimentele la care un avocat a participat. Ei sunt interesați să descopere cum un anumit avocat sau o anumită firmă le poate rezolva problemele sau îi poate ajuta. Potențialii clienți au nevoie să vadă cum expertiza avocatului îi poate ajuta să scape de probleme.

Din aceste considerente, firmele de avocatură au implementat marketingul de conținut, un plan creat pentru realizarea unui conținut care să ajute la educarea cititorilor, pe care mai apoi să-și convertească în clienți³. Marketingul de conținut îi ajută pe profesioniștii creativi să afișeze poziționarea lor ca lideri de opinie într-un anumit sector și, de asemenea, să se comercializeze pe ei înșiși pentru practica lor profesională.

Avocații care furnizează în mod constant un conținut educativ de calitate se disting de restul avocaților din piață ca experți în domeniul în care aceștia activează și pe care l-au vizat în planul de marketing. Astfel, dacă și atunci când cititorii vor avea nevoie de informații, că vor apela la materialele educaționale ale avocatului. Dacă aceștia vor avea nevoie de asistență, este foarte posibil să apeleze la același avocat care a creat materialul din care și-au luat informațiile.

Din păcate, atât în trecut, cât și în prezent, mulți avocați au tendința de a trece cu vederea marketingul de conținut ca parte integrată a planului de marketing al firmei de avocatură, alegând în schimb să se concentreze pe alte

² Idem.

³ P.37

activități de marketing. Explicația acestui fapt este teama că publicarea conținutului în lumea mare a internetului înseamnă că aceștia își oferă ingredientele secrete și informațiile tehnice în mod gratuit unor oameni care, în mod normal, ar trebui să vină la ușa cabinetului lor de avocatură pentru a-i consulta referitor la problemele cu care se confruntă. Acest mod de gândire este însă anacronic raportat la realitatea curentă. Majoritatea potențialilor clienți vor doar să fie educați într-un anumit domeniu, fără a folosi practic informațiilor de care au beneficiat. De asemenea, o parte a acestora caută să acumuleze informații, însă nu vor fi în măsură, fie din impedimente referitoare la resursa timpului, fie din impedimente legate de lipsa lor de pregătire juridică, să pună în aplicare aceste informații. Astfel, rezultatul final al marketingului realizat de avocat, rezidă în croirea informațiilor oferite în mod gratuit, la nivel general, unor spețe particulare ale clienților.

Conținutul dedicat campaniilor de marketing poate privi, de asemenea, prezentarea echipei de avocați, noutățile legislative, aducerea la cunoștință publică a obținerii unor soluții favorabile în litigii, dar și asistarea, cu succes, a clienților în diverse tranzacții. Cu toate acestea, avocații trebuie să aibă grijă să respecte cu strictețe Regulamentul general privind protecția datelor (679/2016) care are un impact semnificativ asupra modului în care avocații pot colecta, stoca și folosi datele personale ale clienților în campaniile de marketing. Confidențialitatea datelor acestora trebuie să fie protejată riguros, iar consimțământul pentru folosirea acestora în scop de marketing trebuie obținut într-un mod transparent și care poate fi verificat ulterior.

Promovarea membrilor echipei de avocați reprezintă o componentă a *brandingului* personal. Într-un studiu realizat de LexisNexis și Martindale-Hubbell⁴, 85% dintre societățile de avocatură au răspuns că majoritatea traficului generat pe site-ul

acestora se îndreaptă spre pagina unde se regăsește biografia avocaților. Acest lucru se datorează faptului că potențialii clienți vor să colaboreze cu un avocat, nu cu o firmă. Prin urmare, firmele își încurajează avocații în dezvoltarea propriului brand, pe care să îl promoveze online.

2.2. Instrumente de transmitere a conținutului

Marketingul de conținut este important, pentru că prin acesta urmează ca fiecare avocat, privit individual, și fiecare societate de avocați să stabilească ce valori și cunoștințe vor să transmită și sub ce formă. Cu toate acestea, un rol vital îl joacă instrumentele pe care avocații le folosesc, deoarece alegerea unei căi de comunicare greșite, va conduce la o lipsă de eficiență și eficacitate a strategiei de marketing. În prezent, avocații se folosesc atât de metodele clasice pentru a-și dezvolta marketingul (bloguri, conferințe, evenimente ș.a.), cât și de cele mai noi metode digitale (chatbot, linkedin, teleconferințe ș.a.).

Bloguri juridice reprezintă un instrument clasic de transmitere a conținutului juridic creat de avocați, însă, actualitatea sa nu este eclipsată de apariția instrumentelor digitale. Avantajul pe care îl oferă blogurile juridice rezidă în găzduirea unui număr foarte mare de avocați care provin de la diferite firme, iar, uneori, chiar și din diferite jurisdicții. Aceștia, împreună, creează un conținut divers, deoarece fiecare firmă și avocat este specializat, într-un număr limitat de domenii (i.e. proprietatea intelectuală, achiziții publice, drept fiscal, dreptul sportului, fuziuni și achiziții etc.).

Networking și Evenimentele juridice reprezintă un mijloc important pentru construirea relațiilor profesionale pentru avocații care vor să se facă cunoscuți în lumea juridică. Recent, avocații încep să fie invitați din ce în ce mai mult și să participe la evenimente care exced domeniului juridic, dar unde aceștia pot aduce o contribuție

⁴ <https://www.lexisnexis.co.uk/>

semnificativă din perspectiva cunoștințelor și expertizei juridice.

Website-ul avocatului este un aspect esențial în marketingul avocațial. Observăm că societățile au început să investească mai mult în actualizarea propriului website sau în construirea unor website-uri noi. Cum arată un website la nivelul anului 2024? Website-ul trebuie să fie profesional, ușor de navigat, să ofere informații despre serviciile oferite, profilul avocaților, succesul în cazuri anterioare și modalitatea de contact. Odată cu proliferarea masivă și explozia site-urilor web din întreaga lume, concurența online a devenit acerbă, iar oamenii sunt forțați să învețe să joace după noi reguli în care portarii sunt roboți, algoritmi și alte sisteme sofisticate de învățare automată și de inteligență artificială care au ca scop să ofere doar cele mai relevante rezultate pentru interogările de căutare ale utilizatorilor din întreaga lume⁵. O parte din firmele cele mai active, care au reușit să țină pasul cu noua evoluție digitală și-au implementat și un **chatbot** pe site pentru ca acesta să simuleze conversația cu potențialii clienți prin intermediul internetului. Chatbotii folosiți pe site-urile societăților de avocatură sunt adesea programați pentru a răspunde automat la întrebările uzuale, oferind informații de bază despre serviciile firmei. În acest fel, chatbotii, bazați pe inteligența artificială, sunt tot mai frecvent folosiți în domeniul juridic pentru a optimiza interacțiunile cu clienții. De asemenea, implementarea unui astfel de software pe website-ul unei societăți de avocatură, creează impresia unei preocupări constante a avocaților pentru evoluțiile tehnologice, oferind o imagine bună societății în urma primei *interacțiuni* pe care potențialul client o are cu societatea.

Marketingul prin e-mail rămâne unul dintre cele mai bune instrumente și este utilizat pe scară largă în privința unui conținut de marketing specific, respectiv, buletinele informative care conțin, dar nu se limitează la, noutățile legislative,

personalizate conform ariei de interes a fiecărui client. Acest tip de conținut nu se pretează a fi folosit pe platformele de comunicare și socializare, unde conținutul promovat de avocați, trebuie, de cele mai multe ori, să fie concis și exprimat clar, în termeni simpli, astfel încât potențialii clienți să poate îl poată citi când își savurează cafeaua de dimineață.

Parteneriatele și colaborările cu alte firme de avocatură sau cu profesioniști din industria complementară pot extinde raza de acoperire a serviciilor oferite de avocați și poate aduce noi clienți. De asemenea, există un trend ascendent de avocați care au îmbrățișat și vocația de influencer sau de formatori de opinie, a căror voce este auzită și apreciată, în mediul online, de o masă impresionantă de cititori. De asemenea, societățile de avocatura realizează parteneriate, pentru a susține asociațiile de studenți, tineri antreprenori și artiști, manifestând astfel interes pentru modul în care va arăta societatea în viitor, fapt ce atrage aprecierea publicului.

LinkedIn este cea mai importantă platformă de socializare pentru profesioniști. De la doctori, arhitecți, avocați și specialiști în social media, toată lumea intră pe platforma LinkedIn și încearcă să o folosească pentru a-și dezvolta cariera și pentru a-și promova profilul. LinkedIn este pentru profesioniști ceea ce Facebook este pentru un tânăr sau o tânără din Generația Z. Astfel, aceasta platformă a devenit una dintre rețelele sociale cu cea mai rapidă creștere din lume, cu sute de mii de profesioniști și companii care folosesc zilnic platforma. LinkedIn se conturează ca un tablou unde fiecare contribuție este o pensulă ce colorează profilul profesional, atrăgând priviri și deschizând dialoguri cu potențiali clienți sau parteneri. Folosirea inteligentă a acestei platforme poate transforma un simplu profil într-o adevărată oglindă a competențelor și un punct de întâlnire pentru schimburi de idei și oportunități de colaborare. Avocații specializați și în marketing au

⁵ K. Ugochukwu Ani, Law Firm and Attorney Marketing: A 21st Century Guide Marketing for Lawyers 101, p.52.

afirmat că *LinkedIN este branding și marketing pe sterozi*⁶. În acest târâm al LinkedIn-ului avocații concurează în construirea unui profil de invidiat, a descrierilor captivante aferente profilului care să evidențieze convingerile care i-au determinat să aleagă profesia de avocat, transmiterea valorilor în care cred, dar și a competențelor și specializărilor acestora. Modalitatea de formare a avocaților, precum și experiența practică pe care o dobândesc, îi pregătește să fie critici, analitici, să rezolve probleme și să scrie. Avocații fac toate aceste lucruri în mod constant datorită dosarelor pe care le gestionează pentru clienți. Nu există un loc mai potrivit pentru a pune în valoare aceste abilități de raționament critic și abilități de scriere decât pe o platformă profesională precum LinkedIn. Ce funcționalități ale acestei platforme aleg avocații să folosească pentru un marketing eficient?

În primul rând, avocații scriu articole sau simple postări de dimensiuni relativ reduse prin care își etalează cunoștințele și stârnesc discuții despre probleme noi sau controversate din domeniul juridic, consolidându-și poziția de experți în anumite nișe.

În al doilea rând, avocații utilizează platforma ca să își extindă rețeaua de contacte și să participe la grupuri de discuții specializate pe teme juridice sau teme care pot interacționa cu domeniul juridic.

În al treilea rând, materialele vizuale au început să reprezinte o preocupare mai mare pentru avocați. Deși, în mod tradițional, avocații sunt specializați în realizarea materiale scrise, clientul modern preferă un material vizual care să rezume extrem de concis informația pe care avocații doresc să o transmită. De altfel, acest lucru este important, deoarece nu toți potențialii clienți doresc să petreacă mult timp citind buletine cu noutățile legislative, ci aceștia preferă prezentarea prietenoasă a acestora în trei-patru imagini, care sunt percepute și reținute mult mai facil.

Nu în ultimul rând, una dintre cele mai noi funcționalități ale platformei este reprezentată de videoclipuri. Din acest punct de vedere, LinkedIn propulsează clipurile video, iar avocații care și-au făcut deja o rutină în crearea unui astfel de conținut, au dobândit o audiență impresionantă.

Podcast-urile se înscriu în lumea sonoră a marketingului în care avocații nu își etalează doar capacitățile impresionante de a scrie și raționa critic, ci și măiestria oratoriei și a pledoariilor acestora. Podcast-urile permit o incursiune în teme juridice fundamentale, unde ascultătorii sunt invitați să exploreze labirintul legilor și să descopere secretele succesului în avocatură, dar și în domenii înrudite cu avocatura. Acestea ajută avocații să se promoveze, în special, prin: (i) diseminarea informațiilor furnizând o resursă valoroasă de învățare pentru confrăți și potențialii clienți; (ii) accesibilitatea facilă la conținutul unui podcast, deoarece ascultătorii îl pot acces când se află în deplasări sau când au puțin timp liber și (iii) construirea unui brand personal. Temele abordate de avocați în episoadele unui podcast sunt următoarele: serile tematice cu invitați speciali, abordarea subiectelor interdisciplinare, care depășesc granițele domeniului juridic și tema care abordează argumentația juridică și strategiile pe care avocații le utilizează în viața de zi cu zi.

Clasamentele și ghidurile prestigioase care evaluează firmele de avocatură la nivel global și regional sunt utilizate frecvent de avocați, pentru a se promova, dar și de clienți pentru a alege o societatea sau un avocat care să-i reprezinte și cu care să colaboreze. Cele mai influente ghiduri, folosite în acest moment de societățile de avocatură din România, sunt **Chambers and Partners, Legal 500, IFLR1000 (International Financial Law Review)**. Includerea societăților de avocatură într-un ghid internațional sau regional aduce o recunoaștere semnificativă și consolidează credibilitatea firmei în ochii clienților existenți și potențiali. Aceasta reprezintă o

⁶ Idem pp. 61-63.

garanție că firma este respectată și recunoscută pentru excelența în serviciile juridice.

În concluzie, prin folosirea mijloacelor de promovare clasice, dar și a platformelor și instrumentelor digitale, avocații nu doar că își extind vizibilitatea profesională, ci își îmbogățesc cunoștințele și își întăresc relațiile din industrie, contribuind în același timp la educația continuă a publicului. Utilizarea inteligentă a acestor instrumente poate transforma modul în care profesioniștii din domeniul juridic interacționează și comunică atât în spațiul online, cât și în cel offline.

III. Limitele impuse de etica și deontologie profesională

Gama largă de instrumente de marketing puse la dispoziția avocaților trebuie să se circumstanțieze sferei valorilor etice și morale intrinseci profesiei de avocat, precum și deontologiei profesionale. Mă voi abate asupra principalelor valori și principii care reprezintă piatra unghiulară a construcției unui marketing aliniat deontologiei profesionale.

Onestitatea și acuratețea sunt garanții asociate faptului că orice informație transmisă de avocat este corectă și nu induce în eroare publicul⁷. Exagerările sau afirmațiile false pot eroda încrederea publicului și pot avea repercusiuni asupra avocaților, în special inițierea unor proceduri disciplinare în conformitate cu Codul Deontologic al Avocatului Român⁸, Statutul profesiei de avocat și Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat⁹.

⁷ Raportându-ne și la dreptul comparat, încă anul 1977 în cauza Bates contra Baroului de Stat din Arizona, Curtea Supremă a statuat că publicitatea avocaților este o formă de discurs comercial protejată de Primul Amendament a Constituției Statelor Unite. Astfel, persoanele din conducerea baroului din Arizona nu puteau sancționa doi avocați care își făceau publicitate **onestă** la serviciile juridice de rutină într-un ziar.

⁸ Art. 6 din Codul Deontologic prevede că: „(1) Normele de deontologie profesională reglementate de prezentul Cod garantează îndeplinirea de către avocat a misiunii sale privind apărarea drepturilor justițiabililor, promovarea unei culturi organizaționale

Respectarea secretului profesional reprezintă un principiu de la care avocatul nu poate deroga. Informațiile despre clienți trebuie tratate cu cea mai mare discreție. Este crucial ca avocatul să nu dezvăluie detalii despre cazurile clienților fără consimțământul explicit al acestora, chiar și în cadrul studiilor de caz realizate sau a articolelor publicate. Articolul 47 din Legea nr. 51/1995 stabilește că „(1) Orice comunicare publică sau orice publicitate făcută de un avocat sau de o formă de exercitare a profesiei este permisă, cu condiția ca aceasta să respecte reglementările profesionale și cele privitoare la independența, demnitatea, integritatea profesiei, păstrarea secretului profesional, să fie obiectivă și să corespundă adevărului.”, iar principiul respectării secretului profesional își are așezământul și ca principiu director în Codul Deontologic al Avocatului Român¹⁰. Respectarea secretului profesional, precum și celelalte principii care guvernează marketingul în avocatură, sunt prevăzute de Legea nr. 51/1995 sau de Statutul profesiei de avocat sunt ocrotite de art. 243³ din Statut, conform căruia „Publicitatea realizată fără respectarea regulilor prevăzute în Lege și în prezentul statut constituie abatere disciplinară”.

Principiul respectării confrăților și a tuturor persoanelor cu care avocatul intră în relații profesionale trebuie să fie avut în vedere în orice comunicare realizată de avocat, atât în mediul online, cât și în mediul offline. Marketingul nu trebuie să fie adresat cu scopul de a ataca sau denigra alți avocați sau practicieni în domeniul juridic. Competiția dintre avocați trebuie să rămână profesională și să nu se transforme în

comune avocaților români, bazată pe încredere și respect, protejarea valorilor și imaginii profesiei de avocat, care asigură identitatea profesiei și încrederea publicului. (2) Nerespectarea acestor norme constituie temei pentru inițierea unei proceduri disciplinare.”

⁹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 440 din 24.05.2018.

¹⁰ A se vedea art. 8 din Codul Deontologic care reglementează principiile profesiei de avocat, precum și Subcapitolul III.3. care detaliază conținutul acestui principiu.

defăimare. Acest fapt constituie o condiție de existență a demnității și onoarei unui avocat.

Implementarea unei strategii de marketing trebuie să aibă în vedere să respecte și **principiul evitării conflictelor de interese**. Orice recomandare pe care avocat ar putea să o facă în conținutul său destinat marketingului, trebuie să fie trecut printr-un text prealabil al conflictului de interese personale ale avocatului să nu intre în conflict cu interesele clientului său.

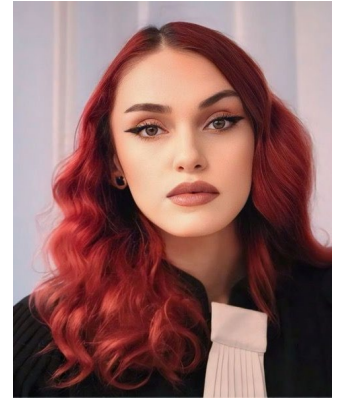
Fără a fi evidentă incidența **principiului respectării statului de drept** în marketingul avocațial, considerăm că acesta este vital în orice comunicare realizată de avocat. În primul rând, principiul statului de drept are în vedere asigurarea respectării legii de orice cetățean, indiferent de profesia acestuia, astfel încât, este responsabilitatea și îndatorirea avocaților să se asigure că toate activitățile lor de marketing respectă aceste legile în vigoare. În al doilea rând, misiunea avocatului constă în apărarea, prin toate mijloacele specifice profesiei, a drepturilor,

libertăților și a intereselor legitime ale clienților, în vederea aflării adevărului, a înfăptuirii justiției și a respectării statului de drept¹¹. Respectarea și ocrotirea drepturilor fundamentale ale cetățenilor este una dintre componentele principale ale statului de drept. Astfel, avocații trebuie să folosească marketingul nu doar pentru a-și promova propriile servicii, ci și pentru a educa publicul asupra drepturilor de care aceștia dispun, în special în privința liberului acces la justiție, contribuind astfel la o societate mai echitabilă.

În concluzie, marketingul în domeniul juridic necesită echilibrarea balanței între promovarea eficientă a serviciilor juridice și aderarea strictă la valorile etice, pentru a proteja atât integritatea profesiei, cât și interesele clienților. Strategiile de marketing trebuie să fie transparente, relevante și să respecte întotdeauna standardele etice și normele legale, pentru a garanta o relație de calitate și bazată pe încredere între avocat și societate.

¹¹ A se vedea art. 3 din Codul Deontologic.

CREDO, ERGO LIBERUM SUM - ELOGIU CREZULUI PROFESIONAL LA CONFLUENȚA CU LIBERTATEA PROFESIEI DE AVOCAT

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice Naumescu 2024

Avocat stagiar Elena Istrate

Baroul București

Rezumat: Materialul suport are menirea de a reliefa importanța dependenței avocatului de propriul crez profesional, plecând de la principiul libertății și de la oportunitatea integrării crezului profesional în diverse activități specifice profesiei, oportunitate care, supusă, adeseori, semnului paradoxului, tinde să îl transforme într-o vulnerabilitate.

Cuvinte cheie: crez profesional, libertatea profesiei, libertatea de exprimare, relația avocat-client.

Spune-mi în ce crezi ca să îți spun cât de liber ești.

Întrebarea firească, ce va rezulta din afirmația ce este suportul lucrării de față, este care poate fi unitatea de măsură a libertății? Firească, deoarece dreptul la libertate, astfel cum este garantat atât prin Constituția României¹, la articolul 23, cât și prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului², la articolul 5, reprezintă, în fond, un drept-cadru, general și indispensabil exercitării tuturor drepturilor de care un individ se bucură în cadrul unei societăți. Libertatea umană, a fiecărei persoane, își are izvorul legal în normele care îi edictează existența, și subliminal, în liberul-arbitru care îi conferă omului puterea nemărginită de a alege.

Libertatea consacră, definește și impregnează și profesia de avocat. Statuată în mod expres chiar în primul articol din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat³, libertatea profesiei completează

tabloul liberalității de care se bucură aceasta. Dacă sursa statutară a libertății profesiei este bine-cunoscută, care este, însă, sursa intrinsecă a acesteia? Multe întrebări, și mai multe răspunsuri (de parcă, însuși un avocat s-ar spovedi în fața colii electronice prin înșiruirea de față a cuvintelor). Dar acest tandem este firesc, pentru că în profesia de avocat majoritatea răspunsurilor, vin, la rândul lor, din a avea curajul de a adresa noi întrebări.

Astfel, apreciem că libertatea acestei profesii survine pe latură subiectivă din exercitarea conștiinței profesionale a fiecărui avocat. Așa cum vom arăta, manifestarea crezului profesional este deopotrivă un drept al avocatului, recunoscut acestuia atât în raportul cu clientul, cât și în raportul cu instanța de judecată, și o responsabilitate, fiindcă exercitarea sa trebuie să fie efectuată în limitele legii, ale statului, ale codului deontologic, ale apărării constante și diligente a intereselor clientului. Carența prevalării de acest drept poate duce însă la o vulnerabilitate a profesiei de avocat, pentru că această carență lipsește profesia de însăși componenta libertății sale.

Debutăm analiza de față prin a afirma că acum mult timp am descoperit *semnul paradoxului*. Desigur, nu putea fi prevăzut, la acel moment, cât sens îi va oferi principiul care ghidează, transcende și definește profesia pe care urma să o exercit. Spuneam atunci că *semnul paradoxului* este o zodie a hazardului, sub care pare că ne aflăm fiecare măcar o dată într-un punct definitoriu al

¹ M. Of. nr. 767/31.10.2003

² M. Of. nr. 135/31.05.1994

³ M. Of. nr. 440/24.05.2018

vieții. Semnul paradoxului modelează realitatea într-un mod în care deși ni se prezintă conștient, adesea nu este. Sub acest semn, adesea, pare să se situeze și crezul profesional al fiecărui avocat, despre care, apreciem, că este o piatră de temelie a libertății profesiei de avocat.

Departate de a fi definit doar ca materializarea conștiinței profesionale, crezul profesional reprezintă alter egoul avocatului; sinele mereu conștient care așază pe talere justiției elementele juridice, experiențele profesionale anterioare, capacitatea de adaptare la o situație dată, aflată într-o perpetuă mișcare, așteptările și dorințele clientului, principiile statutului profesional. Crezul profesional trebuie interpretat, în primul rând, în acord cu asigurarea asistenței juridice, care reprezintă un act dihotomic: pe de o parte, exteriorizat, în rezultatele soluționării unei spețe date, iar pe de altă parte, un proces internalizat, de acordare a crezului profesional cu tonul particularităților fiecărei spețe. Această oportunitate infinită de a căuta și găsi soluții diferite pentru aceeași problemă de drept, de a oferi alt rezultat, având aceleași piese de elemente factive, se află, însă, de multe ori, sub semnul paradoxului, pentru că de acele multe ori, a avea puterea de a crede, te poate face vulnerabil în fața propriilor convingeri.

Astfel, prima premisă a analizei de față rezidă în relația avocat-client, *testul primordial al înfăptuirii actului de a crede în exercitarea profesiei de avocat*. Statutul profesiei de avocat⁴ consacră prin articolul 229, alineatul (2) principiul crezului profesional în raport de prima etapă a relației avocat-client, respectiv cea a alegerii de a încheia contractul de asistență juridică, prin faptul că „*avocatul nu este obligat să motiveze refuzul preluării unui caz ce se propune a-i fi încredințat, dacă acesta nu corespunde crezului său profesional*”. Mai departe, trecând la cea de-a doua etapă, respectiv cea a analizării speței clientului, dispozițiile statutare prevăd la articolul 7, alineatul (4), teza finală, că datoria avocatului

este să ofere clientului „*sfaturi juridice corespunzătoare legii și să acționeze numai în limitele legii, ale prezentului statut și ale codului deontologic, potrivit crezului său profesional*”. În sfârșit, Statutul prevede la articolul 133 alineatul (4), referitor la ultima etapă a relației dintre avocat și client, respectiv cea de implementare a strategiei concepute, că „*asistarea și reprezentarea clientului impun diligență profesională adecvată, pregătirea temeinică a cauzelor, dosarelor și proiectelor, cu promptitudine, potrivit naturii cazului, experienței și crezului său profesional*.” Din această modalitate de reglementare a relației avocat-client, rezultă fără putință de tăgadă cheia de boltă intrinsecă, ce *ar trebui* să fundamenteze activitatea profesională a avocatului în raport cu clientul, anume dependența de crezul profesional. Apreciem că această dependență este intrinsecă, deoarece la nivel extrinsec, avocatul trebuie să acționeze în limitele legii, norme care fundamentează *lato sensu* cadrul exercitării libertății profesionale, dată tocmai de modul în care acesta înțelege să se prevaleze de crezul profesional în abordarea spețelor în care *alege* să reprezinte interesele clientului. Reprezentarea acestui raport poate fi asemănat unei construcții cu un număr infinit de nivele: temelia pe care se fundamentează întreaga construcție este alcătuită din normele legale, statutare, deontologice și experiențele profesionale anterioare ale avocatului, numărul infinit de etaje arată libertatea de care se bucură avocatul în abordarea unei spețe, clădită pe baza indicată, iar ce reușește să transporte spiritul profesiei, așa cum a fost definit anterior, în întreaga construcție, este însuși crezul profesional.

În conformitate cu dispozițiile statutare enumerate anterior, rezultă că cele trei etape care stau la baza alegerii de a încheia un contract de asistență juridică cu un client sunt analizarea intereselor pe care clientul dorește să le obțină sau să le protejeze, filtrarea acestora din prismă juridică și conceperea strategiei pentru punerea în

⁴ M. Of. nr. 898/ 19.12.2011

aplicare a soluției identificate. Prin urmare, primul act este cel al *alegerii* de a reprezenta interesele clientului, în prisma compatibilității acestora cu propriul crez profesional al avocatului. Vulnerabilitatea de a alege să reprezinti un client care nu corespunde crezului profesional poate avea drept consecință directă presiunea pe care clientul poate ajunge să o exercite asupra modului în care avocatul îi reprezintă interesele, fapt care poate da naștere unui raport de subordonare în defavoarea avocatului - o lipsire de însăși libertatea fundamentală a profesiei. Astfel, paradoxul intervine în momentul în care această etapă nu mai este vegheată de crezul avocatului, ci, mai degrabă, de factori externi, care determină ca relația avocat-client să devină vulnerabilă. Deși crezul profesional ar fi trebuit să definească încă de la început, astfel cum am arătat, procesul de creare al acestei relații, îndepărtarea de ceea ce crezi pentru a satisface un interes în *dezacord* cu însuși principiul profesional ce face obiectul prezentei lucrări este adevărata tragedie care poate ajunge să umbrească chiar ideea de libertate.

După depășirea actului de a alege reprezentarea intereselor clientului, urmează etapa legitimizării, a încadrării în drept, filtrării problemei de fapt a clientului pentru a deveni o soluție juridică temeinică și legală. În final, modul de punere în aplicare efectivă a soluției identificate, intră, din nou, în sfera conștiinței profesionale, etapă care, de asemenea, poate să fie transformată într-o vulnerabilitate, dacă modul de asistare și reprezentare a clientului este afectat din nou, de presiuni, mai degrabă aparținând unor crezuri colective, în unele cazuri mediatice, de a asocia imaginea avocatului cu problema juridică a clientului, sau a unor crezuri edictate chiar de client, care nu servesc însă înfăptuirii legale a justiției. Din acest motiv, în asemenea situații, în ideea prevenirii afectării chiar a intereselor propriului client, avocatul trebuie să ocrotească clientul chiar de propriile sale convingeri eronate,

pentru a servi scopului de a-i oferi asistența juridică potrivită.

O a doua premisă a analizei de față privind oportunitate de a exercita crezul profesional ca avocat rezidă în comparația cu lipsa oportunității de a uza de această *libertate* în alte profesii. Spre exemplu, în raport cu profesia de medic, actul de a alege este incompatibil cu însăși menirea profesională supremă a acestei profesii, care este de a salva vieți. În avocatură, această posibilitate, de a identifica interesele unui client și de a alege dacă acestea corespund cu crezul individual al fiecărui profesionist în domeniu este, așa cum am arătat, *liberă*. O altă comparație ce poate fi utilizată pentru a evidenția oportunitatea de a crede pe care riscăm uneori, în exercitarea profesiei, să o transformăm în vulnerabilitate, este cea cu reglementarea legală a profesiei de judecător. Articolul 124, alineatul (3) din Constituția României⁵ statuează că aceștia sunt independenți și se supun numai legii. Reiese, indubitabil, că punctul comun, al independenței, este completat în profesia de avocat cu libertatea pe care o conferă puterea de a alege. Și opinăm că *putem alege, atâ timp cât suntem constanți în ceea ce credem*.

O altă premisă a legăturii de cauzalitate directă dintre crezul profesional și libertatea profesiei decurge din libertatea de exprimare a avocatului. Astfel cum a fost afirmat și de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Cauza *Morice c. Franței*⁶, statutul avocaților „*le conferă o poziție centrală în administrarea actului de justiție ca intermediar între publicul larg și instanțele de judecată*.” Prin urmare, ca punte indispensabilă între societate și instanța care asigură înfăptuirea justiției, doar un avocat care se exprimă liber poate să asigure apărarea deplină a drepturilor care sunt supuse judecării. Această exprimare nu poate să decurgă decât din materializarea și afirmarea neîncetată a propriului crez, a puterii de care acesta se bucură și care nu se mărginește doar la

⁵ A se vedea *supra*, nota 1.

⁶ Cazul *Morice contra Franței*, Hotărârea din 23.04.2015 - Cererea nr. 29369/10

recunoașterea sa statutară. Un avocat care se exprimă liber este un avocat care a înțeles că vocea sa nu mai aparține doar sieși în sala de judecată. Cuantificarea dreptății poate prinde formă și contur doar prin puterea pe care i-o conferă materializarea propriei conștiințe profesionale, în limitele legii, prin o voce comună care însumează interesele clientului. Cunoaștem, desigur, că limitarea pledoariei, este o vulnerabilitate care afectează în mod direct profesia de avocat, fără să aibă o proveniență intrinsecă profesiei. Ce refuzăm să admitem, însă, este că dacă aceste coordonate ale unor limitări ce pot fi injuste, în anumite situații, nu cad în gestiunea avocatului, ca participant la actul de înfăptuire a justiției, puterea de a se exprima în conformitate cu protecția clientului, cu respectarea normelor legale și statuare, cu prestigiul justiției și, fundamental, cu propriul crez profesional, contribuim indirect la adâncirea acestei vulnerabilități.

Nu în ultimul rând, ultima premisă de analiză a crezului profesional este raportul cu independența avocatului. Departe de a însuma o noțiune comună, independența profesiei și independența avocatului sunt concepte care se definesc distinct, una prin intermediul celeilalte: prima, în raport de organizarea administrativă, a doua în raport de securitatea oferită clientului prin lipsa de interferență a oricăror factori externi în onestitatea și integritatea avocatului. Astfel, avocatul, independent în exercitarea profesiei, este și trebuie să rămână *în dependență cu crezul său profesional*, bazat pe norme legale. Cum nicio ingerință în activitatea profesională a avocatului nu este permisă pentru a nu-i știrbi independența,

libertatea conferită de oportunitatea afirmării crezului profesional propriu trebuie să fie apărată pentru a nu deveni o vulnerabilitate. Și asta pentru că avocatul este liber, doar în măsura în care își exercită activ oportunitatea de a avea un crez profesional.

Așadar, la confluența exercitării profesiei de avocat, toate drepturile și principiile care apără și ghidează această profesie, se intersectează cu al lor corolar de responsabilități, care decurg și din modalitatea efectivă în care un avocat înțelege să se prevaleze de ele. Vulnerabilitatea se naște în momentul în care avocatul refuză să uzeze în mod legitim de oportunitățile de care, *cel puțin statutar*, se bucură. Îndemnul elogiului suport este, astfel, de a nu ne teme să ne exercităm liber profesia, în prisma crezului profesional, în loc de a ne mărgini doar la o afirma. *Am ales să fiu avocat pentru libertatea pe care o oferă această profesie juridică.* Sintagma anterioară a fost întipărită recurent în mintea acestui fost student al Facultății de Drept de către profesioniștii pe care a avut oportunitatea să îi asculte. La acel moment, aceasta era definiția crezului profesional pe care ne-am fi îndreptat să o căutăm și în dispozițiile legale care reglementează această profesie. Astăzi, îndrăznim să reformulăm.

Care poate fi unitatea de măsură a libertății? Propria conștiință profesională, a cărei alegere de valorificare stă, de asemenea, în mâinile avocatului. Pentru că oportunitatea de a avea libertatea de a crede poate deveni o vulnerabilitate doar dacă nu suntem devotați propriului crez.

Spune-mi, așadar, în ce crezi, ca să îți spun cât de liber ești.

ROBOȚII ÎN ROBE. REVOLUȚIA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN SĂLILE DE JUDECATĂ

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri
juridice Naumescu 2024

Av. Alexandra Istudor-Kipel

Baroul Dolj

Rezumat: *Ne aflăm la pragul unei noi ere în drept, unde relația tradițională avocat-client este redefinită constant, iar provocările tehnologice impun o reevaluare profundă a justiției și echității. Suntem la răscruce de drumuri și trebuie să alegem calea care să ne definească viitorul, fie că alegem să devenim avocați conectați cu tehnologia și să ne ridicăm la o nouă treaptă de evoluție profesională, fie că riscăm să devenim niște amfibii robotizate, complet dependenți de IA.*

Revoluția inteligenței artificiale în sălile de judecată transformă radical profesia de avocat. Prezentul articol analizează cum IA optimizează munca juridică, de la cercetare rapidă la sisteme de argumentare sofisticate, dar și cum roboți avocați ar putea deveni participanți activi în litigii. De asemenea, vom identifica beneficiile promise de IA, precum eficiența și accesul la informații, dar nu vom ocoli nici dilemele etice și sociale care însoțesc aceste progrese tehnologice. Totodată, vom explora peisajul global al avantajelor și pericolelor IA în practică, evidențiind cum avocații, care nu reușesc să evalueze suficient datele generate de IA, devin protagoniști ai unei drame juridice moderne, cu repercusiuni profesionale semnificative.

Cuvinte cheie: *inteligență artificială, practica avocațială, transformarea digitală în drept, etica în IA, eficiență juridică, inovații în drept.*

Introducere.

În era digitală, orice profesie sau domeniu care nu implică creativitate și nu pune în valoare inteligența umană poate fi înlocuit. Această

perspectivă ne asigură că viitorul nu este sumbru, deoarece esența conștiinței și creativității umane rămân indispensabile profesiei noastre. Reală competență a avocaților provine din înțelegere și experiență, astfel că, în ciuda avansului tehnologic, umanitatea continuă să-și păstreze unicul său avantaj în acest domeniu.

În ultimele decenii, lumea juridică a asistat la progrese tehnologice semnificative care au început să redefinească profilul și esența profesiei de avocat. Aceste inovații, dominante în cadrul societății informaționale, au dus la reconsiderarea rolului avocaților în sălile de judecată și în afara acestora. Prezentul articol examinează potențialul inteligenței artificiale și cum aceasta ar putea revoluționa practica juridică, abordând întregul proces, respectiv de la utilizarea IA în simplificarea activităților de cercetare și gestionare a dosarelor, până la perspectivele speculative ale unor roboți avocați care participă în mod direct în cadrul litigiilor, oferind reprezentare juridică în sălile de judecată.

Inteligența artificială oferă avocaților reale instrumente pentru gestionarea informațiilor, analiza datelor și chiar pot prezice deciziile instanțelor judecătorești pe baza învățării automate a cazurilor anterioare. Scenariul în care avocații utilizează IA pentru a optimiza cercetarea și argumentarea cazurilor nu este doar unul plauzibil, ci este deja implementat în multe societăți de avocatură. Această tehnologie permite nu doar un acces mai rapid și mai precis la

jurisprudență și doctrină, dar poate ajuta și la identificarea celor mai relevante informații, economisind timp prețios și oferind o perspectivă mai amplă asupra fiecărui caz.

Pe de altă parte, este interesant să explorăm ideea unui viitor în care roboți avocați ar putea activa în sălile de judecată. Imaginați-vă un scenariu în care argumentele sunt prezentate de entități software care pot procesa mii de date într-un timp scurt, oferind argumente și contraargumente cu o precizie uluitoare. Acești „avocați” ar putea analiza instantaneu posibilitățile de succes ale diferitelor strategii juridice și ar putea construi cazuri extrem de complexe bazate pe un vast corpus de legi, precedent și literatură juridică.

Introducerea roboților în profesia juridică ar avea, inevitabil, efecte profunde asupra eticii profesionale, accesului la justiție și chiar asupra conceptului de judecată echitabilă. Care ar fi impactul asupra încrederii publice în justiție dacă părțile ar fi reprezentate de algoritmi? Cum se va schimba relația dintre client și avocat, tradițional fundamentată pe încredere și confidențialitate?

Articolul urmărește să răspundă la aceste întrebări, evaluând potențialele beneficii și provocările aduse de roboți și IA în domeniul juridic. Discutând despre posibilități și dileme, lucrarea își propune să deschidă un dialog necesar despre viitorul profesiilor juridice în era digitală și a inteligenței artificiale.

Capitolul 1. IA în arena juridică. Reinventarea practicii avocațiale.

În acest capitol, vom analiza impactul pe care IA îl are asupra practicii avocațiale. Vom examina modul în care aceasta transformă abordările tradiționale ale avocaților în gestionarea cazurilor, de la procesarea eficientă a documentelor până la

elaborarea unor strategii complexe în cadrul litigiilor. Vom detalia cum tehnologiile bazate pe IA facilitează noi metode de interpretare legală și îmbunătățesc fluxul de lucru, oferind avocaților oportunitatea de a se concentra mai mult pe aspecte de inovație și strategie în activitatea lor. Acest capitol intenționează să arate că IA reprezintă nu doar un instrument, ci un colaborator esențial în transformarea și modernizarea profesiei de avocat, evidențiind potențialul său de a spori eficiența și precizia în domeniul juridic.

În fața temerilor privind automatizarea locurilor de muncă în drept, vom studia interacțiunea dintre tehnologie și profesia juridică, demontând mitul că roboții ar putea înlocui avocații¹. Mai degrabă decât să fim înlocuiți, vom putea asista la o recalibrare a funcțiilor noastre tradiționale, orientându-ne de la îndeplinirea sarcinilor administrative către activități mai analitice și strategice. Adoptarea inteligenței artificiale, exemplificată prin utilizarea algoritmilor de analiză predictivă, revoluționează gestionarea documentelor și optimizează fluxurile de lucru. Această transformare radicală le permite avocaților să investească mai mult timp în gândirea critică și soluționarea cazurilor complexe, sporind astfel valoarea serviciilor oferite clienților. Prin urmare, vom sublinia o viziune în care tehnologia nu doar facilitează, ci amplifică și inovează practica juridică, îmbunătățind-o substanțial prin eficiență și inovație.

1.1. Strategii practice pentru eficientizarea muncii administrative.

IA revoluționează practica juridică prin automatizarea și optimizarea diverselor procese. Mai jos sunt prezentate câteva dintre cele mai utilizate aplicații ale IA în domeniul juridic, care demonstrează modul în care această tehnologie

¹ BYU Law School, Will robots replace lawyers? Future of law, <https://www.youtube.com/watch?v=fCqyUPSw8s> ; Ryan Anderson, [AI will replace lawyers?, Lex summit 2023](https://www.youtube.com/watch?v=2J0OHvNP3NE), <https://www.youtube.com/watch?v=2J0OHvNP3NE> ; Sam Mollaei, [Chat GPT for lawyers: Will AI replace lawyers?](https://www.youtube.com/watch?v=nb9lgABY3Zk&t=509s), <https://www.youtube.com/watch?v=nb9lgABY3Zk&t=509s> ; Aaron Hall, [Can Ai replace lawyers?](https://www.youtube.com/watch?v=nb9lgABY3Zk&t=509s), <https://www.youtube.com/watch?v=nb9lgABY3Zk&t=509s>

<https://www.youtube.com/watch?v=xHYxSTwcfU> ; Just criminal law, [Why Chat GPT can't replace lawyers: the limits of AI](https://www.youtube.com/watch?v=hTmFCKLe-o4), <https://www.youtube.com/watch?v=hTmFCKLe-o4> ; Sam Mollaei, [Will AI replace lawyers? Unpacking the future of legal jobs](https://www.youtube.com/watch?v=nln-ATOo0NA), <https://www.youtube.com/watch?v=nln-ATOo0NA> .

poate îmbunătăți eficiența și calitatea serviciilor juridice²:

- A. Referitor la automatizarea gestionării documentelor, aplicații precum **Kira Systems** și **Luminance** utilizează algoritmi de machine learning pentru a eficientiza procesul de revizuire a documentelor, facilitând extragerea rapidă a informațiilor critice dintr-un volum mare de date, ceea ce este esențial în procesele de due diligence.
- B. În ceea ce privește obținerea unui suport în redactarea documentelor, programe precum **Contract express** și **ROSS intelligence** integrează funcționalități de IA pentru a asista în redactarea precisă și eficientă a documentelor juridice, precum și pentru a accelera accesul la informații juridice relevante.
- C. Pentru analiza cazurilor avocații pot recurge la **CaseText** care folosește IA pentru a simplifica cercetarea juridică, identificând rapid jurisprudența și fragmentele relevante care pot întări argumentele profesionistului în instanță.
- D. Pentru o previziune a rezultatelor proceselor, **Lex machina** oferă analize detaliate și anticiparea rezultatelor litigiilor, utilizând date istorice pentru a evalua performanța judecătorilor și avocaților adversi, contribuind astfel la formularea unei strategii juridice mai bine fundamentate.
- E. Pentru o mai bună gestionare a resurselor, sistemele de management juridic precum **Bill4time** și **Clio Manage** implementează elemente de IA pentru a optimiza gestionarea timpului și a resurselor, facilitând o facturare precisă și eficientă.
- F. Raportat la interacțiunea cu clienții, **Lawdroid** este un chatbot care gestionează eficient interacțiunile de bază, cum ar fi stabilirea întâlnirilor și răspunsurile la întrebări frecvente,

permițând avocaților să se concentreze pe cazurile mai complexe.

- G. Privitor la monitorizarea conformității și due diligence, instrumente precum **Diligent corporation** oferă soluții de IA pentru monitorizarea continuă a conformității cu legislația și reglementările, esențiale pentru menținerea standardelor juridice.

Aceste aplicații IA nu numai că optimizează operațiunile zilnice ale avocaților, dar le și conferă un avantaj competitiv, îmbunătățind capacitatea de a servi clienții într-un mod rapid și mai precis. Prin urmare, IA nu doar asistă, ci transformă modul în care serviciile sunt oferite și practicate.

1.2. *Învățând din greșeli: Când IA conduce avocații pe drumuri greșite.*

1.3. *Încurcătura din New York: Eșecul avocaților în fața IA.*

Deși un incident nefericit a aruncat în lumina reflectoarelor avocații din New York, atunci când aceștia au depus un memorandum care conținea numai jurisprudență fictivă generată de ChatGPT, acesta nu este decât vârful aisbergului în ceea ce privește raportarea erorilor în practica judiciară. Încercarea de a atribui responsabilitatea integrală tehnologiei IA pare să fie o abordare simplistă și, în unele cazuri, contraproductivă. Adevărata esență a problemei stă în obligația avocaților de a verifica și valida informația furnizată, indiferent de sursă.

În timp ce unii susțin că IA este departe de a fi umană și trebuie tratată ca atare, alții propun o viziune alternativă: poate că problema IA nu este că ar fi prea artificială ci dimpotrivă, că este prea umană. Această reinterpretare ne îndeamnă să privim tehnologia ca pe o unealtă complexă, capabilă să proceseze informații rapid și riguros, dar care rămâne predispusă la erori, inexactități, și chiar la generarea de informații fictive cu scopul de a sprijini în mod excesiv utilizatorul său.

² Daniel Fagella, Ai in law and legal practice – a comprehensive view of 35 current applications, Business intelligence and analytics, 07.09.2021, <https://emerj.com/ai-sector-overviews/ai-in-law-legal-practice-current-applications/>; British Institute of International and

comparative Law, Use of artificial intelligence in legal practice, https://www.biicl.org/documents/170_use_of_artificial_intelligence_in_legal_practice_final.pdf.

Astfel, reorientarea discursului în jurul ideii că IA este mai degrabă „umană” decât „artificială” poate contribui la o mai bună înțelegere a rolului său în practica juridică³.

1.3.1. *Erori juridice în era IA. Când IA generează cazuri fictive.*

Într-un caz recent, avocatul⁴ unui client care a dat în judecată compania aeriană Avianca pentru săvârșirea infracțiunii de vătămare⁵ a utilizat ChatGPT pentru a pregăti cererea de chemare în judecată, însă sistemul de IA a furnizat cazuri false⁶. Aceste cazuri fictive au fost prezentate și susținute în fața instanței, ceea ce a determinat completul de judecată să aplice sancțiuni⁷. Avocatul a recunoscut ulterior că a folosit ChatGPT pentru cercetarea juridică, însă a susținut că nu a avut intenția de a induce în eroare instanța. Totodată, echipa din care avocatul făcea parte a arătat că sancțiunile nu ar aduce niciun beneficiu și, mai mult, au subliniat că Schwartz și societatea sa de avocatură au devenit deja personaje-simbol ale riscurilor asociate folosirii IA fără a verifica veridicitatea informațiilor⁸. În pofida justificărilor, avocații au fost sancționați cu o amendă de 5.000 de dolari pentru utilizarea citărilor fals generate de ChatGPT⁹. Situația subliniază preocupările legate de utilizarea tehnologiei IA în practica juridică și necesitatea unei abordări atente și responsabile în aplicarea acestei tehnologii în domeniul legal.

³ Joe Patrice, Maybe we've got the artificial intelligence in law "problem" all wrong. Perhaps artificial intelligence could stand to be a little less human, Above the law, 02.04.2024, <https://abovethelaw.com/2024/04/maybe-weve-got-the-artificial-intelligence-in-law-problem-all-wrong/>.

⁴ Steven Schwartz - avocatul care a folosit ChatGPT și a reprezentat cazul lui Mata.

⁵ Roberto Mata, a pretins că a fost „lovit de un cărucior metalic de servire” la bordul unui zbor din 2019 suferind vătămări.

⁶ Varghese v. China Southern Airlines și Shaboon v. Egypt Air - dar instanța a constatat că cazurile nu existau și aveau „decizii judecătorești false cu citate false și trimeri interne false”.

⁷ Judecătorul P. Kevin Castel a dispus citarea avocatului pentru o audiere în fața instanței cu privire la sancționarea sa pentru citarea cazurilor fictive.

⁸ Molly Bohannon, Lawyer used ChatGPT in court and cited fake cases. A judge is considering sanctions, Forbes, 08.06.2023,

1.3.2. *Ancheta internă a IA de către Colegiul de avocați.*

Colegiul de avocatură din Columbia Britanică desfășoară o investigație asupra unui avocat care a folosit IA pentru a crea o jurisprudență falsă. Avocatul în cauză, Chong Ke, a fost reprezentantul clientului Wei Chen într-o cerere având ca obiect stabilirea unui program de vizită al copilului în cadrul procedurii de divorț. El a prezentat două cazuri false în cerere, argumentând că acestea susțin legalitatea solicitării clientului său. Investigarea continuă în vederea clarificării situației. În urma unei audieri în cadrul Curții Supreme din Columbia Britanică, judecătorul David Masuhara și-a exprimat preocupările privind gravitatea situației. Avocatul în cauză a recunoscut că a depus în mod eronat jurisprudență falsă, generată de IA, pentru a susține cererea clientului său într-o audiere privind dreptul familiei. Christine Lam, purtătoarea de cuvânt a Colegiului Avocaților, a confirmat că a fost demarată o anchetă privind conduita avocatului și că a fost implementat un ghid de instrucțiuni privind utilizarea adecvată a tehnologiei de IA în practica juridică. În perioada următoare, Colegiul urmează să furnizeze informații suplimentare pe acest subiect¹⁰.

1.4. *De la robă la cod: Era avocaților IA.*

În cele ce urmează vom analiza revoluția inteligenței artificiale în domeniul juridic, subliniind cum software-ul avansat începe să

<https://www.forbes.com/sites/mollybohannon/2023/06/08/lawyer-used-chatgpt-in-court-and-cited-fake-cases-a-judge-is-considering-sanctions/?sh=778ad5547c7f> ; Benjamin Weiser, Nate Schweber, The ChatGPT lawyer explains himself, Times, 08.06.2023, <https://www.nytimes.com/2023/06/08/nyregion/lawyer-chatgpt-sanctions.html>.

⁹ Reuters and Associated Press, Two US lawyers fined for submitting fake court citations from ChatGPT. Law firm also penalised after chatbot invented six legal cases that were then used in an aviation injury claim, The Guardian, <https://www.theguardian.com/technology/2023/jun/23/two-us-lawyers-fined-submitting-fake-court-citations-chatgpt>.

¹⁰ Susan Lazaruk, B.C. law society investigates lawyer who used AI to make fake case lar, Vancouver Sun, 28.02.2024, <https://vancouversun.com/news/local-news/fake-case-law-in-b-c-divorce-court-points-up-pitfalls-with-ai-tools-for-lawyers>.

transforme practica legală¹¹. Cu titlu de exemplu, în contextul actual, întâlnim avocați-roboti sub forma chatbot-urilor care pot fi accesați prin intermediul unor aplicații¹² sau pe paginile web ale societăților de avocatură.

Profesorul Richard Susskind adaugă o perspectivă asupra viitorului IA în justiție, sugerând că aceste sisteme ar putea prelua și mai multe responsabilități judiciare, mai ales în contexte supraîncărcate cum este sistemul judiciar din Brazilia¹³. Aducând această idee în contextul României, ne putem aștepta ca implementarea IA să devină o soluție esențială pentru dezvoltarea și eficientizarea sistemului judiciar românesc. Adoptarea IA ar putea fluidiza procedurile și reduce timpul de soluționare al cauzelor, similar cu impactul anticipat pentru Brazilia, promițând o transformare radicală în modul de administrare a justiției. Această perspectivă ne îndeamnă să considerăm un viitor în care IA nu doar că asistă avocații, dar poate să ia chiar și decizii judiciare, redefinind astfel noțiunea de justiție în era digitală. Această perspectivă inițiază discuții despre limita între tehnologie și etica profesională, ilustrând un punct de cotitură în evoluția accesului la justiție.

Din punctul nostru de vedere, este esențial să evaluăm critic limitele și implicațiile etice ale înlocuirii avocaților (și chiar judecătorilor) cu sisteme robotizate, acestea din urmă neputând substitui complet factorul uman având în vedere lipsa discernământului moral, riscul de prejudecăți, unicitatea fiecărui litigiu, precum și responsabilitatea.

În concret, IA operează pe baza algoritmilor și a seturilor de date, fără a avea capacitatea de a

procesa etica sau conștiința umană. Or, justiția nu este doar o funcție de date brute, ci implică interpretări care să respecte principiile echității și compasiunii, elemente care le pot scăpa algoritmilor.

Totodată, sistemele IA sunt susceptibile de a perpetua prejudecățile existente în datele pe care le procesează. Or, în justiție, unde neutralitatea este de o importanță capitală, astfel de preconcepții pot submina grav principiul imparțialității.

De asemenea, avocații (și judecătorii) sunt antrenați să interpreteze și să adapteze legile la complexitatea și particularitățile fiecărui caz. Or, IA poate fi limitată în adaptarea soluțiilor la contexte specifice, ceea ce ar putea duce la rezultate inechitabile.

Nu în ultimul rând, dacă un sistem de IA conduce la o eroare judiciară, stabilirea responsabilității devine problematică, fiind dificil de determinat dacă vina aparține dezvoltatorilor de date sau algoritmului, complicând procesul de îndreptare a erorilor, respectiv al nedreptăților.

Prin urmare, în timp ce IA poate eficientiza anumite procese în domeniul juridic, este esențial să menținem un echilibru prudent, recunoscând că sensibilitatea umană și capacitatea de judecată morală sunt indispensabile în aplicarea legii. Această abordare subliniază nevoia de a integra IA ca un instrument de suport, iar nu ca un substitut complet al intervenției umane în justiție.

Capitolul 2. Avocați și algoritmi: Deschiderea portalului spre viitorul juridic.

¹¹ Pdraig Belton, Would you let a robot lawyer defend you?, BBC, 16.08.2021, <https://www.bbc.com/news/business-58158820>

¹² Cu titlu de exemplu, Joshua Browder, creatorul DoNotPay, descrie aplicația sa ca fiind "primul avocat-robot din lume", capabil să ajute utilizatorii să redacteze cereri de chemare în judecată prin simpla introducere a detaliilor problemei într-un chatbot. Aplicația s-a extins rapid, beneficiind în anul 2021 de 150.000 de abonați plătitori, iar în prezent de aproximativ 30.000 de noi utilizatori lunar, conform datelor recente oferite de fondatorul său. Mai mult, aplicația a câștigat un premiu din partea American Bar Association pentru democratizarea accesului la servicii juridice. De asemenea, discuția poate fi extinsă

la practicienii care pot integra IA pentru a procesa și analiza cantități masive de documente în cazuri complexe, cum ar fi un proces având ca obiect infracțiunea de omor, ilustrând economii semnificative de timp și costuri.

¹³ Susskind sugerează că IA ar putea fi folosită pentru a gestiona și a reduce volumul uriaș de cazuri nerezolvate, prin analiza și predicția rezultatelor proceselor juridice. Aceasta ar putea conduce la o mai bună eficiență și ar ajuta la accelerarea procesului de justiție, deoarece IA poate analiza datele și precedentul mult mai rapid decât ar putea oamenii.

Pe măsură ce tehnologia avansează rapid, industria juridică se confruntă cu schimbări semnificative ca urmare a digitalizării. Automatizarea proceselor, utilizarea IA și specializarea sunt aspecte cheie care vor contura viitorul practicii juridice iar adaptarea la aceste schimbări și dobândirea abilităților digitale necesare vor fi esențiale pentru succesul în era digitală.

În contextul actual, este necesar ca societățile de avocatură să adopte tehnologia legală și să utilizeze datele în mod eficient, ceea ce înseamnă că fiecare avocat are un rol vital de jucat într-o profesie în care accentul este pus pe oameni și tehnologie, nu pe oameni sau tehnologie¹⁴.

Într-o eră digitală în continuă evoluție, tehnologia redefinește modul în care clienții interacționează cu profesioniștii din domeniul juridic și modul în care serviciile juridice sunt furnizate și experimentate. Această schimbare de paradigmă simplifică nu numai procesul de găsim și angajare a avocaților, ci oferă și o experiență mai transparentă și eficientă pentru părțile implicate.

- A. Platforme online și piețele juridice digitale. Aceste spații digitale facilitează procesul de angajare a avocaților, oferind clienților posibilitatea de a naviga prin profilele profesioniștilor din domeniul juridic, de a compara expertiza, experiența, tarifele acestora și de a citi recenziile lăsate de alți clienți.
- B. Ascensiunea start-up-urilor juridice tehnologice. Acestea creează soluții inovatoare pentru simplificarea procesului de angajare a avocaților. De la chatbot-uri cu IA care oferă consultanță juridică inițială până la platforme care asociază avocații către clienți în funcție de cerințele specifice ale cazului, aceste start-up-uri simplifică și îmbunătățesc relația client-avocat.

- C. Consultații virtuale și întâlniri online. Utilizarea uneltelor de videoconferință și a canalelor de comunicare digitală securizate permite clienților să aibă întâlniri virtuale cu avocații. Acest lucru nu doar economisește timp, ci elimină și barierele de proximitate fizică, permițând clienților să angajeze avocați din orice locație geografică.
- D. Semnături electronice și contracte digitale. Posibilitatea de a revizui, semna sau returna documente electronice accelerează procesul juridic și reduce necesitatea urmelor fizice de hârtie¹⁵.
- E. IA și învățarea automată în cercetarea juridică. Utilizarea uneltelor de IA permite avocaților să analizeze volume mari de date juridice și precedente pentru a oferi asistență juridică.
- F. Gestionarea mai bună a documentelor. Transformarea digitală oferă societăților de avocatură instrumentele necesare pentru a simplifica gestionarea eficientă a documentelor, care reprezintă o parte esențială din activitățile lor zilnice.

Transformarea digitală este inevitabilă, iar adoptarea sa de către societățile de avocatură este esențială pentru menținerea competitivității într-un mediu aflat într-o continuă schimbare¹⁶. Cu toate acestea, ideea unei posibile utilizări a unor avocați roboți în instanță aduce în discuție aspecte etice și funcționale. Pe de o parte, roboții pot aduce un nivel de eficiență și obiectivitate în analiza datelor și pregătirea cazurilor. Pe de altă parte, este necesar să recunoaștem că justiția implică adesea aspecte complexe și subiective care necesită discernământ uman, empatie și abilitatea de a adapta strategiile juridice la circumstanțele unice ale fiecărui caz. Prin urmare, chiar dacă transformarea digitală aduce beneficii evidente, există îndoieli cu privire la capacitatea avocaților

¹⁴ Paul Caddy, David Jackson, Tony Randle, *Legal practice in the digital age*, Ed. Hardback, 2023.

¹⁵ Roxana Tiutiu, *Contractele inteligente în realitatea contemporană*, Revista Română de Drept al Afacerilor nr. 3/2023.

¹⁶ Charles Griffiths, *The future of law firms. How digital transformation will affect the legal sector*, 23.02.2024, <https://aag-it.com/the-future-of-law-firms-how-digital-transformation-will-affect-the-legal-sector/>.

roboți de a înțelege și de a răspunde în mod adecvat la această complexitate umană.

Deși există state în care roboții avocați au fost implementați pentru a reprezenta clienții în instanță¹⁷, precum în cazul plângerilor contravenționale, este important să recunoaștem că aceștia pot fi susceptibili la o serie de erori și provocări privind fiabilitatea și consistența conexiunii la internet sau a alimentării cu energie electrică în instanță, care ar putea afecta funcționarea adecvată a roboților avocați. Aceste neajunsuri tehnice pot genera întrebări cu privire la capacitatea de a asigura o reprezentare adecvată a clienților în orice circumstanțe.

În plus, există îngrijorări cu privire la capacitatea roboților avocați de a lua decizii informate și de a formula argumente juridice corespunzătoare în timpul procesului. De exemplu, în lipsa unei inteligențe artificiale suficient de avansate, acești roboți ar putea prezenta cazuri fictive sau argumente inadecvate în fața instanței, ceea ce ar submina credibilitatea și eficacitatea reprezentării lor legale.

Prin urmare, deși implementarea roboților avocați în anumite aspecte ale procesului judiciar poate aduce beneficii în ceea ce privește eficiența și accesibilitatea serviciilor legale, este important să fim conștienți de limitele lor și de riscurile asociate.

Astfel, în ciuda progreselor tehnologice, experiența și competența umană vor rămâne indispensabile în instanță, asigurând că dreptatea este administrată într-un mod echitabil și eficient.

Concluzii.

Pe măsură ce îmbrățișăm tehnologia, ar fi prudent să ne reevaluăm entuziasmul inițial cu o

doză sănătoasă de scepticism. Avansul tehnologic, deși aduce beneficii incontestabile, ne pune totodată față în față cu întrebări dificile despre impactul său pe termen lung asupra societății și asupra modului nostru de viață. Este esențial să recunoaștem că soluțiile tehnologice rapide și ușor de aplicat nu oferă întotdeauna răspunsurile cele mai corecte sau benefice pentru provocările umanității. Mai degrabă, este vital să adoptăm o gândire critică și un efort continuu pentru a asigura că tehnologia servește umanitatea în moduri care respectă etica, echitatea și integritatea noastră culturală și personală. Prin urmare, în loc să căutăm soluții instantanee, ar fi mai înțelept să cultivăm o relație cu tehnologia care promovează reflecția, responsabilitatea și, cel mai important, umanitatea noastră¹⁸.

Tehnologia IA conduce la o reevaluare radicală a rolului avocaților, similar impactului său asupra educației. Într-un context juridic, IA poate automatiza redactarea documentelor, cercetarea cazurilor și chiar generarea de contracte. Acest avans tehnologic pune sub semnul întrebării nevoia de competențe tradiționale în redactarea juridică și îndeamnă la concentrarea pe abilitățile de analiză strategică, negociere și interpretare etică. Astfel, într-o eră în care IA poate gestiona sarcini juridice de rutină, esența avocaturii – gândirea critică și aplicarea principiilor de dreptate – devine mai valoroasă ca oricând. Avocații sunt îndemnați să își redefinească rolul, accentuând competențele umane care nu pot fi replicate de tehnologie, garantând astfel că profesia juridică își menține integritatea și relevanța într-o lume din ce în ce mai digitalizată¹⁹.

¹⁷ NewsNation, Robot lawyer set to defend human in U.S. court, <https://www.youtube.com/watch?v=2mY-3W256rY>; NewsNation, Robot lawyer creator on lawsuit: we are going to fight in court, <https://www.youtube.com/watch?v=UnmNS3zyvsg>; DNI India News, World's first robot lawyer powered by AI will represent human client in court, <https://www.youtube.com/watch?v=m4bGQCBX2mk>; Law&Crime Network, AI robot lawyer to defend actual traffic tickets in court, https://www.youtube.com/watch?v=d_A86oH9pDs.

¹⁸ Silviu Man, Trei ancore în oceanul digital, Identitatea virtuală, 14.04.2024, https://www.identitateavirtuala.ro/trei-ancore-in-oceanul-digital/?fbclid=IwAR3gU6rt09JcavE7piVO76eiEgM2Oz2jkkfpe0XVnQ-ey3f4hDU2RtMabY_aem_AVEDUzc1MAMfWsi8PQzEDP7g9lnT_OTzEJRk4vJ9OJ264amdRcNQFkFho7I9UxqtvE.

¹⁹ Walker Larson, Ce este scrisul? Și de ce înțelegem greșit apariția ChatGPT, Ed. Contramundum, 03.02.2023,

Astfel, se conturează o evoluție a profesiei, iar nu o dispariție a acesteia, cu avocați care se adaptează pentru a integra IA în practicile lor²⁰. Integrarea IA în sfera juridică redefinește percepția asupra necesității individului în această profesie. Este esențial ca profesioniștii din domeniu să își aducă o contribuție valoroasă în cadrul organizațiilor lor, prin utilizarea instrumentelor tehnologice avansate pentru a-și consolida impactul și pentru a-și asigura contribuția într-un mediu profesional caracterizat de inovații continue. Dezvoltarea abilităților care depășesc limitele responsabilităților tradiționale și integrarea competențelor tehnologice pot transforma un avocat într-o resursă indispensabilă în cadrul echipei sale. Printr-o atitudine proactivă față de adoptarea și adaptarea la noile tehnologii, avocații pot depăși limitele conformismului și pot excela în a face performanță, navigând cu încredere prin schimbările dinamice aduse de progresele tehnologice²¹.

În consecință, integrarea inteligenței artificiale în practica avocaturii impune o reevaluare profundă a rolului și valorii profesionistului în acest domeniu. Pentru a deveni indispensabili și pentru a ne distanța de conformismul general, trebuie să devenim o rotiță de neînlocuit în organizațiile noastre, aducând o contribuție unică și valoroasă. Este esențial să ne redefinim rolul social²² și să fim proactivi în dezvoltarea competențelor necesare pentru a ne adapta la schimbările tehnologice. Devenind indispensabili în cadrul mediului juridic tot mai digitalizat, avocații devin componente vitale ale întregului sistem socio-economic. Fie că adoptă o abordare conectată cu tehnologia și își îmbunătățesc practica profesională, fie că se confruntă cu riscul de a deveni dependenți de inteligența artificială, avocații continuă să-și definească rolul fundamental în modelarea și adaptarea justiției în era digitală.

<https://contramundum.ro/2023/02/03/ce-este-scrisul-si-de-ce-intelegem-gresit-aparitia-chatgpt/> ; Neil Postman, Consecințele neprevăzute ale tehnologiei, Ed. Contramundum, 02.10.2023, <https://contramundum.ro/2023/10/20/consecintele-neprevazute-ale-tehnologiei/> ; Florentin Țucă, Tehnopolis. Capitulara culturii în fața tehnologiei, Ed. Contramundum, <https://contramundum.ro/2023/10/17/tehnopolis-prefata/> ; Read Schuchardt, Tehnopolis sau cum devenim ceea ce privim, Ed. Contramundum, 06.10.2023,

<https://contramundum.ro/2023/10/06/tehnopolis-sau-cum-devenim- ceea-ce-privim/> .

²⁰ Neil martin brochner, Will AI replace lawyers?, Forbes, 25.05.2023, <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2023/05/25/will-ai-replace-lawyers/?sh=4a9509e83124> .

²¹ Karl Polanyi, Marea transformare. Originile politice și economice ale epocii noastre, Ed. Tact, 2013.

²² William H. Calvin, Cum gândește creierul, Ed. Humanitas, 2008.

PROVOCĂRI ȘI REMEDII ÎN PRIVINȚA APĂRĂRII CONFIDENȚIALITĂȚII AVOCAT-CLIENT ÎN ERA DIGITALĂ

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice Naumescu 2024

Avocat Roxana Mărgulescu

Baroul Cluj

Rezumat: În era digitală, avocații joacă un rol vital în protejarea informațiilor primite de la clienți. Odată cu evoluția tehnologică și a comunicațiilor digitale, avocații au început să își desfășoare o parte tot mai mare din activitate în mediul online, tehnologia devenind parte integrantă din munca lor. În acest context, avocații sunt vulnerabili atât în fața acțiunilor de supraveghere nelegitimă exercitate de către organele statale, cât și în fața atacurilor cibernetice întreprinse în scopuri politice, infracționale și altele. Astfel, avocații sunt nevoiți să depună eforturi semnificative pentru protejarea confidențialității și a secretului profesional.

Cuvinte-cheie: evoluție tehnologică, supraveghere nelegitimă, interceptare, apărare, confidențialitate, secret profesional

I. Aspecte introductive

În prezent, în calitate de avocați, ne bazăm pe Internet și pe noile tehnologii pentru a reuși să menținem un avantaj competitiv pe piața juridică. Dar a ne conforma celor mai noi cerințe ale pieței și a rămâne în sfera evoluției digitale implică o serie de riscuri pentru activitatea avocațială. Pe măsură ce tot mai multe informații sunt stocate și transferate prin diferite căi online, avocații se confruntă cu noi riscuri și impedimente în apărarea responsabilităților profesionale. Obligația etică existentă în sarcina avocatului, de a păstra confidențialitatea informațiilor recepționate de la client, se poate dovedi, în contextul amplificării comunicațiilor online și al amenințărilor cibernetice, tot mai dificil de respectat.

În activitatea lor, avocații stochează informații cu privire la clienți și comunică, de cele mai multe ori, prin intermediul dispozitivelor personale, care pot fi susceptibile de accesare de la distanță și, în anumite situații, fără a avea măsuri de protecție adecvate pe respectivele dispozitive, ca de exemplu, autentificarea și criptarea.

Avocații dețin informații sensibile care le sunt încredințate de către clienții lor și care nu pot fi divulgate, în caz contrar, apărarea nefiind efectivă sau eficientă cât timp clientului nu îi poate fi garantată confidențialitatea cauzei sale. Acest fapt determină ca avocații să fie foarte vulnerabili în fața unor atacuri ilegale exercitate de către organele guvernamentale sau de către hackeri, necesitând măsuri de protecție și atenție sporită pentru protejarea relației avocat-client.

Prin prezentul demers redacțional, nu ne propunem să efectuăm o analiză exhaustivă asupra legislației naționale sau europene, ci să evidențiem principalele probleme cu care se confruntă avocații în activitatea lor care le impune respectarea confidențialității și a secretului profesional, fie că vorbim despre derularea unor măsuri de supraveghere ilegală, nelegitimă a avocatului în legătură cu dosarul clientului său, întreprinse de organele statului, fie că vorbim despre atacuri cibernetice pornite din rațiuni politice, economice, infracționale ș.a., ori chiar din războare.

În ultimii ani, pe măsură ce tehnologia a devenit tot mai prezentă în activitatea avocaților, profesioniști, practicieni ai domeniului juridic și nu numai, au încercat să identifice vulnerabilitățile la care avocații sunt expuși în mediul digital. Într-un

articol de specialitate¹, publicat relativ recent, s-a opinat că avocații, fie că își desfășoară activitatea în cabinete individuale, fie că sunt organizați în cadrul societăților de avocatură, se confruntă cu atacuri cibernetice din mai multe motive. În acest sens, atacurile cibernetice au loc, în principal, pentru că (1) avocații servesc drept depozitari ai informațiilor sensibile și valoroase primite de la clienții lor, (2) avocații sunt, de obicei, mai „vulnerabili” decât clienții lor (în sensul că avocații au mai puține resurse pentru protejarea securității informațiilor în comparație cu clienții lor) și (3) avocații utilizează tehnologia și se adaptează la evoluțiile tehnologice, fapt ce determină o predispoziție sporită la atacuri.

Aceasta este o perspectivă generală, identificabilă în contextul activității oricărui avocat, indiferent de naționalitate sau legislație specifică aplicabilă. Într-o manieră directă și concisă a fost expusă problematica protejării secretului profesional al avocatului², cu ocazia Congresului Avocaților din România, din anul 2018. Astfel, cu prilejul rostirii cuvântului în deschiderea Congresului, domnul avocat dr. Gheorghe Florea a atras atenția asupra faptului că „asistăm la un declin sistematic al secretului profesional al avocatului”, printre cauze enumerând: legislația agresivă împotriva crimei organizate, a spălării banilor, a terorismului; cererea și oferta de servicii integrate, care presupune prestația profesioniștilor din domenii diferite, ce excedează aria de acoperire a secretului profesional; tehnologia care permite supravegherea electronică în masă și scurgerile de informații de tip WikiLeaks.

¹ Natasha Babazadeh, *Legal Ethics and Cybersecurity: Managing Client Confidentiality in the Digital Age*, publicat în *Journal of Law & Cyber Warfare*, Vol. 7, nr. 1 (2018), pag. 90, disponibil prin intermediul platformei jstor.org

² Gh. Florea, Mărirea și decăderea secretului profesional al avocatului. Reinterpretări ale acestui principiu în contextul spectacolului judiciar, consultat la adresa <https://www.unbr.ro/cuvantul-domnului-av-dr-gheorghe-florea-la-dezbaterea-tematica-secretul-profesional-al-avocatului-valoare-suprema-a-profesiei-de-avocat-din-deschiderea-congresului-avoca/>

³ Carta principiilor de bază ale avocatului european a fost adoptată de Consiliul Barourilor și al Societăților de Drept din Europa (CCBE),

II. Linii directoare pentru protejarea confidențialității

După cum ne relevă principiul respectării secretului profesional și a confidențialității cauzelor ce i-au fost încredințate avocatului inclus în Carta principiilor de bază ale avocatului european³, esența profesiei de avocat include și faptul că acestuia i se vor comunica lucruri pe care clientul nu i le-ar spune altei persoane. Principiul implică o regulă de bază: fără siguranța confidențialității nu poate exista încredere în relația avocat – client. Carta pune un accent special pe dualitatea naturii principiului enunțat – respectarea confidențialității nu este doar obligația avocatului, ci este un drept fundamental uman al clientului.

Atât Carta principiilor de bază ale avocatului european, precum și Codul deontologic al avocatului european⁴, Consiliul Barourilor și al Societăților de Drept din Europa (Council of Bars & Law Societies of Europe – în continuare, CCBE) prevăd că secretul profesional și privilegiul profesiei juridice se numără printre valorile fundamentale ale profesiei de avocat în Europa.

Codul deontologic al CCBE stabilește, în cuprinsul art. 2.3, că: *„Obligația avocatului de a respecta confidențialitatea servește atât intereselor administrării justiției, cât și intereselor clientului. În consecință, aceasta trebuie să beneficieze de o protecție specială din partea statului”*.

În documentul intitulat *Declarația CCBE privind secretul profesional/privilegiul profesional juridic*⁵, CCBE a declarat privilegiul profesional

la ședința plenară din Bruxelles ce a avut loc la data de 24 noiembrie 2006, și conține o listă de zece principii de bază, comune pentru regulile naționale și internaționale ale profesiei de avocat.

⁴ Codul deontologic al avocatului european datează încă de la data de 28 octombrie 1988 și este un text obligatoriu pentru toate statele membre, astfel că toți avocații care sunt membri ai barourilor respective țări trebuie să se supună prevederilor Codului.

⁵ Declarația a fost adoptată la data de 15 septembrie 2017 de către Comitetul permanent CCBE și poate fi consultată la: <https://www.unbr.ro/declaratia-cbbe-privind-secretul-profesional-privilegiul-profesional-juridic-lpp-adoptata-de-comitetul-permanent-cbbe-in-15-septembrie-2017/>

juridic drept principiu esențial, ceea ce conferă acestui principiu caracter de ordine publică.

CCBE a publicat un document, *Recomandările CCBE privind protejarea confidențialității clienților în contextul activităților de supraveghere*⁶, al cărui scop definitor este acela de a informa legislatorii și factorii decizionali în privința standardelor care trebuie respectate pentru a asigura că principiile esențiale ale secretului profesional și privilegiului profesiei juridice nu sunt subminate de practici ale statului ce implică interceptarea comunicărilor și accesului la datele avocaților în scopul supravegherii și/sau al aplicării legii. Prin documentul redactat, CCBE a evidențiat sensul și domeniul de aplicare a confidențialității datelor, prin prezentarea conceptului în contextul drepturilor reglementate în legislația Uniunii Europene și Convenția europeană a drepturilor omului, precum și al abordării adoptate de instanțele europene, care relevă o importanță deosebită ce este acordată confidențialității relației avocat-client.

Dintre condițiile principale privind respectarea privilegiului profesiei juridice reliefate de către CCBE în documentul amintit, subliniem următoarele: orice act de supraveghere directă sau indirectă întreprins de stat trebuie să se înscrie în limitele principiilor statului de drept, cu respectarea principiului că orice date și comunicări protejate de privilegiul profesiei juridice sunt inviolabile; activitățile de supraveghere trebuie reglementate cu un grad adecvat de detaliere; numai comunicările care nu se încadrează în categoria secretului profesional sau privilegiului profesiei juridice pot fi interceptate; în cazul comunicărilor cu avocații, este esențial să se obțină autorizarea judiciară înainte de impunerea oricărei măsuri de interceptare; este necesar ca avocații și

clienții acestora care au făcut obiectul supravegherii ilegale să aibă la dispoziție căi de atac și să se introducă un sistem de sancțiuni.

În jurisprudența comunitară, privilegiul profesional juridic a fost recunoscut pentru prima dată în materie concurențială, în cauza AM&S⁷, Curtea de Justiție a Comunităților Europene statuând asupra existenței unor limitări ale privilegiului în procedurile investigative derulate de Comisia Europeană. În viziunea instanței comunitare, sunt supuse protecției privilegiului juridic și comunicările scrise realizate după inițierea procedurii administrative de către Comisia Europeană, precum și acele comunicări scrise care s-au realizat anterior declanșării procedurii administrative, doar dacă acestea au legătură cu obiectul procedurii administrative. Însă, este necesar ca avocatul care acordă asistență juridică clientului să fie autorizat într-un stat membru al Comunităților Europene, indiferent de statul membru unde își are reședința acel client. A fost primită în mod critic excluderea protecției atunci când asistența juridică a fost acordată de un avocat angajat al clientului.

În continuare, remarcăm o bogată jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului, care a corelat în mod repetat respectarea secretului profesional și a privilegiului profesional juridic cu respectarea prevederilor Articolelor 6 (*Dreptul la un proces echitabil*) și 8 (*Dreptul la respectarea vieții private și de familie*) din Convenția europeană a drepturilor omului. În cauze precum Pruteanu împotriva României⁸ sau Versini-Campinchi și Crasnianski⁹ împotriva Franței, CEDO a analizat, din perspectiva încălcării sau respectării art. 8 din Convenție, proporționalitatea ingerințelor denunțate privind monitorizarea, interceptarea liniilor telefonice ale unor avocați

⁶ Documentul a fost publicat la data de 28.04.2016 și poate fi consultat, în limba română, la adresa: https://unbr.ro/wp-content/uploads/2016/06/RO_CCBE_Recommendati1_1464253807.pdf

⁷ Cauza 155/79 AM&S Europe Limited v Commission of the European Communities, pronunțată la data de 18 mai 1982, ECLI:EU:C:1982:157

⁸ CEDO, Cauza Pruteanu împotriva României, hotărârea din 3 februarie 2015

⁹ CEDO, Cauza Versini-Campinchi și Crasnianski împotriva Franței, hotărârea din 16 iunie 2016

prin raportare la scopul legitim urmărit – și anume apărarea ordinii publice – mai exact, dacă ingerința putea fi considerată necesară într-o societate democratică. Ori, în cauza Kopp împotriva Elveției¹⁰ ce viza aceeași problemă a monitorizării liniilor telefonice ale firmei de avocatură a reclamantului, s-a descoperit că, deși jurisprudența Curții Federale a Elveției consacră principiul secretului profesional al avocatului, în practică, era cel puțin surprinzător faptul că sarcina de monitorizare era atribuită unui funcționar al departamentului juridic al poștei, fără controlul unui magistrat independent.

Așadar, protecția suplimentară conferită de art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului confidențialității relației avocat-client au determinat CEDO să constate că, din această perspectivă, secretul profesional (al avocaților), care impune, în principal, o serie de obligații avocaților, este protejat în mod specific de acest articol¹¹.

III. Principiul privilegiului și al confidențialității profesiei de avocat – esență a încrederii acordate avocatului de către clientul său

Cu ocazia unei întâlniri ce a avut loc la data de 11 mai 2023, în Amsterdam, pe tema confidențialității avocat – client în societatea digitalizată, Organizația independentă Lawyers for Lawyers¹² a întocmit Raportul „Confidențialitatea avocat-client într-o societate digitalizată”, care reflectă o tendință îngrijorătoare de încălcare a confidențialității și a privilegiului profesional al avocatului, în special în contextul comunicațiilor digitale. Raportul are drept scop aducerea în atenție a amenințărilor la adresa principiului privilegiului profesional juridic și confidențialității

în era digitală, amenințări care necesită o atenție sporită în procesul de protejare a statului de drept.

Principiul privilegiului profesional juridic și al confidențialității (“The principle of legal professional privilege and confidentiality”) este clar stabilit în sistemele de drept la nivel internațional, regional și național. Societatea digitală/digitalizată a extins comunicările dintre clienți și avocații lor de la comunicările scrise și cele față în față la contactul/mesajul online, prin poștă electronică, apeluri telefonice și video, chiar și la comunicarea prin diverse rețele de socializare disponibile în întreaga lume. Este de necontestat faptul că aceste metode digitale de comunicare oferă numeroase avantaje, însă, cu toate acestea, sunt vulnerabile la interceptarea mesajelor de către terți.

Fundația Lawyers for Lawyers a atras atenția asupra faptului că, în ultimii ani, la nivel mondial, au fost raportate mai multe cazuri de supraveghere nelegitimă a comunicărilor digitale dintre avocați și clienții lor, inclusiv interceptări telefonice și piratarea telefoanelor avocaților prin intermediul unor programe de supraveghere intruzive. În plus, au fost aduse în discuție probleme ridicate de nerespectarea principiului privilegiului profesional juridic și al confidențialității în timpul investigațiilor efectuate de către procurori.

În cuprinsul Raportului¹³, au fost expuse o serie de studii de caz care evidențiază modalitățile diferite prin care principiul invocat poate fi încălcat și impactul pe care o astfel de încălcare îl are asupra muncii și vieții personale ale avocaților:

A. Cazul Pegasus

Pegasus este un software de hacking care poate fi folosit pentru a transforma un telefon într-un dispozitiv de supraveghere 24 de ore din 24 și a fost dezvoltat de compania israeliană NSO Group

¹⁰ CEDO, Cauza Kopp împotriva Elveției, hotărârea din 25 martie 1998

¹¹ CEDO, Cauza Michaud împotriva Franței, hotărârea din 6 decembrie 2012, pct. 118-119

¹² Lawyers for Lawyers (trad. n. Avocați pentru avocați) este o fundație olandeză independentă și apolitică. Aceasta își desfășoară

activitatea la nivel mondial, având un consiliu format din (foști) avocați specializați în drepturile omului, precum și o echipă de aproximativ 50 de avocați voluntari.

¹³ Raportul a fost publicat și poate fi consultat la adresa web <https://lawyersforlawyers.org/wp-content/uploads/2023/05/Lawyers-for-Lawyers-Digital-Lawyer-Client-Confidentiality.pdf>

(NSO). Acest software poate copia mesajele, poate vedea fotografiile, poate activa funcția video, poate înregistra apelurile și poate activa microfonul pentru a înregistra conversațiile posesorului telefonului. De asemenea, software-ul folosește vulnerabilități tehnice sau erori ale sistemului de operare pentru a infecta telefoanele.

Cu ocazia unei scurgeri de informații, în anul 2021, a fost publicată o listă de peste 50.000 de numere de telefon care ar fi putut fi vizate de Pegasus. Numerele de telefon au fost identificate ca fiind ale unor persoane de interes, însă, datele nu au dezvăluit dacă dispozitivul în cauză a fost efectiv piratat sau dacă a făcut obiectul unei tentative de piratare. Cu toate acestea, datele au indicat potențialele ținte ale activităților de supraveghere. În așa-numitul "Pegasus Project" (Proiectul Pegasus), Citizen Lab¹⁴ și Amnesty International's Security Lab¹⁵ au contactat potențialele ținte ale software-ului Pegasus și au efectuat o analiză criminalistică aprofundată asupra telefoanelor. Cercetările lor au confirmat supravegherea ilegală, pe scară largă și continuă, a apărătorilor drepturilor omului și a altor membri ai societății civile. Software-ul Pegasus a fost utilizat în 45 de țări diferite. În cursul anului 2022, la nivelul Uniunii Europene, a fost elaborată o analiză¹⁶ de către Departamentul pentru drepturile cetățenilor al Parlamentului European, care a confirmat utilizarea (sau suspectarea de utilizare) a programului informatic Pegasus, precum și a altor instrumente similare de supraveghere cibernetică în următoarele state membre: Ungaria, Polonia, Franța, Spania, Finlanda, Germania, Estonia, Bulgaria, Cipru, Belgia, Grecia.

Printre apărătorii drepturilor omului care au fost vizați de supraveghere se numără și avocați. Organizația Lawyers for Lawyers a discutat cu mai

mulți dintre avocații vizați de supravegherea Pegasus, în Raport fiind expuse trei dintre opiniile relevante ale acestor avocați intervievați, ilustrându-se impactul major pe care l-a avut supravegherea asupra muncii avocaților și asupra vieții lor personale, aceștia subliniind că, după ce le-a fost confirmată existența software-ului în telefoane pe care le utilizau, nu s-au mai simțit în siguranță, iar unul dintre avocați a precizat chiar că a simțit din partea clienților săi o anumită teamă de a mai discuta deschis cu el.

B. Situația confiscării comunicărilor protejate de principiul privilegiului profesional juridic și al confidențialității de către procuratura olandeză

În cursul lunii ianuarie 2022, societatea de avocatură olandeză Stibbe a depus o plângere împotriva statului olandez pentru încălcarea sistematică a principiului privilegiului și confidențialității, care este protejat în sistemul legislativ olandez. Mai exact, Stibbe a acuzat organele penale olandeze că au colectat și au citit comunicările dintre avocații societății și clienții lor, comunicări purtate prin intermediul e-mailului. În această cauză, clientul societății Stibbe a fost acuzat de comiterea unor infracțiuni, iar în cadrul anchetei penale derulate de procuror, acesta din urmă a dispus confiscarea serverelor de e-mail ale clientului respectiv. În consecință, procurorul a avut acces și la comunicările avocat-client care erau protejate de principiul privilegiului și confidențialității (în discuție fiind aproximativ 3115 e-mailuri).

În martie 2022, prima instanță a pronunțat o hotărâre în favoarea societății Stibbe, interzicând în mod direct statului olandez să vizualizeze

¹⁴ Citizen Lab este un laborator interdisciplinar, cu sediul la Munk School of Global Affairs & Public Policy, Universitatea Toronto, care se concentrează pe cercetare, dezvoltare, politici strategice la nivel înalt și angajament juridic la intersecția dintre tehnologia informației și comunicațiilor, drepturile omului și securitatea globală.

¹⁵ Amnesty International's Security Lab conduce investigații tehnice de ultimă oră privind atacurile cibernetiche derulate împotriva activiștilor, jurnaliștilor, creând instrumente care să îi ajute pe cei

vizați de atacuri să se protejeze împotriva amenințărilor digitale, să le identifice și să le preîntâmpine. De asemenea, Amnesty International's Security Lab depune eforturi în sensul stopării utilizării abuzive a tehnologiilor de supraveghere.

¹⁶ Analiza aprofundată completă poate fi consultată urmând link-ul [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/732268/IPOL_IDA\(2022\)732268_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/732268/IPOL_IDA(2022)732268_EN.pdf)

comunicările protejate dintre avocați și clienții lor, concluzia fiind aceea că există un pericol real ca principiul privilegiului profesional juridic și al confidențialității să fi fost sau să fie încălcat în cadrul anchetelor penale. La acel moment, avocatul Tim de Greve de la societatea de avocatură Stibbe a afirmat că: „Atunci când [procurorul] nu are voie să citească scrisorile unui avocat, această interdicție ar trebui să se aplice în egală măsură și e-mailurilor acelui avocat”. Statul olandez a declarat apel împotriva hotărârii, iar instanța superioară a constatat din nou că acesta a încălcat principiul invocat, subliniind că procurorul olandez a acceptat în mod deliberat riscul de a încălca principiul confidențialității profesiei de avocat.

Din analiza expusă în cuprinsul Raportului redactat de Lawyers and Lawyers, putem desprinde câteva concluzii relevante:

Principiul privilegiului profesional juridic și al confidențialității nu este suficient ori efectiv protejat, respectat, comunicările client-avocat efectuate pe canale electronice fiind nesigure, deși acest principiu se bucură de protecție prin instrumente legale existente în legislația națională a statelor, precum și cea de la nivel regional și internațional.

Se dezvoltă metode de supraveghere din ce în ce mai sofisticate și mai intruzive, fapt care poate determina o supraveghere digitală greu de contestat în fața autorităților competente din cauză că devine tot mai dificil de stabilit faptul că supravegherea a avut loc.

Lipsa de transparență și previzibilitate este o altă problemă identificată cu privire la supravegherea comunicărilor digitale. Organizația a evidențiat că există multe jurisdicții în care lipsa unor mijloace legale prin care avocații pot să conteste încălcarea principiului privilegiului profesional juridic și al confidențialității îi determină pe aceștia să fie neputincioși în fața supravegherilor abuzive și nelegitime.

Supravegherea ilegală are un impact major asupra celor vizați de activitățile de supraveghere,

constând în crearea efectului de intimidare, unii clienți fiind descurajați să mai discute deschis cu avocații lor după ce au aflat despre supraveghere, fiind astfel, erodată încrederea în confidențialitatea ce trebuie să existe între avocat și clientul său.

Este incontestabil impactul negativ asupra vieții private a avocaților, existând avocați care au declarat că au manifestat sentimente de nesiguranță și anxietate cunoscând că au avut comunicări vizate de activități de supraveghere.

IV. În loc de concluzii: remedii sau soluții pentru apărarea secretului profesional și a confidențialității informațiilor primite de la clienți – eforturi rezonabile pentru asigurarea protecției

În contextul evoluției actuale a digitalizării profesiei de avocat, opinăm că este necesară adoptarea unor norme legale care să reglementeze reguli privind implementarea unor planuri de securitate cibernetică la nivelul birourilor avocaților, precum și reguli concrete de protecție a datelor adaptate la specificul activității avocațiale și la vulnerabilitățile la care această profesie este expusă. Astfel, observăm că, deși legislația (în special, națională și unională) oferă protecție principiului privilegiului profesional juridic – indiferent de denumirea sub care e reglementat – nu stabilește, totuși, anumite măsuri care să preîntâmpine actele de supraveghere nelegitimă, atacurile cibernetice, breșele de securitate care vizează activitatea avocaților.

Dar, până la momentul îmbogățirii legislației, avocații pot utiliza câteva sfaturi practice în scopul atenuării riscurilor de acces neautorizat la informațiile clienților. Un prim pas pentru gestionarea eficientă a confidențialității avocat-client este administrarea sigură a datelor și comunicarea la standarde cât mai sigure, scopul fiind acela de a evita scurgerile de informații. Pentru aceasta, avocații pot implementa pe dispozitivele utilizate în activitatea lor diferite softuri cu licență, menite să ofere o protecție

împotriva aplicațiilor de tip malware ori spyware, cum sunt programele de tip antivirus, fiind nu doar o metodă de protecție esențială, ci și una simplă și accesibilă.

Un alt pas relevant în securitatea cibernetică este utilizarea protecției fișierelor prin parolă, criptare sau autentificare cu doi factori (two-factor authentication). În cazul informațiilor stocate virtual, avocații ar trebui să ia în considerare achiziționarea unor spații securizate prin criptare,

puse la dispoziție de diverse platforme de tip cloud. Nu în ultimul rând, pentru societățile care înglobează un număr semnificativ de avocați și care gestionează numeroase dosare, externalizarea serviciilor de stocare și securizare a datelor către firme specializate poate fi o soluție optimă în procesul de menținere a confidențialității avocat-client și de respectare a acestui principiu vital profesiei.

DOMINAREA INSTITUȚIONALĂ A MINISTERULUI PUBLIC - PROVOCĂRI PENTRU AVOCAȚI ȘI SECURITATEA DREPTURILOR CLIENȚILOR

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice
Naumescu 2024

Avocat Andrei-Sebastian Murariu

Baroul București

Rezumat: *Articolul își propune să prezinte, succint, câteva situații în care Ministerul Public a avut o conduită agresivă în raport de persoanele ce au calitatea de avocat. Agresivitatea s-a manifestat fie prin trimiterea în judecată a acestora, în cauze proprii, fie prin ingerința în viața privată a clienților pe care avocații îi asistă, ascultând convorbirile dintre avocați și clienți, folosindu-le ulterior în cadrul dosarului. Se remarcă o fervență a Ministerului Public în ceea ce privește anchetarea avocaților, dar și încălcarea drepturilor clienților pe care aceștia îi asistă.*

Cuvinte cheie: *anchetarea avocaților, ascultare convorbiri dintre avocat și client, trimitere arbitrară în judecată, asistarea martorului de către avocat.*

Introducere

Ministerul Public este o parte integrantă indisolubilă actului de justiție, justiție care se îndeplinește prin intermediul a mai multor organe judiciare dar și a altor participanți. Ministerul Public își găsește importanța, mai ales, în efectuarea primei faze a procesului penal și anume urmărirea penală. Este, fără îndoială, că oricare dintre puterile statului, dacă dobândește o putere excesivă, nu de puține ori devine abuzator într-o măsură mai mică sau mai mare. Același lucru putem afirma și despre instituția Ministerului Public care, prin intermediul procurorilor, a dobândit în ultimii ani o dominare instituțională care imprimă o vulnerabilitate avocatului dar și clientului acestuia.

Articolul are ca premisă modalitatea în care

se efectuează o anchetă atunci când inculpatul este avocat și cum, în general, în astfel de situații, reprezentantul Ministerului Public este mai fervent în anchetarea și trimiterea în judecată a unui avocat. Se prezintă și un caz în care, conversațiile dintre avocați și clienții lor au fost interceptate și utilizate la dosar ca mijloc de probă. Apreciem că, este o reală problemă a întregului sistem judiciar dacă aceste conversații ce au interlocutor un avocat pot fi folosite ca mijloace de probă la dosar, indiferent de argumentele reținute de către acuzare.

I. **Avocat trimis în judecată pentru introducerea în servietă a referatului cu propunerea de arestare preventivă**

Un avocat din Baroul București a fost urmărit penal de către Parchetul Curții de Apel București iar ulterior a fost trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii prev. de art. 259 C. pen., întrucât, în cadrul unei ședințe de judecată în care își asista clientul, a introdus din eroare în propria-i servietă, referatul cu propunerea de arestare preventivă. Atitudinea avocatului a fost una de recunoaștere a acestei greșeli, menționând la interogatoriul administrat de președinta completului de la Tribunalul București, că din eroare a introdus referatul în servieta sa și că, ulterior, l-a predat jandarmului. S-a efectuat o anchetă de către procurorul de caz și, deși avea o declarație de recunoaștere a faptei din partea avocatului inculpat, nu a apreciat că suntem în afara sferei ilicitului penal ci a dispus

sesizarea instanței de judecată cu rechizitoriu.

Nu de puține ori, același Minister Public, formulează o propunere de arestare preventivă a mai multor inculpați la care se atașează zeci de volume de urmărire penală dar un singur referat de propunere a arestării preventive. S-a spus, pe bună dreptate, de către unii avocați, că această modalitate ar constitui chiar un atac asupra dreptului la apărare al inculpaților atunci când zeci de avocați în sală ar trebui să citească, pe rând, același referat.

Cauza a produs numeroase discuții atât în mass media dar mai ales printre profesioniștii¹ dreptului raportat la condițiile procesuale de punere sub acuzație a avocatului inculpat. În faza de urmărire penală, în plângerea împotriva ordonanței de luare a controlului judiciar, Curtea de Apel București a apreciat că nu sunt suficiente probe pentru luarea măsurii preventive a controlului judiciar. Ulterior acestui moment, procurorul a mai audiat un martor și a dispus sesizarea instanței cu rechizitoriu în baza aceluiași material de urmărire penală analizat și de către judecătorul de drepturi și libertăți. În procedura camerei preliminare, Curtea de Apel București a constatat legalitatea sesizării instanței precum și legalitatea administrării probelor și efectuării actelor de urmărire penală. În schimb, Înalta Curte de Casație și Justiție a admis contestația formulată de inculpat și a desființat ordonanța de punere în mișcare a acțiunii penale, având în vedere că, nu sunt îndeplinite condițiile de la art. 15 C.proc.pen., întrucât, există o cauză de împiedicare a punerii în mișcare a acțiunii penale prevăzută de art. 16 alin. (1) litera c) C.proc.pen.

Această hotărâre va avea un efect de domino în ceea ce privește o excepție, des invocată, în faza camerei preliminare și anume constatarea nulității ordonanței de punere în mișcare a acțiunii penale prin raportare la lipsa probelor. Aceasta este deseori soluționată prin motivarea că,

o astfel de apărare ține de temeinicia acuzației, care nu poate fi analizată în faza camerei preliminare. Cu toate acestea, în această cauză, un rol deosebit de important a avut-o hotărârea judecătorului de drepturi și libertăți, care a statuat asupra lipsei probatoriului în luarea unei măsuri preventive.

Astfel, Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat că *“în primul rând, examenul de legalitate substanțială ce vizează actul de inculpare, din perspectiva condiției pozitive impuse de prevederile art. 15 și art. 309 alin. (1) din Codul de procedură penală, este unul immanent funcției judiciare de cameră preliminară, înscriindu-se, cu prisosință, în sfera competenței funcționale a jurisdicției camerale, potrivit art. 342 din Codul de procedură penală, astfel încât nu trebuie confundat cu analiza temeiniciei/fondului acuzației penale de care se deosebește în mod esențial².”*

Apoi, aceeași instanță a mai arătat că, o condiție esențială pentru legalitatea ordonanței de punere în mișcare a acțiunii penale este cea a probei, dându-se efect dispozițiilor art. 15 și art. 309 C.proc.pen. De asemenea, această condiție veritabilă a probei, fiind o condiție pozitivă de legalitate, nu trebuie ignorată și nici tratată superficial întrucât trimiterea în judecată nu trebuie să fie una arbitrară și discreționară ci una bazată pe probe. Un paragraf din aceeași încheiere, care reflectă realitatea trimiterilor în judecată arbitrară, în unele cazuri, este următorul: *“Altminteri, ignorarea cerinței probei în examinarea legalității actului de inculpare ar sfida principiul preeminenței dreptului și valorile supreme înscrise în art. 1 alin. (3) din Constituția României permițând ca sub **mantia formalismului juridic să fie disimulat excesul de putere al Ministerului Public (s.n)**, prin deturnarea procesului penal de la scopul său normativ.”*

Aparent, statutul de avocat reprezintă, din nefericire, o pradă ce aduce multă glorie în spatele ușilor închise ale Ministerului Public.

¹ Baroul București a organizat o conferință dedicată acestui caz având ca temă de dezbatere “Efectele hotărârii judecătorului de drepturi și libertăți în camera preliminară – practica curentă a

Înaltei Curți de Casație și Justiție” în data de 11.04.2024 la sediul Baroului București.

² I.C.C.J., Secția penală, încheiere finală nepublicată din 03.04.2024.

Așadar, trimiterea în judecată a unui avocat reprezintă o modalitate prin care procurorii pot dobândi statut, faimă, autoritate, mândrie și posibil promovare în carieră.

Așa cum arătam mai sus, un rol important în această cauză, a avut-o hotărârea judecătorului de drepturi și libertăți din cadrul Curții de Apel București. Mai exact, Înalta Curte a statuat că hotărârea judecătorului de drepturi și libertăți este o hotărâre judecătorească definitivă, care se bucură *sui generis* de efectul obligativității. Arată instanța supremă că, această hotărâre nu are autoritate de lucru judecat în fața altei jurisdicții penale, făcând referire la camera preliminară și la fondul cauzei, dar, ea este obligatorie pentru procuror. Această obligativitate este, deseori, cel puțin neglijată, dacă nu chiar ignorată cu bună știință, apreciindu-se că cele statuate de către judecător, nici nu sunt obligatorii și nici aplicabile cauzei. Or, susținem că, această hotărâre va determina Ministerul Public să fie mai vigilent cu privire la considerentele judecătorului de drepturi și libertăți și va crea un cadru pentru o anchetă, în faza de urmărire penală, mai puțin discreționară și mai temeinică în ceea ce privește probatoriul strâns pentru trimiterea în judecată.

În cauză, prin admiterea cererilor și excepțiilor formulate de către avocatul inculpat, Înalta Curte de Casație și Justiție a dispus anularea ordonanței de punere în mișcare a acțiunii penale, și a constatat că, rechizitoriul are neregularități multiple, printre care și sesizarea instanței cu un rechizitoriu ce nu privește un inculpat și a dispus restituirea cauzei la Parchet.

II. **Conversații dintre avocați și clienții lor interceptate, ascultate și utilizate în cadrul procesului penal**

O altă situație care demonstrează excesul de putere al Ministerului Public a fost la Parchetul de

pe lângă Curtea de Apel Iași când, procurori din cadrul acestui Parchet, au ascultat conversațiile inculpaților cu avocații lor și pe care le-au folosit în dosarul de urmărire penală. Dosarul a fost înaintat Curții de Apel Iași și a stârnit indignare în mass-media cât și printre profesioniști³, având în vedere că, mai multe conversații dintre inculpați și avocați au fost depuse la dosar. Însă, excesului de putere al Ministerului Public i s-a alăturat și cel al Ministerului Justiției întrucât Curtea de Apel Iași⁴ a apreciat în hotărârea pronunțată următoarele: **„Contractele de asistență încheiate de doamna avocat și AB prin mandatar BC depuse la dosar, datează din 23.05.2022 și 08.12.2021, fiind așadar ulterioare convorbirilor interceptate. **Rezultă astfel că nu s-a stabilit în cauză că discuțiile interceptate au fost purtate în cadrul raporturilor specifice avocat-client (s.n).** (...) Referitor la cea de-a doua condiție, este necesar ca respectivele comunicări supravegheate să fi fost purtate în cadrul raportului profesional al avocatului. Atât timp cât comunicările nu sunt purtate în cadrul unui raport specific între avocat și persoana pe care o asistă sau o reprezintă, ele nu se încadrează în categoria celor care nu pot fi redade în cadrul proceselor-verbale de redare și care nu ar putea servi drept probă. **Cu alte cuvinte, simpla calitate de avocat a interlocutorului nu conduce la excluderea probelor (s.n).**”** Se impune concluzia că, în atare condiții, contractul de asistență juridică va trebui încheiat în formă scrisă sub condiția *ad validitatem*⁶, altfel, există riscul ca discuția unui inculpat cu un interlocutor avocat să fie interceptată și utilizată împotriva acestuia pe motiv că, la momentul discuției, nu exista un contract de asistență juridică încheiat în formă scrisă. Nu trebuie pierdut din vedere și că, uneori, există o dificultate logistică în a încheia contractul de asistență juridică în formă scrisă și ulterior

³ Uniunea Națională a Barourilor din România a organizat o conferință în data de 25.10.2023 ce a avut ca subiect de discuție, printre altele, cazul interceptărilor prin rigoșu a avocaților.

⁴ În contestație, Înalta Curte de Casație și Justiție a admis cererile și excepțiile formulate de inculpați iar cauza a fost trimisă spre rejudecare Curții de Apel Iași.

⁵ <https://www.rejust.ro/juris/ee8878g24>

⁶ Deși art. 121 din *Statutul profesiei de avocat* prevede explicit că, forma scrisă a contractului de asistență juridică este cerută *ad probationem*

acordarea consultanței juridice, mai ales în cazurile care necesită urgență⁷. Nu este de dorit ca avocații să se situeze într-o extremă în care este necesară asistență juridică urgentă iar aceștia să antameze scrierea contractului și negocierea unor clauze.

Cazul de la Iași conduce la întrebări de reflectare dacă nu cumva și în birourile avocaților se regăsește tehnică de interceptare a conversațiilor astfel încât nici acesta nu mai reprezintă un loc sigur de a asculta povestea inculpatului. Poate că ar părea dincolo de orice limite o asemenea conduită, dar realitatea arată că Ministerul Public, caută modalități cât mai eficiente de suprimare a relației avocat – inculpat. Explicația pentru motivul din spatele acestor acțiuni concertate ar putea fi confundarea avocatului cu clientul său. Dar mai precis, cu calitatea clientului său și anume aceea de inculpat, de persoană ce este bănuită că a comis o infracțiune. Pentru dovedirea acestei afirmații, reținem declarația doamnei procuror general european Laura Codruța Koveși care, cu ocazia unui interviu pentru o publicație media⁸, a afirmat că: *“Membrii grupărilor criminale, cred că fraudă cu TVA este un sector curat, nu riști nimic, trebuie doar să găsești un contabil, un avocat bun, cineva care să știe să vorbească și poți să câștigi banii mari, bani mulți.”* Nu putem cunoaște exact ce a dorit să concluzioneze doamna procuror general european dar ne dorim să credem, că a opinat către o optimizare fiscală prin intermediul avocatului și nu o încălcare a legii prin concursul cunoștințelor avocatului.

Dorim totuși să atragem atenția că, astfel de afirmații echivoce sunt generatoare de mentalități în rândul procurorilor tineri și care lasă amprente greu de șters în modalitatea de instrumentare a cauzelor.

III. Asistarea avocatului la audierea martorului – o nouă vulnerabilitate ce ar putea fi exploatată de către Ministerul Public în dauna avocaților

i. Lipsa drepturilor avocatului ce asistă la audierea martorului

O modificare legislativă, care se dorește a fi de bun augur, o reprezintă posibilitatea asistării martorului de către avocat. Am arătat, pe larg, într-un articol⁹ că, modalitatea defectuoasă în care este redactat articolul ce permite asistarea martorului de către avocat determină apariția unor vulnerabilități chiar față de avocatul ce efectuează asistarea. Am prezentat că, legiuitorul român, a elaborat în Codul de procedură penală, drepturi specifice fiecărui avocat al fiecărui participant din procesul penal. Or, dacă aceasta este baza funcțională pe care se întemeiază drepturile avocaților, nu se poate introduce o nouă categorie de avocați, cea care asistă martorii și să nu se stipuleze care sunt drepturile acestor avocați.

Vulnerabilitatea constă în faptul că, avocații martorilor vor exercita anumite drepturi și își vor asuma anumite obligații în faza de urmărire penală atunci când asistă la audierea unui martor, însă, aceste drepturi sau obligații nu sunt stipulate de Codul de procedură penală. Legiuitorul, a fost lapidar când a modificat dispozițiile art. 118 C.proc.pen., introducând doar un singur alineat și stipulând că: *“Dacă martorul se prezintă la audiere însoțit de un avocat, acesta poate asista la audiere.”* Spre exemplu, în cazul avocaților care asistă la audierea unor martori asupra cărora încă nu este conturată o acuzație, fiind totuși implicați în fapta pentru care sunt audiați, au avocații dreptul să se consulte în timpul audierii cu acești martori? Care este textul de lege care reglementează o asemenea posibilitate? Din punctul nostru de vedere, față de lipsa totală a drepturilor avocatului care asistă la audierea martorului, avocatul nu își poate exercita profesia similar audierii unui suspect/inculpat iar acest lucru dăunează însăși profesiei de avocat printr-o inactivitate a avocatului generată de lipsa pârghiilor legale.

La acest moment, rămâne ca practica și doctrina să ajungă la o concluzie cu privire la care sunt drepturile avocaților care asistă la audierea martorilor în faza de urmărire penală.

ii. Avocatul poate asista la audiere

O altă problemă, evidentă în opinia noastră, ține de modalitatea defectuoasă de a utiliza sintagma "*a asista la audiere*". Una dintre particularitățile profesiei de avocat, este actul de asistare al unui subiect procesual sau a unei părți atunci când acestea sunt prezente. Astfel, avocatul trebuie să asiste martorul (clientul său în raporturile contractuale cu forma de exercitare), nu să asiste la audierea acestuia, care îi conferă în realitate, mai mult un post de observator și nu de persoană specializată în apărarea drepturilor acestuia.

Această poziție de observator poate ridica semne de întrebare din partea martorului (care este un beneficiar al serviciilor juridice și pentru care a plătit un onorariu) cu privire la avocatul pe care l-a angajat în cauză, sesizând inactivitatea acestuia. Or, la acest moment, inactivitatea se datorează lipsei drepturilor prevăzute de legiuitor. Din contră, ieșirea din sfera observării și asistării la audiere poate însemna intrarea în ilegalitate a avocatului prin depășirea atribuțiilor prevăzute în procedura în care se regăsește. Deși, Curtea Constituțională a motivat în cuprinsul Deciziei nr. 236/2020 necesitatea introducerii posibilității asistării martorului, legiuitorul a înțeles să reglementeze posibilitatea de a asista la audierea martorului, aspect ce este diferit în opinia noastră.

iii. Consultanța juridică acordată martorului

La fel de vulnerabilă este și acordarea unei consultanțe juridice martorului. Deși este permisă *asistarea la audierea martorului*, se ridică întrebarea legitimă, dacă martorului i se poate acorda o consultanță juridică cu privire la audierea sa în baza contractului de asistență juridică. Față de specificul calității de martor dar și față de posibilitatea legală ca avocatul să asiste martorul, este complicat a răspunde la această întrebare ce se dovedește a fi nouă și provocatoare. Având în vedere că martorul va contacta un avocat pentru a-l angaja ca să se prezinte împreună cu acesta la audiere, este natural pentru martor să solicite o consultanță juridică cu privire la cauza în care este

audiat. Or, apariția acestei problematici se transformă într-o vulnerabilitate pentru avocat care se vede la o răscruce de drumuri în care consiliază un martor referitor la cauza în care este audiat. Până unde se întinde consultanța juridică acordată martorului – despre care nu se cunoaște dacă va deveni suspect sau inculpat la momentul acordării consultanței – se antamează doar procedura audierii împreună cu drepturile sau obligațiile pe care le are martorul sau se merge până la a consilia martorul cu privire la cele ce ar putea sau trebuie declarate? Nu putem să nu sesizăm pericolul unei instigări la mărturie mincinoasă sau la alte infracțiuni din partea avocatului care oferă o consultanță juridică martorului.

Apreciem că, pe această temă, s-ar putea scrie multe articole care să aibă în vedere situațiile multiple ce pot apărea în practică și în teorie, mai ales dacă vorbim despre un martor ce este un *suspect de facto* sau va rămâne un veritabil martor. Rămâne ca practica judiciară și doctrina să vină cu un anumit răspuns la această problemă.

IV. Concluzii

Profesia de avocat are multiple vulnerabilități și acestea pot fi exploatate de către Ministerul Public, fie prin trimiteri în judecată abuzive, fie prin procurarea de probe în mod neloial. Am arătat că există o anumită ferență în urmărirea penală a avocaților, aceștia reprezentând un trofeu cu o însemnătate ridicată în palmaresul fiecărui procuror.

De asemenea, nu doar drepturile avocaților sunt lezate ci și drepturile pe care le au clienții avocaților, mai ales dreptul la viața privată și dreptul de a purta o conversație cu avocatul în regim de confidențialitate. Apreciem că, mai mult ca oricând, confidențialitatea trebuie respectată iar conversațiile private între avocat - client nu trebuie să fie ascultate de către procuror. Oricum, cazul de la Iași, ridică semne uriașe de întrebare și cu privire la simpla ascultare a conversațiilor dintre avocați și clienți, fără a fi utilizate în cadrul

dosarului. În astfel de situații, problemele sunt de deoalare a strategiei de apărare pe care avocatul și clientul o stabilesc împreună.

În ultimul rând, subliniem că abuzurile Ministerului Public, atunci când acestea există și sunt concrete, fiind încă la nivel de excepție, mai ales contra avocaților, trebuie semnalate imediat conducerii profesiei. Un exemplu poate fi atât mobilizarea Baroului București în susținerea unei

conferințe în ceea ce privește cazul avocatului trimis în judecată pentru sustragerea unui înscris – cu precădere pe aspectele procesual penale - cât și a U.N.B.R care, a luat poziție față de modalitatea în care au fost ascultați avocații în cazul de la Iași. Atitudinea organelor de conducere a profesiei stopează derapajele care se produc întrucât produc o rezonanță la nivelul Parchetelor și au ca efect final respectarea normelor legale.

DEONTOLOGIA AVOCATULUI ȘI UTILIZAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice
Naumescu 2024

Avocat Constantin Neacșu

Baroul București

Rezumat: În mediul juridic actual, IA poate ajuta la automatizarea sarcinilor de rutină și la eficientizarea fluxurilor de lucru, ceea ce duce în cele din urmă la creșterea eficienței și la costuri reduse. Când se alocă mai puțin timp sarcinilor manuale, avocații se pot concentra mai mult asupra clienților. Dar deși creșterea instrumentelor AI generative, precum ChatGPT, reprezintă o schimbare revoluționară a practicii Dreptului, avocații trebuie să folosească tehnologia cu precauție și scepticism.

Într-o eră de progrese tehnologice rapide, fiecare domeniu de activitate este martor al unor transformări profunde, iar sectorul juridic nu face excepție. Avocații folosesc din ce în ce mai mult inteligența artificială („IA”) în practică, pentru a-și îmbunătăți serviciile juridice oferite. De la interacțiuni cu clienții până la gestionarea eficientă a documentelor și analiza predictivă, IA își propune să conducă mediul juridic spre o nouă eră a eficienței, acurateței și inovației.

Dar, pe măsură ce IA oferă avantaje și beneficii de ultimă oră, ridică totodată și întrebări complexe în ceea ce privește deontologia profesională. Avocații trebuie să conștientizeze disputele etice legate de utilizarea (respectiv, neutilizarea) tehnologiei, pentru a preîntâmpina situațiile destul de delicate care pot apărea. Inteligența artificială este capabilă să revoluționeze sistemele juridice tradiționale, însă, pentru a ajunge în acel punct, este nevoie de

deschidere, transparență și claritate.

A. Definirea IA în practica juridică.

Inteligența artificială a fost definită drept „capacitatea unei mașini de a imita comportamentul uman inteligent”¹, un „calcul cognitiv” sau o „învățare automată”. Deși avem de-a face cu mulți termeni descriptivi, IA include instrumente care sunt mai degrabă antrenate decât programate. Aceasta implică transmiterea unor sarcini care necesită de obicei inteligență umană, cum ar fi percepția, recunoașterea modelelor și luarea deciziilor. Există diverse modalități prin care avocații de astăzi folosesc tehnologia pentru a-și îmbunătăți productivitatea profesională și pentru a oferi clienților servicii juridice tot mai bune. Pe măsură ce IA devine și mai avansată, în următorii ani va transforma în mod fundamental practica avocațială. Avocații care nu adoptă IA vor rămâne, din păcate, în urma vremurilor.

Există, pe de o parte, algoritmi care înlocuiesc activități repetitive ale avocaților umani, iar pe de altă parte, algoritmi care eficientizează activitatea acestora. Prima categorie este cea care suscită dezbaterile cele mai aprinse, aducând în atenție întrebarea în ce măsură poate un algoritm IA poate înlocui un avocat. Exemplele practice demonstrează că au fost deja făcuți pași în această direcție.

1. Astfel, IA ajută avocații să ia decizii informate, să elaboreze strategii eficiente și să consilieze clienții pe baza unor informații bazate pe date

¹ Lisa Morgan, 4 Types of Machine Intelligence You Should Know, Information Week (Apr. 10, 2018)
<https://www.informationweek.com/big-data/ai-machine-learning/4-types-of-machine-intelligence-you-shouldknow/a/d-id/1331480>.

² Artificial Intelligence, MERRIAM-WEBSTER (April 6, 2017), disponibil pe
<https://www.merriamwebster.com/dictionary/artificial%20intelligence>.

corecte, certe și rapide.

2. IA este, de asemenea, folosită în dosarele din instanță, pentru a prezice rezultatul litigiilor prin metoda analizei predictive. Instrumentele tehnologice pot face apel la jurisprudență, analizează apoi și oferă o predicție aproximativă a soluțiilor.
3. Instrumentele IA mai sunt folosite de avocați pentru gestionarea contractelor. Algoritmii pot analiza și interpreta documente legale, contracte și acorduri, identificând riscuri potențiale și anomalii. Acest lucru accelerează procesul de revizuire și minimizează șansele de supraveghere sau erori.
4. IA este folosită pentru a ajuta la revizuirea automată de *due diligence* pentru tranzacțiile corporative pentru a reduce sarcina revizuirii unui număr mare de documente. Similar managementului contractelor, revizuirea unui raport *due diligence* solicită identificarea și sintetizarea clauzelor cheie din contracte.
5. În mod tradițional, inteligența artificială a fost folosită pentru a ajuta la cercetarea juridică, care, astfel, devine din ce în ce mai sofisticată. Un program numit Ross Intelligence, care utilizează tehnologia IBM Watson, poate produce o scurtă notă juridică ca răspuns la orice întrebare din sfera Dreptului.

Un chatbot bine conceput poate deveni o „oază digitală” în care întrebările sunt întâmpinate cu răspunsuri rapide și informate. Chatbot-ul poate fi programat pentru a învăța din legislația locală sau internațională și chiar pentru a se specializa în anumite domenii, dacă este necesar. Acest instrument transformator de întrebări și răspunsuri poate servi ca o resursă publică, demonstrând cunoștințele tehnice și accesibile oricui. Alternativ, poate fi un beneficiu exclusiv pentru clienții activi, accesibil prin platforme precum WhatsApp sau Telegram.

Chatbot-urile valorifică de obicei puterea înglobărilor vectoriale pentru a potrivi

interogările cu o bază de date de informații - un proces în care cunoștințele juridice sunt traduse într-un limbaj pe care IA îl poate înțelege și la care poate răspunde.

Platforme precum ChatGPT, Bard, Bing etc au demonstrat capacitățile IA de a genera conținut coerent și relevant din punct de vedere contextual. Aceste instrumente, alimentate de modele de limbaj (LLM) și algoritmi avansați, au depășit simpla generare de text pentru a ajuta profesioniștii din diverse industrii.

Este esențial ca avocații să fie conștienți de modul în care IA poate fi utilizată în practicile lor, în măsura în care nu au făcut-o încă³. IA le permite avocaților să ofere clienților servicii juridice mai bune, mai rapide și mai eficiente. Rezultatul final este că avocații care folosesc inteligența artificială sunt consilieri mai buni pentru clienții lor. În următorii câțiva ani, utilizarea inteligenței artificiale de către avocați nu va fi diferită de utilizarea e-mailului – o parte indispensabilă a modului lor de lucru.

B. Avocați consacrați, înlocuiți cu software mai ieftin?

Tehnologia a eliminat un număr mare de locuri de muncă în ultimii ani și nu doar prin roboții care au preluat munca din fabrici. Calculatoarele personale, software-ul de productivitate și internetul au făcut munca de birou mai eficientă, înlocuind mulți lucrători. Ne vine greu să acceptăm că o super-inteligență non-umană a fost creată de noi și nu a apărut din neant. Dar, ca în celebrul poem al ucenicului vrăjitor din Goethe, în absența unui stăpân competent și vigilent, lucrurile scapă rapid de sub control⁴.

Deși este prea devreme pentru a evalua care va fi impactul pe termen lung al tehnologiei, avocații trebuie să dea dovadă de o judecată independentă, să comunice cu clienții și să

³ David L. Gordon & Rebecca L. Ambrose, *The Ethics of Artificial Intelligence*, The Jackson Lewis Corporate

⁴ Sterling Miller, *Artificial Intelligence and its Impact on Legal Technology: To Boldly Go Where No Legal Department Has Gone*

Before, Thomson Reuters, disponibil pe <https://legal.thomsonreuters.com/en/insights/articles/AI-and-its-impact-on-legal-technology>.

supravegheze activitatea desfășurată de IA. În multe privințe, problemele etice ridicate de inteligența artificială sunt pur și simplu o permutare a problemelor deontologice cu care avocații s-au confruntat înainte cu alte tehnologii. Altfel spus, regulile de etică juridică sunt adaptabile la noile tehnologii, iar IA nu face excepție. În mod clar⁵, există o serie de reguli etice care se aplică utilizării și neutilizării de către avocați a tehnologiei și au aplicație în lumea reală.

Un studiu realizat de cercetători de la Universitatea Princeton, Universitatea din Pennsylvania și Universitatea din New York a concluzionat că industria cea mai expusă tehnologiei de vârf este cea a „serviciilor juridice”. Un alt raport de cercetare, realizat de economiștii de la Goldman Sachs, a estimat că 44% din activitatea juridică ar putea fi automatizată.

Profesiile juridice au fost identificate drept „marii perdanți ai automatizării”. În 2021, un articol din The New York Times despre progresul în A.I. (intitulat „Mai inteligent decât crezi”) s-a concentrat pe impactul IA asupra activității juridice. Titlul său: „Armata de avocați scumpi, înlocuite cu software mai ieftin.”

Dar avântul IA în drept s-a dovedit a fi mai temperat. Instrumentele tehnologiei au servit mai mult ca ajutoare decât ca înlocuitori.

În 2017, Baker McKenzie, o societate internațională de avocatură, a înființat un comitet pentru a urmări tehnologia emergentă și a stabili strategia de viitor. Concluziile nu sunt atât de alarmante pentru avocați. „Realitatea este că IA nu a perturbat industria juridică”, a declarat Ben Allgrove, partener al companiei și directorul său de inovare. Citirea, analiza și rezumatul sunt abilități juridice fundamentale. „În cel mai bun caz, tehnologia pare a fi un asistent juridic foarte inteligent și se va îmbunătăți”, a spus el.

Impactul va fi de a forța pe toți cei din profesie, de la stagiaari până la avocați celebri, să urce pe scara competențelor pentru a rămâne în fruntea tehnologiei. Munca oamenilor se va concentra tot mai mult pe dezvoltarea expertizei în domeniul juridic, pe punerea minții la contribuție în chestiuni juridice complexe, pe oferirea de îndrumări strategice și pe construirea de relații de încredere cu clienții.

Există deja software-uri personalizate care pot redacta în câteva minute aproape toată documentația unui dosar civil în instanță, precum cel dezvoltat de start-up-uri de tehnologie legală, precum Casetext și Harvey. Prin aceste aplicații, avocații au înregistrat economii semnificative de timp pentru anumite locuri de muncă și văd tehnologia ca pe un instrument pentru a face echipele de avocați mai productive. Practicienii văd tehnologia mai mult ca pe un partener în demersurile lor.

C. Partea nevăzută a IA.

Una dintre provocările celor care nu sunt avocați și care folosesc inteligența artificială generativă în probleme juridice este posibilitatea de a primi informații înșelătoare⁶.

Unele aplicații au inclus avertismente în acordurile lor de utilizare cu privire la utilizarea instrumentelor lor pentru consultanță juridică. De exemplu, Open AI interzice „angajarea în practica neautorizată a Dreptului sau oferirea de servicii juridice personalizate sau sfaturi, fără ca o persoană calificată să examineze informațiile.”

Doar că nimeni nu prea se uită pe Termenii și Condițiile unei aplicații sau a unui site. Chiar dacă unele instrumente includ astfel de avertismente, utilizatorii obișnuiesc să ceară unui chatbot consiliere juridică sau ajutor în redactarea unor documente. Dacă un justițiabil apelează la un

⁵ Hedda Litwin, The Ethical Duty of Technology Competence: What Does it Mean for You?, National Association of Attorneys General, disponibil pe <https://www.naag.org/publications/nagri-journal/volume-2-issue-4/the-ethical-duty-of-technology-competence-what-does-it-mean-for-you.php>.

⁶ Matthew Dahl, Varun Magesh, Mirac Suzgun, Daniel E. Ho, 11 ianuarie 2024, Lege halucinantă: greșelile legale cu modelele de limbaj mari sunt omniprezente, disponibil pe <https://hai.stanford.edu/news/hallucinating-law-legal-mistakes-large-language-models-are-pervasive>

chatbot pentru a redacta o acțiune sau o plângere contravențională, el trebuie să cunoască faptul că acest lucru nu echivalează cu a apela la un avocat real, membru al unui Barou, care va ști să discearnă informațiile incorecte produse de IA.

În plus, a pune întrebări juridice potrivite unor astfel de instrumente necesită, totuși, o anumită abilitate, pe care majoritatea justițiabililor nu o au. Nu mai vorbim de faptul că multe dintre informațiile juridice corecte necesită acces la baze de date care sunt în general în spatele unui paywall (adică, Westlaw, Lexis, Law360), ceea ce duce la costuri pentru utilizatori.

O altă problemă potențială provine din faptul că instrumentele IA generative ar putea să nu țină cont circumstanțe multiple și interdependente: este posibil ca un răspuns de la un chatbot să fie corect pentru o speță, dar nepotrivit în alt context. De aceea, cel puțin pe termen mediu, un chatbot nu poate înlocui complet o persoană umană. Inteligența artificială generativă nu va avea niciodată același nivel de empatie ca un om și atunci când justițiabilii caută servicii juridice, adesea au nevoie de cineva care „să le fie alături” și fizic.

Trebuie remarcat faptul că orice persoană care nu are studii juridice este deja capabilă să adune aceleași sfaturi sau informații pe care le oferă un chatbot, pe orice motor de căutare online. În timp ce unele informații pot fi corecte, altele pot fi caduce, sau pur și simplu incorecte. IA generativ este practic o nouă interfață pentru aceste informații online, care doar are avantajul de a fi un instrument conversațional interactiv.

Valdemar L. Washington, un avocat din Flint, Michigan, a fost selectat pentru a testa software-ul dezvoltat de către Casetext, numit CoCounsel, care funcționează cu cea mai recentă tehnologie ChatGPT. Avocatul a folosit software-ul într-un proces împotriva orașului Flint, susținând că locuitorii au fost suprataxați pentru tarifele de apă și canalizare și taxele de servicii. A

încărcat în aplicație peste 400 de pagini de documente, iar software-ul le-a revizuit rapid și a formulat chiar și note scrise. Programul a făcut în câteva minute ceea ce avocatul ar fi făcut în câteva ore.

Exemplele de succes sunt umbrite însă de eșecuri răsunătoare.

Avocatul unui justițiabil care a formulat o acțiune în pretenții împotriva unei companii aeriene, de altfel un proces de rutină pentru vătămare corporală, a folosit ChatGPT pentru a pregăti dosarul. Numai că robotul de inteligență artificială a livrat avocatului jurisprudență falsă, cu care acesta s-a prezentat apoi în instanță. Totul a ieșit la iveală când partea adversă a invocat inexistența precedentelor judiciare, determinând instanța să sancționeze avocatul reclamantului pentru „*fraudă și prejudiciu ireparabil adus reputației în mediu judiciar*”⁷.

În Marea Britanie, cauza Harber vs Commissions for His Majesty's Revenue and Customs [2023] UKFTT 1007 (TC) a făcut vâlvă anul trecut când instanța a constatat că deciziile jurisprudențiale aduse ca argument de către reclamant nu erau hotărâri autentice, ci au fost create de ChatGPT, nefiind „*în concordanță cu deciziile judiciare reale citate*”⁸.

Un exemplu mai actual este cel al avocatului canadian Chong Ke, sancționat în martie 2024 de către baroul din Vancouver, deoarece ar fi depus la o instanță de Dreptul familiei concluzii care includeau referiri la cazuri „*fictive*” inventate de un chatbot IA.

Chatbot-urile cele mai răspândite dezvoltate de către Open AI Inc., Google LLC și Meta Platforms Inc. sunt predispuse la „*erori fundamentale*” atunci când răspund la întrebări legale, prezentând numeroase sincope pentru utilizatorii care se încred prea mult în tehnologie, arată un nou studiu dezvoltat de către

⁷ Decizia Curții districtuale din SUA, Mata v. Avianca, Cauza nr. 22-cv-1461 (PKC) (S.D.N.Y)

⁸ Adrian Aronsson-Storrier, False citations: AI and 'hallucination', 26 februarie 2024, disponibil pe <https://www.scl.org/uk-litigant-found-to-have-cited-false-judgments-hallucinated-by-ai/>

Universitatea Stanford⁹. Cercetătorii au testat peste 200.000 de întrebări legale pe ChatGPT 3.5 de la Open AI, PaLM 2 de la Google și Llama 2 de la Meta, descoperind că algoritmi de limbaj oferă răspunsuri eronate în cel puțin 75% din cazuri, atunci când se referă la analiza jurisprudențială.

Deși tehnologia a stârnit speranțe că poate ajuta la furnizarea de servicii juridice persoanelor care nu își permit un avocat, organizația americană nonprofit Legal Services Corporation estimează că persoanele cu venituri mici au primit ajutor inadecvat sau deloc pentru 92% din problemele juridice civile cu care s-a confruntat.

D. Concluzii

Într-o lume în care contează doar rezultatul, analiza predictivă propusă de către IA firmelor de avocatură poate face diferența dintre succes și eșec. Prin utilizarea și analiza juridică, sistemele avansate bazate pe inteligență artificială sunt capabile să ajute avocații și justițiabilii să prezică rezultatele proceselor civile și penale. Nu vorbim de IA ca de o simplă ghicire a verdictului, ci de o abordare calculată, care valorifică datele pentru a oferi o imagine mai cuprinzătoare asupra posibilelor consecințe ale acțiunilor în justiție.

Această schimbare oferă utilizatorilor un nou nivel de încredere și cunoștințe. Perspectivele generate de analiza predictivă ghidează deciziile strategice, ajutând clienții și avocații să decidă dacă să urmeze acțiuni în justiție sau să caute soluții amiabile de negociere. În tot acest timp, avocatul devine, dintr-un simplu furnizor de servicii, un consilier de încredere, oferind un

avantaj competitiv în peisajul juridic. Înarmați cu capacități de predicție, profesioniștii din domeniul juridic își pot însuși un nou rol, oferind perspective care se extind dincolo de aspectele juridice imediate.

De la avocați virtuali și gestionarea simplificată a documentelor până la analiza contractelor și analiza predictivă, fiecare soluție bazată pe inteligență artificială remodelează practicile juridice tradiționale, schimbând traiectoria avocaților din întreaga lume. Cei care îmbrățișează această transformare nu doar își modernizează operațiunile, ci și stabilesc noi standarde de excelență. Viitorul Dreptului este, într-o mai mică sau mai mare măsură, bazat pe inteligență artificială, eficiență și concentrare pe client.

Lumea este într-o continuă schimbare, iar dreptul are datoria de a se adapta constant noilor realități și de a le reglementa. Fără îndoială, IA promite să transforme fundamental practica Dreptului, eliberând avocații de sarcinile banale și permițându-le să-și dedice mai mult timp consilierii clienților, ceea ce, la urma urmei, contează cel mai mult în activitatea profesională. Avocații nu ar trebui să se teamă de IA, ci mai degrabă, în ciuda limitelor acesteia, ar trebui să o îmbrățișeze cu precauție.

În egală măsură, legiuitorul trebuie să țină cont de faptul că dezvoltarea acestor tehnologii de o manieră iresponsabilă și liberalizarea fără bariere a serviciilor avocațiale ascund pericole despre care utilizatorii finali este posibil să nu fie tocmai conștienți.

⁹ Isabel Gottlieb, Popular AI Chatbots Found to Give Error-Ridden Legal Answers, 12 ianuarie 2024, disponibil pe

<https://news.bloomberglaw.com/business-and-practice/legal-errors-by-top-ai-models-alarmingly-prevalent-study-says>

AVOCATUL ȘI EDUCAȚIA JURIDICĂ A JUSTIȚIABILILOR

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri
juridice Naumescu 2024

Avocat dr. Cristina Nicorici

Baroul Timiș

Facultatea de Drept, Universitatea de Vest din Timișoara

Rezumat: Acest eseu își propune să analizeze dacă avocatul, în exercitarea atribuțiilor profesionale și nu numai, în calitatea lui de partener al actului de justiție, are o obligație, morală sau chiar legală, de a participa la educația juridică a cetățenilor.

Cuvinte cheie: educație juridică, avocat, partener, obligație.

I. Introducere

Dintr-un început trebuie precizat că acest articol nu este un articol științific *per se*, ci mai degrabă un eseu, o pledoarie pentru a ne ridica, ca avocați, la nivelul profesiei noastre, sau, mai precis, al așteptărilor pe care societatea le are de la noi. Este un subiect care m-a frământat în cei opt ani de exercitare a profesiei, în care am citit multe acțiuni scrise de colegi avocați, multe postări în social media, am văzut multe reclame profesionale pe site-uri, și am văzut diverse modele de interacțiune cu clienții. Am văzut așadar și modelul avocatului onest și profesionist, dar și a celui care promite clientului „marea cu sarea”, care spune de fiecare dată că procesul este sigur câștigat, care scrie dezlânat și fără subiect și predicat (despre activități potențial infracționale cum ar fi inventarea unor martori sau sustragerea unor acte din dosare, nici nu vreau să mă gândesc prea mult).

Suntem mândri de noi (în calitate de avocați) atunci când cineva spune, pe un ton admirativ, „știe el ce zice, doar e avocat”, sau „normal că și-a permis, doar e avocat”, sau „sun avocatul că el știe”. Dar, acest prestigiu și acest renume al profesiei noastre ar trebui să vină însoțită și de responsabilitatea în promovarea anumitor valori

pe care, de altfel, le căutăm și noi în societate. Ar fi multe valori de transmis, dar, dintre toate, voi alege să mă refer astăzi la responsabilitatea morală a avocatului ca, direct și explicit, sau, indirect, prin comportamentul său, să reprezinte un model în societate, și să își asume un rol de educator al celor cu care interacționează.

Fiecare dintre noi, chiar fără să fim profesori, educăm în permanență. Îi educăm pe copiii noștri în toate aspectele vieții, îi educăm pe părinții sau bunicii noștri (mai în vârstă și depășiți poate de tehnologie, de exemplu); interacționând cu oamenii din fiecare zi, la coadă la bancă, la coadă la casa de marcat, blocați în trafic, în concediu sau la sală, toți educăm și suntem educați. Însă, avocatul, în calitatea lui de profesionist, absolvent de studii juridice superioare, are oare o obligație de a educa mai „specială” decât a celorlalte persoane? Trebuie să facă, și oare face acesta, în interacțiunea cu clienții, o educație juridică? Sau, în activitatea de promovare a formei de conlucrare a profesiei, educă publicul larg cu privire la diverse aspecte juridice? În ce măsură avocatul, acest partener indispensabil al justiției, trebuie să participe la dezbaterile publice despre diversele modificări legislative (adevărat este totuși că, la ritmul modificărilor legislative, nu am mai lucra altceva)? Ar trebui să educăm prin postări pe diverse rețele sociale? Sau mai degrabă să lăsăm toate acestea pe mâna educatorilor clasici, a profesorilor universitari, a celor din licee și școli generale și a jurnaliștilor? Ar trebui să fie o educare „activă”, intenționată, direcționată, sau o educare „pasivă”, indirectă, prin propriul exemplu? Iată câteva dintre întrebările la care am reflectat gândindu-mă la

tema acestui eseu (la unele poate că am găsit și un răspuns în cele ce urmează).

II. Cadrul legal (și moral?)

Atât Legea nr. 51/1995¹, cât și Statutul profesiei de avocat² abundă de cuvinte mari privind rolul avocatului în societate: învățăm, din momentul în care ne pregătim pentru examenul de admitere în profesia de avocat, că suntem parteneri indispensabili ai justiției (dar oare care or fi partenerii „dispensabili“?), că avem un rol esențial în promovarea drepturilor și libertăților omului, și că rolul profesiei noastre în societate este, teoretic, bine determinat și apreciat³. Acest rol esențial în societate cred că ar trebui să însemne și un rol esențial în educarea justițiabililor, în diversele ocazii în care suntem asociați cu profesia noastră și pe care le-am menționat mai sus.

Deși nu există o normă explicită în acest sens, cred că orice avocat care apare în media clasică (TV, presă) sau chiar care postează un mesaj pe rețelele sociale despre o temă profesională ar trebui să fie conștient de impactul pe care această postare o are în minte altor persoane, din perspectiva faptului că a îmbrățișat această profesie. Ar trebui deci, în virtutea rolului menționat de actele normative ce reglementează profesia noastră, să manifestăm maximă probitate profesională în ceea ce privește comunicările publice, fie că ele sunt reclame (mai mult sau mai puțin mascate) ale formei de exercitare a profesiei în care activăm, fie că sunt postări în nume personal, dar care vizează subiecte juridice. Cetățenii vor lua în serios ceea ce spunem (sau scriem), așa că acest rol esențial al avocatului în societate și în justiție ar trebui să se manifeste și astfel. Cred așadar că grija pentru limbajul folosit, pentru gramatica aleasă, pentru exprimare, dar și fondul mesajului transmis în astfel de situații ar

trebui să ne preocupe tot la fel de mult ca în momentul în care scriem o consultanță sau o cerere. Ar trebui să fim, cred, dacă alegem să apărăm astfel în spațiul public, un model de exprimare concisă, dar profundă, elevată fără a fi plicticos – academică, corectă și, nu în ultimul rând, captivantă. Să evităm polemica de dragul polemicii, părerile și sentințele definitive (în fond, nu suntem judecători) și să alegem să prezentăm toate perspectivele problemei (în fond, suntem avocați, iar rolul nostru este să anticipăm și perspectiva opusă, pentru a o putea combate). În virtutea rolului nostru de apărători ai drepturilor și libertăților fundamentale, care nu ar trebui să se desfășoare doar în sala de judecată, ar trebui să semnalăm derapajele democratice, și să fim apărătorii acestor valori (chiar fără a se încheiat un contract de asistență juridică).

Oamenii pe care îi apărăm sau îi consiliem vor fi oameni cu mai multă sau mai puțină carte, dar, în general, cu acces nelimitat la internet. Cu siguranță că orice avocat, în experiența sa profesională, întâlnește în carieră clienții care „știu“, „sunt informați“, „au citit pe net“, „au auzit la tv“ o informație sau o noțiune care li se pare că este extrem de favorabilă poziției lor într-un proces și pe care o aduc în fața avocatului, informație sau noțiune care este irelevantă, sau mai rău, este în defavoarea poziției lor (sigur, mai rău este când, fără a își informa avocatul, procedează după cum le dictează conștiința și aceste informații). Uneori (dacă avocatul e norocos), clientul ridică această problemă doar ca să se consulte cu el, alteleori, ca să îi solicite expres avocatului să invoce sau să susțină acel argument în sala de judecată. Într-o astfel de situație, ce ar trebui să facă avocatul din punct de vedere etic și moral? Să îi explice clientului că greșește și că a înțeles greșit acest concept (și că nu degeaba trebuie să faci facultatea de drept și să promovezi un examen dificil ca să fii avocat)? Să

¹ Monitorul Oficial, Partea I nr. 440 din 24 mai 2018, se are în vedere în cuprinsul acestui eseu forma actualizată la zi a actului normativ.

² Monitorul Oficial, Partea I nr. 898 din 19 decembrie 2011, se are în vedere în cuprinsul acestui eseu forma actualizată la zi a actului normativ.

³ A se vedea spre exemplu, art. 2 alin. (2), art. 38 alin. (1) din Legea 51/1995, art. 2 alin. (1) și (2) din Statutul profesiei de avocat.

ignore solicitarea clientului, explicându-i că dacă și-a angajat un avocat, să îl lase să își facă treaba? Sau, să dea dreptate clientului, deși știe că e greșit, și să îi garanteze clientului că va invoca acel argument sau va folosi acea informație, chiar dacă acea informație poate fi prejudiciabilă? Deși ar părea că răspunsul este evident, totuși poate că nu este. În primul rând, pentru că nimănui nu îi place să i se spună că nu are dreptate, iar cu cât clientul este mai convins de soluția propusă, cu atât mai greu este să îl convingi de contrariu. Și, până la urmă, ce interes are avocatul să își contrazică clientul, dacă riscă să îl piardă? Sigur că, la nivel principial, se declară că se dorește ca toți justițiabilii să se înțeleagă între ei și, eventual, atunci când nu se înțeleg, să apeleze la avocat pentru a îi asista în proceduri de mediere. Totuși, cu cât mai multe litigii și chestiuni contradictorii, cu atât mai multe onorarii încasate. Cu cât mai nepricepuți justițiabilii în domeniile justiției, cu atât mai importanți avocații la un anumit moment. Și totuși... potrivit art. 7 alin. (4) din Statutul profesiei de avocat, „avocatul este dator să dea clientului sfaturi juridice corespunzătoare legii și să acționeze numai în limitele legii, ale prezentului statut și ale codului deontologic, potrivit crezului său profesional”. Iată că, într-o astfel de situație, consider că există cadrul legal (dacă am alege să ignorăm cadrul moral). Avocatul ar trebui să îi prezinte clientului în detaliu riscurile la care se expune dacă susține o chestiune greșită și mai cred că ar trebui să stăruie prin toate mijloacele pentru a îl convinge să renunțe la astfel de susțineri. În

exercitarea rolului lui esențial, avocatul ar trebui să tempereze avântul de a merge într-un proces, când nu este cazul, avântul de a formula plângeri penale, acolo unde nu s-au comis infracțiuni, sau de a formula cereri și sesizări, când nu este cazul. Să exercităm acest rol esențial găsim cea mai bună cale pentru clientul nostru, care nu neapărat coincide cu cea din mintea lui, să nu aglomerăm instanțele cu cereri inadmisibile *de plano*, să nu formulăm căi de atac extraordinare dacă nu există motive, cu alte cuvinte, să fim cu adevărați parteneri indispensabili ai justiției, și să luptăm pentru clientul nostru și în același timp pentru o justiție cât mai bună. Deci cred că avocatul are obligația nu doar morală, dar și legală, de a își cenzura clientul, de a filtra susținerile acestuia, cu alte cuvinte, de a îl educa.

Concluzii

Poate că ar fi mai sănătos, pentru noi ca societate, să lăsăm deoparte ipocrizia declarativă, și să ne asumăm (și) acest rol: rolul unui educator juridic al fiecărui client, care învață din interacțiunea cu avocatul că există niște reguli după care „se joacă” în societate, reguli care nu pot fi interpretate chiar oricum își dorește oricine. Și, poate, dacă tot învață, unii clienți ar putea învăța de la (unii din) avocații lor și bune maniere, și eleganță în exprimare, și corectitudine și etică, și bun-gust în îmbrăcăminte. Dar, despre toate acestea, poate într-un articol viitor...

ECLIPSA NOILOR TEHNOLOGII ASUPRA SISTEMULUI JUDICIAR. O PRIVIRE SPRE VIITOR

Avocat Andreea Mădălina Nicu

Baroul Dolj

Rezumat: *În lucrarea mea am prezentat câteva aspecte ale unei lumi în tranziție, o reprezentare parțială asupra felului cum inteligența artificială este absorbită treptat în sistemele judiciare din întreaga lume. Scopul acestei lucrări este de a evidenția modul cum utilizarea inteligenței artificiale ar putea conduce la o reformă a sistemului de justiție, atât în prezent, cât și în viitor.*

Cuvinte cheie: *inteligența artificială, drept comparat, inovații, oportunități, riscuri.*

Aspecte introductive.

Fiind proiectată ca un sprijin în evoluția umană, utilizarea tehnologiei a ajuns în stadiul de a oferi soluții practice la majoritatea problemelor globale. Privind comparativ cum alte state folosesc în mod frecvent, inteligența artificială în justiție, se pot reliefa mai multe propuneri și predicții, atât pentru îmbunătățirea, cât și pentru acoperirea unor neajunsuri din sistemul nostru judiciar.

Principalele teme care vor fi abordate în această direcție vor urmări dacă va fi în măsură inteligența artificială să înlocuiască inteligența umană, precum și care vor fi principalele avantaje, obstacole, riscuri și întrebări pe care ar trebui să le avem în vedere mereu.

1. Digitalizarea sistemului judiciar.

1.1. Dosarul electronic.

Privit la început, cu o anumită urmă de îndoială asupra eficienței funcționării acestuia, dosarul electronic a devenit rapid o necesitate pentru majoritatea instanțelor de judecată. Utilizarea acestuia a condus la accelerarea procedurilor judiciare în sistem electronic, precum

și asigurarea accesului mai rapid la documente și informații privind procesul respectiv.

Ca o privire comparativă, în Estonia, aplicația e-File este folosită încă de la 1 ianuarie 2008, pentru accesul părților la dosarul cauzei, dar și pentru încărcarea de către acestea a unor documente sau cereri de chemare în judecată¹. Sistemul este folosit de către poliție, procurori, judecători, grefieri, avocați, părți sau alte instituții.

De asemenea, utilizatorii portarului sunt informați printr-un mesaj în momentul în care se încarcă vreun document pe portal, iar instanța de judecată poate observa data la care utilizatorul va accesa acele documentele.

Aplicația reprezintă de fapt, un sistem interconectat de date și documente cu mai multe autorități judiciare, fapt care permite transmiterea mai rapidă a informațiilor din dosarele respective către alte instituții.

Astfel, pentru îmbunătățirea actualului sistem al dosarului electronic ar trebui extinsă mai mult procedura de încărcare și vizualizare a documentelor, cu posibilitatea încărcării în aplicație de cereri și documente de către părți sau avocați.

Totodată, consider că sistemul ar trebui implementat în mod unitar, pentru toate organele judiciare, nu doar pentru instanțele de judecată. Prin urmare, pentru asigurarea transparenței instrumentării cauzelor penale în mod echitabil, ar trebui asigurat accesul la dosarul electronic și pentru faza de urmărire penală.

Poate acest pas pare irealizabil în prezent, din cauza caracterului nepublic al urmăririi penale, dar pe viitor, având în vedere nevoia de a ține pasul

¹
https://www.kohus.ee/sites/default/files/tekstidokumendid/the_public

_e-file_questions_and_answers.pdf, accesat la data 20.04.2024, ora 17:47.

cu digitalizarea unitară a sistemului de justiție, se va realiza treptat, cel puțin cu privire la anumite dosare penale.

Pe măsură ce utilizările tehnologiei se răspândesc în întreaga lume, se vor mări și așteptările cetățenilor ca justiția să fie cât mai accesibilă, eficientă și transparentă, iar în cazul în care sistemul judiciar nu se adaptează acestor schimbări, încrederea publicului în justiție va fi erodată².

1.2. Alte instrumente digitale pentru îmbunătățirea sistemului judiciar.

Lato sensu, instrumentele digitale actuale din industria juridică oferă diverse oportunități pentru perfecționarea și accelerarea procedurilor judiciare, pentru accesul la legislație și jurisprudență, gestionarea cazurilor, organizarea timpului, urmărirea termenelor de judecată, facturarea, traducerea dintr-o altă limbă ori crearea sau redactarea de documente juridice³. Un sistem digital care poate inova activitatea sistemului judiciar este legat, în esență de modalitatea de consemnare a declarațiilor. Spre exemplu, instanțele de judecată din Estonia folosesc un program numit „Salme”⁴ pentru transcrierea automată a convorbirilor orale din cursul ședinței de judecată, într-un text scris. De asemenea, instanțele din Malaysia au instalat un sistem “Court Recording System&Voice to Text” („RVT”) care înregistrează automat toate ședințele în format audio și editează conținutul digital în documente oficiale procedurale⁵.

Beneficiile sistemului conduc la faptul că judecătorii și avocații nu mai trebuie să aștepte transcrierea scrisă a declarației ori reformularea acesteia de către judecător pentru a căpăta înțeles juridic.

Prin urmare, consider că tehnologia Speech-to-Text ar putea fi utilizată cu succes în instanță, atât ca modalitate de transcriere scrisă a declarațiilor orale ale părților sau ale martorilor, cât și pentru transcrierea modului de desfășurare a ședinței de judecată sau ca alternativă pentru redactarea hotărârii judecătorești ori a documentelor juridice de către avocați.

Un exemplu edificator asupra felului cum instrumentele digitale sunt modelate în sprijinul justiției ni-l oferă o instanță de judecată din Beijing, China⁶ care soluționează online anumite litigii prin intermediul unei platforme. Astfel, persoana se poate înscrie pe această platformă de pe site-ul instanței, unde își introduce datele de contact și parola și i se creează un cont privat la care se poate autentifica prin utilizarea tehnologiei Facial Recognition. Apoi, poate alege introducerea unei cauze, având la dispoziție toate rubricile pentru completarea acesteia conform dispozițiilor legale, unde își poate încărca și dovezile în format electronic. Partea va primi un mesaj pe telefonul mobil sau pe e-mail: cu privire la înregistrarea și numărul dosarului, când sunt încărcate documente pe platformă, cu termenele de judecată stabilite, precum și cu privire la decizia pronunțată de către instanță. Desfășurarea ședinței de judecată în fața judecătorului are loc online, ședința fiind înregistrată audio-video iar discuțiile sunt transcrise în text scris, prin sistemul Real-Time Voice Recognition⁷.

Chiar dacă această instanță soluționează numai dosare care au ca obiect dispute produse online, prin internet⁸, consider că modalitatea de soluționare a dosarelor respective, ar putea fi avută în vedere, pe viitor și de către sistemul nostru judiciar, pentru cauzele de o gravitate mai redusă

² file:///C:/Users/AYDA/Desktop/inteligenta%20artificiala/malaysia.pdf, accesat la data 02.05.2024, ora 11:19.

³ <https://transkriptor.com/ro/aplicatii-de-colaborare-pentru-avocati>, accesat la 27.04.2024, ora 12:59.

⁴ <https://investinestonia.com/introducing-salme-estonian-courts-speech-recognition-assistant>, accesat la data 27.04.2024, ora 13:19.

⁵ [https://en.mkri.id/icjf/public/upload/papers/DOC-20230807-WA0022.%20\(1\).pdf](https://en.mkri.id/icjf/public/upload/papers/DOC-20230807-WA0022.%20(1).pdf), accesat la data 02.05.2024, ora 11:28.

⁶ https://english.bjinternetcourt.gov.cn/2019-05/09/c_194.htm, accesat la data 03.05.2024, ora 08:42.

⁷ https://english.bjinternetcourt.gov.cn/2019-03/26/c_26.htm, accesat la data 03.05.2024, ora 08:43.

⁸ https://english.bjinternetcourt.gov.cn/2019-03/25/c_23.htm, accesat la data 03.05.2024, ora 08:45.

și la care singurele probe solicitate de părți sunt înscrisurile.

2. Considerații privind prevenirea și combaterea criminalității prin algoritmi.

Cercetările științifice realizate ca urmare a influenței tehnologiei au scos în evidență felul surprinzător cum un calculator poate implementa idei umane. Aceste operațiuni au reușit să contribuie și la posibilitatea testării teoriilor criminologice prin intermediul unor algoritmi.

În sistemul judiciar american, organele judiciare se orientează după diverși algoritmi care sunt capabili să le ofere informații, atât pentru depistarea potențialilor infractori, înaintea săvârșirii infracțiunii, cât și pentru evaluarea acestora mai departe, prin analiza riscului de a recidiva.

Dintre acestea, ar fi de menționat un program software numit "COMPAS"⁹, care evaluează riscul de a mai comite infracțiuni, folosit de instanța de judecată la aplicarea pedepsei inculpatului ori la liberarea deținutului din penitenciar. Programul se bazează pe niște întrebări adresate infractorului în cursul unui interviu, precum și prin analiza profilului istoric al acestuia iar la final se acordă un scor de la 1 la 10, catalogat ca risc ridicat, mediu sau scăzut.

Folosit cu titlu orientativ, alături de referatul de evaluare întocmit în cadrul penitenciarului, ar oferi judecătorului mai multe criterii de evaluare a posibilității de îndreptare și reeducare a condamnaților. Întrucât programul poate comite erori, inechități sau discriminări¹⁰, ar trebui folosit numai cu titlu orientativ, prin coroborarea cu celelalte probe de la dosarul cauzei.

Totodată, „Criminal Reduction Utilising Statistical History” („Blue CRUSH”)¹¹ este un program lansat încă din 2005 pentru a fi folosit de către forțele de ordine britanice în reducerea criminalității. Programul oferă informații în timp real privind data, locul și persoana care comite o infracțiune, permițând organelor de forță publică să se deplaseze rapid la locul săvârșirii infracțiunii.

În China, s-au dezvoltat sisteme de analiză predictivă, Facial Recognition și Big Data pentru monitorizarea modelelor de comportament, în vederea identificării potențialilor infractori, precum și reidentificarea acestora, din locații diferite, în ciuda schimbărilor de aspect¹².

Un prim pas în acest demers a avut loc și în orașul Arad, prin achiziționarea și implementarea unor camere de urmărire pentru supravegherea orașului prin intermediul unui sistem de inteligență artificială în „televiziune cu circuit închis” („CCTV”) care va permite avertizarea imediată în cazul apariției oricărui pericol la adresa cetățenilor și atenționarea rapidă a poliției pentru a se deplasa la fața locului¹³. Sistemul va permite detectarea automată a comportamentelor suspecte, precum și recunoașterea automată a obiectelor sau persoanelor căutate.

Astfel de programe, implementate în mod corespunzător vor contribui la reducerea exponențială a infracțiunilor. Cu toate acestea, datele oferite trebuie analizate cu multă atenție întrucât cea mai mică eroare de analiză va conduce la posibilitatea pedepsirii și încălcării drepturilor unor persoane nevinovate.

Mai mult decât atât, folosirea acestei tehnologii, în mod continuu și abuziv, poate releva un scenariu precum cel desprins din cartea scrisă de Philip K. Dick: „Raport minoritar” (Minority Report), prin care poliția folosea un sistem numit

⁹

<https://portal.ejtn.eu/PageFiles/17916/TEAM%20HUNGARY%20TH%202019%20D.pdf>, accesat la data 27.04.2024, ora 09:56.

¹⁰ <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>, accesat la data de 08.05.2024, ora 16:06.

¹¹ <https://www.memphispolice.org/about/partnerships-initiatives/blue-crush>, accesat la data 27.04.2024, ora 11:30.

¹² <https://www.linkedin.com/pulse/crime-prevention-efforts-artificial-intelligence-china-gokcen-yucel-aascf>, accesat la data de 09.05.2024, ora 21:44.

¹³ <https://www.agerpres.ro/administratie/2024/03/18/orasul-arad-va-fi-supravegheat-de-1-500-de-camere-video-cu-inteligenta-artificiala-proiect-de-11-milioane-de-euro-1266352>, accesat la data 27.04.2024, ora 10:50.

„Pre Crime” care pedepsea oamenii pentru infracțiunile pe care le-ar fi putut comite în viitor, devenind astfel o formă de pedeapsă a gândului infracțional. Acest program se călăuzea după principiul că „odată identificat un viitor neplăcut, unul alternativ, mai bun, poate fi creat prin arestarea potențialului criminal”¹⁴.

3. Utilizarea inteligenței artificiale în mediul virtual.

3.1. Tehnologia holografică.

În ultimii ani, tehnologia holografică a fost folosită în scopuri educaționale, comerciale, medicale, publicitare iar mai recent, într-o sală de judecată.

„Centrul legal și judiciar de tehnologie” de la Facultatea de Drept “William & Mary” din Williamsburg, Virginia, a fost fondat în 1993¹⁵ ca un proiect care să încurajeze studenții și profesioniștii la îmbunătățirea sistemului judiciar prin intermediul inteligenței artificiale. În anul 2023, aceștia au prezentat în cadrul unui proces simulat “proba testimonială holografică” folosind un sistem numit “Epic by Proto”, care permite unei persoane să folosească un echipament video digital pentru a părea prezentă fizic în sala de judecată. Persoana proiectată virtual într-o capsulă ARHT¹⁶ a depus jurământul și a răspuns la întrebările adresate de către judecător și avocat, lăsând impresia unei audieri obișnuite.

Directorul centrului, profesorul Fredric I. Lederer, a scos în evidență importanța de analiză a „probelor de comportament”, adică acele probe care necesită o evaluare nemijlocită din partea judecătorului de a determina, spre exemplu dacă martorul a spus sau nu adevărul¹⁷. Spre deosebire de audierea prin videoconferință, această

tehnologie ar permite o imagine mai elocventă asupra comportamentului persoanei audiate, ca și cum s-ar afla fizic în sala de judecată.

Exemplul acestor studenți la drept trebuie urmat mai departe și de către instituțiile noastre, prin diversificarea unor proiecte inovatoare, cu impact tehnologic asupra sistemului judiciar, care să fie experimentate prealabil într-un cadru academic și reținerea rezultatelor acestora ca variante sustenabile de a fi avute în vedere ulterior de către legiuitor.

Totodată, simularea holografică a prezenței avocatului în fața judecătorului a fost testată, prin programul „Hologram Lawyer” („HLP”), de către o firmă de avocatură americană, în anul 2019, în fața unui tribunal din Nashville, S.U.A.¹⁸.

Tehnologia presupunea două dispozitive care utilizau nano-tehnologie, camere video și lasere cu infraroșu de înaltă densitate ce urmau să fie plasate la biroul avocatului. Apoi, la instanță, un dispozitiv era poziționat în locul unde s-ar fi aflat avocatul, dacă ar fi fost prezent fizic în fața judecătorului. Odată ce avocatul primea notificarea instanței, toate comunicările deveneau asemănătoare unei videoconferințe, cu deosebirea că subiectul se putea deplasa în afara ecranului plat televizat¹⁹.

Cu toate că procedura în sine nu este lipsită de critici, beneficiile sale asupra sistemului judiciar pot fi nemărginite, având potențialul de a revoluționa modalitatea de administrare și apreciere a probelor, de a asigura comunicarea mai avansată între participanții din procese și contribuind la reducerea supraaglomerării ședințelor de judecată.

Însă, urmărind precedentele imaginate din filmele “Star Wars”, tehnologia poate avansa până

¹⁴ https://ro.wikipedia.org/wiki/Raport_minoritar, accesat la data de 16.04.2024, ora 14:00.

¹⁵ <https://law.wm.edu/academics/intellecualife/researchcenters/clct>, accesat la data 20.04.2024, ora 19:08.

¹⁶ <https://medium.com/@JeffWongEY/visualizing-the-future-holograms-will-soon-have-us-all-going-places-546eb316c9c>, accesat la data 20.04.2024, ora 10:34.

¹⁷

https://www.youtube.com/watch?v=xjF2pn_alAg&t=9s&ab_channel=Reuters, accesat la data 20.04.2024, ora 10:49.

¹⁸ <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.521>, accesat la data de 08.05.2024, ora 13:36.

¹⁹ <https://www.rockylawfirm.com/2019/03/31/rocky-law-firm-selected-to-beta-test-nashvilles-new-hologram-lawyer-program>, accesat la data de 09.05.2024, ora 19:22.

la punctul în care va deveni dificil să se facă diferența dintre o hologramă de înaltă calitate și o persoană reală²⁰, ceea ce ar putea da naștere la multe scenarii de înșelăciune și inducere în eroare a indivizilor.

3.2. Realitatea virtuală.

Aplicațiile care creează realitatea virtuală pot releva noi trepte de cunoaștere, având ca scop îmbogățirea experiențelor din diverse domenii.

În spațiul academic, studenții le-ar putea implementa într-un climat inovativ de învățare, căpătând o experiență imersivă și flexibilă asupra sistemului judiciar, precum și pentru sporirea abilităților digitale.

Din punct de vedere al pregătirii apărării, avocații ar putea folosi un program virtual ce le-ar permite simularea experienței practice a unui proces astfel încât să-și poată testa prealabil performanțele profesionale și argumentele orale în fața judecătorului ori chiar pentru a depista anumite lacune din varianta expusă de către partea adversă.

Câteva firme de avocatură internaționale, folosesc realitatea virtuală: pentru a oferi o experiență legală și dinamică clienților, pentru a acorda o strategie mai bună avocaților în fața instanței de judecată ori pentru a vizualiza anumite detalii privind situația de fapt a cauzei²¹.

În Suedia, a fost implementat un proiect²² care presupunea folosirea unor dispozitive care creează realitatea virtuală pentru victime sau martori, cu scopul de a-i ajuta să se pregătească pentru prezența fizică din sala de judecată. Utilizarea acestuia a avut ca scop diminuarea sentimentelor de teamă sau anxietate ce pot

intervenii ulterioare în cursul procesului. Proiectul a fost transpus într-un document numit: „Ducând realitatea virtuală în sala de judecată” (“Taking Virtual Reality into the Courtroom”), redactat la data de 6 iulie 2021, prin Universitatea de tehnologie din Suedia, care cuprinde: testele aplicate, modalitatea de implementare, echipamentele utilizate, aspecte de etică și interpretare teoretică, observații și rezultate. De asemenea, un studiu publicat de Universitatea din Australia de Sud oferă o perspectivă avantajoasă asupra folosirii probelor obținute prin realitatea virtuală, prin simularea unui accident rutier, urmărind reconstrucția evenimentelor utilizând niște căști 3D, dovedind o imagine mult mai clară asupra faptei²³.

Astfel, sistemele bazate pe realitatea virtuală ar putea să confere o imagine mai limpede asupra modului cum a fost săvârșită infracțiunea, permițând organelor judiciare sau avocaților să se plimbe prin această dimensiune pentru a observa și culege diferite date privind interpretarea circumstanțelor de fapt ale cauzei²⁴, precum și cu privire la strângerea probelor sau așezarea unei noi direcții de interpretare a acestora.

O societate de avocatură din Texas²⁵ evidențiază folosirea ca dovadă a realității virtuale, pentru vizualizarea exactă a cauzei care a condus la producerea accidentului, promițând scoaterea la iveală a celor mai mici detalii ale scenei respective, din toate unghiurile posibile.

Totodată, acest procedeu ar redimensiona procedura de reconstituire a faptei în cadrul procedurilor judiciare, creând posibilitatea de a vizualiza ambele variante expuse de către victimă sau de către infractor ori chiar simularea unui interogatoriu sau a unei confruntări între aceștia.

²⁰ <https://starwars.fandom.com/wiki/Hologram>, accesat la data de 09.05.2024, ora 19:42.

²¹ <https://www.ifourtechnolab.com/blog/ar-and-vr-modernizing-the-legal-sector-in-9-ways>, accesat la data de 06.05.2024, ora 23:08.

²² <https://odr.chalmers.se/server/api/core/bitstreams/c705a96e-4c6e-401d-bcc7-31a9bc539097/content>, accesat la data 20.04.2024, ora 19:12.

²³ <https://www.unisa.edu.au/media-centre/Releases/2021/bringing-the-jury-to-the-crime-scene-via-a-3d-headset>, accesat la data de 29.04.2024, ora 19:38.

²⁴ <https://www.linkedin.com/pulse/augmented-reality-ar-virtual-vr-courtrooms-solidity-law>, accesat la data de 18.04.2024, ora 19:45.

²⁵ <https://www.dehoyosinjury.com/the-power-of-virtual-reality-in-presenting-auto-accident-evidence>, accesat la data de 08.05.2024, ora 17:33.

Cu privire la martor, ar putea fi folosită pentru evaluarea autenticității sau sincerității acestuia, prin verificarea ipotezei dacă, în funcție de locul unde se afla, putea observa cu propriile simțuri săvârșirea faptei. De asemenea, ar oferi accesul la un mediu care ar putea fi imposibil sau foarte periculos de reprodus în realitate, fapt ce ar permite strângerea probelor necesare într-o manieră care să nu ducă la încălcarea legii.

La 1 martie 2018, în timpul unui proces de omucidere intenționată, la o instanță de judecată din Beijing, un martor a folosit o cască VR pentru simularea evenimentelor, înaintea producerii crimei²⁶. Instanța și-a îndreptat atenția către ecranul de proiectare 3D, unde era materializat interiorul biroului și se putea vizualiza "mersul viu" al martorului, care a încercat, să-l oprească pe infractor să o atace pe victimă²⁷.

Evoluția tehnologiei care proiectează sistemele de realitate virtuală sau augmentată va putea ajunge în punctul de a permite simularea oricăror experiențe, fapte și date din realitatea așa cum o știm. În sistemul nostru judiciar pare undeva departe în viitor crearea unui univers virtual în care o comunitate de oameni interacționează în ședința de judecată, prin intermediul unor avatare web²⁸, dar cu toate acestea, în februarie 2023, o instanță din Columbia a testat deja, desfășurarea unei ședințe de judecată într-o realitate virtuală, animată de construcția participanților prin avatare²⁹.

Modalitatea de contrabalansare a probelor între avocați și acuzare, între variantele cele mai pertinente ale reconstrucției elementului material al infracțiunii, ar putea reflecta un fel de joc, cu mai multe niveluri de interpretare. Provocarea practicii acestor tehnologii ar pune organele judiciare în situația de a analiza un nou tip de probe, care ar

pune în balanță adevărul judiciar cu cel virtual și care ar putea naște la o practică judiciară, pe cât de inovatoare, pe atât de schimbătoare.

Însă, având în vedere riscurile care vin odată cu crearea unei astfel de ambianțe, ce poate oferi o experiență atât de similară realității, încât utilizatorul să aibă impresia că este una reală, companiile care proiectează instrumente de realitate virtuală trebuie să stabilească mai mulți parametri tehnici de siguranță.

Fuziunea justiției în acest mediu virtual s-ar putea produce și ca efect al săvârșirii infracțiunilor în „metavers”, care chiar dacă nu vor produce efecte fizice asupra victimei, vor avea potențialul de a-i crea o traumă psihică.

Un caz recent a atras atenția poliției britanice cu privire la un presupus viol săvârșit de un grup de utilizatori neidentificați, față de avatarul unei minore în vârstă de 16 ani³⁰. Ancheta s-a axat pe justificarea faptului că dacă o persoană este în stare să comită o asemenea faptă în domeniul virtual, atunci ar exista posibilitatea să fie ambiționată să o săvârșească și în realitate, în domeniul fizic.

Concluzii.

Trecerea graduală a inteligenței artificiale, în fața inteligenței umane, va programa un drum lung, cu posibilități infinite asupra organizării și dezvoltării sistemului judiciar.

Odată cu această asociere a inteligenței artificiale cu profesiile juridice, consider că aceasta nu va provoca înlocuirea niciunei profesii, în schimb, va conduce la o extindere a competențelor profesionale în mai multe domenii precum: informatică, protecția datelor personale, drepturi digitale, contracte sub semnătură electronică,

²⁶ <https://www.sixthtone.com/news/1001846>, accesat la data de 08.05.2024, ora 17:01.

²⁷ <https://www.obwb.com/newsletter/virtual-reality-technology-applied-for-the-first-time-in-a-china-court-trial>, accesat la data de 08.05.2024, ora 17:17.

²⁸ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Metavers>, accesat la data 20.04.2024, ora 16:37.

²⁹ https://www.youtube.com/watch?v=JuFIVMPF004&ab_channel=WION, accesat la data de 29.04.2024, ora 19:15.

³⁰ <https://www.indiatoday.in/world/story/metaverse-teen-virtual-reality-gangraped-men-game-uk-police-investigation-2483486-2024-01-03>, accesat la data de 08.05.2024, ora 12:49.

securitate și cibernetică, dreptul mediului, programare, robotică și drept spațial.

În schimb, consider că cele mai multe provocări ale sistemului judiciar din România pentru a ține pasul cu progresul tehnologic similar altor state, se vor situa pe fondul costurilor necesare pentru întrebuițarea și utilizarea acestora în mod corespunzător în cadrul procedurilor judiciare.

Deși beneficiul fundamental care va rezulta va fi cel de accelerare a procedurilor judiciare, acest avantaj va purta cu sine și o avalanșă de schimbări normative care vor trebui reglementate cu celeritate și previzibilitate. Cu toate acestea, consider că reglementările legale nu vor putea niciodată să preîntâmpine toate riscurile ce pot apărea ca urmare a unei tehnologii în continuă dezvoltare.

Inteligența artificială este precum o forță gravitațională, care atrage cu sine, tot mai adânc,

tot ce întâlnește în cale. Adevăratele pericole vor apărea atunci când vom deveni mult prea dependenți și nu vom mai fi în măsură să vedem altceva. O imagine exemplificativă asupra pericolului rezultat din uzul excesiv de tehnologie ni-l oferă autorul E.M.Forster cu o povestire științifico-fantastică denumită "Mașina se oprește" (The Machine Stops) unde descria o lume în care umanitatea trăia izolată în subteran, în niște încăperi și se bazau pe o mașină foarte avansată care le îndeplinea toate nevoile. Comunicarea se făcea doar printr-un fel de mesagerie instant sau mașină de conferință video prin care oamenii își desfășurau sigura activitate: schimbul de idei și pentru cunoaștere³¹.

În final, întrebarea nu este cât de departe putem ajunge, ci cum vom fi când vom ajunge acolo?

³¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Ma%C8%99ina_se_opre%C8%99te, accesat la data 17.04.2024, ora 13:00.

SĂNĂTATEA MINTALĂ ÎN RÂNDUL AVOCAȚILOR. IMPLICAȚIILE BURNOUT-ULUI ȘI POSIBILE SOLUȚII

Avocat Daniela-Veronica Oanță

Baroul Vâlcea

Rezumat: Prezenta lucrare tratează o vulnerabilitate de ordin emoțional a profesiei de avocat, care are implicații și repercusiuni atât în viața personală, manifestată prin apariția diverselor afecțiuni medicale, cât și în cea profesională, prin evidențierea efectelor negative ale burnout-ului asupra calității serviciilor furnizate și a performanței profesionale. De asemenea, a fost subliniat caracterul alarmant al normalizării burnout-ului în cadrul profesiei și au fost propuse soluții pentru preîntâmpinarea sau evitarea acestuia prin implementarea unor politici și programe care să sprijine sănătatea mintală și fizică a avocaților.

Cuvinte cheie: avocat, sănătate mintală, burnout

Capitolul 1. Considerații introductive

Secțiunea 1. Burnout-ul nu este o scuză, ci este o boală

Conceptul de **burnout** a fost inclus din anul 2019 în clasificarea internațională a **bolilor** de Organizația Mondială a Sănătății, fiind definit drept un sindrom care rezultă din stres cronic la locul de muncă¹ care nu a fost gestionat cu succes, corpul fiind supraîncărcat cu hormoni de stres, respectiv cortizol și adrenalină².

Burnout-ul este un fenomen cu care foarte mulți dintre noi se confruntă, afectând oameni din toate mediile sociale, indiferent de profesia sau meseria în care activează.

Deși acest fenomen nu mai este considerat tabu și este privit și tratat cu seriozitatea pe care

o merită date fiind repercusiunile pe care le are, societatea din România, pe de o parte, încă privește acest subiect cu reticență sau indiferență, iar pe de altă parte, încă nu este pe deplin familiarizată cu acest concept.

Cu privire la noțiunea de stres, acesta este definit drept o reacție adaptativă a organismului nostru la ceva ce creierului i se pare amenințător.

De-a lungul vieții, oamenii experimentează mai multe tipuri de stres, de la stres acut³, la stres cronic⁴, de la stres fizic, la stres psihic, de la stres real la stres imaginat, biologia tuturor mamiferelor fiind proiectată să rezolve stres acut, nu stres cronic.

Deși stresul este unul dintre cauzele apariției burnout-ului, acesta nu este doar inamicul sănătății oamenilor, stresul acut putând să fie și un bun aliat, de pildă atunci când mobilizează oamenii să ducă sarcinile la bun sfârșit sau să se salveze din fața unui pericol iminent.⁵

Ca atare, deși stresul acut poate să fie și benefic sănătății oamenilor, stresul cronic este sursa burnout-ului și a multor altor tipuri de boli și care, totodată, nu doar că scade performanța oamenilor, ci le poate aduce chiar decesul, motiv pentru care este absolut necesar să știm să îl identificăm și să îl gestionăm în așa fel încât să avem în viața noastră mai degrabă stres acut decât cronic.

¹ Care trebuie privit în sens larg, incluzând și persoanele casnice, care desfășoară activitate strict gospodărească, îngrijindu-se de casă și creșterea copiilor.

² A se vedea Organizația Mondială a Sănătății recunoaște "sindromul burnout" ca boală 360medical.ro.

³ Stresul acut este acel tip de stres care se manifestă printr-o amenințare foarte mare, dar pe perioade scurte de timp.

⁴ Stresul cronic este caracterizat de amenințări medii sau moderate, însă pe perioade îndelungate.

⁵ A se vedea MindArchitect- S04 Ep08 - *Neurobiologia stresului, prietenul care devine dușman* (youtube.com).

Secțiunea 2. Cauzele burnout-ului

Conform specialiștilor, suprasolicitarea cauzată de stresul cronic este cea care ne duce rapid și sigur spre burnout și spre contractarea bolilor autoimune, precum sclerodermia și spondilita anchilozantă, boli care reflectă epuizarea și întreruperea mecanismelor normale de control al stresului din organism, prin dezechilibrarea producerii hormonului de stres, cortizolul⁶.

Astfel, printre cele mai cunoscute **cauze** ale acestei boli se numără:

1. *Volumul de muncă nesustenabil, colosal de mare, în concepția angajatului și nu a celui care a fixat obiectivele.*

Cu privire la această primă cauză, conform cercetătorilor, organismele biologice nu sunt proiectate ca în fiecare an să facă mai mult, mai bine, să livreze dublu sau triplu decât au livrat cu un an în urmă.

S-ar putea ajunge la o astfel de "performanță" prin sacrificarea sănătății psihice, fizice și emoționale, plătind cu moneda unei vieți neîmplinite, lipsite de sens, prin sacrificarea timpului liber cu noi înșine, timpului cu familia și sfârșind în cele din urmă, să nu mai fim nici pe jumătate la fel de performanți pe cât am fost când am început.

2. *Recompense insuficiente pentru efort*

Recompensele sunt combustibilul care ne mobilizează să continuăm orice tip de activitate, iar când suntem recompensați corespunzător pentru efortul depus, corpul nostru secretă un hormon numit dopamină, care când se eliberează în sânge, este redus nivelul de nonadrenalină din creier.

Cu cât avem mai multă dopamină în corp, cu atât percepem mai puțin stresul și agitația interioară și putem să ținem bolile la distanță.

Astfel că, atunci când suntem recompensați insuficient, ori că suntem insuficient remunerați,

ori prea puțin apreciați, sănătatea noastră fizică și emoțională are de suferit și odată cu ea și nivelul nostru de performanță.

România este o țară cu o mentalitate bazată pe perfecționism, unde învățăm încă din învățământul primar că se poate mai bine și că nota 10 este pentru profesor, motiv pentru care burnout-ul este prezent și în rândul copiilor.

De asemenea, este bine împământenit în mentalitatea generală conceptul "*nu le zice de bine că li se urcă la cap*", personalul de management din cadrul organizațiilor din România fiind instruite să nu exprime vulnerabilitate, emoție și să nu ofere apreciere decât pentru depășirea așteptărilor.

Ba mai mult, aș îndrăzni să adaug că nu este doar acceptată epuizarea la locul de muncă, ci aceasta este chiar încurajată prin continuarea activităților și peste program.

Ca atare, din păcate, învățăm de mici că se recompensează doar rezultatul, deși procesul este ceea ce ar trebui să fie recompensat cu precădere.

Aprecieră este o resursă infinită, iar pentru 3 din 4 oameni aceasta este nevoia psihologică numărul 1 la locul de muncă și nu numai.

Ca atare, dacă oamenii ar primi mai multă apreciere pentru efortul constant depus, pentru diligența cu care și-au îndeplinit sarcinile, chiar dacă nu au reușit să ajungă la un anumit rezultat, am avea mai puține cazuri de burnout.

3. *Lipsa unei comunități, a unei persoane apropiate sau a unui cadru de suport cu care să împărtășim ce simțim.*

Oamenii au nevoie să simtă că aparțin unei comunități care nu îi judecă și care le acceptă limitările.

Or, când ajungem să ne exprimăm neputințele atât la locul de muncă, cât și acasă și în loc să primim sprijin emoțional și empatie, primim reproșuri care ne transmit că nu ne străduim suficient, corpul nostru începe să secrete din ce în ce mai mult cortizol și ajungem să ne închidem în

⁶ A se vedea G. Mate, *Când corpul spune nu. Costul stresului ascuns*, Ed. Curtea Veche Publishing, București, 2021, p. 233

noi și să fim din ce în ce mai puțini competenți și atenți la ceea ce facem.

4. *Lipsa compatibilității valorice sau de puncte forte.*

O altă cauză a acestei boli este dată de incompatibilitatea la nivel valoric, fiind extraordinar de greu să muncești într-un mediu în care nu rezonzi cu oamenii din jur și cu valorile pe care aceștia le au și pe care tu nu le ai.

Totodată, este important să ajungi să îți cunoști punctele forte și acestea să fie explorate și exploatate la capacitate maximă.

Cu alte cuvinte, unii dintre noi suntem mai buni la vorbit, alții la scris și ar fi contraproductiv să primim ca task fix lucrul la care ne pricepem cel mai puțin bine din mai multe considerente.

Pe de o parte, am consuma mult mai multă energie să facem fix lucrul care nu ne e confortabil și pentru care nu avem predilecție, eliberându-se odată cu efortul și mult stres.

Pe de altă parte, în ciuda faptului că ne-am da toată silința să facem ceea ce nu ne place sau ceva ce nu e comod, tot nu am reuși să fim mulțumiți de rezultat, nici noi și nici cel care ne-a trasat obiectivul.

Astfel că, la finalul sarcinii care nu era aliniată cu punctele noastre forte ne vom simți nemulțumiți de noi înșine, frustrați și extenuați, fără niciun elan să ne apucăm de următoarea sarcină. În plus, la toată avalanșa de negativitate pe care o simțim, vom vedea și dezamăgirea din ochii celorlalți, lucru care ne va demoraliza și mai tare.

Ca atare, este foarte important să ne cunoaștem valorile, calitățile, punctele forte și să mergem în direcția lor și nu contra acestora pentru a avea rezultatele dorite.

Secțiunea 3. Simptomele burnout-ului

Cât privește simptomatologia burnout-ului, aceasta se aseamănă foarte mult cu

simptomatologia depresiei și printre simptomele acestora se numără: epuizarea fizică și psihică permanentă, pierderea poftei de mâncare, dureri de cap, dureri de stomac și înstrăinarea față de activitățile legate de muncă.

De asemenea, oamenii care experimentează burnout-ul nu mai au capacitatea de autorefecție sau meta-analiză și ar fi oportun să li se comunice de către oamenii din jur acest lucru, pentru că ei nu mai au capacitatea aceasta.

Cu alte cuvinte, atât sistemul nervos, cât și sistemul digestiv sunt afectate, persoana care se confruntă cu burnout-ul nemaivând energie să se dea jos din pat, fiind din ce în ce mai ostilă față de ceilalți și față de muncă.

Astfel, din cauza faptului că cedează funcțiile de bază ale organismului, cortexul prefrontal nu mai are combustibil să dețină controlul și persoana afectată de burnout devine negativistă, lipsită de motivație, creativitate, performanța fiind din ce în ce mai scăzută.

Important de punctat este și faptul că oamenii nu au un creier diferit (unul pentru activitățile de acasă și altul pentru activitățile de la birou) și este normal ca atunci când oamenii se confruntă cu probleme acasă, precum un deces în familie, un divorț sau altele mai puțin grave, să fie afectată și activitatea de la birou.

În plus, deși este împământenit conceptul de *work life-balance*⁷, ar trebui renunțat la conceptualizarea unei astfel de idei, pentru că în realitate nu există.

Cu toții avem același creier, aceeași hormoni, aceeași personalitate peste tot, și acasă și la locul de muncă. Ceea ce este diferit, este comportamentul fiecăruia dintre noi, deoarece într-un fel ne comportăm la birou și în alt fel acasă și tocmai că trebuie să ne purtăm diferit în mediul profesional de ceea ce simțim și ceea ce am spune cu adevărat, corpul consumă multă energie.

⁷ Dicționarul Cambridge definește noțiunea de *work-life balance* drept perioada de timp pe care o petreci la muncă, comparativ cu timpul petrecut în familie sau făcând lucrurile care îți plac.

Deși, așa cum arătat mai sus, unul dintre simptome este starea de oboseală continuă, ea nu este doar o simplă oboseală care ar putea să treacă cu un somn bun de 8 ore sau cu o odihnă prelungită pe parcursul unui weekend întreg.

Persoanele care au experimentat cel puțin o dată în viață această boală, cunosc faptul că au nevoie de săptămâni, poate chiar luni ca să se recupereze complet, revenindu-le pofta de viață, motivația, creativitatea și energia⁸.

Capitolul 2. Burnout-ul este prezent și în rândul avocaților români

Secțiunea 1. Anormalitatea „normalității” burnout-ului în rândul avocaților din România

Profesia de avocat poate fi incredibil de satisfăcătoare, dar și extrem de solicitantă și stresantă, caracterizată de cerințe ridicate și cazuri complexe, ceea ce conduce la un nivel semnificativ de stres și epuizare emoțională.

Absolvenții de drept se pregătesc temeinic pentru a promova examenul de intrare în profesie, învățând de pe băncile facultăților că este necesar să muncească mult și chiar să plătească cu prețul sănătății pentru a putea să ajungă un avocat de succes.

Acasă sau în mediul universitar nu li se spune studenților că pe lângă însușirea instituțiilor de drept, dobândirea abilităților interumane, sociale, e nevoie să cunoască și să se autoregleze emoțional într-o profesie în care totul e urgent și nimic nu trebuie să îți scape.

Autoreglarea emoțională este definită drept puterea de a trata în mod adecvat și satisfăcător propriile sentimente și dorințe. Aceasta presupune capacități care adesea lipsesc din societatea noastră, unde copiii aud adesea “nu fi atât de emotivă” “nu fi atât de sensibil” și unde rațiunea este considerată, în general, antiteza preferată emoției.⁹

Astfel, sănătatea mintală a avocaților deși ar trebui să fie o preocupare deosebit de importantă atât pentru avocați, cât și pentru organele din profesie, ea în realitate nu este.

În prezent, deși nu știm la nivel statistic care este procentul avocaților care se confruntă cu burnout în România, știm cu certitudine că burnout-ul este o vulnerabilitate (o boală) cu care se confruntă toți oamenii, inclusiv avocații, mai devreme sau mai târziu în viață.

Efectele burnout-ului nu se răsfrâng doar asupra sănătății de ordin fizic și psihic a avocaților, ci și asupra calității serviciilor juridice furnizate, motiv pentru care acest fenomen ar trebui tratat cu mai multă deschidere.

Această vulnerabilitate a profesiilor juridice este tratată cu insuficientă seriozitate în România, burnout-ul fiind de cele mai multe ori minimalizat sau ignorat, iar această lucrare își propune să exploreze această realitate și să ofere soluții pentru combaterea ei.

În ciuda credinței larg răspândite că epuizarea fizică și emoțională este un aspect inevitabil al profesiei de avocat, aceasta nu ar trebui să fie acceptată ca parte integrantă a profesiei, existând modalități de a o preveni sau de a o gestiona eficient.

Astfel, nu este normal să adormi obosit și să te trezești amețit și cu greață, fiindu-ți pe zi ce trece din ce în ce mai greu să îți găsești motivația pentru a apăra un client sau pentru a finaliza o lucrare.

Nu e normal să aduci în discuție că tu consideri că nu mai poți și celălalt, chit că este un coleg, un mentor sau avocat colaborator să îți spună că agenda lui este și mai încărcată decât a ta.

Ceea ce vreau să subliniez este că nu ne ajută să auzim că alte persoane în locul nostru ar putea să facă mai mult. Felicitări celor care pot face asta, sunt deosebiți și merită toată aprecierea noastră, dar nu suntem la fel și nu putem la fel.

⁸ A se vedea MindArchitect- S05 Ep05 - Cum evităm epuizarea în lumea vitezei (youtube.com).

⁹ A se vedea G.Mate, *op. cit.*, p. 59.

Oamenii au limitări, unii au o duranță mai mare la stres, la durere decât alții și este necesar să înțelegem că nu suntem într-o competiție cu nimeni, nici măcar cu noi cei de ieri, pentru că astfel mergem în direcția competiției nesănătoase și a perfecționismului atât de problematic pentru o viață echilibrată.

Așa cum am precizat în debutul acestei lucrări, cauzele și simptomele burnout-ului sunt perfect aplicabile și avocaților, un avocat în burnout nemaiputând să ofere servicii de calitate, societatea per ansamblu având astfel de suferit.

Nu am vrea să fim operați de un medic chiar renumit, dar în burnout, care ar putea din cauza extenuării să facă greșeli precum un student care de abia învață să țină bisturiul și astfel să ne punem viața în primejdie.

În mod asemănător, un avocat în burnout ar putea face grave greșeli sau nu ar mai putea trata cazul cu minuțiozitate.

La fel ca pacientul, clientul merită servicii de înaltă calitate de la avocați profesioniști, dedicați și mai ales sănătoși atât fizic, cât și emoțional.

Oricât de bine pregătit ar fi un avocat și oricâtă experiență profesională ar avea, dacă este în burnout, nu mai poate să livreze calitate.

Astfel, este responsabilitatea fiecăruia dintre noi să ne menținem sănătoși pentru a ne putea îndeplini rolul în societate și consider că, conștientizarea propriilor limitări sunt doar primii pași în direcția unei societăți mai sănătoase.

De asemenea, pe lângă responsabilitatea fiecăruia dintre noi cu privire la sănătate, apreciez că este și responsabilitatea organelor profesiei de avocat să găsească soluții fezabile pentru a combate burnout-ul la nivel național.

Secțiunea 2. Soluții pentru prevenirea și gestionarea burnout-ului în rândul avocaților din România

Cu privire la posibilele soluții în vederea preîntâmpinării sau evitării burnout-ului în rândul

avocaților, apreciez că este necesară implementarea unor politici și programe care să sprijine sănătatea mintală și fizică a acestora, precum și următoarele.

1. Cât privește avocații colaboratori sau salariați în cadrul profesiei, aceștia ar trebui să aibă un volum de muncă gestionabil, sustenabil, deoarece, așa cum am arătat anterior, supraîncărcarea este unul dintre principalele cauze ale burnout-ului.

Astfel, într-un studiu efectuat în cadrul unei case de avocatură din Suedia, s-a constatat că impactul cel mai mare asupra bunăstării avocaților a venit din renunțarea la facturarea pe oră, care, cu toate că este considerată un indicator cheie al contribuției și succesului în întreaga profesie, este, de asemenea, cunoscută ca fiind o cauză principală a stresului.

Totodată, unul dintre avocații din această societate a relatat că sunt singura casă de avocatură care nu are obiective. Acesta a adăugat și faptul că „nu vrem ca asociații noștri să se concentreze doar pe munca facturabilă, ci vrem să fie la fel de implicați în marketing, prezentări și cauze pro bono”¹⁰.

Ca atare, un volum de muncă gestionabil într-un interval orar de mai puțin de 8 ore/zi sau 4 zile pe săptămână (precum în Belgia)¹¹ ar putea ajuta la prevenirea apariției burnout-ului și creșterea performanței în rândul avocaților.

2. Existența deschiderii privind posibilitatea discuțiilor despre stare și sănătate psihică la locul de muncă ar putea să fie o altă soluție în combaterea burnout-ului.

Din păcate, în România, chiar și printre această categorie de profesioniști, încă există mentalitatea potrivit căreia cei care merg la psiholog sunt considerați inadaptați sau chiar problematici.

¹⁰ A se vedea *Wellbeing: burnout presents a major concern for lawyers globally* | International Bar Association (ibanet.org). ¹¹ A se vedea *Four-day week: Which countries are embracing it and how is it going so far?* | Euronews.

Deschiderea spre psihoterapie nu ar mai trebui să fie văzută drept un subiect tabu, mai ales în rândul avocaților.

În cadrul Casei de avocatură suedeze Mannheimer Swartling despre care am făcut vorbire la punctul 1, au fost aduși psihologi pentru a-i ajuta pe avocații din cadrul acesteia, atât ca indivizi, cât și pentru a ajuta casa de avocatură ca entitate să recunoască simptomele burnout-ului și să ia măsuri pentru a-l preveni¹².

Apreciez că o astfel de soluție ar fi extraordinar de benefică și pentru avocații din România, prin implementarea unor forme de colaborare între societățile de avocați și cabinetele de psihoterapie.

Ar putea să fie concepute atât ședințe individuale, cât și sesiuni de grup pentru solidificarea relațiilor dintre avocați cu consecința creării unei conexiuni de grup care ar putea să preîntâmpine apariția burnout-ului.

3. O altă propunere este promovarea și implementarea unui management empatic care să le transmită avocaților sentimentul de ascultare activă și de lipsă de judecată prin formularea întrebărilor din registrul: „Cum te simți?“, „Dacă e prea mult, cum aș putea face ca să fie gestionabil pentru tine“?

Desigur că răspunsurile sincere ale avocaților întrebați nu ar trebui să fie folosite împotriva lor ulterior, ci cel care adresează întrebările trebuie să fie deschis să asculte niște răspunsuri cu care inițial este posibil să nu rezoneze.

Scopul unei astfel de abordări ar ajuta avocații colaboratori să nu se mai simtă copleșiți și singuri în rezolvarea unor chestiuni care la acel moment îi depășesc, iar pe termen lung, i-ar ajuta să crească nivelul de pregătire și performanță într-un mod sustenabil.

4. Promovarea unui sentiment de autonomie prin oferirea de libertate decizională și

organizare a unor componente ale activității ar putea preveni apariția burnout-ului.

Atâta timp cât avocatul livrează ceea ce i s-a cerut, ar putea să fie implementat lucrutul de oriunde, inclusiv de acasă, bibliotecă sau chiar dintr-o cafenea.

Activitatea avocatului nu este una repetitivă, ci aceasta implică și foarte multă creativitate, iar uneori creativitatea nu își face apariția la birou.

În plus, pentru mai multă claritate și concentrare, ar fi benefice ieșitul în aer liber, la soare și scurte plimbări în pauza de masă. După revenirea la birou, avocatul nu doar că ar fi mai relaxat și binedispus, dar ar fi și mai susceptibil să se concentreze asupra sarcinilor trasate.

De asemenea, acolo unde există mai mulți avocați colaboratori, deci mai multe tipuri de personalitate și temperamente și sunt cazuri care implică volum de muncă mare și lucru în echipă, ar fi util și oportun ca cei cărora le-ar fi repartizate anumite sarcini să aibă libertatea de a alege cu cine să colaboreze.

Aceste propuneri nu doar că ar ajuta la scăderea cortizolului și creșterea dopaminei, dar ar fi benefice atât pentru societățile de avocat, cât și pentru clientul beneficiar al activității desfășurate în astfel de condiții.

5. Este bine cunoscut faptul că toți oamenii sunt motivați de găsirea și urmărirea unui sens.

Sensul este cel care ne mobilizează, iar cât privește găsirea unui sens în muncă, apreciez că ar ajuta să ajungă la noi mesaje de bine de la clienți cu privire la impactul muncii noastre în viețile lor și, totodată, cuvinte de apreciere de la avocații cu care colaborăm.

6. Și nu în ultimul rând, exercițiile fizice regulate pot ajuta la reducerea riscului de afecțiuni de sănătate asociate stresului cronic, cum ar fi hipertensiunea arterială, bolile de inimă și diabetul, contribuind astfel la menținerea unei sănătăți generale mai bune pe termen lung.

¹² A se vedea *Wellbeing: burnout presents a major concern for lawyers globally* | International Bar Association (ibanet.org).

Totodată, loc de cinste trebuie acordat și somnului, care este considerat fundația pe care se bazează celelalte bastioane ale sănătății, respectiv regimul alimentar și activitatea fizică¹³.

Ca atare, integrarea unei rutine regulate de activitate fizică în viața de zi cu zi poate fi un instrument valoros în lupta împotriva burnout-ului și în menținerea unei sănătăți mintale și fizice optime pentru avocați și alți profesioniști aflați sub presiune.

Secțiunea 3. Burnout-ul printre avocații străini

Potrivit statisticilor recent efectuate cu privire la sănătatea avocaților de pretudindenți, s-a constatat că aproximativ 28% dintre avocați suferă de depresie și 19% suferă de anxietate, 63% au raportat că aceste probleme afectează negativ performanța lor la locul de muncă, în timp ce 84% au indicat că firmele de avocatură nu au politici pentru a-i sprijini în astfel de probleme.

De asemenea, 6 din 10, deci mai mult de jumătate dintre profesioniștii din domeniul juridic, consideră că profesia nu poate oferi sprijin eficient pentru persoanele care întâmpină probleme de sănătate mintală.

Această statistică punctează faptul că profesia juridică nu este echipată adecvat pentru a oferi asistența adecvată celor care o necesită și că trebuie să se facă mai mult pentru a se asigura că profesioniștii juridici au acces la ajutorul de care au nevoie.

Studiul citat concluzionează că este esențial ca firmele de avocatură să dezvolte politici și resurse pentru a-i ajuta pe avocați să gestioneze și

să facă față problemelor de sănătate mintală și totodată, faptul că aceste statistici ar trebui să servească drept motivare pentru întreaga profesie juridică să acționeze în sprijinul sănătății mintale a avocaților¹⁴.

Capitolul 3. Concluzii

Prin urmare, sănătatea mintală a avocaților din România reprezintă o problemă gravă și actuală, o vulnerabilitate în cadrul profesiei de avocat, și este esențial să fie abordată cu seriozitate și angajament.

Combaterea burnout-ului și promovarea bunăstării în profesia de avocat necesită eforturi concertate atât din partea U.N.B.R.-ului, a tuturor formelor de organizare profesională cât și a fiecărui avocat în parte.

Prin implementarea unor politici și programe adecvate, putem crea un mediu de lucru mai sănătos și mai susținător pentru avocații din România, contribuind astfel la îmbunătățirea calității serviciilor juridice și la bunăstarea generală a profesiei.

Nu în ultimul rând, adaug faptul că nu se poate face performanță în burnout și că cel mai înțelept lucru pe care îl putem face dacă vrem sănătate mintală și acasă și la birou, este să avem grijă de noi fără a spera să facem totul perfect, dar având conștientizarea și preocuparea că acest fenomen este prezent, este real și că în fiecare an mai mult nu e sustenabil din punct de vedere biologic.

¹³ A se vedea Matthew Walker. *Despre somn. De ce este vital să dormim și să ne odărnăm*, Ed. Vellant, 2018, p. 209

¹⁴ A se vedea The Most Surprising Lawyers Mental Health Statistics And Trends in 2024 • Gitnux

STRATEGII DE SUCCES PENTRU AVOCAȚI: TRANSFORMAREA VULNERABILITĂȚILOR ÎN OPORTUNITĂȚI

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice Naumescu 2024

Avocat Stagiari Răzvan Obârșie

Baroul Timiș

Rezumat: Transformarea vulnerabilităților în oportunități presupune o recalibrare a perspectivei asupra obstacolelor și dificultăților. Prin reinterpretarea provocărilor ca pe niște posibile puncte de plecare pentru inovație și creștere, ne putem deschide orizontul către explorarea unor soluții inovatoare și creative. Această abordare permite nu doar adaptarea la circumstanțele schimbătoare, ci și anticiparea tendințelor emergente, poziționându-ne astfel în avangarda progresului. În acest proces, transformarea unei vulnerabilități în oportunitate devine un exercițiu de viziune strategică și de măiestrie în arta posibilităților. Această lucrare identifică o serie de puncte sensibile ale profesiei de avocat în contextul actual, precum lipsa colaborării interprofesionale, neadaptarea la noile tendințe de pe piața avocațială sau neutilizarea noilor tehnologii. În plus, sunt propuse posibile soluții, direcții de urmat pentru maximizarea potențialului și atingerea obiectivelor, atât individuale, cât și comune corpului profesional.

Cuvinte cheie: avocat european, vulnerabilități, oportunități.

1. Introducere

Pentru a face o schimbare în societate este esențial să avem o înțelegere clară a problemelor, să recunoaștem treptat rolul pe care fiecare dintre noi îl are și, în cele din urmă, să ne angajăm activ în acțiuni concrete spre noua direcție dorită. Omul, fiind inerent o ființă egoistă, este greu de crezut că vor fi mulți cei care vor urmări „marele bine comun”, ci mai degrabă vor încerca să profite de vulnerabilități și să le transforme în oportunități

personale. Însă, întrucât schimbarea pornește de la cei mai mici agenți și se ramifică progresiv în societate, motivația rămâne momentan o chestiune de moralitate.

Prin urmare, ca participant activ în profesia de avocat, fiecare membru are posibilitatea, atât ca teoretician, cât și ca practicant să identifice lacune, vulnerabilități intra- și interprofesionale și să le transforme în oportunități, pe baza unui plan clar, ce poate deveni o strategie de succes.

În continuare, vor fi analizate o serie de problematice de actualitate. Abordarea avocaților asupra acestora în următorul deceniu poate schimba decisiv traiectoria carierei personale și a profesiei de-a întregul.

2. Segregare sau colaborare interprofesională?

Participanții *lato-sensu* la realizarea actului public de justiție sunt judecătorii, procurorii, avocații, juriștii, organele de cercetare, iar în unele cazuri experții judiciari, mediatorii sau notarii.

Precum orice sistem care urmărește producerea unui rezultat, gradul de „colaborare” dintre factorii implicați în actul de justiție poate influența în mod decisiv eficiența cu care este realizat.

Colaborarea presupune, printre altele, stabilirea unor roluri bine determinate, precum și cunoașterea și respectarea de către participanți a importanței celorlalți, pentru atingerea scopului comun, îndeplinirea justiției. Întrebarea care se ridică este dacă și în ce măsură în momentul de față există o colaborare eficientă între participanții sistemului de justiție din România.

Durata proceselor poate reprezenta un criteriu important în cuantificarea gradului de colaborare. Ultimele date disponibile arată că România, comparativ cu celelalte țări europene, se situează undeva la mijlocul clasamentului în ceea ce privește durata proceselor. Astfel, durata medie a unui proces civil în România este de aproximativ 250 de zile, iar un proces penal durează în medie 180 de zile.¹ Cele mai lungi procese în Europa se înregistrează în Italia, cu 1167 zile durată medie pentru cele civile și 1026 pentru cele penale.² La polul opus, un proces civil se întinde în Islanda aproximativ 57 de zile, iar un proces penal în Norvegia doar 30 de zile.³

Analizând cauzele unui proces de lungă durată, putem conchide că fiecare participant poate tergiversa procedurile, fie că vorbim despre un judecător care amână nejustificat de mult cauzele sau stabilește termene lungi, un expert care nu întocmește raportul, un procuror care nu redactează rechizitoriul sau un avocat care solicită termene de amânare cu fiecare ocazie posibilă.

Ca efecte, judecătorii și procurorii adună un excedent de dosare în lucru, experții sunt amendați pentru nedepunerea la timp a rapoartelor de expertiză, avocații prestează mult mai multe ore de muncă decât au fost prevăzute inițial, prin prezentarea la un număr mare de termene și formularea repetată de adrese pentru verificarea stadiului dosarului. Cele mai afectate, în final, sunt părțile, ca titulari ai drepturilor și obligațiilor ce se cer a fi clarificate prin actul de justiție.

În acest context socio-juridic, opinez că gradul scăzut de colaborare între actorii justiției poate duce la o segregare interprofesională și o agravare nedorită a problemei tergiversării proceselor, reprezentând o vulnerabilitate pentru profesia de avocat. Una dintre soluțiile abordate de avocați este creșterea cuantumului onorariilor,

anticipând volumul de muncă ridicat și timpul adițional investit până la soluționarea dosarelor. Nu de puține ori însă, în temeiul art. 451 C. proc. civ., onorariile sunt reduse de către judecători, din oficiu sau la cererea părții adverse, ceea ce generează frustrări și conturează necesitatea întreprinderii unor demersuri judiciare suplimentare.

Consider de bun augur Proiectului legii de modificare și completare a Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat precum și pentru modificarea art. 451 din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, adoptat de Camera Deputaților, în data de data de 9 aprilie 2024, în calitate de for decizional, prin care se propune ca reducerea cheltuielilor de judecată să poată fi dispusă de judecător numai la cererea părții interesate și de asemenea, reducerea va trebui motivată în raport cu criteriile prevăzute de legislația profesiei de avocat pentru stabilirea onorariului, respectiv art. 127 din Statutul profesiei.⁴

Cu toate acestea, Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție au hotărât sesizarea Curții Constituționale cu privire la neconstituționalitatea soluției normative propuse prin proiectul de lege argumentând că forma propusă reduce posibilitatea părților de a formula în mod egal căi de atac împotriva dispozițiilor privind cheltuielile de judecată.

Indiferent de noua realitate ce se va contura ca urmare a deciziei Curții Constituționale, problema reală și anume durata extinsă a proceselor, nu va fi rezolvată. Dimpotrivă, s-ar putea agrava prin solicitarea unor termene adiționale pentru comunicarea onorariilor părții adverse și a dovezilor de plată. Astfel, avocații vor rămâne în continuare vulnerabili reducerii onorariilor.

¹ Raportul Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției 2022 (date din 2020), pg. 140;

² *Ibidem*, pg. 157;

³ *Ibidem*, pg. 128, 152.

⁴ PL-x nr. 788/2023 - Proiect de Lege privind modificarea și completarea Legii nr.51/1995 pentru organizarea și exercitarea

profesiei de avocat , precum și pentru modificarea art.451 din Legea nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă,
https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?nr=788&an=2023

Cu certitudine, aceste vulnerabilități pot fi corectate prin adoptarea unor strategii atât la nivel macro, cât și micro, prin preluarea unor exemple de succes din cadrul altor state și adaptarea acestora la exigențele sistemului de drept din România, cu scopul degrevării volumului dosarelor.

2.1. Îndreptarea către modalități alternative de soluționare a diferendelor

În sistemele de drept contemporane, în care justiția de stat reprezintă modalitatea predominantă de rezolvare a disputelor și educația cetățenilor accentuează abordarea litigiilor exclusiv prin instanțele judiciare, metodele de justiție privată par să devină depășite, ineficiente și rar utilizate, aproape derizorii. Acest fenomen s-a accentuat în ultimele secole, în special în sistemele juridice post-totalitare, unde tendința de a aborda litigiile exclusiv prin mijloace judiciare reprezintă o moștenire a monopolului statului asupra soluționării conflictelor.

În acest cadru, justiția privată este adesea percepută ca o „unealtă ruginită”. Majoritatea litigiilor sunt adresate instanțelor de judecată, ceea ce conduce la o creștere continuă a volumului de dosare înregistrate anual. Suprasolicitarea judecătorilor cu un număr record de cazuri de soluționat, împreună cu prelungirea duratelor de procesare și multiplicarea etapelor procedurale, contribuie la o stare de neputință a aparatului judiciar statal.⁵

Justiția privată sau modalitățile alternative de soluționare a diferendelor recunoscute în România sunt medierea, arbitrajul și negocierea. Apreciez că poziționarea avocatului către o perspectivă pro-alternative ar putea aduce beneficii semnificative atât pe plan profesional, cât și sistemului de justiție în general. Practicarea concomitentă a acestora nu reprezintă incompatibilități în sensul Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat. În plus, o abordare deschisă, cu un efort minim ar

putea deschide orizonturile avocatului către noi arii de practică profesională și genera noi surse de venit, cu un raport de implicare/profit cu randament ridicat.

Totuși, ce ar putea determina un avocat să recurgă la proceduri alternative? Analizând motivația lor, putem extrage două impulsuri: satisfacția profesională și recompensa financiară.

În ceea ce privește satisfacția profesională, aceasta este dată de rezolvarea problemei clientului și mulțumirea corelativă. În funcție de complexitatea cazului, satisfacția profesională poate fi mai mare în situațiile în care șansele de reușită, deși par minime, totuși rezultatul este obținut, de multe ori prin eforturi și ficțiuni juridice costisitoare. Nimic nu oprește avocatul, atunci când, conform experienței și expertizei sale profesionale, apreciază că diferendul s-ar putea rezolva printr-o modalitate alternativă precum medierea sau arbitrajul, să sfătuiască clientul să urmeze această cale. Rezultatul obținut ar fi același: rezolvarea problemei. Ceea ce se diferențiază însă de procedura comună este economisirea unei bune perioade de timp, extrem de importante pentru toți.

Spre exemplu, un divorț, o cerere în pretenții sau un litigiu de muncă ar putea fi finalizate într-un termen de maxim 90 de zile, spre deosebire de un proces civil, care în medie durează 250 de zile în România. Cu toate că medierea nu mai este obligatorie în România în momentul de față, apelarea la o astfel de procedură se poate dovedi o strategie inteligentă. Un avocat, fie poate profesa ca mediator, fie își poate îndruma clienții în această direcție, întrucât legea permite reprezentarea persoanelor fizice și juridice de către avocat în cadrul ședinței de mediere.

Negocierea, de asemenea, poate fi o unealtă puternică în special în spețele de dreptul afacerilor, unde timpul înseamnă mai mult decât oricând bani. Specializarea avocaților în tehnicile negocierii poate aduce avantaje financiare și de

⁵ Ilie Dorin – „Componentele sau „motoarele” justiției private”, 28.04.2014, <https://www.juridice.ro/319516/componentele-sau-motoarele-justitiei-private.html>

resurse pentru cine este deschis în acest sens. Spre deosebire de o negociere între părți, cea între avocați este mai obiectivă, întrucât elimină sau cel puțin reduce substanțial implicarea emoțională generată de propriul interes în afaceri. Printre avantajele se mai numără gradul de confidențialitate crescut, de flexibilitate, și exercitarea unui control direct asupra rezultatului. Cu siguranță, nu este o abordare ușoară întrucât presupune aprofundarea unor aptitudini de nivelului celor mai buni pledanți, însă diferendele pot fi rezolvate mai ușor, mai rapid și cu un plus de valoare adesea mai mare decât în cadrul unui proces obișnuit.

În ceea ce privește arbitrajul, procesul este, în general, mai formal decât medierea, dar mai puțin formal decât procedurile judiciare. Spre deosebire de procesul comun, în arbitraj termenele sunt mult mai scurte, iar un proces poate dura doar câteva luni. Chiar dacă contractul încheiat între părți nu prevede această procedură ca metodă de soluționare a disputelor, părțile pot opta prin acord ulterior. Astfel, acestea își pot alege arbitrul sau le poate fi desemnat unul de către Curțile de Arbitraj. Dacă interesul avocatului este să evite tergiversarea rezolvării speței, în special dacă se consideră bine-pregătit și soluția juridică este în mare parte previzibilă, arbitrajul poate fi o soluție optimă, pe care ar trebui să o sugereze și să o susțină.

Întrebarea tuturor rămâne: dacă alternativele sunt atât de bune, de ce nu apelează toată lumea la ele? Un motiv important este că de multe ori nu sunt la fel de rentabile pentru avocat din punct de vedere financiar și, prin urmare, nu le recomandă și preferă abordarea clasică, procesuală.

Aici intervine oportunitatea! Dacă plecăm de la premisa că timpul este cea mai valoroasă resursă a avocatului, s-ar putea ca în multe cazuri să fie mai rentabilă încasarea unui onorariu mai mic, dar finalizarea problemei în jumătate din timpul pe care l-ar presupune o procedură judiciară, întrucât nu de puține ori, un proces aparent simplu, se dovedește mai lung, mai complicat, pe fond sau procedural, decât a fost anticipat inițial. Totul se

reduce la acuitatea profesională și la disponibilitatea avocatului de a căuta soluții alternative în momente și spețe potrivite, în special într-un viitor în care eficientizarea justiției și reducerea numărului de dosare va deveni o prioritate.

Astfel, vulnerabilitățile legate de durata proceselor pot fi transformate în oportunități profitabile pentru avocați, în special pentru cei care vor înțelege că abordarea în paralel a unei nișe neexploatate suficient de colegii de breaslă le-ar putea alimenta avansarea pe plan profesional.

2.2. Pregătirea profesională inițială comună

Un subiect tabu care este evitat adesea de avocați este relația cu magistrații. Fiecare participant în procesul judiciar are un rol precis definit pentru a contribui la realizarea actului de justiție. Totuși, acțiunile celorlalți pot uneori crea impresii eronate referitoare la munca, devotamentul și intențiile fiecăruia. Practic, când un judecător reduce un onorariu, este sigur că munca prestată de avocat nu se ridică la valoarea declarată de acesta în Contractul de Asistență Juridică încheiat cu clientul. Argumentările cele mai comune fac referire la prezentarea la un număr mic de termene sau redactarea unui singur act. De partea cealaltă, judecătorii sunt „acuzati” de superficialitate, de motivare insuficientă, de lipsă de atenție și interes la concluziile orale.

Vulnerabilitatea este simplă: neînțelegerea reciprocă a activității.

Această problemă este atacată cu succes în sisteme de drept precum cel german. Astfel, în Germania programul de pregătire inițială comună pentru avocați, judecători și procurori este unitar, implicând parcurgerea unui stagiul legal numit „Rechtsreferendariat”. Acest stagiul durează doi ani și este obligatoriu pentru cei care doresc să practice dreptul. Stagiul reprezintă o formare orientată către toate domeniile dreptului: drept civil, drept penal, drept administrativ și formare în cadrul unui

cabinet de avocatură.⁶ Un exemplu de structură ar fi o perioadă de formare de patru luni cu un judecător de la instanța civilă, patru luni cu un judecător penal sau un procuror, patru luni în administrația publică, nouă luni într-un cabinet de avocatură și trei luni în care formarea poate fi efectuată într-un domeniu la alegerea stagiului. În toate etapele pregătirii inițiale, stagiarii sunt repartizați unui supervisor, care îi instruește și le atribuie sarcini legate de etapa relevantă a stagiului, precum pregătirea hotărârilor, rechizitoriilor sau observațiilor scrise pentru un proces. În plus, aceștia participă la cursuri introductive obligatorii și la grupuri de lucru.

Practic, un asemenea sistem elimină preconcepțiile și diferențele create de un sistem precum cel românesc, unde pentru proaspeții promovați ai examenelor de primire în profesie, drumurile se despart de la etapa teoretică, nereușind să înțeleagă în profunzime ce presupune munca, rolul și implicarea celorlalți profesioniști. O practică inițială comună este de natură să apropie viitorii avocați, procurori și judecători, contribuind la menținerea unui nivel de respect ridicat și la creșterea nivelului de colaborare între aceștia.

O realitate în care colaborarea interprofesională în domeniul juridic este superioară, eficiența proceselor crește, având un impact pozitiv pentru toți actorii implicați.

Este greu de crezut totuși că un asemenea sistem ar putea fi implementat în România în viitorul apropiat având în vedere diferențele majore de organizare dintre Institutul Național al Magistraturii și Uniunea Națională a Barourilor din România, însă, în opinia mea, o colaborare mai strânsă prin implementarea unei practici obligatorii de cel puțin 6 luni în celelalte domenii juridice, ar putea avea efecte surprinzător de benefice.

3. Stagnare sau reinventare constantă?

Ca notă inițială, nu este nimic greșit în a nu tinde către o reinventare și creștere constantă, cu consecința stagnării, în contextul în care avocatul este mulțumit de nivelul la care a ajuns. În măsura în care practică un domeniu care îl pasionează, care îi aduce un venit satisfăcător și îi permite să aibă un echilibru între muncă și timp liber, decizia de a nu și dori mai mult este de înțeles și chiar de apreciat. Cu toate acestea, un asemenea nivel ar putea fi atins în cel mai bun caz după minim 10 ani de practică, iar de multe ori nu este atins niciodată.

Astfel, plafonarea timpurie reprezintă o vulnerabilitate pentru avocații mai puțin motivați și în lipsa unui catalizator, se conturează riscul pierderii clientelei, orientarea către alte domenii decât cel juridic și scăderea calității serviciilor avocațiale. Pentru cei cu mai puțină experiență profesională sau cei care nu și-au atins încă obiectivul, abordarea unei strategii deschise inovării, atât în ceea ce privește aria de practică, cât și modalitățile de lucru, poate contribui într-o măsură semnificativă avansării din punct de vedere profesional.

3.1. Urmărirea trendului sau perfecționarea unei arii principale?

În majoritatea cazurilor, domeniul de activitate preferat este descoperit încă de pe băncile facultății. Unii viitori avocați preferă dreptul penal, alții sunt civiliști convinși. Odată cu practicarea profesiei, bazat și pe tipul de clientelă, ne descoperim o nișă în care excelăm, sau cel puțin o preferăm în detrimentul celeilalte. Întrebarea care rămâne este cât de sustenabil este pentru un avocat să își selecteze clientela pe un număr limitat de tipuri de spețe toată cariera?

În cazul divorțurilor, a succesiunilor sau a altei cazuistici de drept civil, care nu suferă modificări dese, crearea unui renume în jurul unei arii specifice de activitate se poate dovedi benefică. În celelalte domenii însă, care sunt

⁶ Portalul European e-Justiție - Formarea inițială a avocaților în Uniunea Europeană, [https://e-](https://e-justice.europa.eu/38584/EN/initial_training_of_lawyers_in_the_european_union?GERMANY&init=true)

[justice.europa.eu/38584/EN/initial_training_of_lawyers_in_the_european_union?GERMANY&init=true](https://e-justice.europa.eu/38584/EN/initial_training_of_lawyers_in_the_european_union?GERMANY&init=true)

majoritare, schimbările legislative apar la perioade scurte de timp, câteodată și de mai multe ori pe an. Acest lucru este cauzat de o necesitate constantă de adaptare la noile realități sociale, care trebuie să fie reflectate în legislație.

În acest context, statistic vorbind, cel mai mult de câștigat au avut avocații care au fost deschiși la minte, au cercetat constant propunerile și modificările legislative, fiind pregătiți pentru momentul în care s-a conturat o cerere crescută pe piață pentru un anumit serviciu. Ca exemplu, după anii 1990, s-au dat celebrele legi pentru recuperarea proprietăților private care au fost expropriate abuziv de Statul Comunist. Acestea au creat o cerere masivă de expertiză juridică.

În anii 2000, din cauza Crizei Mondiale din 2008, un număr considerabil de români au avut de pierdut în urma proceselor cu băncile pentru recuperarea sumelor acordate prin credite pe care nu le-au putut returna. Cei care au apelat la avocați, și n-au fost puțini, au reușit să declare anumite clauze din contracte abuzive sau să anuleze executări silite. În anii 2010, o oportunitate a reprezentat-o practica în domeniul protecției datelor personale. Fiecare magazin online, instituție publică sau societate privată a trebuit într-o perioadă scurtă de timp să își conceapă, redacteze și comunice propria politică de protecție a datelor cu caracter personal, adaptată la propriile nevoi și arie de activitate. De la începutul anilor 2020, se conturează o dezvoltare constantă a litigiilor din domeniul proprietății intelectuale. Popularitatea inteligenței artificiale este de natură să accentueze dezvoltarea în următorii ani, creând o cerere suplimentară pentru acest tip de servicii juridice.

Oportunitățile s-au ivit și se vor ivi în continuare la tot pasul, însă materializarea lor în beneficiu personal se poate realiza doar dacă există deschidere și dorință de reinventare. Adaptarea strategiei de business profesional la noile realități este crucială pentru creșterea profesională.

3.2. Modalități de lucru conservatoare sau revoluționare?

Într-o societate în care timpul este cea mai valoroasă resursă, eficientizarea proceselor de lucru este o necesitate imperativă. Tehnologiile se dezvoltă într-un ritm cu care ne este greu să ținem pasul. Avocatura, având în vedere că se bucură de o libertate profesională mai mare decât magistratura, permite integrarea mai rapidă a noilor tehnologii.

În ultimele decenii, serviciile avocațiale s-au extins treptat în mediul online, în prezent, o majoritate semnificativă a avocaților dețin un site web, consultanța juridică online este tot mai practică datorită avantajelor evidente, iar hârtia și pixul sunt folosite aproape exclusiv în relație cu instanțele și instituțiile publice, inclusiv în acest caz trendul fiind spre digitalizare.

Totuși, este oare suficient să deții un site și să lucrezi pe laptop ca avocat în 2024?

Inteligența artificială, acum doi ani doar un concept de science-fiction pentru marea masă a populației înăsprește temeinic concurența în toate domeniile. Pentru avocați, aceasta poate fi utilizată pentru redactarea și corectarea documentelor, pentru documentare și cercetare. De asemenea, module de inteligență artificială de tip chat-bot pot fi introduse în cuprinsul site-urilor profesionale. Ele pot crea imagini, video-uri aproape nedistinctive față de cele create pentru un preț incomensurabil mai mare de un profesionist foto-video și care pot fi postate pe conturile de social-media ale avocaților. Acest lucru devine progresiv o necesitate, într-un context social în care videoclipurile sunt preferate aproape exclusiv textelor. Modulele mai performante pot analiza și organiza documentele, care într-un dosar de câteva sute sau mii de pagini, s-ar putea să economisească ore bune de muncă. În plus, sistemele de management a dosarelor, veniturilor, contractelor de asistență juridică sau facturilor, precum Easylaw sau Keyvision vor fi nelipsite din activitatea avocațială, în special în cazul societăților sau cabinetelor cu volum mare de dosare.

În același timp, realitatea virtuală devine tot mai „reală”. Ochelarii VR precum Apple Vision Pro sau Oculus și alte modele care vor invada piața în anii următori au capacitatea de a reduce semnificativ timpul de lucru prin faptul că pot afișa simultan în câmpul vizual mai multe ecrane. Să ne imaginăm că redactăm o acțiune și avem nevoie să consultăm cel puțin 10 documente. Dacă schimbăm de 100 de ori tab-ul din browser sau căutăm foaia în teancul de pe birou, pierdem ore întregi pe săptămână. Cu aceste tehnologii, controlate din ochi și mișcările mâinilor, putem obține o eficiență mai mare. Comparativ, este cel puțin la fel de ajutor precum diferența dintre a căuta un paragraf într-un dosar gros sau a „căuta după cuvinte” într-un document PDF, deci net superior. De asemenea, consultanța online poate deveni mai umană, rupând bariera camerei video într-o ședință de consultanță pe Zoom sau Google Meet. Ochelarii VR sunt capabili să ne proiecteze o „copie” a noastră într-un spațiu virtual, în care putem conversa cu clientul față în față, aproape identic precum am face-o dacă s-ar deplasa fizic la birou.

Astfel, apreciez că neadaptarea procedurilor de lucru la noile tehnologii poate reprezenta o vulnerabilitate vizibilă semnificativ în următorii ani.

4. Concluzii

În final, pentru un avocat, capacitatea de a transforma vulnerabilitățile în oportunități este crucială într-un mediu profesional în continuă schimbare. Aceasta nu numai că relevă adaptabilitatea și reziliența, dar și o abordare proactivă față de provocările profesionale.

În contextul actual, colaborarea interprofesională este esențială. Prin lucrul împreună cu profesioniști din alte domenii, avocații pot oferi soluții mai comprehensive și bine fundamentate clienților lor, abordând cazurile din multiple perspective. La fel de importantă este și adaptarea la noile trenduri, astfel fiind la curent cu ultimele modificări, fie că este vorba de schimbări legislative sau practici de succes la nivel internațional. În cele din urmă, integrarea noilor tehnologii este poate cea mai importantă oportunitate. Prin adoptarea tehnologiei, avocații pot economisi timp și resurse, pot îmbunătăți accesul la informații și pot crește acuratețea muncii lor.

Transformând aceste vulnerabilități în oportunități, avocații nu numai că își securizează succesul în carieră, dar contribuie și la evoluția întregii profesii juridice. Ei devin nu doar practicieni ai legii, ci și inovatori în domeniul lor, modelând viitorul profesiei de avocat într-un mod care răspunde nevoilor din ce în ce mai complexe ale societății.

CÂTEVA DIFICULTĂȚI PROCEDURALE DIN PERSPECTIVA LEGII NR. 414/2023. OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ALE REPREZENTANȚILOR CONVENȚIONALI

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice
Naumescu 2024

Avocat stagiar Rareș Petrescu

Baroul București

Rezumat: Reforma legislativă debutată prin Legea nr. 414/2023 care reglementează acțiunile colective în reprezentarea intereselor consumatorilor marchează o schimbare semnificativă în peisajul juridic autohton. Această nouă perspectivă, deși într-o anumită măsură avantajoasă, ridică și unele provocări. Principala inovație adusă de acest act normativ constă în extinderea categoriilor de reprezentanți convenționali în procesele civile, inclusiv către entitățile calificate definite de Lege. Această schimbare comportă însă unele dificultăți în materie procesuală, impedimente născute din necesitatea de armonizare cu dreptul comun. Însă, este esențial ca reglementările propuse prin Legea nr. 414/2023 să fie continuu analizate și ajustate pentru a asigura o protecție adecvată a categoriei primordial vizate – consumatorii și drepturile și interesele legitime ale acestora.

Cuvinte-cheie: Legea nr. 414/2023, acțiuni colective, consumatori, avocați, entități calificate.

Introducere și argumentum

Cu titlu preliminar, menționăm că prezentul studiu nu își propune să tranșeze taxativ întreaga reglementare izvorâtă sub auspiciile Legii nr. 414/2023 privind desfășurarea acțiunilor în reprezentare pentru protecția intereselor colective ale consumatorilor¹ (în continuare „Legea nr. 414/2023” sau „Legea”), ci numai să puncteze pe alocuri unele implicații pe care aceasta le poate genera din perspectiva dreptului procesual civil.

¹ Publicată în M. Of. nr. 1158 din 20 decembrie 2023.

² Pentru un studiu exhaustiv cu privire la acțiunile colective în dreptul românesc anterior adoptării Legii nr. 414/2023 a se vedea I. Neamț,

Totodată, urmează să atingem atât unele beneficii, cât și dezavantaje ale acestei reglementări printr-o raportare concomitentă la profesia de avocat și la piața entităților calificate reglementate de Lege.

Acțiunile colective sunt o noțiune ceva mai îndepărtată de dreptul continental și (complet) străină de cel autohton până la apariția Legii nr. 414/2023². Dincolo de cauza lor imediată – ajutorul acordat de practicieni ai dreptului printr-o procedură contencioasă unui grup de persoane vulnerabile – se întrezărește și o cauză mediată, care profită, anacronic celei imediate, reprezentanților convenționali ai grupului.

După cum am arătat incidental cu altă ocazie³, cu toate că abundă din punctul de vedere al avantajelor – costuri reduse, acces la justiție facil, degrevarea rolului instanțelor – acțiunile colective de grup sunt privite, nu de puține ori, drept o modalitate de a obține un capital de încredere. Ca urmare a triumfului celor care au sorți de izbândă într-un astfel de demers, cetățenilor li se inoculează o nouă credință, făcându-și astfel „chip cioplit” din promotorii acelor *class actions*. Ulterior, alegerea este una care nu comportă o dificultate sporită. Pe de o parte sunt cei care aleg să conserve capitalul de încredere, care în cele din urmă se perimează, iar pe de altă parte, sunt aceia care îl (re)investesc. Iar ce altă investiție mai profitabilă decât politica? Drept urmare, acțiunile colective de grup sunt, în nenumărate rânduri, numai un vehicul pentru un acces (cu demnitate și

Acțiunea colectivă ca mijloc de reparare a prejudiciilor în masă, Ed. Universul Juridic, București, 2017.

³ A se vedea R. Petrescu, *Despre încredere. Ipoteca legală, o mână întinsă promitenților achizitori*, disponibil la adresa: www.juridice.ro.

fără un capital monetar) în clasa politică⁴. Dacă acest tip de intrare e unul demn, preferabil ar fi ca și parcursul ulterior să fie similar.

Persoanele care activează în interiorul unei entități calificate așa cum aceasta este definită de lege acționează în baza încrederii cu care au fost investiți de către un grup de consumatori. De regulă, vehiculul prin intermediul căruia este acordată încrederea de a fi reprezentat în plan judiciar și nu numai ia forma contractului de mandat, cu diferitele sale specii, printre care se numără și contractul de asistență juridică. Contractul de mandat a fost pentru prima dată atestat în Vechiul Testament, părțile contractante fiind Dumnezeu (în calitate de mandant) și Moise (în calitate de mandatar), obiectul convenției dintre cei doi fiind reprezentat de propovăduirea învățăturilor spirituale ale Torei în rândul populației. Așa se face că prerogativele de reprezentare sunt încă din cele mai vechi timpuri acordate unor persoane asupra cărora urma de îndoială și neîncrederea planează cât mai puțin.

Mutând soluția în planul laic al procesului civil, încrederea este transferată, de regulă, unui avocat, iar prin excepție și în condițiile (restrictive ale) legii (i.e. art. 83 și art. 84 C.proc.civ.), mandatarilor neavocați și consilierilor juridici.

Necesitatea de adaptare a profesiei de avocat la nevoile pieței consumatorilor odată cu introducerea noilor instituții juridice de către Legea nr. 414/2023 nu este o provocare izolată, aceasta venind la pachet cu armonizarea acestor dispoziții cu cele procesual civile. Astfel, studiul de față are menirea de a sublinia unele dificultăți procedurale regăsite în materii precum: (i) reprezentarea convențională în justiție, (ii)

excepțiile procesuale, (iii) efectele hotărârii judecătorești și (iv) cheltuielile de judecată.

1. Reprezentarea convențională a consumatorilor în pretoriu

Un prim aspect de noutate care se întrezărește în reglementarea debutată sub auspiciile Legii nr. 414/2023 este cel referitor la calitatea de reprezentant convențional. Așa cum am menționat, în funcție de tipul subiectului de drept, reprezentarea convențională în pretoriu putea fi realizată fie de către subiecte de drept „calificate” (i.e. avocatul și consilierul juridic), fie de către subiectele de drept comun (i.e. mandatar neavocați⁵). Prin Legea nr. 414/2023 sfera reprezentanților convenționali pe plan judiciar a fost lărgită, adăugându-se astfel și entitățile calificate cum sunt ele definite de Lege.

Noua reglementare este cel puțin interesantă sub mai multe aspecte. În primul rând, deși se reține că entitatea calificată reprezintă drepturile și interesele legitime ale consumatorilor [art. 3 lit. g)], fapt ce induce ideea de reprezentare convențională, în realitate, acest participant la procesul civil nu deține calitatea de reprezentant, ci pe aceea de parte (*rectius*, de reclamant) [art. 7 alin. (7) din Legea nr. 414/2023]. Prin urmare, un prim aspect pe care îl reținem este că ne plasăm în fața unei pseudoreprezentări convenționale, entitățile calificate nefiind în definitiv reprezentanți ai (drepturilor și intereselor legitime ale) consumatorilor, ci veritabili reclamânți în procesul civil.

Probabil că decizia legiuitorului de a nu acorda acestor entități calitatea de reprezentanți

⁴ Această fațetă a acțiunilor colective de grup a fost analizată încă de la sfârșitul secolului trecut de doctrina americană. A se vedea Owen M. Fiss, *The Political Theory of the Class Action*, Volume 53 Washington & Lee Law Review 21, 1996, disponibil la adresa: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol53/iss1/4/>

⁵ Bineînțeles, reprezentarea drepturilor și intereselor legitime în plan judiciar vine la pachet cu niște condiții și limitări, reglementare ce vine în protecția profesiei de avocat, care, în caz contrar ar fi supusă unei vii amenințări în aceste vremuri în care informația accesată ușor și rapid, primează celei de calitate. Astfel, considerăm a fi oportune

restricțiile mandatarilor neavocați din materia punerii concluziilor asupra excepțiilor procesuale și asupra fondului. Pare-se că acestea au trecut cu succes examenului Curții Constituționale grefat pe accesul liber la justiție conturat în Decizia nr. 485 din 23 iunie 2015. Pentru o critică (întemeiată) față de argumentația Curții Constituționale din această decizie, dar și față de Decizia nr. 839 din 8 decembrie 2015 și Decizia nr. 369 din 30 mai 2017, a se vedea M. Nicolae, *Teoria recursului în casație*, Ed. Solomon, București, 2022, pp. 267-290.

convenționali își găsește însemnătatea în cel puțin două rațiuni. Pe de o parte, instituția reprezentării părților procesului civil în instanță ia ființă, după părerea noastră, în jurul unor norme de drept imperative, de ordine publică⁶ care, deși nefiind de domeniul legii organice, în general practicienii dreptului se poartă cu mânuși ținând cont de importanța sporită a acestora.

Însă normele de ordine publică nu trebuie absolutizate. *In genere*, când practicianul dreptului aude această sintagmă, are instinctul de a se ridica în picioare așteptând să se cânte imnul. Or, ordinea publică are menirea numai de a sublinia caracterul mai puțin maleabil al instituției, însă nu totalitar. Pe de altă parte, legiuitorul a preîntâmpinat o veche himeră a reprezentării pe plan judiciar, dezbateri ce a făcut obiectul Deciziei ICCJ nr. 9 din 16 mai 2016⁷. Deși cauza viza reprezentarea convențională a persoanelor juridice, apreciem că considerentele prin care se antamează importanța reprezentării de către specialiști ai dreptului și, cu precădere, de către o persoană ce face parte din corpul profesional al avocaților sunt aplicabile în mod corespunzător și față de cealaltă categorie de justițiabili – persoanele fizice. Chiar dacă reglementarea referitoare la reprezentarea persoanelor fizice este una ceva mai laxă, fiind permisă și reprezentarea de către mandatar neavocați [art. 83 alin. (1) și (2) C.proc.civ.], lejeritatea reglementării nu trebuie, după părerea noastră, exploatată, existând un risc ridicat de a se trece în cealaltă dimensiune, aceea prin care se aduce atingere profesiei juridice de avocat. În concret, dacă s-ar da mâna ca reprezentarea persoanelor fizice în instanță să fie dusă la îndeplinire de către alte persoane decât cele care profesază ca avocat ori de către alte persoane fizice care sunt conectate printr-o efervescentă legătură de încredere de cu părțile unui proces civil,

acesta reprezintă un prim pas spre aneantizarea profesiei liberale de avocat.

Așadar, pentru a eschiva toate aceste discuții aprige, legiuitorul a ales să le atribuie entităților calificate reglementate de Legea nr. 414/2023 calitatea de parte, iar nu cea de reprezentant. Rămâne de văzut dacă alegerea este una înțeleaptă sau, mai de curând, neinspirată.

În primul rând, trebuie clarificat care este limita superioară până la care se întind aptitudinile judiciare ale entităților calificate. Subliniem că nicăieri în cuprinsul Legii nr. 414/2023 nu se precizează dacă persoanele fizice ce compun entitatea calificată (i.e. asociații) au sau nu dreptul de a pune concluzii asupra excepțiilor procesuale ori asupra fondului. Importanța acestei omisiuni rezidă în aceea că Legea nr. 414/2023 prevede cu multiple ocazii numai că entitățile calificate pot „introduce acțiuni”⁸ prin care se urmărește apărarea drepturilor și intereselor legitime ale consumatorilor [art. 1 alin. (3), art. 2 alin. (1) și (3), art. 3 lit. a) etc.], aptitudinea acestora mărginindu-se la introducerea acțiunilor (*rectius*, cererilor). Dincolo de această omisiune, apreciem că punerea de concluzii este permisă colectivului ce compune entitatea calificată, ca temei servind calitatea de reclamant a acestei persoane juridice, aceasta putând pune concluzii prin reprezentanții asociației desemnați în acest sens [art. 80 alin. (1) și (5) coroborate cu art. 151 alin. (5) C.proc.civ.]. Pare-se că, cel puțin în această materie, alegerea oferirii calității de parte, iar nu cea de reprezentant convențional către entitățile calificate a fost o decizie inspirată.

O altă aplicație inedită a celor expuse anterior este cuplată cu dispozițiile art. 7 alin. (2) din Legea nr. 414/2023 care prevăd că „[a]cțiunile în reprezentare se judecă potrivit dreptului comun. Hotărârea primei instanțe este supusă apelului,

⁶ Pentru dezvoltări față de normele de ordine publică din dreptul procesual civil a se vedea Cl.C. Dinu, *Normele de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, pp. 93-95.

⁷ Publicată în M. Of. nr. 891 din 8 noiembrie 2016.

⁸ Nici această mențiune nu se bucură de o acuratețe sporită. Acțiunea civilă este o noțiune abstractă, concretizarea ei pe latură activă este aceea de cerere. Astfel, ceea ce (cvasi)reprezentantul convențional introduce, dând astfel naștere unui proces civil, este, în definitiv, o cerere, iar nu o acțiune.

potrivit legislației în vigoare. Decizia pronunțată în apel poate fi atacată cu recurs, în condițiile legii. Recursul suspendă executarea.”. Astfel, observăm că norma de drept citată leagă indirect efectul suspensiv al recursului, efect de o importanță deosebită, de calitatea de entitate calificată a reprezentantului convențional. În concret, există două scenarii. Pe de o parte, ne plasăm în situația în care după parcurgerea etapei procesuale a apelului entitatea calificată pierde procesul, efectul suspensiv al recursului neafectând în acest caz consumatorii, deoarece soluția fiind una de respingere, punerea în executare a hotărârii nu ar fi posibilă. Pe de altă parte, în scenariul în care soluția pronunțată este una favorabilă entității calificate și, subsecvent, consumatorilor, momentul la care aceștia vor dobândi despăgubirile solicitate este contramandat până când instanța de recurs se va pronunța în sensul respingerii căii de atac extraordinare de reformare formulate de entitatea calificată. Prin urmare, se poate observa că deși intenția legiuitorului este aceea de a face calea de atac a recursului ceva mai digerabilă pentru justițiabili, deznodământul este acela în care această măsură joacă în contra intereselor justițiabililor, deoarece consumatorii, prin entitățile calificate, adoptă o poziție activă, „de atac” din perspectiva titularului cererii (aceea de reclamant), prin urmare, interesul ar fi constat mai de curând în aceea ca hotărârea pronunțată să fie executorie după apel, iar nicidecum după tranșarea căii extraordinare de atac a recursului.

Conchidem momentan prin aceea că o oportunitate actuală a corpului profesional al avocaților este grefată pe modalitatea de convingere a consumatorilor că alegerea mai eficientă este aceea de a porni la drum într-un proces civil alături de un avocat, iar nu împreună cu

o entitate calificată, cel puțin din perspectiva factorului temporal, executarea unei măsuri reparatorii fiind sistată în cel din urmă caz până la judecarea definitivă a pricinii.

2. Consimțământul *opt-in*. Unele implicații punctuale în materia excepțiilor procesuale și în cea a efectelor hotărârii judecătorești

Poate că cele mai seducătoare din perspectiva implicațiilor de factură procedurală pe care le anunță sunt dispozițiile ce compun textul articolului 9 din Legea nr. 414/2023. Conform tezelor deja lansate în doctrină⁹, acțiunile ce urmăresc obținerea de măsuri reparatorii introduse de entitățile calificate au la bază un mecanism de tipul *opt-in*¹⁰.

O primă chestiune se rezumă la stabilirea sancțiunii care se aplică cererii formulate de entitatea calificată dacă aceasta nu obține în termenul prevăzut la art. 9 alin. (3) din Lege (până la închiderea dezbaterilor în fond) consimțământul niciunui consumator pentru apărarea intereselor sale. Variantele instanței care va trebui să dispună respingerea cererii gravitează, după părerea noastră, în jurul următoarelor instituții: calitate procesuală activă, interes și inadmisibilitate. În ceea ce privește prima opțiune, apreciem că respingerea cererii ca fiind făcută de o persoană fără calitate procesuală activă nu poate fi primită, deoarece, deși beneficiarul real al măsurii sunt consumatorii, titularul cererii este entitatea calificată [art. 7 alin. (7) din Lege], indiferent dacă aceasta obține ori nu consimțământul unui consumator. Astfel, singurele condiții care trebuie îndeplinite pentru a fi reținută calitate procesuală activă a entității calificate fiind cele de la art. 4 alin. (3) din Lege. Rămân în picioare celelalte două

⁹ A se vedea M. Avram, *Reflecții privind Legea nr. 414/2023 privind acțiunile în reprezentare pentru protecția intereselor colective ale consumatorilor*, disponibil la adresa www.juridice.ro; S. Olaru, M. Ceaușescu, *Legea nr. 414/2023 privind desfășurarea acțiunilor în reprezentare pentru protecția intereselor colective ale consumatorilor – prima reglementare expresă a class action în dreptul românesc*, disponibil la adresa www.juridice.ro.

¹⁰ Mecanismul *opt-in* presupune aceea că consumatorii cărora li se adresează cererea introdusă de entitățile calificate (cererea de obținere a măsurilor reparatorii) trebuie să-și dea consimțământul cu privire la aceasta, mai exact că acorde entității calificate un vot de încredere în reprezentarea în procesul privind obținerea de daune-interese.

opțiuni. În ceea ce privește interesul de a formula o cerere în justiție (art. 33 C.proc.civ.), pare că respingerea cererii ca lipsită de interes ar fi o soluție cel puțin interesantă. În concret, deși entitatea acționează în nume propriu, ea reprezintă și urmărește să satisfacă interesele consumatorilor. Or, este impropriu ca în cazul acțiunilor colective condiția interesului să fie verificată în persoana titularului cererii – entitatea calificată – ci mai degrabă în persoana consumatorilor. Astfel, neexistând niciun consumator care să consimtă la această cerere, soarta logică ar fi respingerea ei ca lipsită de interes. Cu toate acestea, nu logica formală trebuie uzată într-o atare situație, ci logica juridică conturată de textele din materia interesului. Așa fiind, neexistând o derogare de la Codul de procedură civilă în Legea nr. 414/2023, derogare care să prevadă că condiția interesului se analizează în persoana consumatorilor, iar nu în cea a entităților calificate, respingerea cererii ca lipsită de interes pare o măsură ceva mai greu de digerat, dar pe care nu o negăm în totalitate. Însă cea mai pusă la adăpost sancțiune este cea a respingerii cererii ca inadmisibilă. În ciuda faptului că procesul civil român nu cunoaște noțiunea de excepție a inadmisibilității¹¹, inadmisibilitatea fiind numai un efect al admiterii unei alte excepții procesuale, opinăm în sensul în care excepția ce va putea fi ridicată este cea a inexistenței consimțământului a cel puțin un consumator – condiție specială prin raportare la cele prevăzute de art. 29 C.proc.civ. –, iar consecința admiterii ei va fi cea de respingere a cererii ca inadmisibilă.

O altă discuție se conturează tot în jurul consimțământului *opt-in* manifestat de consumatori, însă de această dată pe planul autorității de lucru judecat. Cu titlu prealabil,

reiterăm faptul că dispozițiile Legii nr. 414/2023 se completează cu dispozițiile dreptului comun al Codului de procedură civilă. În acest sens, cel puțin incitante sunt prevederile alineatului (6) al art. 9 din Legea nr. 414/2023 care conturează, într-o manieră sintetică, efectul negativ al autorității de lucru judecat [art. 431 alin. (1) C.proc.civ.]. Cu toate acestea, textul alin. (6) reține doar identitatea de părți și de obiect, nu și pe cea de cauză (a cererii). Omisiunea legiuitorului nu este una tocmai fericită. În primul rând, filosofia din spatele celei triple identități a efectului negativ al autorității de lucru judecat constă în principiul de drept conform căruia nimeni nu poate fi chemat în judecată de mai multe ori de către aceeași persoană pentru aceeași pretenție. Dar noțiunea de pretenție nu este dată numai de obiectul cererii (e.g.: plata unor sume de bani), ci și de *causa debendi* a acesteia – ansamblul faptic calificat juridic¹². În concret, dacă consumatorul obține daune-interese, izvorul daunelor-interese fiind o clauză abuzivă, unei cereri ulterioare prin care acesta pretinde daune-interese pentru un comportament contractual ilicit al profesionistului împotriva sa nu i se va putea opune pe cale de excepție autoritatea de lucru judecat, *causa debendi* a celor două cereri fiind distinctă. Or, art. 9 alin. (6) din Lege omite, după cum am precizat, condiția identității de cauză, rezumându-se lapidar doar la părți și la obiect. Așa fiind, apreciem că reglementarea nu este una care să bucure consumatorii, existând mai multe riscuri asociate acestei erori de legiferare ce se întind de la interpretări restrictive până la omisiuni neimputabile de apreciere care sunt de natură să conducă la respingerea cererilor formulate între aceleași părți, având ca obiect plata de daune-interese, dar temeiul juridic al acestora fiind cu totul diferit.

¹¹ Pentru detalii cu privire la acest aspect și prin raportare la inexistența instituției din dreptul procesual francez a finelor de primire, a se vedea A. Suci, *Excepțiile procesuale în Noul Cod de procedură civilă*, ed. a IV-a, Ed. Universul Juridic, București, 2019, pp. 64-77.

¹² Pe larg cu privire la acest concept a se vedea A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești*, Ed.

Universul Juridic, București, 2008, pp. 76-86; Tr.C. Briciu, *Unele aplicații practice ale noțiunii de cauză (causa debendi) în procesul civil*, AA.VV., *In honorem Corneliu Bîrsan – Ius est ars boni et aequi*, Tomul II, (ed.: A. Almășan, Fl.-A. Baiaș, B. Dumitrache, I. Vârsta, C.E. Zamșa), Ed. Hamangiu, București, 2023, pp. 167-203.

Și ca orice necaz, reglementarea defectuoasă nu a venit singură, omisiunea legiuitorului cu privire la cauza cererii de chemare în judecată fiind reluată și la alineatul (7) al art. 9 din Lege.

Tot în seria legiferării necugetate se înscriu și dispozițiile art. 9 alin. (9) care prevăd că: „O măsură reparatorie, dispusă printr-o decizie definitivă de instanța sau autoritatea administrativă la care a fost introdusă o acțiune în reprezentare, dă dreptul consumatorilor vizați de acțiunea în reprezentare să beneficieze de remedierile prevăzute în respectiva măsură reparatorie în mod direct, fără a fi nevoie să introducă o acțiune separată.”. Rezultatul aplicării acestei norme de drept este acela de a sublinia efectul executoriu al hotărârii judecătorești. Însă, după părerea noastră, această normă juridică putea la fel de bine să lipsească, neaducând nicio noutate în peisajul efectelor hotărârii judecătorești, mai ales din perspectiva executorialității cu care sunt înzestrate¹³. Iar tot legat de executorialitatea hotărârii judecătorești se înscrie la cuvânt și alineatul (10) al art. 9 din Legea nr. 414/2023 care conturează regimul juridic al prescripției dreptului de a cere executarea silită, text de lege care nu face altceva decât să reia regula transcrisă și în dreptul comun – art. 706 alin. (1) teza I C.proc.civ.

Dincolo de executorialitate, un alt efect al hotărârilor judecătorești este cel de ordin probatoriu. Tradițional, efectul probatoriu al unei hotărâri judecătorești constă în atribuirea acestui act jurisdicțional valoarea de prezumție (relativă) față de terți, prezumție supusă dovezii contrare. Cu toate acestea, art. 15 din Legea nr. 414/2023 prevede că „[d]ecizia definitivă a unei instanțe judecătorești sau a unei autorități administrative a oricărui stat membru privind existența unei încălcări care prejudiază interesele colective ale

consumatorilor poate fi folosită de toate părțile drept probă în contextul oricărei alte acțiuni în fața instanțelor judecătorești naționale pentru obținerea de măsuri reparatorii împotriva aceluiași profesionist și pentru aceeași practică, în conformitate cu Legea nr. 134/2010, republicată, cu modificările și completările ulterioare.”. Asistăm așadar, dincolo de termenul de „probă” folosit de legiuitor, la o aparentă reglementare în materia efectului pozitiv al autorității de lucru judecat [art. 431 alin. (2) C.proc.civ.]. Cu toate acestea, condiția cardinală a operării efectului pozitiv constă în identitatea de părți, condiție înlăturată de art. 15 din Lege, reținând doar identitatea unei singure părți – identitatea profesionistului. Deznodământul la care s-a ajuns prin această legiferare este acela de a se reține nu efectul pozitiv al autorității de lucru judecat (condiția identității de părți nefiind îndeplinită), ci ceea ce în doctrină a fost reținut ca fiind efectul reflex al hotărârii judecătorești¹⁴. Efectul reflex al hotărârii judecătorești presupune posibilitatea unui terț de a invoca dezlegările date anterior împotriva adversarului său, ipoteză întocmai reținută de textul articolului 15 din Lege, la fel precum în cazul debitorilor solidari (art. 1.455 C.civ.) și al acțiunii în revendicare [art. 643 alin. (1) C.civ.].

3. Efectul Legii nr. 414/2023 față de componența cheltuielilor de judecată

În ultimul rând (deși poate, după ordinea procesului civil ar fi trebuit ca această chestiune să fie abordată prioritar), o altă provocare a pieței avocaturii raportat la cea a entităților calificate reglementare de Legea nr. 414/2023 își găsește sorginea în cea a costurilor. Deși consumatorul nu este ținut la plata taxelor judiciare de timbru nici când acționează singur ori alături de un avocat¹⁵

¹³ Cu privire la efectul executoriu al hotărârii judecătorești a se vedea A. Nicolae, *op.cit.*, pp. 48-57.

¹⁴ A se vedea pentru dezvoltări Tr.C. Briciu, Gh.-L. Zidaru, *Despre condiția identității de părți în invocarea efectului pozitiv al autorității de lucru judecat*, AA.VV., *In honorem Corneliu Bîrsan – Ius est ars boni et aequi*, Tomul II, (ed.: A. Almășan, Fl.-A. Baias, B. Dumitrache,

I. Vârsta, C.E. Zamșa), Ed. Hamangiu, București, 2023, pp. 904-908; A. Nicolae în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. I, ed. a 20a, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 1193.

¹⁵ Pe larg cu privire la scutirea de la plata taxei judiciare de timbru a consumatorilor a se vedea R.I. Orza în Tr.C. Briciu (coord.), *O.U.G.*

[art. 29 alin. (1) lit. f) din O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru¹⁶], persistă componenta reprezentată de celelalte cheltuieli de judecată – onorariul avocațial. Dacă regula în materie este perceperea unui astfel de onorariu din partea consumatorilor, aceasta este răsturnată de Legea nr. 414/2023 care prevede că entitățile calificate pot fi finanțate de terțe persoane în vederea desfășurării activității lor de a derula acțiunile judiciare prevăzute cereri [art. 10 alin. (1) și art. 20]. Cert este că entitatea calificată nu percepe onorarii din partea consumatorilor, cheltuielile de judecată fiind, de regulă, suportate de acestea [art. 12 alin. (1) din Lege]. Astfel, deși în materia taxelor de timbru concursul dintre avocați și entitățile calificate s-a terminat remiză, în ceea ce privește contraprestația demersurilor judiciare, situația entităților calificate este una privilegiată. Așadar, consumatorii fiind mai tentați de această ofertă mai avantajoasă din punct de vedere pecuniar, provocarea avocaților va consta în aceea de a găsi un beneficiu care cel puțin să reechilibreze balanța decizională a consumatorilor.

În loc de concluzii

Ținând cont de toate aceste piedici descrise anterior, tragem concluzia că alegerea unei entități

calificate pentru a reprezenta consumatorii în pretoriu reprezintă, cel puțin până la o armonizare mai eficientă cu dreptul comun al procedurii civile, o alegere cuplată cu un intens risc. Așadar, deși materia acțiunilor colective reprezintă o tentație greu de asuprit pentru consumatori, opinăm în sensul că cel puțin momentan, pornirea la drum alături de un avocat este o opțiune mai sigură.

În concluzie, considerăm că noutatea legislativă circumscrisă Legii nr. 414/2023 reprezintă mai mult sau mai puțin niște nisipuri mișcătoare translatate în plan judiciar. În acest sens, după părerea noastră, până la șlefuirea acestei reglementări pentru a fi adusă în linie cu normele procesual civile autohtone, apelarea consumatorilor la satisfacerea intereselor sale prin intermediul entităților calificate este o decizie pe alocuri avantajoasă, dar în egală măsură delicată. Așadar, serviciile avocațiale rămân, după părerea noastră, o variantă actuală și fiabilă pentru consumatori, cu mențiunea că piața avocaturii va trebui să se adapteze la solicitările consumatorilor și astfel să-și pună în valoare oferta de servicii ținând cont și de noul camarad reprezentat de entitățile calificate.

nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru. Comentariu pe articole, Ed. Solomon, București, 2021, pp. 438-443; D.N. Theohari, *Taxele*

judiciare de timbru. Comentariu pe articole, Ed. Hamangiu, București, 2024, pp. 410-416.

¹⁶ Publicată în M. Of. nr. 392 din 29 iunie 2013.

#INCLUDE<LAW>**Avocat Isabela Porcius***Baroul Cluj*

Rezumat: *Prezentul articol constituie un veritabil manifest pentru conștientizarea responsabilității profesioniștilor din domeniul juridic, în special a avocaților, față de necesitatea de a cunoaște implicațiile utilizării diverselor elemente ale tehnologiei informației și a comunicațiilor, precum și a spațiului cibernetic și de a găsi soluții adecvate pentru problemele care se ivesc la confluența dintre lumea fizică și lumea cibernetică.*

Cuvinte cheie: *Internet, spațiu cibernetic, inteligență artificială, încredere, securitate.*

I. Realitatea peisajului cibernetic

Umanitatea a ajuns în punctul în care nu se mai poate concepe posibilitatea existenței unei societăți viabile în absența utilizării tehnologiei. O importanță aparte este rezervată tehnologiei informației și a comunicațiilor, care a facilitat desfășurarea și însăși dezvoltarea majorității activităților, dar a și contribuit decisiv la afirmarea unor noi arii de practică.

Mai mult decât atât, spațiul cibernetic a devenit o veritabilă lume paralelă față de cea fizică, cele două fiind într-o relație de interdependență, întrucât spațiul cibernetic transpune aspectele preluate din lumea fizică, iar lumea fizică necesită mecanismele spațiului cibernetic pentru a își crește eficiența.

Potrivit statisticilor, la nivel mondial, în luna aprilie a anului curent, erau 5,44 miliarde de utilizatori de Internet¹, în condițiile în care populația Pământului este de 8 miliarde de locuitori.

Luând în considerare zonele în care populația nu deține mijloacele necesare pentru a se conecta la Internet sau nu dorește acest lucru din rațiuni legate de convingeri și/sau tradiții proprii, concluzia este că lumea actuală nu mai funcționează în absența facilităților implicate de Internet și nici măcar nu mai poate concepe o astfel de ipoteză.

Lumea se află într-o etapă de tehnologizare masivă, ceea ce permite ca orice utilizator să înțeleagă și să folosească cel puțin o serie de comenzi de bază, care să îi înlesnească activitățile cotidiene.

Dar faptul că diversele componente ale tehnologiei sunt atât de bine dezvoltate și de atent elaborate încât permit existența acestei veritabile culturi a tehnologiei accesibilă tuturor, nu trebuie să înlăture preocupările legate de utilizarea responsabilă și precaută a acestora.

Cu toate acestea, în spațiul cibernetic, persoanele fizice și juridice, precum și diferitele instituții aparținând statelor (fără a interesa poziția statelor în ierarhia globală), se comportă de cele mai multe ori ca și cum ar avea libertate absolută, fără nicio limitare și ca și cum nu ar exista pericole.

II. Intervenția științelor juridice și a practicienilor acestora

Nu trebuie uitat că lumea cibernetică a fost concepută după modelul lumii fizice, însă nivelul tehnologic înalt și complexitatea celei dintâi a determinat ca aceasta să fie caracterizată prin pericole net superioare pentru persoanele și

¹ articol preluat de pe o platformă online: A. Petrosyan, Worldwide digital population 2024, în Statista.com, 7 mai 2024,

<https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>.

entitățile care activează în mod legitim.

Aici intervine rolul științelor juridice, care trebuie să ofere pârgurile vitale pentru utilizarea adecvată (conform intereselor celui în cauză), justă (fără a afecta drepturile și interesele altor persoane) și în siguranță (fără urmări nedorite) a facilităților spațiului cibernetic.

Totodată, în mod paradoxal, nevoia de specializare în domeniul Dreptului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor, este dublată de o diluare a serviciilor juridice, generată chiar de către spațiul cibernetic.

Mai exact, s-a observat că, „înaintea erei digitale, informația era dificil de obținut, ceea ce le conferea profesioniștilor un rol important și un avantaj”². Astfel, oamenii se adresau profesioniștilor dintr-un anumit domeniu, dat fiind că nu aveau acces la informație, ceea ce le conferea acestora un statut aparte, chiar avantaj competitiv pentru cei mai buni și un nivel ridicat de responsabilitate cu privire la informațiile transmise. Desigur că și satisfacțiile profesionale erau pe măsura importanței pentru nevoile oamenilor.

În prezent, oricine are acces, prin Internet, la o gamă variată de informații, astfel că deseori, inclusiv profesioniștii din domeniul juridic, se confruntă cu situații în care clienții au deja un bagaj de cunoștințe, mai mult sau mai puțin pertinente, dar pe care se bazează cu convingere, ajungând chiar să pună la îndoială opinia emisă de profesionist. Nu este vorba despre egou-ul rănit al profesionistului, ci despre persistența unei neîncrederi în cunoștințele

acestora, alimentată de diverse informații găsite pe Internet care provin de la persoane care doar creează aparența că dețin adevărul absolut.

Pentru a răspunde adecvat provocărilor complexe, aflate în continuă dezvoltare, inerente spațiului cibernetic și componentelor sale, practicienii, dar și teoreticienii din domeniul juridic trebuie să adopte următoarea atitudine susținută de literatura de specialitate: colaborarea cu „mașinăriile”, iar nu depunerea eforturilor pentru combaterea acestora³.

În decursul istoriei omenirii, deseori s-a dovedit că este mai util și mai benefic pentru progresul societății, dar și al indivizilor, să fie însușite noutățile, iar nu respinse. Un exemplu elocvent este cel al revoluției industriale, care a determinat necesitatea deprinderii de abilități caracterizate atât prin sofisticare, cât și prin agilitate.⁴

În iunie 2023, Federația Europeană a Barourilor a emis o serie de recomandări privitoare la modalitățile prin care avocații ar putea să beneficieze de pe urma diverselor forme de Inteligență Artificială⁵. Astfel, s-a făcut referire la următoarele aspecte: înțelegerea diverselor forme de Inteligență Artificială; conștientizarea limitărilor și a contextului, fiind necesară verificarea conținutului generat pentru a nu avea carențe legate de exactitatea informațiilor sau de actualitatea acestora; cunoașterea și aplicarea reglementărilor actuale privitoare la Inteligența Artificială; utilizarea instrumentelor de inteligență artificială în activitatea desfășurată, dar fără a acorda o încredere ridicată acestora și fără a înlocui, într-o mare măsură, raționamentele date

² R. Susskind, D. Susskind, *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*, apud A.M. Perlman, *Reflections on the Future of Legal Services*, în *Legal Studies Research Paper Series*, Research Paper 17-10, 9 mai 2017, Suffolk University Law School, p.2, sursa: <http://ssrn.com/abstract=2965592>.

³ R. Susskind, D. Susskind, *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*, apud A.M. Perlman, *op. cit.*, p.3.

⁴ J. Mokyr, 'The Holy Land of Industrialism': rethinking the Industrial Revolution, în *Journal of the British Academy*, nr. 9, august 2021, p.232, sursa: <https://doi.org/10.5871/jba/009.223>.

⁵ *The European Bars Federation*, *European Lawyers in the Era of ChatGPT - Guidelines on how lawyers should take advantage of the opportunities offered by large language models and generative AI*, iunie, 2023, sursa: <https://www.fbe.org/wp-content/uploads/2023/06/European-lawyers-in-the-era-of-ChatGPT-FBE-Guidelines-on-how-lawyers-should-take-advantage-of-the-opportunities-offered-by-large-language-models-and-generative-ai.pdf>.

de gândirea umană și de experiența profesională; implementarea măsurilor de securitate adecvate pentru a asigura confidențialitatea informațiilor clienților și a comunicațiilor realizate cu aceștia, în timpul utilizării instrumentelor de inteligență artificială; asigurarea protecției datelor și a vieții private a avocatului în cauză cu ocazia utilizării propriilor instrumente de inteligență artificială; informarea clienților și a colaboratorilor cu privire la instrumentele de inteligență artificială utilizate în relația cu aceștia, precum și asumarea răspunderii pentru modalitatea de funcționare a acestora.⁶

Dar oricât de „inteligentă artificială” ar fi tehnologia, aceasta „încă” nu egalează inteligența umană⁷, iar „creierul uman cu miliardele de neuroni și trilioanele de conexiuni sinaptice rămâne ca fiind una dintre cele mai sofisticate și puternice aparaturi analitice”⁸. Tehnologiile de tip smart „încă” necesită oameni care să le creeze sistemul de operare inițial și codul care stă la baza acestora⁹.

III. Firul subțire de care atârână încrederea clienților în contextul cibernetic

Potrivit art. 113 din Statutul profesiei de

avocat, „Avocatul este confidentul clientului în legătură cu cazul încredințat. Confidențialitatea și secretul profesional garantează încrederea în avocat și constituie obligații fundamentale ale avocatului”. Dar cum se împacă aceste reguli cu dublarea relației avocat-client în spațiul cibernetic? Care sunt nevoile clientului în acest context?

În mediul digital, informațiile au valoare economică¹⁰, datelor personale fiindu-le atribuită titulatura de “noul petrol al Internetului”¹¹.

S-a apreciat că “încrederea (trust) este cea care mediază relația dintre preocupările referitoare la protejarea vieții private și dorința de a comunica date personale”¹². Drept concluzie, cu cât nivelul de încredere al utilizatorului/clientului este mai mare, cu atât există o disponibilitate mai mare a acestuia de a își dezvălui date personale. În absența încrederii, crește reticența. „Reputația online a profesionistului, prezența politicilor referitoare la protejarea vieții private și la asigurarea securității, precum și investițiile realizate de acestea, contribuie, fiecare, la nivelul de control pe care clienții simt că îl au asupra propriilor date personale”¹³.

Aceste date personale nu trebuie privite în sens strict, vizând doar numele, adresa, datele

⁶ *Ibidem*, p.4-12.

⁷ BRIAN CHRISTIAN, THE MOST HUMAN HUMAN: WHAT TALKING WITH COMPUTERS TEACHES US ABOUT WHAT IT MEANS TO BE ALIVE 5–10 (2011) (discussing the limitations of computerized communications with humans); CHRISTOPHER STEINER, AUTOMATE THIS: HOW ALGORITHMS CAME TO RULE OUR WORLD 5–6 (2012) (opining on the need for humans to manage algorithmic processes); John Markoff, How Many Computers to Identify a Cat? 16,000, N.Y. TIMES, June 26, 2012, at B1, *apud T. C. W. Lin*, Compliance, Technology, and Modern Finance, în Temple University Legal Studies Research Paper, nr. 2017-06, 2016, p.180, sursa:<https://ssrn.com/abstract=2904664>.

⁸ ELLEN E. PASTORINO & SUSANN M. DOYLE-PORTILLO, WHAT IS PSYCHOLOGY? 355 (2011), *apud T.C. W. Lin*, Compliance, Technology, and Modern Finance, *op. cit.*, p. 180.

⁹ T. C. W. Lin, Compliance, Technology, and Modern Finance, *op. cit.*, p. 180.

¹⁰ document preluat de pe o pagină web: High Level Group of Scientific Advisors, Cybersecurity in the European Digital Single Market, Scientific Advice Mechanism (SAM) Independent Scientific Advice for Policy Making, Scientific Opinion No. 2/2017, opinie redactată la cererea Comisiei Europene, Bruxelles,

24 martie 2017, p.26, sursa:

https://ec.europa.eu/research/sam/pdf/sam_cybersecurity_report.pdf?view=fit&pagemode=none.

¹¹ M Kuneva, ‘Keynote Speech SPEECH/09/156’ (Roundtable on Online Data Collection, Targeting and Profiling March 31, 2009) <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-156_en.htm>. All URLs in the footnotes were last accessed on 16 January 2019, *apud C. J. Hoofnagle, B. van der Sloot, F. Z. Borgesius*; The European Union general data protection regulation: what it is and what it means, în Information & Communications Technology Law, volumul 28, nr. 1, 2019, p.65, sursa: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3254511>.

¹² R. M. Goldberg, G. McHenry, L. E. Zambrano Ramos, Trust in Internet Privacy and Security and Online Activity, septembrie, 2016, p.5, sursa: <https://ssrn.com/abstract=2757369>.

¹³ Ray, S., Ow, T., Kim, S.S. (2011). Security assurance: how online service providers can influence security control perceptions and gain trust. *Decision Sciences*, 42(2), 391–412, doi:10.1111/j.1540-5915.2011.00316.x, *apud R. M. Goldberg, G. McHenry, L. E. Zambrano Ramos*, Trust in Internet Privacy and Security and Online Activity, *op. cit.*, p.5.

bancare și diferite coduri de identificare, ci trebuie avut în vedere interesul indivizilor de a își conserva identitatea și de a ține departe de terți informațiile pe care au ales să le împărtășească cu persoanele fizice și juridice participante la operațiunile în care s-au implicat.

Pe cale de consecință, nu este surprinzător că rezultatele unui sondaj efectuat de McKinsey & Company asupra 792 de clienți/consumatori proveniți din America de Nord a revelat faptul că, pentru 68% dintre aceștia, conținutul e-mail-urilor reprezintă o categorie de date digitale foarte importantă, pe al doilea loc plasându-se identitatea corespondenților, cu 62%, pe al treilea loc aflându-se conținutul fișierelor descărcate, cu 55%, pe al patrulea loc, datele referitoare la locație, cu 54%, pe al cincilea loc, conținutul și datele de utilizare ale chatroom-urilor și ale grupurilor online, cu 51%, apoi website-urile folosite, cu 46%, căutările efectuate, 44%, aplicațiile și programele utilizate, 40% și intervalul de timp în care a fost utilizată rețeaua Internet, 33%¹⁴. Se observă că pentru indivizi sunt relevante și conversațiile realizate prin diverse mijloace puse la dispoziție de către spațiul cibernetic, cât și modalitatea în care se manifestă în acest spațiu, cât timp alocă și care sunt preocupările lor concrete. Toate acestea alcătuiesc datele personale și, până la urmă, viața privată a individului pe care acesta dorește să le protejeze față de imixtiunile nedorite ale terților. Secretul corespondenței, după cum o consacră și articolul 28 din Constituția României, are caracter inviolabil.

IV. Necesitatea imperativă de a crea un cadru de securitate cibernetică

La nivel de definiție, este util a se face distincția între securitatea cibernetică înțeleasă ca practică, constând în ansamblul activităților și măsurilor necesare pentru atingerea scopurilor de securitate, și securitatea cibernetică înțeleasă ca stare, care se raportează la nevoia persoanelor fizice și juridice de a fi protejate de amenințările la adresa securității¹⁵. Această distincție ar putea reprezenta baza teoretică necesară pentru afirmarea unui "nou drept la securitate cibernetică"¹⁶.

Securitatea trebuie să vizeze în concret și produsele de hardware și de software utilizate în desfășurarea activităților. În această privință, la nivelul instituțiilor Uniunii Europene, a fost elaborată Propunerea de Regulament referitoare la cerințele orizontale de securitate cibernetică pentru produse cu elemente digitale (Cyber Resilience Act), care va aduce modificări actualului Regulament nr. 1020/2019 privind supravegherea pieței și conformitatea produselor¹⁷. În cuprinsul propunerii, s-a arătat că aceste produse sunt caracterizate printr-un nivel scăzut de securitate cibernetică, ca urmare a vulnerabilităților prezente și a actualizărilor de securitate insuficiente și neadecvat aplicate¹⁸. Iar din perspectiva utilizatorilor produselor, problema care planează este că aceștia nu beneficiază de suficiente informații pentru a opta pentru produse cu proprietăți de securitate reale și adecvate și că nici nu cunosc modalitățile prin care pot utiliza produsele în acord cu cerințele de securitate¹⁹.

În acest context al securității produselor, este

¹⁴ document preluat de pe o pagină web: V. Anant et al., The consumer-data opportunity and the privacy imperative, McKinsey & Company, 27 aprilie 2020, sursa:

<https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/the-consumer-data-opportunity-and-the-privacy-imperative>

¹⁵ V. Papakonstantinou, Cybersecurity as praxis and as a state: The EU law path towards acknowledgement of a new right to cybersecurity?, în Computer Law & Security Review, volumul 44, aprilie, 2022, p.3., sursa:<https://doi.org/10.1016/j.clsr.2022.105653>.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ document preluat de pe o platformă online: European Commission, Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on horizontal cybersecurity requirements for products with digital elements and amending Regulation (EU) 2019/1020, în Digital-Strategy.ec.europa.eu, 15 septembrie 2022, sursa:<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cyber-resilience-act>

¹⁸ Ibidem, p.1.

¹⁹ Loc. cit.

relevant a se face referire la o nouă bază de date europeană a vulnerabilităților, care, potrivit articolului 12 din Directivă, este elaborată și administrată de către ENISA, pe baza divulgării coordonate a vulnerabilităților realizată de echipa de intervenție în caz de incidente la adresa securității informatice, desemnată de fiecare stat membru. Această bază de date poate fi accesată de către părțile interesate și cuprinde informații referitoare la vulnerabilități, la produsele și serviciile de tehnologie a informației și a comunicațiilor care au fost afectate, precum și informații referitoare la corecțiile disponibile și la orientările oferite de autoritățile competente sau de echipele de intervenție pentru atenuarea riscurilor. Apreciez că această bază de date poate ajuta la afirmarea coeziunii securității cibernetice de la nivelul Uniunii Europene, întrucât nu doar că se ține o evidență a vulnerabilităților care pot afecta toți cetățenii Uniunii și toate entitățile care operează în interiorul acesteia, ci se și generează astfel mesajul interdependenței dintre sistemele și mecanismele de securitate cibernetică ale statelor membre.

Nu în ultimul rând, precizez că securitatea nu trebuie înțeleasă ca fiind limitată strict la nivelul unei entități, fie aceasta un cabinet individual de avocat sau o societate de avocați. Nu este vorba despre o carapace având scopul

de a bloca orice acces în interior, ci tocmai că protecția asigurată de securitate trebuie să vizeze toate relațiile stabilite de către entitatea în cauză.

Concluzii

Profesia de avocat are locul său bine conturat în contextul societății actuale caracterizată prin întrepătrunderea dintre lumea fizică și lumea cibernetică, însă acesta reclamă o atenție aparte la însușirile spațiului cibernetic și la provocările aduse de acesta.

Preceptele tradiționale specifice profesiei nu trebuie neapărat abandonate, însă este necesară o adaptare a acestora, astfel încât să conveargă înspre acceptarea și, mai important, utilizarea noutăților aduse de tehnologiile aflate în continuă dezvoltare.

Raporturile cu clienții necesită o atenție sporită, dat fiind că datele au o relevanță majoră în spațiul cibernetic, iar fragilitatea acestora este direct proporțională cu valoarea superioară care le caracterizează în acest context.

Atenția la necesitățile și măsurile de securitate cibernetică poate face diferența între un profesionist care este conștient de implicațiile tehnologiilor avansate la care omenirea are acces și un profesionist care încă nu a fost inițiat în această materie.

CERTIFICAREA SPECIALIZĂRII AVOCATULUI, UN IMPERATIV PROFESIONAL

Avocat stagiar Remus Sincu

Baroul Dolj

Rezumat: *Lucrarea de față prezintă avantajele unui sistem de certificare formală a specializărilor avocaților pe diverse ramuri de drept, făcând în același timp o analiză de drept comparat a condițiilor de acordare, păstrare și revocare a acestui titlu în sistemele de drept italian și francez. Concluzia lucrării este că certificarea specializării avocaților este firească în contextul modernizării și dezvoltării sistemului de drept românesc, implementarea acesteia reprezentând o evoluție naturală.*

Cuvinte-cheie: *avocat specializat, specializarea avocaților, drept comparat, drept francez, drept italian.*

1. Context

Dacă la începutul secolului al XX-lea un avocat putea activa concomitent în aproape orice ramură a dreptului, bazându-se în principal pe formarea sa profesională ca jurist, care se dovedea a fi suficientă, observăm că în zilele noastre acest lucru este extrem de dificil, dacă nu chiar imposibil.

Acest fapt se datorează unui cumul de factori, însă poate cel mai evident dintre aceștia este reprezentat de *inflația normativă*¹, apărută în mod firesc odată cu dezvoltarea și modernizarea statului.

Un alt factor important îl reprezintă, de asemenea, evoluția din ce în ce mai rapidă a tehnologiei, care a dus într-un interval relativ scurt la apariția unei multitudini de noi situații și litigii, care necesitau o reglementare din partea puterii legislative.

În aceste condiții, este firesc ca în zilele noastre unui avocat să nu îi fie la fel de facilă

practicarea profesiei sale concomitent în mai multe ramuri ale dreptului, precum avocaților de acum un secol.

În mod firesc, fiind imposibil ca o singură persoană să poată ține pasul cu toate normele noi și modificările legislative apărute în fiecare ramură, mulți dintre avocați au început să se perfecționeze cu precădere în doar câteva dintre aceste domenii, cu consecința restrângerii într-o oarecare măsură a ariei lor de lucru.

Evident, acest context a născut necesitatea apariției unei forme de recunoaștere a acestor specializări de către organele de conducere ale profesiei, specializări care altfel ar rămâne simple titluri golite de conținut și pe care orice avocat și le poate aroga, fără a se baza însă pe o verificare prealabilă și fără a exista niște condiții precise de acordare și folosire ale acestora. Astfel, în lipsa unei certificări formale, aceste titluri își pierd însemnătatea, devenind simple sintagme pe care oricine le poate folosi.

Recunoașterea formală a specializării avocatului prezintă numeroase avantaje atât pentru cei ce practică această profesie, dar și pentru justițiabili deopotrivă, cărora le va fi mai ușor să își găsească în acest mod un avocat care să îi consulte.

Pentru avocați, un astfel de certificat de recunoaștere a aptitudinilor pe care le au într-o anumită ramură a dreptului reprezintă atât o modalitate de a se face remarcă față de concurență, dar le oferă și oportunitatea de a-și spori credibilitatea și imaginea în fața clientelei, precum și o bază solidă pe care să își construiască notorietatea. În plus, o astfel de certificare

¹ L. Checheriță, *Inflație legislativă: 12.000 de acte normative în vigoare*, <https://vedemjust.ro/inflatie-legisl/>

reprezintă și un important criteriu de justificare al onorariului².

În majoritatea statelor europene, printre care Franța, Germania³ și Italia, există deja de o bună perioadă astfel de certificări formale ale specializării avocaților.

În România însă, nu avem încă reglementat un mecanism prin care să se dea o certificare formală a specializării unui avocat într-o anumită ramură de drept, cu toate că foarte mulți dintre avocații români folosesc deja de mulți ani în mod neoficial astfel de titlaturi și s-au specializat *de facto* în unul sau două domenii.

În cele ce urmează vom analiza condițiile și modul în care titlul de avocat specializat se acordă, păstrează și revocă în sistemele de drept italian și francez.

2. Specializarea avocatului în Italia

În Italia, titlul de avocat specializat se acordă de către Consiglio Nazionale Forense (în continuare CNF), iar această calitate se dobândește odată cu înscrierea avocatului care a solicitat-o în lista de avocați specializați, ținută și actualizată permanent de Consiglio dell'Ordine degli Avvocati (în continuare COA) din care face parte solicitantul⁴.

Un aspect esențial este că deținerea unei astfel de specializări nu diminuează capacitatea profesională a avocatului titular⁵ al acesteia și nu îl obligă să își desfășoare activitatea exclusiv în domeniul de drept respectiv. Dimpotrivă, acesta are în continuare dreptul de a desfășura activități avocațiale în oricare altă ramură de drept, distinctă de cea/cele în care este specializat.

Astfel, atât avocații specializați, cât și cei generaliști își pot exercita activitatea profesională în orice speță, indiferent de specificul ei, nefiindu-le îngădită în vreun fel capacitatea profesională. Cu alte cuvinte, specializarea reprezintă doar un beneficiu din punct de vedere concurențial pentru avocatul titular, neconstituind o piedică pentru avocatul generalist, care își poate desfășura, de asemenea, în aceeași măsură activitatea profesională în ramura de drept respectivă.

Există 13 sectoare de specializare disponibile⁶, respectiv: drept civil, drept penal, drept administrativ, dreptul muncii și al asigurărilor sociale, dreptul fiscal și vamal, drept internațional, dreptul Uniunii Europene, dreptul transporturilor și navigației, dreptul concurenței, dreptul informației și al comunicării digitale și protecția datelor digitale și cu caracter personal, drepturile persoanei, relațiile de familie și minori, protecția drepturilor omului și protecția internațională, dreptul sportului. Un avocat poate deveni specializat în maxim două dintre aceste sectoare.

Art. 9 din Legea nr. 247/2012⁷, care cuprinde reglementări privind profesia de avocat în Italia, recunoaște dreptul de a obține titlul de „specializat” doar avocaților care îndeplinesc una dintre următoarele condiții alternative: fie să dovedească experiență în sectorul de specialitate vizat, ori să fie absolvenți ai unui curs de formare de cel puțin doi ani care vizează obținerea calificării respective⁸.

Obținerea titlului de specialist pentru experiența profesională dobândită în domeniul de specializare este rezervată avocaților care îndeplinesc următoarele condiții⁹: să fi exercitat timp de cel puțin opt ani profesia de avocat în mod

² S. Goldstein, *Avocat spécialisé: ce qu'il faut savoir*, <https://www.legalplace.fr/guides/avocat-specialise-2/#:~:text=L'avocat%20sp%C3%A9cialis%C3%A9%20est%20un,la%20diversification%20des%20mati%C3%A8res%20juridiques>. (accesat ultima dată la 09.05.2024)

³ <https://www.juridice.ro/387043/sistemul-german-al-avocailor-specializati-2.html> (accesat ultima dată la 09.05.2024)

⁴ https://www.ordineavvocatimilano.it/media/allegati/SPECIALIZZAZI/ONI_SLIDES_rev1.pdf (accesat ultima dată la 10.05.2024)

⁵ Idem

⁶ Idem

⁷ <https://www.brocardi.it/legge-professione-forense/titolo-i/art9.html> (accesat ultima dată la 09.05.2024)

⁸ M. Calautti, *L'avvocato specialista*, <https://www.altalex.com/documents/news/2023/10/24/avvocato-specialista> (accesat ultima dată la 10.05.2024)

⁹ Idem

continuu, fără a fi fost suspendat, precum și să dovedească desfășurarea în mod predominant și continuu a activității profesionale în sfera de drept în care doresc să obțină specializarea, pe o perioadă de cel puțin cinci ani anteriori formulării cererii de obținere a specializării; această din urmă condiție se consideră îndeplinită dacă avocatul face dovada exercitării de activități specifice profesiei în domeniul vizat de cel puțin zece ori în fiecare dintre cei cinci ani anteriori formulării cererii.

În mod excepțional, experiența profesională dovedită în aria de specializare poate fi echivalată cu obținerea titlului de doctor¹⁰ în domeniul de specializare respectiv, permițându-i-se astfel avocatului să devină specialist pe această cale și în ipoteza în care a absolvit școala doctorală și a obținut titlul de doctor cu o teză referitoare la domeniul de specializare respectiv.

În acest mod, li se să posibilitatea de a obține titlul de specialist fără absolvirea cursului de specializare și avocaților care, deși nu au o experiență îndelungată în domeniul de activitate, au obținut titlul de doctor în ramura de drept respectivă.

Avocaților „noi”, care nu profesează de îndeajuns de mulți ani astfel încât să le poată fi recunoscută experiența în domeniul de activitate, și cărora nu le-a fost acordat titlul de doctor au doar posibilitatea obținerii specializării prin absolvirea unui curs de specializare.

Există cursuri distincte pentru fiecare dintre specializările recunoscute de lege, fiind însă organizate după aceeași structură și având drept principale obiective¹¹ dezvoltarea abilităților de redactare ale avocaților, precum și dezvoltarea

capacității de a încadra probleme juridice specifice și de a oferi soluții la aceste spețe.

Cursurile de specializare pot fi organizate exclusiv de universități¹² și se desfășoară conform unui program educațional alcătuit conform reglementărilor în vigoare privind învățământul superior.

În același timp, legea stabilește și unele criterii generale¹³ pe care trebuie să le respecte toate aceste cursuri de specializare, respectiv: ca durata acestora să fie de cel puțin doi ani, să cuprindă nu mai puțin de 200 de ore de predare, dintre care cel puțin 100 să se desfășoare în format față în față, predarea să se facă de către personal didactic cu calificare adecvată și să se asigure cel puțin o probă, scrisă și orală, la sfârșitul fiecărui an de curs.

Avocații care participă la aceste cursuri au obligația de a fi prezenți la cel puțin optzeci la sută dintre orele de curs pentru a putea absolvi.

Titlul de avocat specializat nu este perpetuu¹⁴, astfel că titularul va trebui ca la fiecare trei ani de la acordarea acestuia să formuleze în sensul păstrării lui o cerere către consiliul ordinului avocaților (COA) din care face parte, arătând că și-a îndeplinit în această perioadă obligațiile¹⁵ care îi revin pentru păstrarea acestui titlu.

Astfel, pentru păstrarea specializării, avocatul are obligația de a dovedi periodic (odată la trei ani, pentru cei trei ani anteriori) îndeplinirea uneia dintre următoarele obligații alternative: fie că a participat la cursuri de perfecționare, conferințe, seminare ori alte activități cu conținut juridic din domeniul de specializare; fie căreia dintre aceste activități îi sunt acordate un anumit număr de credite, astfel că avocatul trebuie să cumuleze în cei trei ani un număr de 75 de credite

¹⁰ S. Occhipinti, *Specializzazione avvocati: le linee guida per i corsi di formazione*, <https://www.altalex.com/documents/news/2023/05/11/specializzazione-avvocati-linee-guida-corsi-formazione> (accesat ultima dată la 10.05.2024)

¹¹ https://www.ordineavvocatimilano.it/media/allegati/SPECIALIZZAZI ONI_SLIDES_rev1.pdf

¹² S. Occhipinti, *art. cit.*

¹³ Idem

¹⁴ M. Calautti, *art. cit.*

¹⁵

https://www.ordineavvocatimilano.it/media/allegati/SPECIALIZZAZI ONI_SLIDES_rev1.pdf

și cel puțin 25 pentru fiecare an în parte, fie să arate că a exercitat în mod continuu profesia de avocat în sectorul de drept în care este specializat, prin dovedirea efectuării a cel puțin zece prestații avocațiale, judiciare sau extrajudiciare, în decursul fiecăruia dintre cei trei ani supuși verificării.

Atunci când menținerea specializării se face prin acumularea celor 75 de credite, acestea din urmă absorb cele 15 credite prevăzute de Regulamentul CNF privind formarea profesională continuă a avocatului, pe care, prin urmare, avocatul specializat nu va mai trebui să o demonstreze¹⁶. Dacă, însă, menținerea titlului este demonstrată prin numărul de prestații avocațiale efectuate în perioada de trei ani, obligația de pregătire generală continuă subzistă și în sarcina avocatului specializat.

Astfel, menținerea titlului de specialist se realizează prin depunerea, din trei în trei ani, la COA¹⁷ (Consiglio dell'Ordine degli Avvocati) a unei declarații în acest sens, care să fie însoțită de înscrisuri care să dovedească îndeplinirea uneia dintre obligațiile arătate anterior. În caz contrar, neîndeplinirea obligației conduce la revocarea titlului de avocat specializat.

Din punct de vedere teleologic, impunerea unor obligații periodice pentru menținerea specializării avocatului reprezintă o garanție a perfecționării continue a avocatului în ramura de drept în care acesta este specializat, având drept scop ca acesta să fie în permanență conectat la toate actualizările legislative și problemele doctrinare apărute în aria sa de specializare pentru a putea dovedi eficiență în aceasta din urmă.

Titlul de avocat specializat se revocă de către CNF în următoarele două cazuri¹⁸: fie ca efect al dispunerii de către COA unei sancțiuni disciplinare definitive (alta decât avertismentul) în urma unui

comportament ce încalcă rigorile și îndatoririle profesionale, fie ca urmare a neîndeplinirii obligației de perfecționare continuă în aria de specializare.

În mod excepțional¹⁹, CNF mai poate revoca titlul de avocat specializat, din oficiu ori în urma sesizării sale de către COA ori de către terți, și în cazul în care se dovedește din partea avocatului titular o lipsă gravă a competențelor specifice în sectorul de specializare.

3. Specializarea avocatului în Franța

Precum cea italiană, nici legislația franceză nu îi impune avocatului să se specializeze într-o anumită ramură de drept²⁰, dar nici nu îi restrânge capacitatea profesională la domeniul respectiv celui care are o asemenea specializare.

În acest context, odată cu dobândirea calității de avocat, persoana devine avocat generalist²¹, iar continuarea exercitării profesiei sub acest titlu ori dobândirea titlaturii de avocat specializat reprezintă exclusiv o alegere liberă a acestuia.

Astfel, toți avocații, fie generaliști sau specializați, își pot desfășura activitatea profesională în orice ramură a dreptului, specializarea rămânând doar un criteriu concurențial de departajare a acestora pe piața avocaturii.

La fel ca în dreptul italian, un avocat specializat nu poate deține mai mult de două certificate de specializare în același timp²².

În Franța sunt recunoscute 28 de specializări²³ dintre care avocații pot opta, respectiv: dreptul arbitrajului, dreptul asociațiilor și fundațiilor, dreptul asigurărilor, drept bancar și bursier, drept comercial, afaceri și concurență, dreptul creditului și al consumatorului, dreptul

¹⁶ S. Occhipinti, *art. cit.*

¹⁷ <https://www.consiglionazionaleforense.it/consigli-degli-ordini-degli-avvocati> (accesat ultima dată la 09.05.2024)

¹⁸ M. Calautti, *art. cit.*

¹⁹ Idem

²⁰ B. F. Albu, G. Almăjanu, *Specializarea avocaților*, <https://www.universuljuridic.ro/specializarea-avocailor/#7>

²¹ S. Goldstein, *art. cit.*

²² B. F. Albu, G. Almăjanu, *art. cit.*

²³ <https://www.justifit.fr/b/guides/choisir-avocat/avocats-specialistes/> (accesat ultima dată la 10.05.2024)

vătămarilor corporale, drepturile copiilor, dreptul mediului, dreptul străinilor și al naționalității, dreptul familiei, al persoanelor fizice și bunurilor acestora, drept fiduciar, drept fiscal și drept vamal, drept execuțional, drept imobiliar, drept internațional și al Uniunii Europene, drept informatic, drept penal, dreptul proprietății intelectuale, dreptul protecției datelor cu caracter personal, drept public, drept rural, dreptul sănătății, dreptul securității sociale și al protecției sociale, drept comercial, dreptul sportului, dreptul transporturilor, dreptul muncii.

Pentru ca un avocat generalist să obțină titlul de specializat, acesta trebuie să îndeplinească două condiții²⁴, cumulativ.

Ca o condiție prealabilă, avocatul trebuie ca, timp de cel puțin patru ani, să desfășoare activitate profesională în domeniul în care dorește să se specializeze, participând în același timp la minimum zece ore de pregătire în domeniu în fiecare dintre cei patru ani.

Odată ce această condiție este îndeplinită, avocatul are dreptul de a se înscrie și de a susține un test de verificare al cunoștințelor specifice în aria de drept în care dorește să se specializeze, promovarea acestuia reprezentând cea de-a doua condiție.

În urma promovării acestui examen, Consiliul Național al Barourilor (Conseil National des Barreaux) eliberează certificatul de specializare al avocatului, care atestă abilitățile profesionale ale acestuia și în conferă dreptul de a folosi titlul de avocat specializat în respectivul domeniu²⁵.

Lista cu avocații specializați este publică, fiind ținută și actualizată permanent de către Consiliul Național al Barourilor. Fapta de utilizare/afișare abuzivă a acestei titlaturi de către avocați care nu dețin certificare de specializare în

domeniile respective este asimilată publicității false sau înșelătoare²⁶ și constituie abatere disciplinară.

Pentru menținerea specializării, legislația franceză prevede în sarcina avocatului titular al acesteia o obligație de pregătire continuă^{27 28} în domeniul în care este specializat. Această obligație constă în alocarea către domeniul de specializare a jumătate din orele de pregătire ce constituie durata formării continue anuale, care este obligatorie pentru fiecare avocat, indiferent dacă este sau nu specializat.

Astfel, din cele douăzeci de ore de formare continuă anuală a avocaților, cei specializați vor trebui să aloce zece dintre acestea formării în domeniul în care sunt specializați²⁹. În cazul în care avocatul este titularul a două specializări, acesta trebuie să efectueze câte zece ore de formare anuală pentru fiecare specializare.

Asemenea sistemului italian, impunerea unei obligații de pregătire continuă în aria de specializare a avocatului este menită să dezvolte o eficiență ridicată a acestuia, reprezentând o garanție a standardului înalt de pregătire al avocatului specializat.

Din aceste motive, revocarea specializării avocatului în sistemul francez apare tocmai ca urmare a neîndeplinirii acestei obligații.

Astfel, atunci când avocatul nu a făcut în termenul stabilit dovada îndeplinirii obligației de pregătire continuă în domeniul de specializare, președintele baroului din care face parte îl notifică în acest sens, avocatul având, de la momentul primirii notificării, un termen de trei luni pentru a face dovada respectării obligației³⁰.

În caz contrar, președintele baroului îl sesizează cu privire la această situație pe

²⁴ S. Goldstein, *art. cit.*

²⁵ <https://www.justifit.fr/b/guides/choisir-avocat/avocats-specialistes/>

²⁶ Idem

²⁷ <https://www.cnb.avocat.fr/fr/obtenir-un-certificat-de-specialisation> (accesat ultima dată la 10.05.2024)

²⁸ https://www.edasop.fr/wp-content/uploads/2020/11/cnb_guide_pratique_candidat-1-1.pdf, pag. 10

²⁹ Idem

³⁰ https://www.edasop.fr/wp-content/uploads/2020/11/cnb_guide_pratique_candidat-1-1.pdf, pag. 11

președintele Consiliului Național al Barourilor, care dispune scoaterea avocatului în cauză de pe lista avocaților specializați³¹.

4. Concluzii

Implementarea unui sistem de certificare a cunoștințelor și experienței extinse a avocaților într-o anumită ramură de drept prezintă numeroase beneficii atât pentru membrii profesiei, cât și pentru justițiabilii cu care aceștia intră în raporturi contractuale, reprezentând în același timp o garanție solidă a standardului înalt pe care avocatul îl are în aria sa de lucru.

Astfel cum s-a dovedit și în sistemele de drept italian și francez, pentru ca această certificare să reprezinte o garanție reală, trebuie să se respecte condiții clare și riguroase atât la acordarea acestei titlaturii, cât și în ceea ce privește păstrarea acesteia prin îndeplinirea obligației de pregătire continuă a avocatului.

În acest sens, consider că o viitoare implementare în țara noastră a unui sistem de certificare a specializării avocaților ar trebui să se realizeze ținând cont de următoarele:

UNBR să acorde avocaților specializarea în maximum două domenii astfel: fie în urma absolvirii de către aceștia a unui curs de specializare specific fiecăruia dintre domeniile care se vor stabili, cu durată de doi ani, organizat conform legii de instituțiile de învățământ superior specializate, fie ca acestea să se acorde în urma promovării unui examen de testare a cunoștințelor pe care avocatul le are în ramura de drept respectivă, cu dovedirea unei anumite vechimi a acestuia în profesie;

Precum în cele două sisteme de drept prezentate, specializarea să nu restrângă în vreun fel capacitatea profesională a avocaților care aleg

să rămână generaliști, ci aceasta să constituie un simplu beneficiu pe care titularii să îl poată fructifica în atragerea clientelei;

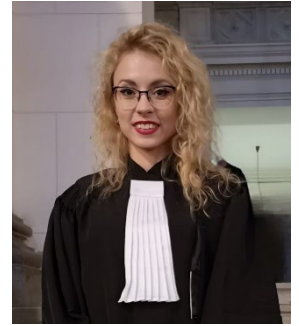
Pentru asigurarea unei garanții solide a pregătirii continue a avocatului în domeniul de specializare, păstrarea acestui titlu să fie condiționată de dovedirea periodică a pregătirii acestuia în aria de specializare, avându-se în vedere, printre altele, și publicarea de materiale, lucrări și articole, dar și participarea la ateliere, seminare și conferințe cu conținut specific ariei de specializare;

În considerarea scopurilor urmărite prin condițiile propuse pentru acordarea și păstrarea specializării, aceasta va trebui să poată fi acordată, ca excepție, fără a mai fi necesară îndeplinirea acestora, și avocaților care au obținut titlul de doctor cu o teză în domeniul de specializare, precum și realizarea echivalării pregătirii continue a avocatului în aria de specializare cu prestarea de către acesta a unor activități didactice cu conținut juridic din domeniul respectiv, atât timp cât acesta desfășoară astfel de activități.

În concluzie, specializarea avocatului rămâne o direcție naturală și necesară în dezvoltarea sistemului de drept românesc, fiind totodată un criteriu important de departajare al acestui tip de profesionist pe piața concurențială a avocaturii, motiv pentru care acordarea și păstrarea acestei titlaturii va trebui să se realizeze în condiții clare și de strică interpretare.

³¹ Idem

AVOCATUL EUROPEAN LA RĂSCRUCHE DE DRUMURI ÎNTRE NOI OPORTUNITĂȚI ȘI EXTINCȚIE

Avocat Stan Laura-Maria

Baroul București

Rezumat: „Răscrucea de drumuri dintre noile oportunități și extincție reprezintă intersecția dintre noile posibilități pe care avocatul european le are la îndemână și amenințările care vin odată cu acestea. Sunt principiile profesiei de avocat respectate întru totul? Este independența avocatului în pericol? Care sunt consecințele comercializării profesiei de avocat? Reprezintă IA o amenințare la adresa avocaturii?”

Am considerat că acest titlu este unul sugestiv, care în primul rând să atragă atenția asupra momentului crucial în evoluția avocaturii în care ne aflăm, și care să poată cuprinde toată gama de provocări cu care se confruntă avocații europeni, tendințele care se întrevăd și soluțiile ce se cer a fi impuse. M-am gândit să scriu acest articol pentru a accentua importanța conștientizării schimbărilor ce se petrec în mediul înconjurător și în aceeași măsură, importanța ieșirii din zona de confort.

În acest sens, în cele ce urmează voi face o radiografie a principalelor tendințe și provocări cu care se confruntă avocatura atât în anul 2024 cât și în anii ce urmează, și le voi analiza pe rând după cum urmează: tendința ca în țările Uniunii Europene persoane care nu dețin calitatea de avocat să dețină capital în cadrul firmelor de avocatură, globalizarea, externalizarea serviciilor, interprofesionalitatea, digitalizarea, inteligența artificială.

Pentru a putea vorbi de prezent și viitor, și pentru a putea înțelege mai bine mediul înconjurător, o să mă opresc puțin asupra perioadei precedente să fac câteva precizări.

Un punct foarte interesant de pornire este acela referitor la pandemia de Covid-19 care a

accelerat procesul de globalizare și a testat viteza de adaptabilitate la noi condiții sociale și economice, facilitând astfel și viteza de conformare la noile cerințe ale UE ce se cer a fi impuse. Astfel, pandemia de Covid -19 a facilitat o prezență mai sporită a UE în implementarea reglementărilor sale în cadrul statelor membre.

Deși statele membre ale Uniunii Europene trebuie să se supună directivelor Uniunii Europene și trebuie să adopte acte legislative în conformitate cu acestea conform principiului subsidiarității, consider că nu trebuie pierdute nici o secundă din vedere principiile ce stau la baza profesiei de avocat și anume:

- principiul legalității
- principiul libertății
- principiul independenței
- principiul autonomiei și descentralizării
- principiul păstrării secretului profesional

De asemenea, dreptul la apărare este un drept fundamental garantat de constituție căruia nu i se poate aduce atingere sub nici un aspect. Pentru a nu rămâne lipsită de efecte această reglementare constituțională, și pentru a putea vorbi de o apărare efectivă, și nu formală, pur teoretică, se impune respectarea principiilor enumerate mai sus cu strictețe.

În acest sens, statele Uniunii Europene sunt nevoite să găsească echilibrul dintre reglementările UE și promovarea principiilor și valorilor tradiționale după care se ghidează și cu care se identifică. În lumina celor prezentate anterior, pentru ca avocatura să poată ține pasul cu noile tendințe, se impune a se modifica legislația relevantă profesiei de avocat, în scopul sporirii protecției juridice a avocaților atât în ceea ce privește organizarea și exercitarea profesiei, precum și protejarea sporită,

extinsă, a secretului profesional, pentru a face față noilor provocări din domeniu.

I. Dispariția independenței avocatului pe continentul European?

Se observă o tendință tot mai răspândită în alte state europene de a permite persoanelor care nu au calitatea de avocat să dețină și să investească în firmele de avocatură. Acest lucru produce o comercializare a activităților juridice. Desigur, în aceste circumstanțe se pune întrebarea: *se mai poate vorbi despre independența profesiei de avocat odată cu reconsiderarea formelor de organizare a profesiei și cu comercializarea activităților juridice?* Avocatul reprezintă garantul democrației. Asumarea anumitor riscuri ce amenință profesia de avocat, înseamnă în mod indubitabil și asumarea amenințării democrației.

În continuare, voi analiza succint direcția în care se dezvoltă avocatura în diferite state din perspectiva amintită mai sus.

1. Marea Britanie

Legea "Legal Services Act" din 2007 sau Legea Tesco, denumită astfel după un lanț de magazine din UK, este un act legislativ prin care Marea Britanie a adus o reformă în domeniul avocaturii. Prin această lege s-a pus un accent mai mare pe concurența în piața serviciilor juridice și se introduce conceptul de „Structuri de Afaceri Alternative”(Alternativ Business Structures -ABS) și Practici Legale Disciplinare (Legal Dicipinary Practice – LDP) care permit persoanelor care nu sunt avocați să furnizeze servicii juridice.

Începând cu anul 2012 în Marea Britanie a intrat în vigoare "Tesco law", iar persoanele care nu dețin calitatea de avocat pot pentru prima dată în istoria Marii Britanii să investească capital și să dețină firme de avocatură. Mai mult, odată cu adoptarea acestei legi, firmele de avocatură pot fi și listate la bursă.

Legal Service Act creează un sistem prin care persoanele care doresc să furnizeze servicii juridice

vor trebui să fie autorizate de un organism aprobat. Consiliul Baroului este un organism de reglementare aprobat, Consiliul pentru standardele Baroului îndeplinește funcțiile sale de reglementare. Legea creează Consiliul pentru servicii juridice (Legal Service Board - LSB) pentru a supraveghea activitatea autorităților de reglementare aprobate. Astfel, ABS-urile vor trebui să fie licențiate de către o Autoritate de Licențiere aprobată de LSB.

Există riscul ca o astfel de Autoritate de Licențiere Aprobata să slăbească prerogativele Baroului independent și să îi submineze virtuțile. Apare și posibilitatea reglementării mai favorabile a celor ce își desfășoară activitatea în structuri de tip ABS față de avocații care activează în firme de avocatură sau individual. Există, de asemenea, posibilitatea ca unii avocați să eludeze unele reglementări destinate acestora emise de către Barou și să se supună legilor proprii ABS-urilor.

Se ridică și problema reprezentării de către avocații aparținând aceleiași firme a părților cu interese contrare. Spre exemplu o firmă deținută numai de avocați nu ar putea reprezenta părți cu interese contrare, pe când o firmă deținută și de persoane care nu sunt avocați, ar putea să susțină în același timp două părți cu interese opuse.

Ce soluții se întrevăd?

Având în vedere cele menționate mai sus, se impune ca firmele de avocatură să se distanțeze de acești noi furnizori prin oferirea de servicii juridice de înaltă calitate. Trebuie pus accentul pe asigurarea clienților de serviciile juridice ale avocaților care au pregătirea necesară și sunt pe deplin conștienți de importanța înțelegerii problemelor cu care se confruntă afacerile clienților.

2. Statele Uniunii Europene

La nivelul Uniunii Europene, a fost adoptată Directiva 2018/958 pe care statele membre trebuie să o implementeze. Această directivă a fost implementată în Franța, Germania, Olanda, Belgia, Italia și Spania.

În Franța, în 16.06.2012 a fost votată rezoluția Consiliul Național al Barourilor, ca urmare a opunerii societăților de avocatură implementării Structurilor Alternative de Afaceri prin care aceștia și-au exprimat îngrijorările cu privire la îngrădirea independenței avocaților precum și incompatibilitatea structurilor ABS cu principiile profesiei de avocat.

Atât în Franța, cât și în Germania organizațiile profesionale naționale au puteri limitate de reglementare, nu au competențe de auto reglementare, ci doar de autoadministrare. În Franța, restricțiile în privința structurilor ABS sunt reglementate printr-o ordonanță a președintelui francez. În Germania restricțiile legale în domeniul ABS sunt stabilite în legislație, iar directiva (UE) 2018/958 a fost implementată; în acest scop, reglementarea este supusă unui test de proporționalitate de către ministerul federal responsabil cu afacerile juridice în calitate de organism independent.

În Olanda, organizația profesională a avocaților este organismul cel mai important de reglementare a profesiei de avocat, iar acesta nu se opune structurilor ABS. Situația este similară și în Belgia.

3. *Soluțiile*

Deținerea de capital la firmele de avocatura sau o parte din acestea de către persoane care nu au calitatea de avocați tinde să producă o comercializare a activităților juridice și să faciliteze accesul la serviciile juridice pe scară largă. Se pune problema dacă aceste practici nu riscă standardul și calitatea serviciilor juridice în schimbul unei mici creșteri a accesului la aceste servicii.

Având în vedere evoluția acestui trend în țările europene, se pot seta așteptările privind societățile de avocatură din România și evoluția sistemului judiciar în țară.

Pentru a preîntâmpina unele probleme, este esențial să observăm evoluția acestor structuri în statele în care au fost implementate, precum și dificultățile și riscurile la care se expun.

Deși structurile de tip ABS facilitează accesul la justiție, oferind servicii juridice mai ieftine, mai accesibile pentru o mai mare parte a cetățenilor, trebuie cântărite și riscurile și dezavantajele ce vin la pachet. Consider că o soluție pentru a suplini necesitatea implementării structurilor de tip ABS ar putea fi facilitarea accesului la asistența judiciară prin sporirea fondurilor alocate acestora, parțial suportate de către stat și parțial de către cealaltă parte interesată în măsura posibilităților acesteia.

II. ALȚI FACTORI CARE IMPACTEAZĂ VIITORUL AVOCATURII

II.1. *Digitalizarea și Inteligența Artificială*

Un impact major asupra profesiei de avocat îl constituie digitalizarea procedurilor judiciare și în special utilizarea inteligenței artificiale la scară largă.

Inteligența Artificială (IA) reprezintă posibilitatea unei mașinării automate de a imita funcțiile cognitive specifice oamenilor cum ar fi învățarea, creativitatea, rezolvarea problemelor, comunicarea, etc. Această mașinărie își îmbunătățește constant răspunsurile, după fiecare interacțiune în care sunt introduse date noi în sistem.

Deși inteligența artificială a început să se dezvolte de acum 50 de ani, abia în ultimii ani a realizat un salt semnificativ în evoluția sa în ceea ce privește creșterea puterii de calcul, a disponibilității uriașe de date și noi algoritmi. Acest lucru duce atât la apariția unor noi oportunități, cât și a unor noi riscuri.

A. *Oportunități*

În ceea ce privește avocatura, datorită inteligenței artificiale, avocații pot fi degrevați de unele sarcini repetitive, consumatoare de timp și de o importanță minoră, cum ar fi spre exemplu redactarea cererilor de acces la dosarul electronic, de asistare la actele de urmărire penală, de amânare, precum și a oricăror cereri simple ce nu necesită o analiză aprofundată a speței.

Inteligența Artificială are avantajul de a procesa într-un timp foarte scurt un volum foarte mare de date. Astfel pot fi realizate într-un timp mult mai redus, un număr mai mare de cereri.

De asemenea, un alt avantaj al utilizării Inteligenței Artificiale de către avocați îl constituie utilizarea acestora ca un asistent digital de tip chatbot pentru a răspunde la întrebările clienților în timp util, precum și disponibilitatea sporită a IA atât în timpul programului de lucru al formei de exercitare a profesiei cât și înafara programului de lucru, deoarece IA nu are nevoie de pauză, sau de echilibrul dintre viața privată și muncă.

Un alt avantaj al utilizării inteligenței artificiale, este acela al diminuării prăpastiei digitale dintre diferite țări, în special în sprijinul țărilor sărace.

B. *Riscuri*

Cea mai mare îngrijorare privind utilizarea Inteligenței Artificiale o reprezintă posibilitatea pierderii locurilor de muncă și înlocuirea avocaților de către IA. După cum am menționat și mai sus, nu poate fi evitat întru-totul integrarea Inteligenței Artificiale în munca de zi cu zi a avocaților. Nu poate fi frânată evoluția profesiei de avocat. Nu poate fi ocolită facilitarea desfășurării profesiei de avocat prin degrevarea de acele sarcini repetitive consumatoare de timp. Un avocat de succes trebuie să țină pasul cu tehnologia și cu noile tendințe impuse în domeniu. Este foarte puțin probabil ca experiența profesională acumulată în avocatură, tactul și strategiile creative concepute de către un avocat, să poată fi realizate la același standard de performanță de către IA. De asemenea, consider că nu poate fi suplinită de către IA confidențialitatea sau consultațiile oferite clientului într-un mod empatic.

Consider că riscul major al utilizării Inteligenței Artificiale în domeniul juridic îl constituie atentarea la siguranța secretului profesional. Ca orice ansamblu electronic, sistemele ce funcționează în baza Inteligenței Artificiale nu sunt imuabile la atacurile cibernetice.

În acest sens, vreau să trag un semnal de alarmă asupra posibilităților sporite de a putea fi încălcat secretul profesional și de a periclita în acest mod atât actul de justiție, cât și însăși drepturile fundamentale ale omului.

Având în vedere trendul tot mai accentuat de a utiliza tehnologiile actuale pentru a supraveghea cât mai de aproape spre exemplu, infracțiunile bancare, secretul profesional al avocatului este un subiect discutat des.

Un alt risc al utilizării Inteligenței Artificiale îl reprezintă încălcarea regulilor referitoare la protecția datelor cu caracter personal precum și cel al asumării răspunderii în cazul daunelor produse de către IA. Din acest motiv este necesară reglementarea limitelor IA.

La nivelul Uniunii Europene, în data de 13.03.2024 Parlamentul Uniunii Europene a adoptat „Regulamentul de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială”, act ce constituie prima reglementare juridică internațională în domeniul IA. Prin acest regulament se instituie un sistem de integrare a aplicațiilor ce funcționează având la bază un sistem de Inteligență Artificială ce reprezintă un grad ridicat de risc într-o bază de date unică la nivelul Uniunii Europene.

Astfel, orice persoană interesată poate, accesând baza de date, să verifice dacă sistemul IA respectă cerințele prevăzute de regulament sau dacă reprezintă un grad ridicat de risc.

Mai mult, orice utilizator al unui sistem IA este obligat conform regulamentului să informeze autoritățile publice competente privind orice încălcare a drepturilor fundamentale ale omului, orice incident grav despre care are cunoștință, precum și despre orice retragere de pe piață a unui sistem de Inteligență Artificială. Autoritățile publice naționale vor trimite datele colectate privind astfel de incidente Comisiei care va publica o analiză cuprinzătoare a inteligenței artificiale la nivel global.

În data de 21.03.2024 Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție prin care cere

reglementarea la nivel internațional de încadrare a utilizatorilor IA pentru a proteja drepturile fundamentale ale omului, în special împotriva potențialelor prejudicii.

În concluzie, pentru a garanta protecția drepturilor fundamentale ale omului, se impune reglementarea juridică a folosirii Inteligenței Artificiale atât la nivelul Uniunii Europene, cât și la nivel global, internațional, dar nu într-un mod rigid, ci încurajând în același timp inovația și progresul tehnologic.

II.II. Externalizarea serviciilor

Perioadele economice rezultate din urma crizelor economice repetate, precum și presiunea pusă de clienți asupra avocaților pentru a obține onorarii tot mai reduse, conduce la externalizarea anumitor servicii oferite de către avocați, către alte entități.

În acest sens, la data de 25 noiembrie 2020 Uniunea Europeană a emis Directiva (UE) 2020/1828 privind acțiunile în reprezentare pentru protecția intereselor colective ale consumatorilor, care se presupunea a fi transpusă în toate statele

membre până la data de 20.12.2022 și pusă în aplicare până la data de 25.06.2023. Deși se observă că a trecut termenul prevăzut în directivă, aceasta nici până în prezent nu este transpusă în toate statele membre.

Prin această directivă se dorește permiterea anumitor entități calificate să introducă acțiuni în justiție în locul avocaților în numele anumitor grupuri de consumatori.

România este printre țările Uniunii Europene care pune accent pe păstrarea tradițiilor privind respectarea principiilor și drepturilor pe care se bazează. Acest lucru, împreună cu acceptarea și folosirea în mod inteligent a noilor oportunități ce se întrevăd, constituie un avantaj de care trebuie să ne folosim.

În concluzie, consider că puterea de adaptare și echilibrul în luarea deciziilor constituie factorii decisivi în conturarea viitorului avocaturii, ținând cont de contextul social plin de provocări în care ne aflăm.

DIGITALIZAREA AVOCATURII. VULNERABILITATE SAU OPORTUNITATE

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice Naumescu 2024

Avocat stagiar - Luana Tiasimna Tudor Căprariu

Baroul București

Rezumat: *Lucrarea de față reprezintă o îmbinare a procesului de cercetare cu idei și opinii personale, având în vedere faptul că problematica digitalizării avocaturii își păstrează actualitatea de mai mulți ani, odată cu avansarea procesului de digitalizare a mai multor profesii.*

În capitolul I voi oferi o perspectivă echidistantă, generală asupra digitalizării profesiei. În capitolul II vom regăsi părțile pozitive ale digitalizării, impacturile benefice pe care aceasta le poate avea asupra avocaților, dar și a clienților. Și în cele din urmă, în capitolul III voi trata punctul cel mai sensibil al subiectului lucrării – vulnerabilitatea pe care ne-o poate aduce acest proces al digitalizării.

Cuvinte cheie: *avocatură, digitalizare, dizabilități, oportunitate, vulnerabilitate.*

Introducere

Subiectul digitalizării profesiei de avocat a devenit unul din cele mai relevante și dezbătute în ultimii ani. De ce? Răspunsul este unul simplu: omul este poziționat în fața necunoscutului, a noutății, de unde rezultă și sentimentele de teamă, intrigă și totodată curiozitate față de acestea. Digitalizarea avocaturii a avut până acum ca impact eliminarea unor tipare, a vechilor practici juridice și a zonei de confort pe care mulți dintre noi ne-am creat-o înainte de a lua amploare revoluția tehnologică. Care sunt provocările pe care le-a adus, dar și avantajele și dezavantajele acestei "necunoscute" vom vedea în analiza realizată mai jos.

Motivul alegerii temei a fost în primul rând preocuparea pentru viitorul profesiei, din

perspectiva de avocat, dar am avut și unul personal, care va fi identificat pe parcursul lucrării.

1. Perspective generale asupra digitalizării avocaturii.

Este bine cunoscut faptul că pentru majoritatea dintre noi, avocații, avocatura este una dintre cele mai nobile și delicate profesii, deoarece încă de la începuturile acesteia, cetățenii s-au îndreptat aproape la fel cum s-au îndreptat către medici, pentru că implicarea noastră în asistența juridică pe care o acordăm presupune în primul rând umanitate și empatie. Fără aceste două atribute și, desigur, fără vocația, dedicarea și profesionalismul pe care le impune exercitarea profesiei, avocatura nu ar fi putut dăinui până în ziua de astăzi. Oratorii vechii Atene au fost primii care puteau fi numiți avocați, când cetățenii acesteia au început să le ceară asistență în fața justiției. Cât despre termenul de avocat – „advocatus” în limba latină, se utiliza pentru orice persoană numită să apere un justițiabil.

Însă, în contextul actual al secolului XXI, viața cotidiană este într-o continuă schimbare din punct de vedere economic, social, și mai ales tehnologic, iar efectele erei digitale nu au ocolit nici profesia noastră, astfel încât generații diferite de avocați au fost nevoite să se familiarizeze cu digitalizarea - scopul principal al acesteia fiind simplificarea activității noastre. Astfel, problema care se ridică pentru noi, avocații, dar și pentru clienții noștri, este cum se va putea armoniza această profesie ce apare drepturile, libertățile și interesele legitime ale omului, cu revoluția tehnologică a cărei martori suntem de mai bine de două decenii.

În opinia mea, noi, avocații – actorii acestei profesii și parteneri esențiali ai actului de justiție, ar trebui să fim principala structură decizională care va impune anumite limite între linia foarte subțire dintre avantajele și dezavantajele pe care le aduce digitalizarea avocaturii. Cu siguranță, un procent foarte mare din noi a îmbrățișat deschis beneficiile pe care le-a adus digitalizarea, însă va trebui ca în fiecare zi de acum înainte să avem o poziție fermă în ceea ce privește circumstanțele în care rolul și activitatea noastră se pot îmbina cu cele ale digitalizării și ale inteligenței artificiale. Această delimitare este necesară pentru noi și pentru o continuitate cât mai îndelungată a profesiei, dar în mod special pentru clienții noștri – beneficiarii asistenței juridice. Pentru aceștia trebuie să ne străduim ca rezolvarea pe care o dăm oricărei probleme juridice să fie cât mai apropiată de nevoile lor umane.

Suntem conștienți de faptul că orice epocă vine cu schimbările ei, la care câți mai mulți dintre noi ar trebui să ne adaptăm pentru a trăi într-o coeziune. Această revoluție tehnologică nu este nici prima și nici ultima la care omenirea va asista. Să nu uităm că oamenii au trecut de-a lungul secolelor de la scrierea olografă cu pană și cerneală, la stilou, la celebra mașină de scris și în prezent, la laptop sau smartphone. Sunt sigură că și în acele vremuri au existat greutăți în procesul de adaptare, cu toate că niciodată tehnologia nu a avansat cu o mai mare rapiditate decât în contemporaneitatea noastră.

Personal, am observat în ultimii ani faptul că orice adaptare impusă nu este bine primită de către societate. A existat un asemenea moment în profesia avocaturii și nu numai, la începutul pandemiei de Covid-19 când atât noi, clienții și instanțele de judecată a trebuit să ne supunem regulilor sanitare impuse și să ne mutăm o mare parte din activitatea juridică în mediul online, pentru ca actul de justiție sau consultanța juridică să nu fie periclitată. Relațiilor dintre avocați și clienți, diferite instituții și instanțe li s-a impus o modalitate de desfășurare strictă, modalitate pe

care nici unul dintre noi nu am văzut-o până atunci ca fiind obligatorie, având libertatea de a alege până în acel moment. A fost un moment de cotitură pentru profesia noastră, dar cred totuși că a rezultat un mare câștig din acel moment, și anume faptul că și avocații cei mai puțin familiarizați cu digitalizarea au reușit să se adapteze la aceasta.

Însă, exceptând asemenea situații critice, este de preferat ca noi, dar și clienții să dispunem în continuare de liberul arbitru în ceea ce privește utilizarea noilor tehnologii. De aceea, consider că în viitor va fi mai mult decât necesară o reglementare cu privire la digitalizarea profesiei, însă cu accent pe dreptul la opțiune și pe protejarea avocaturii de dezumanizare.

Pe alocuri, „Proiectul de lege privind serviciile profesionale efectuate de avocat în format electronic”, dezbătut în spațiul public anul trecut, care încerca să contureze o asemenea reglementare, conținea unele prevederi favorabile ambelor părți - client și avocat, însă în esență tindea către o centralizare a activității noastre, fapt ce contravine caracterului liberal al profesiei.

În altă ordine de idei, la nivel european a apărut deja o încercare de armonizare a vieții umane cu impactele inteligenței artificiale, prin aprobarea de către Parlamentul European în această primăvară a „Legii inteligenței artificiale”, un regulament ale cărui obiective sunt protejarea drepturilor fundamentale, a democrației, a statului de drept și a sustenabilității mediului în fața sistemelor de IA cu grad ridicat de risc.

Coraportorul Comisiei pentru libertăți civile Dragoș Tudorache (Renew, România) a declarat: „UE a obținut rezultate. Am legat conceptul de inteligență artificială de valorile fundamentale care stau la baza societăților noastre. Cu toate acestea, vom avea mult de lucru în afara legii IA în sine. IA ne va obliga să regândim contractul social în centrul democrațiilor noastre, al modelelor noastre educaționale, al piețelor forței de muncă și al modului în care se desfășoară operațiunile militare. Legea IA reprezintă un punct de plecare

pentru un nou model de guvernare construit în jurul tehnologiei. Acum trebuie să ne concentrăm pe punerea în practică a acestei legi”.¹

Regulamentul va mai trebui să treacă în mod formal și de aprobarea Consiliului European, dar reprezintă o speranță cu privire la un viitor dominat de umanitate, care doar profită de avantajele IA în scopuri bine intenționate.

2. Oportunitate – beneficiarii digitalizării.

În ciuda posibilității de a ne conduce către o extremă întunecată în viitor, trebuie să recunoaștem faptul că digitalizarea ne-a simplificat foarte mult activitatea și a redus birocrăția, iar aceste efecte s-au răsfrâns atât asupra noastră, a avocaților, dar și a clienților.

Mă voi opri puțin asupra impactului pe care digitalizarea l-a avut asupra mea, ca avocat, dar și ca persoană, înainte de a vedea cum poate digitalizarea să însemne o oportunitate pentru profesia noastră.

Dorința mea de a deveni avocat s-a născut încă de când aveam vârsta de 8 ani, fiind atrasă de redactarea diverselor texte (proză, poezie), dar și de argumentare. Însă, suferind încă de la naștere de un handicap locomotor grav (în prezent accentuat), care îmi îngreunează scrierea olografă, mă gândeam cu teamă la faptul că nu îmi voi putea îndeplini visul – acela de a fi avocat.

Din fericire, cred că s-a întâmplat să am șansa să-mi trăiesc prima parte a vieții în epoca potrivită. Am absolvit liceul și facultatea de drept notându-mi cursurile exclusiv pe laptop sau smartphone și în cele din urmă mi-am atins obiectivul: sunt avocat, iar tehnologia este principalul instrument cu ajutorul căruia îmi exercit profesia. De aceea, consider că cel puțin pentru mine, digitalizarea avocaturii reprezintă o oportunitate fără de care nu mi-aș fi putut transforma visul în realitate. Deși sunt o fire conservatoare și îmi place să rămân

ancorată în viața reală, sunt conștientă de faptul că mai mult ca sigur nu aș fi putut exercita nici o profesie fără ajutorul tehnologiei. Prin urmare, o dată cu dezvoltarea digitalizării s-a creat o egalitate de șanse pentru persoanele cu dizabilități de a accede într-o profesie și a avea o viață normală, pe cât este posibil.

Cred cu tărie că atât noi, generațiile tinere de avocați, cât și cele mai din urmă, trebuie să încercăm să ne adaptăm cât mai bine la digitalizare, atât cât ne permite crezul profesional și personal, pentru o uniformizare a profesiei.

Este adevărat că avocatura a putut funcționa secole de-a rândul și într-un sistem analog, însă în secolul prezent nu avem schimbări doar în sectorul tehnologic. Ne aflăm într-o continuă schimbare din punct de vedere economic și social. Economia se dezvoltă de la an la an, iar densitatea tranzacțiilor dintre particulari sau cea a divergențelor nu se poate compara cu aceea din secolul trecut. De asemenea, este bine-cunoscut faptul că instanțele de judecată sunt suprasolicitate, ceea ce rezultă și pentru noi un număr mai mare de clienți și implicit de raporturi juridice, dar și un timp mai limitat pentru acordarea asistenței juridice.

Voi enumera în cele ce urmează câteva elemente pe care eu le consider punctele forte ale digitalizării avocaturii:

1. Principalul efect pozitiv pe care l-a avut și îl va avea în continuare digitalizarea asupra avocaturii este redactarea documentelor în format digital și totodată semnarea acestora cu ajutorul semnăturii certificate electronice. Sunt de părere că este una dintre cele mai inofensive inovații, având în vedere mai ales avantajele acesteia, și anume că putem modifica oricând documentele – în funcție de schimbările nevoilor clientului și de dinamica raporturilor juridice, dispunem de modele de contracte pe care trebuie doar să le completăm cu datele părților și cu clauzele

¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20240308IPR19015/legea-privind-inteligenta-artificiala-pe-adopta-un-act-de-referinta>, accesat la 21.04.2024

convenite de acestea, dar și de alte instrumente asociate redactării care ne facilitează munca și ne permit să avem o relație flexibilă de avocat-client. Clientul nu mai este nevoit să se deplaseze la sediul nostru pentru orice modificare a unui act sau o semnătură, mai ales dacă locuiește în străinătate sau se află în imposibilitate de a se deplasa.

2. Registrele electronice în care trebuie să efectuăm anumite înscrieri sau să le consultăm. Printre cele mai de interes fiind Registrul Comerțului, Registrul Național de Publicitate Mobiliară sau Registrul Cărții Funciare.
3. Accesul online la jurisprudența națională și internațională este o importantă "unealtă" în activitatea noastră de cercetare și motivare a cererilor de chemare în judecată, dar și în oferirea răspunsurilor la anumite probleme de drept în cadrul consultanței juridice. De asemenea, nu putem omite posibilitatea consultării dosarelor electronice înregistrate la instanțele de judecată.
4. E-mail-ul sau adresa de poștă electronică – așa cum se mai face referire la acesta în legislația națională a revoluționat și eficientizat cu siguranță, comunicarea noastră cu clienții, instanțele de judecată sau alte instituții. Faptul că putem transmite actele de procedură prin acest intermediu și deplasările la poșta clasică se fac doar în caz de strictă necesitate este un mare câștig pentru toate părțile. Totuși, nu putem ignora riscurile pe care le presupune utilizarea acestui mijloc de comunicare: periclitarea confidențialității informațiilor transmise sau posibilitatea pierderii acestora în urma unei erori a sistemului sau de ce nu, în urma unui atac cibernetic.
5. Formatul electronic al Tabloului avocaților oferă publicului larg un acces facil cu privire la evidența tuturor avocaților (cei cu drept de exercitare a profesiei, suspendați sau

incompatibili cu aceasta), precum și accesul rapid la datele de contact a fiecăruia dintre noi. Aici mai menționăm și Registrul național de asistență judiciară sau Registrul curatorilor speciali, unde oricine poate verifica dacă un anumit avocat îndeplinește condițiile cerute de lege pentru a acorda asistență judiciară, respectiv pentru a putea fi numit curator special.

6. Posibilitatea de a ne desfășura activitatea în format hibrid (atât la sediul profesional cât și la propriul domiciliu) ne oferă flexibilitate, o gestionare mai bună a timpului, dar și o reducere a costurilor cotidiene.

Pe lângă toate acestea, trebuie să avem în vedere faptul că au apărut noi arii de practică în ultimii ani – cum ar fi dreptul noilor tehnologii (IT, tehnologia blockchain sau proprietate intelectuală în sfera activităților desfășurate pe rețelele de socializare), arii cu care noi ar trebui să ne familiarizăm cât mai mult pentru a aduce plus valoare clienților noștri care au nevoie de consultanță în aceste domenii. Consider că un avocat care nu deține cel puțin anumite cunoștințe de bază din domeniul în care un anumit client își desfășoară afacerea, nu ar putea oferi o asistență juridică optimă.

Un alt aspect care nu are neapărat legătura cu digitalizarea profesiei dar care are un impact asupra acesteia este posibilitatea de a ne exprima în mediul online opiniile juridice cu privire la anumite probleme de drept dezbătute în spațiul public, astfel încât populația poate avea parte de o perspectivă clară asupra lucrurilor din partea unei persoane avizate.

În final, un alt avantaj identificat al digitalizării este vizibilitatea mare de care ne bucurăm ca profesioniști prin intermediul site-urilor web create pentru a ne promova serviciile. Fie că vorbim despre societăți de avocatură sau cabinete individuale, fiecare dintre noi poate pune la dispoziția publicului informații relevante cu ajutorul acestor site-uri, pentru ca clientul să ne

aleagă dintr-o plajă largă de avocați specializați în diferite ramuri de drept, în funcție de nevoile sale.

3. Vulnerabilitate – limita dintre uman și virtual.

Așa cum am văzut în capitolul anterior, prezentul profesiei de avocat sună bine, deocamdată, iar procesul de digitalizare al acesteia este ținut sub control, cel puțin pentru un moment. Însă, în capitolul de față, voi contura o perspectivă asupra vulnerabilităților pe care le presupune procesul de digitalizare al avocaturii, dar și impactul inteligenței artificiale asupra acesteia.

Rămân totuși două întrebări ale căror răspunsuri ar trebui să ne preocupe: Ce ne va rămâne de făcut, nouă, ca avocați, atunci când aproape toate activitățile vor fi automatizate? Și oare va veni acel moment, sau rațiunea umană va fi suficient de puternică încât să impună anumite limite în utilizarea tehnologiei?

Personal, mă gândesc cu îngrijorare la ipoteza unei posibile dezumanizări a profesiei și implicit la o depreciere a noastră, a celor care o practicăm, iar îngrijorarea mea reflectă atât viitorul avocatului de mâine, cât și situația în care va fi pus clientul.

În clipa de față, noi doar am îmbinat profesia de avocat cu tehnologia cu scopul de a ne simplifica activitatea, dar mergem mai departe în viitor și ne adresăm întrebarea crucială: Va putea oare un robot dotat cu inteligență artificială să ne înlocuiască în procent de 100%? Categoriec nu! Cu toate că deocamdată se află în faza de experiment, această ipoteză trebuie să fie discutată și să fie identificate argumentele pro și contra acesteia.

Aplicația experiment care a apărut la începutul anului 2023 și care are capacitatea de a asculta argumentele din instanță și să formuleze răspunsuri pentru apărarea clientului² ar avea ca principal scop scutirea clientului cu posibilități

financiare reduse de achitarea onorariului avocațial, un scop foarte nobil de altfel. Cu toate acestea, "viitorul avocat" nu va dispune nici de empatia imperioasă exercitării profesiei, și poate că nici de flexibilitate în formularea unei apărări care să se plieze pe nevoile fiecărui client în parte. Mai mult decât atât, consider că în special în avocatura de litigii, prezența fizică a avocatului în instanță, lângă clientul său, reprezintă un factor important în relația client-avocat, factor ce duce la sentimentul de siguranță al clientului și la a simți că are un sprijin și un apărător în fața instanței de judecată.

Totodată, utilizarea aceleiași aplicații de către reclamantul și pârâtul din același litigiu ridică probleme de ordine etică și deontologică, "existând riscul ca informațiile oferite de către una dintre părți să fie utilizate chiar în defavoarea sa, prin răspunsurile oferite celeilalte părți. Nu este exclus ca pentru astfel de inconveniente să fie identificate soluții tehnice, însă important este ca etica și deontologia să fie măcar pe lista de priorități a dezvoltatorilor unor astfel de aplicații. Dacă doar indicatorii performanței sunt cei care ghidează strategia de dezvoltare, vom avea parte de „soluții” care creează mai multe probleme.”³

Pe lângă această ipoteză, ne putem întreba și cum anume va ști clientul dacă răspunsurile oferite de respectiva aplicație sunt corecte sau nu, mai ales când vorbim despre clienții fără cunoștințe juridice? Într-adevăr, eroarea îi este specifică naturii umane, dar nu cred că o invenție tehnologică poate fi fără de cusur.

Un ultim aspect care mai trebuie menționat cu privire la "viitorul avocat", este faptul că un robot dotat cu inteligență artificială nu va putea egala niciodată un avocat clasic care activează în sfera dreptului familiei sau a dreptului penal (cu precădere asupra infracțiunilor contra persoanei). De ce? Pentru că din punctul meu de vedere, aceste două ramuri de drept presupun o mare implicare

² <https://www.euronews.ro/articole/primul-robot-cu-inteligenta-artificiala-care-ar-putea-inlocui-un-avocat-dezvoltat>, accesat la 01.05.2024

³ https://www.hotnews.ro/stiri-specialisti_stoica_si_asociatii-26058549-prima-amanare-fara-discutii-robotului-avocat.htm, accesat la 01.05.2024

emoțională, empatie și sensibilitate în relația cu clientul – abilități pe care nici o formă de inteligență artificială nu le va putea deține vreodată.

Revenind la digitalizare, în luna mai a anului 2023, Ministerul Justiției declara că lucrează, în prezent, la mai multe proiecte de digitalizare a instanțelor, astfel încât "desfășurarea online a ședințelor de judecată să devină o normalitate, dincolo de situațiile excepționale".⁴ Declarația a apărut în contextul stării de alerte instituite pe fondul pandemiei de Covid-19 când era permisă desfășurarea anumitor procese prin sistem de videoconferință, însă nu poate fi trecută cu vederea fără o analiză rațională.

Desfășurarea proceselor online ar duce de la eradicarea solemnității ședinței de judecată, apoi la periclitarea asertivității probelor administrate prin interogatoriu (unde celui audiat în procesul civil nu îi este permis să se folosească de înscrisuri, altele decât cele care conțin cifre sau denumiri), de exemplu, și până la o desfășurare inadecvată cauzată de diverse probleme de logistică. Aceste dezavantaje dar și altele care ar putea apărea, l-ar afecta în mod direct pe avocat și apărarea susținută de acesta.

În plus, nu putem neglija faptul că o activitate total digitalizată ne incumbă obligația de a ne asigura că există o securitate a confidențialității specifice relației avocat-client, a secretului profesional și a oricăror date care pe care le luăm la

cunoștință în activitatea noastră. Mai mult decât atât, nu toți clienții cu care interacționăm în viața profesională de zi cu zi sunt familiarizați cu utilizarea tehnologiei, astfel încât noi trebuie să rămânem ancorați în realitatea imprevizibilă și să ne adaptăm cerințelor fiecărui client.

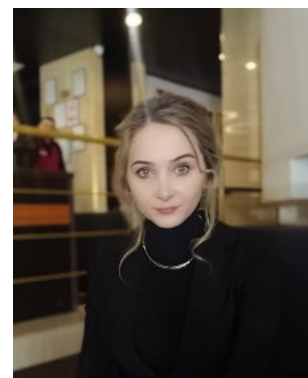
Prin urmare, consider că profesia de avocat este una care va necesita întotdeauna vocație și emoție umană, iar limitele până la care vom utiliza tehnologia vor trebui impuse de noi înșine, printr-o participare activă la revoluția digitală la care asistăm. Astfel, tehnologia va fi în slujba legii și nu dreptul în slujba tehnologiei. Este necesară implicarea noastră, a tuturor, și înțelegerea impactelor juridice, etice și tehnice ale utilizării evoluțiilor tehnologice prezente și viitoare.

CONCLUZII

În final, consider că atât în prezent, cât și în viitor va trebui să găsim o cale de mijloc între lumea reală și cea digitală, astfel încât să profităm doar de avantajele digitalizării și să nu ne îndreptăm către extrema dezumanizării profesiei, care din nefericire va fi o călătorie cu bilet "doar dus". Singurii care pot hotărî dacă digitalizarea avocaturii reprezintă o oportunitate sau o vulnerabilitate suntem noi, avocații, care trebuie să fim uniți și să luăm atitudine atunci când va veni momentul să se decidă până unde se poate merge cu digitalizarea profesiei.

⁴ <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-24783816-procesele-civile-penale-pot-desfasura-online-starea-alerta-legea-intrat-vigoare.htm>, accesat la 02.05.2024

IMPLICAȚIILE/IMPACTUL UTILIZĂRII INTELIGENȚEI ARTIFICIALE PE PIAȚA SERVICIILOR JURIDICE

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice
Naumescu 2024

Avocat stagiar Loredana Tufaru

Baroul Iași

Rezumat: *Revoluția tehnologică a generat schimbări fără precedent în dinamica societății actuale, plasând-o într-o conjunctură tranzitorie, la limita dintre practicile tradiționale și potențialul colosal care derivă pe fondul impactului inteligenței artificiale. Totuși, implicațiile utilizării inteligenței artificiale sunt de o asemenea complexitate, încât riscăm să nu conștientizăm pe deplin pericolele care stau în umbra multiplelor beneficii.*

Având în vedere că inteligența artificială (AI) se îndreaptă spre o incontestabilă hegemonie asupra majorității sectoarelor de activitate, nici profesiile juridice nu sunt imune impactului AI. De altfel, obiectivul principal al acestei lucrări rezidă în expunerea unora dintre aspectele relevante privind impactul inteligenței artificiale pe piața serviciilor juridice, axându-ne cu precădere asupra profesiei de avocat. În acest sens ne propunem să abordăm, într-o manieră lipsită de exhaustivitate, o serie de întrebări, după cum urmează: Ce este inteligența artificială și cum impactează aceasta piața serviciilor juridice? Constituie inteligența artificială un real pericol la adresa profesiilor juridice? Este, oare, oportun să se încredințeze inteligenței artificiale prerogative extinse într-un domeniu care constituie însuși fundamentul societății, așa cum este cazul domeniului juridic?

Cuvinte cheie: *revoluția digitală, inteligența artificială, viitorul profesiilor juridice, instrumente*

digitale.

Introducere

Între drept și tehnologie a existat de-a lungul timpului o relație de tip „sinalagmatic” pe fondul faptului că progresele înregistrate în materie de tehnologie au generat consecințe și în ceea ce privește adaptarea legislației, respectiv a mediului juridic, iar acestea din urmă la rândul lor au facilitat sau, în anumite situații, au tergiversat inovația tehnologică.

Inteligența artificială cunoscută și sub sintagma de „inteligența mașinilor”, este definită ca fiind acea ramură a informaticii al cărei obiect constă în generarea unor algoritmi și modele menite să reproducă gândirea umană. De asemenea, aceasta dispune de potențialul de a lua decizii în mod autonom, nefiind necesară intervenția umană. Cercetarea inteligenței artificiale este indisolubil conexasă de înțelegerea principiilor de funcționare aferente *agenților inteligenți*¹, aceștia din urmă îmbrăcând forma oricărui dispozitiv capabil să își perceapă mediul, și pe cale de consecință, să întreprindă acțiunile necesare în sensul maximizării șanselor de a-și atinge în mod eficient obiectivele prestabilite.

Încă din cele mai vechi timpuri omenirea a început să manifeste un interes obsesiv pentru inteligențele artificiale, transfigurând astfel o tendință recurentă de a reproduce ceea ce suntem

¹ În ceea ce privește studiul inteligenței artificiale prin raportare la *agenții inteligenți*, a se vedea D.L. Poole, A.K. Mackworth, R. Goebel, Computational Intelligence and Knowledge, Oxford University Press, New York, 1998, p. 1. După cum se poate observa în conținutul acestei lucrări, pentru inteligența artificială se mai utilizează sub forma unei relații de sinonimie și sintagma

„inteligență computațională”; A. Kaplan, Artificial Intelligence, Business and Civilization - Our Fate Made in Machines, 2022, <https://www.routledge.com/>, accesat la data de 28.04.2024.

la nivel cognitiv².

Inteligența artificială s-a prefigurat ca o forță perturbatoare în majoritatea domeniilor de activitate, revoluționând maniera și timpul alocat îndeplinirii sarcinilor. Profesiile juridice și implicit cea de avocat, nu beneficiază de un regim derogatoriu de la această perioadă de tranziție, declanșată pe fondul progresului tehnologic. Subiectul este de o asemenea importanță încât deja a făcut obiectul unor multiple lucrări de referință³.

Capitolul 1. Implicațiile utilizării inteligenței artificiale în domeniul juridic

Este o certitudine faptul că inteligența artificială are potențialul de a implementa schimbări radicale în toate sectoarele vieții, inclusiv în domeniul juridic. Dinamica societății actuale impune existența unei concordanțe între mecanismul juridic și evoluția tehnologică, motiv pentru care este oportună și necesară utilizarea inteligenței artificiale pe piața serviciilor juridice. Totuși, fără a intenționa să minimalizăm importanța progresului pe care îl implică utilizarea inteligenței artificiale în domeniul juridic, ne menținem anumite rezerve raportat la modul în care pot evolua lucrurile pe termen lung.

Introducerea inteligenței artificiale în sistemul juridic dispune de potențialul de a produce transformări și progrese semnificative, cu toate acestea se recomandă o evaluare riguroasă prin raportare la riscurile aferente implementării tehnologiilor juridice, în sensul determinării celor mai eficiente practici pentru a simplifica tranziția dintre sistemul tradițional și digitalizarea juridică.

Deși în contextul juridic românesc actual inteligența artificială se află într-un stadiu incipient de operare, în cele ce urmează vom

identifica și analiza succint o serie de activități juridice în care digitalizarea poate exercita un impact pozitiv, folosită cu titlu de unealtă în degrevarea activității profesioniștilor.

În ceea ce privește capacitatea de predicție și de analiză a spețelor, algoritmi de inteligență artificială pot supune unei analize complexe informațiile din dosare și prin raportare la jurisprudență, pot prezice cu mare acuratețe probabilitatea succesului în litigiile ce fac obiectul respectivelor dosare. Această componentă ar veni în sprijinul avocaților pentru a stabili strategii eficiente și pentru a gestiona cât mai satisfăcător așteptările clienților. Astfel se conturează și eventualitatea unei degrevări a instanțelor de judecată, încurajându-se discuțiile de soluționare amiabilă a conflictelor ce presupun incidența dispozițiilor legale.

Capacitatea sistemelor de inteligență artificială de a dispune de un algoritm ce presupune învățarea autonomă, respectiv procesarea limbajului natural, ar ajuta la automatizarea procedurii de revizuire a documentelor, care în sistem analog/actual ar consuma extrem de mult timp. Un software ce funcționează prin intermediul inteligenței artificiale poate proceda la analiza și clasificarea într-un scurt interval de timp a unui volum mare de documente juridice și corespondență, centralizând toate informațiile necesare soluționării cauzei. Pe această cale s-ar îmbunătăți și precizia datelor, riscul de eroare umană fiind în același timp minimizat.

De asemenea, inteligența artificială poate simplifica cercetarea și analiza juridică prin capacitatea sa de procesare a unor mari cantități de date cu caracter juridic, inclusiv jurisprudență și opinii din doctrină. Astfel pot fi procesate informații complexe și relevante, apte să sprijine avocații și judecătorii în cadrul procesului

² P. McCorduck, *Machines Who Think, A Personal Inquiry into the History and Prospects of Artificial Intelligence*, 2nd edition, CRC Press, New York, 2004, p. 3.

³ În acest sens facem trimitere la F. Pasquale, *A Rule of Persons, Not Machines: The Limits of Legal Automation*, 87 *George*

Washington Law Review 1 (2019) Univ. of Maryland Legal Studies Research Paper No. 20018-08.

decizional, fiind economisit timpul și efortul specific cercetării clasice.

Raportat la asistența juridică și extinderea accesului la justiție, există deja pe piața serviciilor juridice anumiți roboți de chat, respectiv asistenți virtuali, care de asemenea, operează sub jurisdicția inteligenței artificiale. Aceste instrumente pot aduce o contribuție semnificativă în ceea ce privește reducerea discrepanțelor din sectorul asistenței juridice, venind în sprijinul persoanelor care nu dispun de resursele financiare pentru a beneficia de serviciile juridice tradiționale. Din această perspectivă, inteligența artificială constituie un instrument extrem de util ce poate furniza informații cu caracter juridic, resursele juridice devenind astfel mai accesibile publicului larg.

Un alt impact pozitiv specific utilizării inteligenței artificiale, vizează managementul dosarelor și optimizarea fluxului de muncă. Sistemele pe bază de inteligență artificială pot simplifica gestionarea cazuisticii prin automatizarea sarcinilor cu caracter administrativ, respectiv monitorizarea termenelor limită pentru îndeplinirea eficientă a procedurilor judiciare.

Deși aplicațiile inteligenței artificiale pe piața serviciilor juridice este promițătoare, trebuie totuși să ne raportăm și la preocupările în materie de etică. În acest sens atragem atenția asupra faptului că este imperios necesar ca „mașinile” capabile de un proces decizional autonom să fie dotate cu o etică solidă, tocmai pentru evitarea situațiilor în care impactul inteligenței artificiale ar interfera cu interesele și drepturile fundamentale ale indivizilor.

În ceea ce privește datele cu caracter personal, acestea ar trebui securizate cu o rigurozitate sporită în sensul preîntâmpinării situațiilor în care ar putea fi utilizate într-o manieră necorespunzătoare, fiind astfel

prejudiciate drepturile utilizatorilor.

Pentru a se răspunde eficient preocupărilor enunțate anterior se impune o reglementare clară, previzibilă și transparentă în sectorul inteligenței artificiale. În privința concretizării unui cadru legislativ în acest sens, menționăm faptul că Parlamentul European a demarat o serie de acțiuni în vederea promulgării *Legii privind Inteligența artificială*⁴, aceasta reprezentând primul set de norme menit să garanteze siguranța și drepturile omului, având în vedere eventualele riscuri pe care le presupune utilizarea inteligenței artificiale.

Având în vedere caracterul complex al inteligenței artificiale, se ivește în mod justificat, incidența anumitor rezerve fundamentate pe faptul că poate fi diminuată predictibilitatea în ceea ce privește modalitatea prin care inteligența artificială ar înțelege să optimizeze datele asimilate în sensul soluționării eficiente a anumitor probleme.

Algoritmii pe baza cărora funcționează inteligența artificială operează prin intermediul unor date încorporate în prealabil; în situația în care datele respective sunt incomplete sau au caracter părtinitor, rezultatele pot fi de asemenea părtinitoare sau inechitabile. Așadar, procurarea unor date corecte constituie un element esențial pentru evitarea prejudecăților sau a stereotipării și menținerea echității în aplicațiile aferente inteligenței artificiale.

După cum am precizat deja, nu putem nega impactul pozitiv generat de utilizarea inteligenței artificiale pe piața serviciilor juridice, însă aceasta ar trebui să opereze numai sub atenta supraveghere umană. Procesul decizional ar trebui să rămână exclusiv în sarcina judecătorilor umani. Doar în acest context pot fi luați în considerare factorii subiectivi și toate împrejurările necesare justei soluționări a cauzei deduse judecății.

4

<https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20230601STO93804>

[/legea-ue-privind-ia-prima-reglementare-a- inteligenței-artificiale](#), accesat la data de 17.04.2024.

În sensul adoptării tehnologiilor digitale în domeniul juridic astfel încât acestea să opereze în deplină concordanță cu respectarea drepturilor omului, s-ar impune o serie de strategii și măsuri care pe termen lung să faciliteze adaptarea corespunzătoare la consecințele declanșate de impactul inteligenței artificiale. În acest sens ar putea fi oportună introducerea în programele de studiu a învățământului superior a unei noi discipline, al cărei obiect de studiu să vizeze tocmai modalitățile de implementare și implicațiile utilizării inteligenței artificiale, respectiv modul de funcționare al agenților inteligenți.

O altă măsură cu caracter preventiv ar putea lua forma existenței unor departamente specializate, în componența cărora să fie încadrați specialiști în IT care să dețină deopotrivă și temeinice cunoștințe juridice. Atribuțiile unor astfel de departamente ar putea consta în verificarea riguroasă a oricărei tehnologii digitale astfel încât să poată fi identificată orice eventuală vulnerabilitate. O astfel de supervizare se va realiza înainte ca respectivului software să i se confere accesul la date de importanță majoră, cum este cazul informațiilor de pe piața serviciilor juridice. Astfel, ar exista o fază prealabilă care să asigure o anumită formă de control în privința inteligențelor artificiale.

Capitolul 2. Este inteligența artificială capabilă să substituie în mod corespunzător anumite profesii juridice?

În jurul conceptului de digitalizare a procesului juridic s-au cristalizat o serie de discuții, preconizându-se pe această cale o eficientizare a activităților desfășurate de către profesioniștii dreptului dar și o restructurare a sistemului de drept tradițional, și anume eventuala dispariție a unora dintre profesiile juridice.

Prin prisma impactului profund asupra sistemului juridic, determinat de actuala etapă a

revoluției digitale, avocatura se confruntă cu provocări fără precedent, care pe termen lung ar putea să reconfigureze principiile tradiționale și regulile fundamentale de organizare și exercitare a acestei profesii.

În contextul actual se pune problema dacă poate inteligența artificială să-i substituie pe magistrați (judecători sau procurori) ori pe avocați, în complexul proces de stabilire a adevărului judiciar, astfel încât să își facă apariția anumite entități prefigurate sub forma judecătorului/avocatului virtual, acestea nefiind altceva decât „sisteme de IA care aplică neobosit aceleași standarde juridice înalte la orice hotărâre judecătorească, fără a cădea pradă erorilor umane cum sunt părtinirea, oboseala și ignorarea celor mai recente cunoștințe tehnice”⁵.

Pe fondul ipotezelor expuse mai sus pot fi invocate, în mod întemeiat, anumite pericole a căror concretizare ar putea contura scenariul unei veritabile distopii. Printre cele mai plauzibile riscuri amintim vulnerabilitatea inteligenței computaționale în fața atacurilor cibernetice (*hacking* sau *malware*), putând apărea incidente la nivel de securitate și *data privacy*, ori ipoteza în care pot surveni anumite defecțiuni la software-urile care operează pe baza inteligenței artificiale.

În vreme ce erorile umane reprezintă o variabilă inevitabilă în majoritatea domeniilor de activitate, fiind de cele mai multe ori susceptibile de efecte reversibile, în cazul unui sistem controlat de inteligența artificială orice defecțiune poate genera consecințe a căror amploare ar fi mult mai dificil de gestionat.

După cum vom argumenta în cele ce urmează, deși înregistrează progrese remarcabile în transformarea practicii dreptului, inteligența artificială nu este pregătită să înlocuiască avocații umani. În conținutul acestei lucrări, vom explora pe scurt atât beneficiile și provocările aferente utilizării inteligenței artificiale în domeniul juridic, cât și potențialele implicații la adresa profesiei de

⁵ M. Tegmark, *Viața 3.0. Omul în epoca inteligenței artificiale*, Editura Humanitas, București, 2019, p. 120.

avocat.

Chiar dacă inteligența artificială poate procura informații valoroase și ar reuși să automatizeze cu succes diverse sarcini, sunt eronate presupunerile conform cărora aceasta ar putea înlocui în mod plener și satisfăcător rolul exercitat de un avocat. Avocatura presupune, la nivel primordial, existența unor calități esențialmente umane. Empatia și asertivitatea, extrem de importante în profesia noastră, sunt atribute care exced capacităților limitate de care poate dispune un robot/software.

În configurația profesiei de avocat, independența și gândirea creativă reprezintă caracteristici *sine qua non*, fără de care nu ar fi posibilă îndeplinirea într-o manieră corespunzătoare a atribuțiilor profesionale, și implicit reafirmarea contribuției determinante la buna desfășurare a justiției, respectiv a menținerii statului de drept. Or, un sistem bazat pe tehnologia digitală funcționează în virtutea unui algoritm al cărui scop primordial rezidă în simularea proceselor cognitive umane, neavând o structură care să permită manifestarea gândirii independente sau a creativității. Pe fondul acestor considerente, prezicerile care consideră că inteligența artificială ar putea realiza o substituție adecvată a profesiei de avocat, sunt lipsite de fundament.

Așa cum nimic nu are caracter absolut, nici aria de expertiză a unui robot nu poate fi nelimitată, aceasta fiind încadrată strict în parametrii sectorului pentru care a fost creat. Astfel, trebuie să nu pierdem din vedere că din perspectivă socio-juridică, orice litigiu implică aspecte de o deosebită complexitate, în cadrul cărora converg o serie de factori care de foarte multe ori exced sfera reglementărilor juridice, devenind importante anumite trăsături umane cum ar fi răbdarea, asertivitatea sau empatia.

Concluzii

Inteligența artificială va declanșa o serie de transformări fundamentale în ceea ce privește educația juridică și organigrama profesiilor juridice. Printre argumentele principale în sensul implementării acesteia pe piața serviciilor juridice s-a făcut referire la automatizarea sarcinilor, îmbunătățirea cercetării și analizei, respectiv furnizarea de informații valoroase și sprijin considerabil acordat profesioniștilor din sectorul juridic. Totuși, pentru evitarea derapajelor majore sub forma unor atentate la adresa drepturilor fundamentale ale indivizilor, ar fi oportună evitarea excesului în ceea ce privește utilizarea inteligenței artificiale și menținerea sferei de influență a acesteia preponderent la nivel de cercetare și centralizare a datelor cu caracter juridic.

Ar fi absurd să considerăm că inteligența artificială ar dispune, chiar și în viitorul îndepărtat, de cumulul de atribute necesar, astfel încât să poată înlocui expertiza și impactul avocaților umani.

Direct proporțional cu evoluția galopantă din domeniul inteligenței artificiale, devine esențial ca și profesioniștii din domeniul juridic să facă eforturi constante, adaptându-se corespunzător progreselor tehnologice.

În concluzie, precizăm faptul că deși inteligența artificială constituie în sine o evoluție semnificativă, fiind susceptibilă ca în viitor să reformeze lumea justiției, așa cum o cunoaștem în prezent, sunt exagerate și lipsite de fundament susținerile potrivit cărora în cadrul profesiilor juridice, roboți ar putea să înlocuiască în mod corespunzător factorul uman. În sprijinul acestei afirmații invocăm inclusiv faptul că aplicația web ChatGPT a menționat că nu există probabilitatea ca inteligența artificială să depășească vreodată statutul de simplă ustensilă performantă, care să

opereze complementar activității resursei umane⁶.

Având în vedere modalitatea de operare a inteligenței computaționale, și anume faza prealabilă, ce implică o analiză obiectivă a mediului înconjurător, înainte de acțiunea, s-ar putea contura pe cale incidentală și în mod justificat, anumite temeri cu privire la modul în care, noi oamenii, am putea fi percepuți din perspectiva unei inteligențe artificiale. Ipoteza vizează existența unei entități bazate pe tehnologia digitală, ce ar dispune de autonomie, fiind programată să întreprindă toate demersurile necesare în vederea îndeplinirii eficiente a obiectivelor setate. În acest context nu putem face abstracție de istoria umanității, de-a lungul căreia ne-am confirmat, fără urmă de îndoială, tendințele distructive. De altfel, acest aspect este adus în discuție și în cadrul eticii inteligenței artificiale. Desigur, această abordare ar face obiectul unei teme de amplă dezbateri.

La acest moment este prematur să pretindem că putem anticipa în totalitate ansamblul de consecințe generat de impactul inteligenței artificiale asupra sectorului juridic. Totuși, considerăm că se recomandă o prudență sporită în ceea ce privește expansiunea inteligenței artificiale pe piața serviciilor juridice deoarece concretizarea în mod recurent a unor efecte negative asupra mediului juridic ar putea determina tocmai destabilizarea mecanismelor sociale.

Încă de când a devenit inevitabilă adoptarea inteligenței artificiale pe piața serviciilor juridice, profesioniștii ai dreptului au tratat subiectul cu toată diligența necesară. În acest sens s-au identificat într-o manieră obiectivă avantajele ce derivă din utilizarea tehnologiei

digitale, însă nu s-a făcut abstracție nici de eventualele pericole cu care urmează să ne confruntăm în acest context.

În ceea ce privește presupusa vulnerabilitate a profesiei de avocat sub impactul inteligenței artificiale, s-a stabilit deja că aceasta îndeplinește un rol crucial în procesul de înfăptuire a justiției, neputând fi înlocuită fără a fi afectată în mod iremediabil însăși stabilitatea mecanismului juridic și pe cale de consecință a ordinii sociale. Prin argumente pertinente s-a stabilit în mod neechivoc faptul că oricât ar fi de performantă o inteligență artificială, aceasta nu ar putea dispune de competențele necesare în sensul înlăturării în totalitate a unora dintre profesiile juridice, inclusiv cea de avocat. Totuși, deși ne raliem celor care manifestă reticență și recomandă prudență sporită în implementarea inteligenței artificiale în domeniul juridic, nu putem exclude din capul locului scenariul distopic în care tehnologia digitală să substituie la un moment dat mare parte din profesiile juridice, tocmai din considerentul că nu se poate atribui umanității capacitatea de conștientizare plină de anticipare și de evitare a riscurilor, dimpotrivă aceasta a fost dintotdeauna tributară tendinței spre autodistrugere.

În sensul delegării inteligenței artificiale cu prerogative extinse, converg interese majore de natură preponderent financiară, existând riscul ca, în cele din urmă, acestea să surclaseze temerile, pe deplin justificate, că astfel s-ar atenta la securitatea și drepturile fundamentale ale indivizilor.

⁶ Răspuns ChatGPT la întrebarea dacă inteligența artificială (în continuare IA) va înlocui omul în viitor: „Este puțin probabil ca IA să înlocuiască complet oamenii în viitor. Deși IA are capacitatea de a automatiza anumite sarcini și de a face anumite procese mai eficiente, este puțin probabil să înlocuiască pe deplin capacitățile umane în domenii care necesită creativitate, empatie și judecată umană. În schimb, este probabil ca IA și oamenii să se completeze reciproc și să lucreze împreună în diverse industrii și domenii

pentru a atinge obiective comune. Cu toate acestea, impactul IA asupra pieței muncii și asupra economiei este o problemă complexă și va depinde de diverși factori, cum ar fi viteza progresului tehnologic, politicile guvernamentale și atitudinile societății față de IA”.

TENDINȚE ÎN MARKETINGUL AVOCAȚIAL. NOI FORME DE PROMOVARE ȘI COMPATIBILITATEA CU ETICA ȘI DEONTOLOGIA PROFESIONALĂ

Articol distins cu mențiune specială în cadrul concursului de eseuri juridice
Naumescu 2024

Avocat stagiar Țurcan Vasile

Baroul Iași

Rezumat: Marketingul reprezintă unul dintre aspectele fundamentale în obținerea succesului pe o piață concurențială, indiferent de natura acesteia. Profesia de avocat nu este o excepție, ci mai degrabă reprezintă regula. Cu toate acestea, atât legislația din domeniu, cât și percepția pe care o au mulți profesioniști ai dreptului față de acest subiect este una extrem de conservatoare, fapt care ar putea opri progresul profesiei de avocat. În acest sens, considerăm că este foarte importantă preluarea unor practici în materie de marketing profesional din jurisdicțiile care au excelat la acest capitol și au dat dovadă de o deschidere spre schimbare.

Cuvinte-cheie: marketing, avocat, profesioniști ai dreptului, progres.

I. Introducere

Profesia de avocat, ca și orice alt domeniu, se află în proces de continuă schimbare și evoluție. Din acest punct de vedere, este posibil ca atât legislația din domeniu, cât și o parte considerabilă a avocaților și clienților să nu reușească să-și schimbe viziunea în conformitate cu lumea nouă în care trăim. Publicitatea serviciilor avocațiale este un exemplu perfect în acest sens, reprezentanții breslei neînțelegând adesea modul în care funcționează era tehnologică și opunându-se cu vehemență progresului, manifestând astfel o formă clasică a conservatorismului profesional, dusă uneori

până la extrem, creând impresia unei fobii față de orice este nou.

Definiția perfectă a schimbării și a fricii față de aceasta a fost oferită de Yuval Noah Harari "Oamenii simt o frică față de schimbare, deoarece le este frică de necunoscut. Cu toate acestea, singura constantă a vieții este că totul se schimbă"¹.

Alegerea prezentei teme nu a fost una aleatorie. Recunoaștem că, anterior consultării listei de subiecte propuse pentru abordare, am fost siguri că vom recurge la propunerea propriei teme de cercetare, care nu avea tangențe cu cea a prezentei lucrări. Cu toate acestea, prezentul subiect ne-a atras atenția imediat ce l-am sesizat printre altele, din motiv că reprezintă o mare necunoscută pentru avocații la început de drum, cum este și autorul prezentului articol.

Practica în materie de publicitate a avocaților este una total neuniformă în România, regulile trasate sunt adesea arhaice și neadaptate la realitate, iar comportamentul efectiv al membrilor barourilor în unele situații pare extrem de nedeontologic. Cu toate acestea, unele forme de marketing profesional au devenit atât de uzuale în prezent, încât apare ca fiind hilară și neobișnuită caracterizarea acestora ca nedeontologice în trecut.

¹ Yuval Noah Harari, Homo Deus. A history of tomorrow. Versiunea celebră a citatului este cea în limba engleză "People are usually

afraid of change because they fear the unknown. But the single greatest constant of history is that everything changes."

II. Evoluția formelor de atragere a clientelei – între abatere disciplinară și legalitate

Dispozițiile din actele normative ce privesc profesia de avocat au suferit o schimbare considerabilă în ultimul timp în raport de formele în care poate avea loc publicitatea membrilor barourilor. Astfel, raportat la modificarea recentă a dispozițiilor Legii nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat², UNBR a considerat oportună și modificarea corelativă a dispozițiilor din Statutul profesiei de avocat³, fapt adus la cunoștința publicului în mod expres, cu explicațiile de rigoare⁴.

În legătură cu interdicția reprezentanților profesiilor liberale de a avea acces la orice formă de publicitate s-a pronunțat și CJUE prin Decizia C-339/15⁵, prin care a constatat incompatibilitatea unor dispoziții legale comunitare cu restricția totală a publicității în raport de liber-profesioniști, în speța soluționată de instanța europeană fiind vorba despre servicii stomatologice.

Cu ocazia acestor modificări, un rol important în reglementarea publicității avocaților a fost stabilit în favoarea anexelor XXXIII și XXXIV din Statutul profesiei de avocat. Prima dintre acestea vizează, în special, platformele de intermediere/brokeraj a serviciilor juridice, dar raportat la faptul că au fost scrise multe articole despre acestea, nu ne vom opri atenția asupra lor. Ne vom concentra asupra dispozițiilor din anexa XXXIV, prin punctarea unor probleme specifice în raportul dintre tehnicile de marketing și deontologia profesiei de avocat.

II.1 Advertising-ul în cadrul rețelelor de socializare

În ultimii ani, modul în care formele de exercitare a profesiei de avocat aleg să-și promoveze serviciile este unul total diferit față de metodele din trecut. Dacă crearea unor site-uri profesionale, care apar în motoarele de căutare (e.g. Google), reprezintă un fenomen obișnuit de ceva timp, apariția paginilor de promovare a serviciilor juridice pe rețelele de socializare este de dată relativ recentă.

Cu toate acestea, în prezent nu mai necesită discuții crearea de către membrii baroului a unor pagini profesionale pe diferite rețele de socializare clasice și percepute ca fiind potrivite pentru acest scop, în special facebook sau linkedIn, dar recent a devenit mai răspândită crearea unor astfel de pagini și pe rețelele de socializare care din anumite puncte de vedere par incompatibile cu o astfel de promovare, deoarece au doar scop de divertisment și sunt destinate unor altfel de manifestări (e.g. TikTok, Instagram). O astfel de formă de publicitate nu este considerată nedeontologică, opinie care este general acceptată și nu reprezintă obiectul unor dezbateri aprinse în lumea juridică.

Chiar și așa, există un fenomen în promovarea avocaților pe rețelele de socializare care ar trebui să pună semne de întrebare în raport cu aspectul deontologic al acestuia – așa numitele “ads”-uri, denumirea cărora reprezintă o prescurtare de la noțiunea engleză de “*advertising*”. Acesta constă în publicarea pe diferite rețele de socializare a unor anunțuri privind prestarea de servicii juridice, care apar în mod sporadic în conturile administrate de diferiți utilizatori. Pentru apariția acestora, însoțită de identificatorul “*sponsorizat*”, persoanele care doresc să-și promoveze serviciile plătesc o anumită sumă de bani către rețeaua de socializare respectivă. Rețelele în cauză oferă posibilitatea utilizatorilor care doresc să se promoveze prin intermediul acestora să

² M. Of. nr. 116 din 9 iunie 1995.

³ M. Of. nr. 898 din 19 decembrie 2011.

⁴ Comunicatul UNBR: <https://www.unbr.ro/modificarile-statutului-profesiei-de-avocat-cu-privire-la-publicitate-au-fost-publicate-in-monitorul-oficial/>, ultima consultare 28.04.2024.

⁵<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190323&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4233856>, ultima consultare 28.04.2024.

stabilească în mod individual anumite aspecte, cum ar fi: zona în care vor fi afișate anunțurile, regularitatea apariției acestora, categoriile de persoane cărora le sunt destinate. În mod evident, cu cât anunțurile publicate au vocația să furnizeze mai multă clientelă, cu atât serviciile în cauză sunt mai scumpe.

Un mod de publicitate similar există și în cadrul motoarelor de căutare, unde e folosită tehnica **keywords**, adică în momentul în care cineva introduce un anumit cuvânt⁶, motorul de căutare oferă trimitere cu preferință spre anumite site-uri, titularii cărora au plătit astfel de servicii către compania căreia îi aparține acesta (e.g. Google). Spre deosebire de o astfel de formă de publicitate, care necesită un comportament din partea utilizatorilor – tastarea unor cuvinte, corespondentul acesteia de pe rețelele de socializare nu implică, ca regulă, vreo manifestare de voință din partea persoanelor care au cont pe respectiva rețea. Astfel, plătind o anumită sumă de bani în schimbul unui astfel de serviciu, orice formă de organizare a profesiei poate afișa anunțul său pe o rețea de socializare, cum ar face-o într-un ziar sau la un post de televiziune în perioadă de maximă audiență.

Deși folosirea tehnicii keywords provoacă interes, fiind folosită inclusiv pe rețelele de socializare, dorim totuși să ne îndreptăm atenția către promovarea prin intermediul afișării în mod automat a anunțurilor, fără ca utilizatorul să întreprindă vreo acțiune în acest sens. Or, cumpărarea publicității în cadrul acestor platforme (e.g. facebook și instagram) creează anumite dubii în privința respectării eticii și deontologiei profesionale. Apariția unor astfel de postări cu indicațiile „*sponsorizat*” în **feed**⁷ în timp ce utilizatorul navighează liber în cadrul rețelei reprezintă *de facto* o oferire de servicii unor terțe persoane care nu și-au

manifestat niciun minim interes în acest sens (spre deosebire de tehnica keywords).

Un astfel de comportament apare ca fiind contrar dispozițiilor legale în materie. Astfel, art. 3 alin. (3.2), lit. a) din Anexa XXXIV din Statutul profesiei de avocat prevede ca fiind interzisă “racolarea clientelei, constând în oferirea serviciilor, prin prezentare proprie sau prin intermediar, la domiciliul sau reședința unei persoane sau într-un loc public, ori în propunerea de prestări de servicii efectuată de o formă de exercitare a profesiei, fără ca aceasta să fi fost în prealabil solicitată în acest sens.”

În mod cert, inițial această dispoziție a fost inserată raportat la realitățile sociale de la momentul adoptării și avea în vedere procesul de racolare a clientelei în mod fizic, fie într-un loc public (în preajma instanțelor de judecată), fie prin prezentarea ofertelor la domiciliul anumitor persoane, fără a fi solicitată. Cu toate acestea, odată cu evoluția tehnologiei, formele de racolare au trecut din format fizic în cel online.

Oferirea serviciilor prin postări sponsorizate pe rețelele de socializare întrunește elementele deja existente în lege, deși dispozițiile nu au fost gândite și prevăzute pentru această situație. Cele două condiții obligatorii sunt, după părerea noastră: **propunerea unor servicii** la domiciliul persoanelor sau în spațiul public în scopul racolării clientelei și **caracterul nesolicitat** al acestora. Raportat la modul în care sfera digitală a început să acapareze viața privată a fiecăruia dintre noi, considerăm că în anumite situații, profilul de pe anumite rețele de socializare poate fi considerat pentru unele persoane „acasă”, iar publicitatea nedorită – oaspete neinvitat. Cu toate acestea, ne vom referi în cele ce urmează la statutul de loc public al unei rețele de socializare. Definirea acestei noțiuni o întâlnim în special în Codul penal, în legătură cu infracțiunile caracteristice⁸.

⁶ De exemplu, în materia publicității avocațiale “avocat”, “avocat lași”, “avocat penal”.

⁷ Compartimentul din cadrul rețelei de socializare care reprezintă practic afișarea tuturor postărilor efectuate de anumiți utilizatori în cadrul rețelei, [https://en.wikipedia.org/wiki/Feed_\(Facebook\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Feed_(Facebook)), ultima consultare 28.04.2024

⁸ Art. 184 C. pen. “*Faptă săvârșită în public* Fapta se consideră săvârșită în public atunci când a fost comisă: **a)** într-un loc care prin natura sau destinația lui este totdeauna accesibil publicului, chiar dacă nu este prezentă nicio persoană; **b)** în orice alt loc accesibil publicului, dacă sunt de față două sau mai multe persoane; **c)** într-un loc neaccesibil publicului, însă cu intenția ca fapta să fie auzită sau văzută și dacă acest rezultat s-a produs față de două sau mai multe

Desigur, definiția în cauză se aplică doar normelor penale, nu și în alte cazuri, dar indică o minimă orientare în legătură cu noțiunea în cauză.

Caracterul de loc public al unei rețele de socializare a fost constatat și în jurisprudența națională. Astfel ÎCCJ, Secția de contencios administrativ și fiscal, prin decizia nr. 4546/2016⁹ a constatat că rețeaua de socializare facebook este loc public, reținând faptul că utilizatorii nu dețin proprietatea spațiului efectiv de publicare, neputând estima și cu atât mai puțin controla întinderea acestui spațiu, care, astfel, capătă caracter public și accesibilitate potențială. Argumentarea în cauză privind rețeaua de socializare facebook poate fi extrapolată și extinsă și la altele asemenea, întrucât au același mecanism de funcționare.

Or, după ce am stabilit că rețelele de socializare pot fi considerate loc public, analizăm și cea de-a doua condiție. Apariția anunțurilor privind serviciile acordate de un cabinet de avocat/societate de avocatură pe o rețea de socializare reprezintă în mod evident propunerea unor servicii nesolicitate în prealabil.

Printr-o astfel de interpretare am putea ajunge la concluzia logică că un astfel de mecanism de promovare este contrar deontologiei profesionale și nu se deosebește în mod considerabil de tradiționala racolare a clienților în cadrul instanțelor de judecată sau în alte locuri publice, având loc doar o trecere a avocaților care operau într-un astfel de mod din spațiul real în cel virtual.

Considerăm că forma de promovare descrisă trebuie măcar analizată și luată în considerare în caz de o eventuală modificare a normelor deontologice.

II.2 Transparența profesională în promovarea avocatului și limitele sale

În prezenta secțiune ne vom referi la transparența activității avocatului sub două aspecte:

persoane;d) într-o adunare sau reuniune de mai multe persoane, cu excepția reuniunilor care pot fi considerate că au caracter de familie, datorită naturii relațiilor dintre persoanele participante.”.

transparența prețurilor și transparența portofoliului de clienți.

În economia mondială în ultimul timp se observă tendința persoanelor fizice și juridice de a încerca să afișeze cât mai **transparent prețul** bunurilor sau serviciilor, pentru ca eventualii beneficiari să cunoască aceste aspecte și să poată alege în cunoștință de cauză.

O astfel de abordare este utilă pentru ambele părți, atât pentru cea care furnizează serviciile, cât și pentru beneficiar.¹⁰ Cumpărătorul (beneficiarul) poate lua o decizie în mod asumat și informat, evitând să plătească sume exagerate pentru servicii de o calitate comparabilă cu altele, însă care au un preț inferior. Pentru prestator beneficiile constau în crearea unor politici de stabilire a prețurilor într-un mod adecvat și în condiții de concurență sănătoasă.

Această tactică poate fi observată și în modul de promovare al unor avocați. Intrând pe site-ul acestora, se poate observa existența compartimentului de „onorarii”, unde sunt prezentate eventualilor clienți, într-un mod mai mult sau mai puțin detaliat, aspecte despre suma pe care aceștia vor trebui s-o plătească pentru un anumit serviciu.

Printr-o astfel de abordare, avocații în cauză doresc să atragă clientela nu doar prin prețurile convenabile practicate, ci și prin afișarea unei transparențe a activității sale și a unei deschideri spre o colaborare cu limitele clar definite. Transparența prețurilor este o formă de promovare de dată recentă totuși, întâlnită din ce în ce mai mult în rândul tinerilor avocați, care urmăresc și atragerea clienților prin prețuri mai reduse, raportat la impulsul inițial al clientului de a apela la un avocat experimentat, fără a cunoaște neapărat nivelul de pregătire al acestuia.

Cu toate că o astfel de tendință se poate observa în ultimul timp, comportamentul în cauză încă este considerat nedeontologic. În acest sens, art.

⁹ https://www.clujjust.ro/decizia-iccj-nr-4546-reteaua-de-socializare-facebook-este-spatiu-public/#goog_rewarded, ultima consultare 28.04.2024.

¹⁰ Gary Hewitt, Price Transparency, SSRN, 2002, pg. 15-20.

20 alin. 6 Codul deontologic al avocatului român¹¹ prevede că publicitatea avocatului nu poate conține "onorariile practicate în relația cu clienții", dispoziții identice pot fi regăsite și în Statut, fiind prohibite "mențiunile referitoare la valoarea serviciilor oferite de avocat".

O altă formă de promovare a serviciilor avocațiale o reprezintă prezentarea de către anumiți avocați a clienților pe care îi reprezintă, atât în mod general, cât și raportat la litigiile în care au obținut pentru aceștia soluții favorabile. Spre deosebire de modalitățile de a se face cunoscut apărute recent, invocarea asocierii cu anumiți clienți nu este chiar nouă, dar a devenit mai eficientă în era tehnologică, fiind mult mai ușor de a disemina informația, care ajunge în mod rapid la un număr extins de persoane. O astfel de abordare a modului de a-și face publicitate apare ca fiind logică. Din acest motiv, este o practică generală în domeniul juridic **prezentarea portofoliului de clienți** și încercarea de a-și asocia numele cu clienții în cauză. Este o știre uzuală în spațiul juridic publicarea de către o societate mare de avocatură a unor anunțuri de genul "SCPAX a asistat compania Y la absorbția concurentului său de pe piața asigurărilor". Urmărind astfel de anunțuri, nu ne ducem cu gândul direct la caracterul nedeontologic al unei astfel de manifestări de marketing.

Cu toate acestea, Statutul profesiei de avocat menționează în mod expres interdicția avocaților de a-și face publicitate prin "nominalizarea clienților din portofoliu sau indicarea litigiilor în care forma de exercitare a profesiei a fost sau este implicată,"¹². Codul deontologic este și mai restrictiv din acest punct de vedere, stabilind ca fiind contrară eticii avocațiale afișarea "privind rezultatele obținute, identitatea clienților, numărul de dosare, cifra de afaceri sau procentajul de succes."¹³, în condițiile în care astfel de mențiuni cum ar fi numărul de dosare

sau procentajul de succes pot fi întâlnite destul de des pe pagina principală a site-urilor multor forme de organizare a profesiei.

III. Aspecte de drept comparat

III.1 Sistemul romano-germanic. Studiu de caz – Italia

În spațiul european, marketingul serviciilor juridice este și în prezent un subiect sensibil. În marea majoritate a statelor, în special a celor aflate în Uniunea Europeană, există posibilitatea publicității formei de organizare a profesiei, dar cadrul legal și aspectele deontologice transformă această manifestare într-un labirint al minotaurului, din care este imposibil de găsit o ieșire.

Timp de mai multe decenii, în Italia, normele deontologice privind publicitatea erau extrem de restrictive, interzicând practic orice formă de manifestare în acest sens. Totuși, odată cu ascensiunea pe care a avut-o tehnologia, Asociația Barourilor din Italia s-a simțit nevoită să adopte un nou Cod de Etică care permitea publicitatea prin prezentarea informațiilor publice privind forma de organizare, persoanele care activează în cadrul acesteia și nivelul de pregătire al acestora (studii, grade științifice)¹⁴.

Raportat la această reformă, care a fost percepută de avocații italieni ca o veritabilă *ottepel*¹⁵, unii dintre ei s-au încumetat să recurgă la publicitate sub forma prezentării portofoliului de clienți, fapt pentru care au fost sancționați de organele de conducere ale profesiei. Exercițând cale de atac împotriva unor astfel de sancțiuni, Corte di Cassazione (instanța supremă italiană) a respins solicitările avocaților, considerând că o astfel de practică este nedeontologică, instanța concluzionând că dreptul avocatului italian de a-și afișa serviciile în mod public trebuie interpretat în

¹¹ Adoptat prin Hotărârea nr. 268/17.06.2017 a Consiliului UNBR.

¹² Pct. 3.1., lit. c), Anexa XXXIV din Statutul profesiei de avocat.

¹³ Art. 21 alin. 6 C. deont.

¹⁴ <https://www.adregulationews.com/post/2017/05/15/advertising-legal-services-europe/>, ultima consultare 28.04.2024.

¹⁵ ZHANG, TINGTING & ZHDANOVA, LARISA, OTTEPEL ("THAW") AS A METAPHORICAL REFERENCE TO A HISTORICAL PERIOD. Lomonosov Journal of Philology, 2013, pg. 61-70.

mod restrictiv, raportat la rolul avocatului în societate.¹⁶

III.2 Sistemul common law. Studiu de caz – SUA

Spre deosebire de spațiul european, în SUA regulile privind publicitatea avocaților nu sunt nici pe departe la fel de restrictive. Este însă important de menționat că situația nu a fost la fel și în trecut.

Întreaga paradigmă a fost modificată printr-o decizie a Curții Supreme de Justiție a SUA (U.S. Supreme Court), în cauza **Bates v. State Bar of Arizona**¹⁷. Reclamantul din speța în cauză, John Bates împreună cu colegul său Van O’steen, după o scurtă perioadă în care au colaborat cu o casă de avocatură influentă din zonă, au decis să practice profesia pe cont propriu, iar în acest scop, dorind să se concentreze pe spețe simple (divorțuri de comun acord, schimbări de nume etc.), au considerat că au nevoie de un număr ridicat de clienți pentru a asigura profitabilitatea activității lor, deci și de o publicitate consistentă, sens în care au publicat un anunț în ziarul Arizona Republic. Pentru aceste fapte, cei doi au fost sancționați de baroul competent, soluție care a fost considerată de aceștia discriminatorie și eronată. După lungi procese, printre care unul pierdut în fața Curții Supreme din Arizona, aceștia totuși au avut câștig de cauză la Curtea Supremă a SUA, care a statuat că interdicția publicității în cazul avocaților este ilegală, însă poate fi controlată într-o anumită măsură de organele de conducere ale profesiei.

După pronunțarea acestei hotărâri a intervenit o adevărată revoluție în publicitatea serviciilor juridice americane, avocații din SUA luând cu asalt televiziunile locale și naționale, cheltuind pentru publicitate în total peste 200 de milioane de dolari americani¹⁸. Aceste schimbări au influențat în mod considerabil și cultura populară. Astfel, a apărut

percepția că doar în SUA e posibilă existența unui avocat-vedetă, al cărui spot publicitar este cunoscut de milioane de oameni la nivel local și național¹⁹.

IV. Concluzii

Societatea actuală se află într-un proces alert de schimbare și evoluție din toate punctele de vedere. Avocatura nu rămâne în urmă, evoluând și din punctul de vedere al modului de percepție față de aceasta. Un cabinet de avocat sau o societate profesională de avocați devine din ce în ce mai asemănătoare cu un business, iar ca acesta să fie unul profitabil, sunt necesare investiții majore în promovare și crearea unui brand, fiind notorie afirmația că “Reclama este sufletul comerțului”.

Cu toate că această realitate socială este deja înțeleasă de mulți reprezentanți ai breslei, care încearcă să întreprindă acțiuni în acest sens, rămâne un procent major al celor care neagă schimbarea, fiind adepții conservatorismului în avocatură. Din acest motiv, în încercarea de a opri inevitabilul, reglementările în materie rămân și ele în urmă, în imposibilitatea de a ține pasul cu schimbarea. Or, probabil nu e departe momentul în care publicitatea serviciilor avocațiale va fi o sursă de venit importantă pentru televiziunile din România.

Prezentele concluzii reprezintă o constatare a realității înconjurătoare, nu neapărat opinia noastră, și solicităm să fie tratate ca atare.

¹⁶ <https://www.ordineavvocatiroma.it/wp-content/uploads/2017/01/pareredeontologico68.pdf>, ultima consultare 28.04.2024.

¹⁷ <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/433/350/>, ultima consultare 28.04.2024.

¹⁸ Michael Freedman, New techniques in Ambulance Chasing, Forbes, 2001, pg. 68;

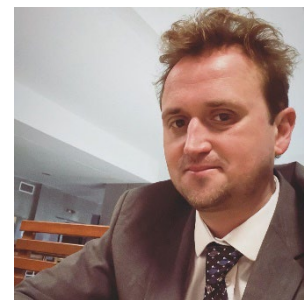
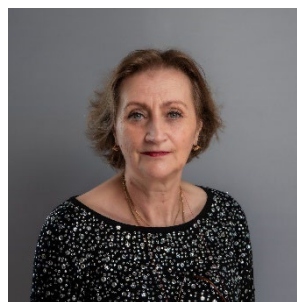
¹⁹ A se vedea, serialul Better Call Saul, produs de Vince Gilligan și Peter Gould pentru AMC, avându-l ca protagonist pe avocatul Saul Goodman (Jimmy McGill);

AVOCATURA ȘI PROVOCĂRILE EI

Avocat dr. Doina Stupariu

Avocat Codrin Stupariu

Baroul Iași

Motto: *“Avocatura este tot atât de veche ca și magistratura, tot atât de nobilă ca și virtutea, tot atât de necesară ca și justiția!” (D*Aguesseau)*

De ce acest articol? Pentru că putem spune cu certitudine că avocatura este ea însăși o provocare, iar acum când lumea este într-o continuă mișcare și transformare, provocările sunt din ce în ce mai multe. Numai cine nu cunoaște tainele avocaturii poate să spună că nu există provocări, că totul este simplu, că totul este limitat. Provocarea începe din prima clipă, din momentul în care alegi să fii avocat, să intri într-o profesie liberală, să fii de la început pe picioarele tale, să intri în contact direct cu oamenii care vin la tine și-ți încredințează secretele, problemele, libertatea, viața. Din acel moment ești obligat să îi ascuți, să-i înțelegi, să le găsești calea spre rezolvarea problemelor. Ești împovărat cu toate problemele lor, cu trăirile lor, ești speriat că nu știi dacă poți fi un ascultător bun, un prieten, un înțelept, un profesionist pe măsură. Amalgamul de trăiri te poate copleși, cu toate acestea trebuie să găsești calea spre soluția cea mai bună pentru el.

Fiecare dintre noi am trecut prin asta, trecem și acum și evident că (mai ales la început de drum) ne-am pus întrebarea „De ce am ales profesia de avocat”? E o provocare mare să găsești răspunsul, să știi de ce ai pornit pe acest drum, să știi că ți-ai găsit vocația. Da, avocatura este un mod de viață, iată de ce avocatura este o provocare!

Nu întâmplător am ales acest motto. El exprimă ce înseamnă această profesie, vrea să spună că, deși lumea evoluează, este important

să găsim echilibru între păstrarea tradițiilor (rădăcinilor avocaturii clasice) și adaptarea continuă la noile condiții ale avocaturii „moderne”. Avocatul este în primul rând om (nu este prima oară când spun acest lucru) și, lucrul cel mai important, este în „slujba omului”. Lucrul acesta reprezintă o mare provocare, care îți impune să ascuți, să înțelegi, să fii empatic, să comunici, să fii un bun profesionist și, nu în ultimul rând, să ai o vastă cultură.

Toate au o însemnătate aparte, ele fiind provocări zilnice ce ne frământă, ne obligă să ne perfecționăm, să avem standarde ridicate.

Nu putem neglija provocările care se nasc din modul nostru de organizare, de lucrul în echipă, de conlucrarea interprofesională cu ceilalți parteneri în îndeplinirea justiției.

Munca avocatului, prin ea însăși, este o provocare, avocatul fiind nevoit să fie conectat la problemele oamenilor, la schimbările permanente ce intervin în societate.

Spuneam la început că lumea este în permanentă transformare, evoluție, mișcare. Iată că toate acestea reprezintă o provocare pentru avocatură. Chiar dacă vi se pare că sună pompos, avocații sunt o verigă importantă în lanțul numit Justiție, munca noastră este una de utilitate publică. Provocarea dată de acest lucru ne impune o mai mare responsabilizare, o perfecționare continuă.

Acum, mai mult ca oricând, după ce am parcurs momente precum pandemia de COVID, declanșarea războiului din Ucraina, evenimentele multiple ce au loc pe plan internațional, provocările se multiplică, avocații fiind nevoiți să se adapteze noilor condiții de

desfășurare a proceselor, încercând să găsească echilibrul între respectarea principiilor și drepturilor cetățenilor și „îngrădirilor” impuse de normele ce implică situația generală. Zilnic suntem implicați în procese ce se desfășoară online, în care încercăm să respectăm confidențialitatea discuțiilor cu clienții, să realizăm o apărare corectă, lipsită de vicii și încălcări ale drepturilor fundamentale.

Timpul redus al pledoariilor ne impune o mare provocare, ce constă în stăpânirea cât mai bine a „artei” discursului, pentru a reuși, în puține cuvinte, să transmitem esența apărărilor pe care dorim să le expunem, să creăm acea conexiune dintre noi și instanță care să ducă la înțelegerea situației deduse judecății, la perceperea tuturor aspectelor ce stau și dincolo de ceea ce este evident în dosar. Între copertile dosarelor sunt viețile oamenilor și menirea avocatului este aceea de a arăta completului de judecată viața acestora, de a-l face să înțeleagă că nu este doar o simplă speță ce trebuie rezolvată, ci este mult mai mult decât atât.

În situația dată, când oamenii circulă neîncetat, când granițele țării sunt deschise și le oferă oportunitatea de a munci în altă țară, de a-și întemeia o familie, de a dobândi bunuri etc, paleta serviciilor juridice este mult mai complexă, avocatul trebuie să cunoască în afara dreptului autohton și legislația comunitară, să poată face conexiuni cu Regulamente, Tratatate și Convenții Internaționale.

Legislația este în continuă mișcare, se schimbă, se completează, se înnoiește, se adaptează. Este obligatoriu să fim conectați la toate informațiile, pentru a putea privi în ansamblu o situație juridică, pentru a putea să alegem calea corectă în rezolvarea problemelor oamenilor. Uneori nu găsim acoperire în legislație tuturor situațiilor. Atunci provocarea este mai mare, deoarece apelăm la principii, care au menirea de a ne călăuzi în hățișul în continuă schimbare.

O mare provocare o reprezintă și domeniul inteligenței artificiale, despre care s-a discutat foarte mult în ultima perioadă. S-a pus mereu întrebarea dacă poate înlocui omul? Poate I.A să răspundă civil sau penal? Poate fi subiect într-un raport juridic? Răspunsurile la aceste întrebări sunt o mare provocare, reprezentând o preocupare permanentă pentru profesia noastră. În opinia noastră, inteligența artificială este utilă, este necesară, dar nu poate fi singura care rezolvă problemele participanților la actul de justiție. Aceasta poate fi un instrument care ne ajută să obținem informații, să ne ușureze munca, însă nu poate însă înlocui omul! Domeniul juridic presupune suflet, analiza fiecărui aspect legat de cel ce se află în fața completului de judecată, lucruri care nu pot fi făcute de o „mașină”.

Nu putem neglija provocarea despre care se vorbește din ce în ce mai mult „METAVERS”. Această lume virtuală fictivă, care este conectată la internet și care permite oamenilor (utilizatorilor) să călătorească în spațiile virtuale, să facă tranzacții virtuale etc.

Totul generează situații juridice care nu sunt încă reglementate, a căror rezolvare naște multe întrebări. Sunt lucruri care au intrat deja în preocuparea celor care profesază în domeniul juridic, ele reprezintă teme de discuție atât la nivel național, cât și internațional.

Apariția „platformelor”, necesitatea înlocuirii consultanței juridice date în formele de organizare a profesiei cu cele oferite online este o provocare care naște multe discuții. Această formă de a răspunde întrebărilor adresate de oameni poate asigura confidențialitatea? Poate răspunde cerințelor asumării unei analize corecte și concrete? Poate cineva garanta că la capătul firului este o persoană care oferă informații corecte? Cine răspunde pentru erori? Tehnologia este categoric un mijloc de eficientizare a muncii avocatului, poate ea însă să fie mai mult decât atât?

Societatea se confruntă cu nenumărate probleme sociale, economice, umane. Avocații trebuie să fie capabili, zi de zi să facă față provocărilor, să discearnă ce este bine și rău. Noi trebuie să facem alegeri conștiente, inteligente, alegeri unde sentimentele nu pot fi înlăturate.

Nu în ultimul rând, ne confruntăm cu provocările de trăiri, ce țin de zbulciumul creat de sentimentele controversate care ne frământă atunci când trebuie să aperi un om care a săvârșit o faptă cu care nu ești de acord. Lupta ce se dă în interiorul nostru atunci când trebuie să construim o apărare, întrebările pe care ni le punem nouă, ale căror răspunsuri ne creează

noți de nesomn. Stările prin care trecem (statusurile) care ne arată drumul spre o apărare corectă, decentă și în spiritul legii.

Avocații au fost mereu și trebuie să rămână "oameni ai cetății", ancorați și implicați în viață, care sprijină educația, care se implică în diverse activități etc. Oamenii care răspund oricând, inclusiv noaptea la solicitarea oamenilor aflați în nevoie. Trebuie să fim dedicați față de oameni, să îi apărăm și să fim chezașia respectării drepturilor fundamentale.

Pentru a fi așa, trebuie să facem față celei mai mari provocări: să iubim profesia și oamenii.

SCURT ISTORIC AL CONGRESSELOR AVOCAȚILOR DIN ȚARA NOASTRĂ. PARTEA I (1911 – 1934)

Avocat Danny Bârdan
Membru în Consiliul UNBR
Baroul București

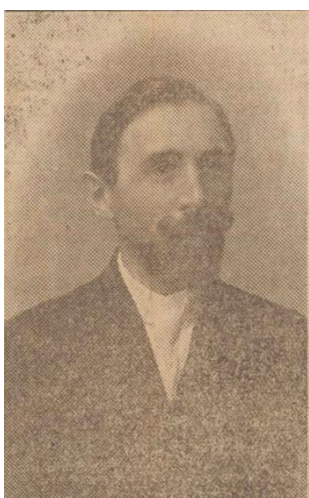
Primul **Congres al Avocaților** din țara noastră a avut loc la **Iași** în perioada **6 – 8 noiembrie 1911**. Congresul a fost prezidat de avocatul C. B. Pennescu, decanul Baroului Iași, iar inițiatorul acestui eveniment a fost avocatul Eugen Herovanu, decan al Baroului Iași, profesor de procedură civilă la Facultatea de Drept din Iași și

ulterior la Facultatea de Drept din București începând cu anul 1929.

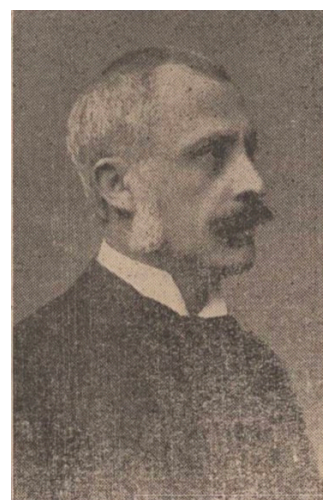
În cadrul acestui Congres au participat 362 de reprezentanți din 31 de barouri și s-a decis înființarea Federației avocaților, precursora Uniunii Avocaților din România.

Avocații prezenți la Congresul Avocaților din 1911 aflați în fața Universității din Iași

Avocat Eugen Herovanu
Decan al Baroului Iași – 1919

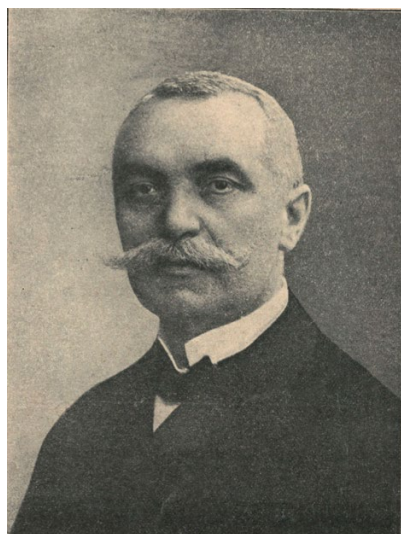
Avocat C. D. Pennescu
Decan al Baroului Iași – 1911

Congresul Avocaților din perioada **6 – 7 mai 1921** a avut loc în **București** la Palatul de Justiție din București sub președinția avocatului Dem. I. Dobrescu, decanul Baroului Ilfov. Președintele de onoare al Congresului avocaților a fost domnul Mihail Antonescu, ministrul justiției la vremea aceea, fost decan al Baroului Ilfov sub mandatul căruia s-a reglementat asistența judiciară și s-a întemeiat biblioteca avocaților din Baroul Ilfov.

În cadrul Congresului a fost dezbătut și elaborat un proiect de lege privind unificarea

corpului avocaților prin care erau reglementate aspecte importante și cu privire la accesul în profesia de avocat și exercitarea acesteia.

În seara de Vineri, 6 mai 1921 la Ateneul Român s-a ținut un concert în onorarea avocaților participanți la Congres de către Societatea „Filarmonica” sub conducerea maestrului dirijor George Georgescu cu concursul doamnei Cella Delavrancea la pian, fiica marelui avocat, orator, scriitor și primar al Bucureștiului Barbu Ștefănescu Delavrancea.

Avocat Mihail Antonescu

Decan al Baroului Ilfov ales în 1905, 1907 și 1909
Deputat ales în 1905 – inițiator și raportor al Legii corpului de avocați din 12 martie 1907
Ministru al justiției – numit la 1 ianuarie 1921

Avocat Dem. I. Dobrescu

Decan al Baroului Ilfov ales în 1919
Primul Președinte al Uniunii Avocaților din România ales în 1923.
Primar al Bucureștiului ales în 1929

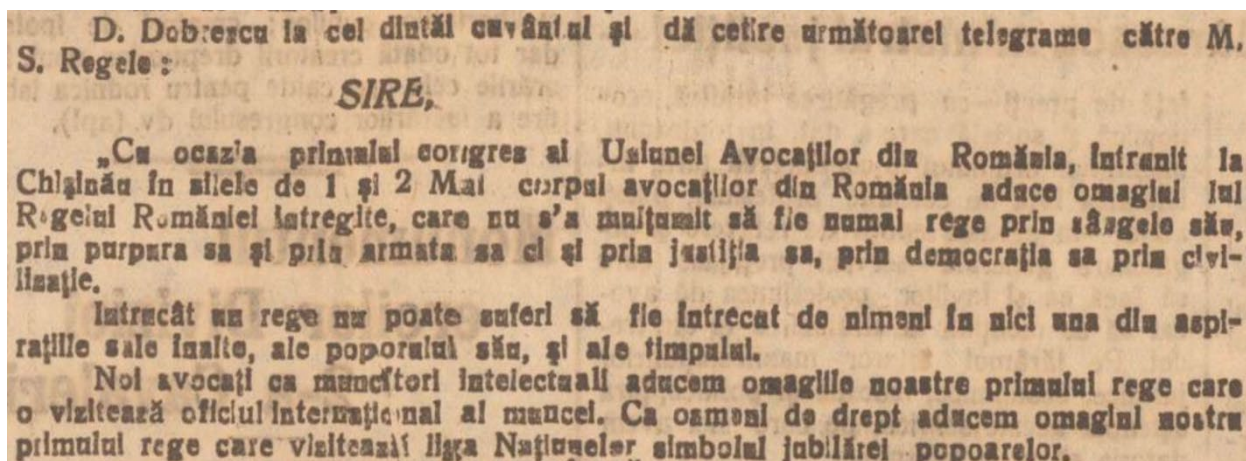
Congresul Avocaților din perioada **12 – 14 aprilie 1923** s-a ținut la Oradea-Mare în sala de ședințe a Primăriei din Oradea-Mare, fiind prezidat de avocatul Dem Kiss, decan al Baroului Oradea-Mare. În cadrul Congresului a fost dezbătut și elaborat proiectul Regulamentului de aplicare a Legii nr. 610/1923 privind organizarea și unificarea corpului de avocați publicată în Monitorul Oficial nr. 231 din 21 februarie 1932 ce a înlocuit Legea din 12 martie 1907.

La evenimentul profesional a participat și domnul Ion Florescu, ministrul justiției.

În cadrul acestui eveniment profesional denumit „Congresul General al Advocaților din România” domnul avocat Aurel Lazăr din Oradea-Mare a afirmat: „*Advocatul trebuie să fie apostolul consolidării neamului nostru.*”

Primul Congres al Uniunii Avocaților din România a avut loc la **Chișinău** în zilele de **1 – 2 mai 1924**. Avocatul Dem. I. Dobrescu, primul președinte al Uniunii Avocaților din România a fost cel care „*a deschis cel dintâi congres al avocaților în Chișinăul deapururi românesc!*”, în prezența domnului George G. Mârzescu, ministrul justiției și a domnului Brânză, decanul Baroului Chișinău.

În cadrul Congresului domnul avocat V. Toncescu din Baroul Ilfov a prezentat un material cu privire la dobândirea calității de avocat și exercitarea profesiei în contextul Legii nr. 610/1923 privind organizarea și unificarea corpului de avocați. De asemenea, în cadrul Congresului s-a discutat despre „Instituția notarului” și regulamentul „casei de pensuni”.

Congresul Avocaților din 5 – 7 septembrie 1925 a avut loc la **Cernăuți** în sala de ședință a Curții de Apel. Lucrările congresului au fost conduse de avocatul Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România și de avocatul Constantin Naumescu, vicepreședintele Uniunii. De asemenea, la evenimentul profesional au participat ministrul justiției în persoana domnului George G. Mârzescu și domnul Daniloff, reprezentantul Baroului din Sofia.

Președintele Uniunii arată faptul că „în opinia publică se manifestă o oarecare suspiciune față de avocați” și arată că așa cum „avocații apără întreaga intelectualitate, ea trebuie acum să aibă și concursul intelectualității”.

Congresul a hotărât constituirea unui comitet al avocaților parlamentari care „să străjuiască” la menținerea drepturilor și a demnității corpului de avocați.

A fost dezbătut proiectul de statut al Cercului de studii al Uniunii Avocaților din România.

Ministrul justiției în persoana domnului George G. Mârzescu prezintă legea pentru „unificarea și accelerarea judecăților” care este apoi criticată de către vicepreședintele Uniunii, domnul avocat Constantin Naumescu care arată că „legea conține dispozițiuni cari vor prejudicia profund interesele justițiabililor” și că „noua lege a accelerării va anula cele mai multe acțiuni.” În continuare, vicepreședintele Constantin Naumescu prezintă „o cerere introductivă de acțiune (model) făcută de d. Dan, raportorul legii și găsește că această acțiune se poate anula întrucât

„contrariu prescripțiunilor noiei legi, ea nu arată motivul juridic.” De asemenea, avocatul Constantin Naumescu susține că „într-o țară cu o populație în mare parte ignorantă, care nu știe să-și apere un drept, venind cu o lege de accelerare cu sute de sancțiuni de nulitate, însemnează pur și simplu a suprima justiția”, iar în încheiere propune „reînființarea articolului 40 din legea avocaților asigurând astfel siguranța celor ce recurg la justiție pentru revendicarea unui drept.”

În zilele de **9 – 10 ianuarie 1926** a avut loc **Congresul Extraordinar al Avocaților** în sala Curții cu jurați de Ilfov sub conducerea președintelui Dem. I. Dobrescu având pe ordinea zi declanșarea unui protest față de formalismul excesiv al legii de „accelerare a judecăților” și față de „proiectul de taxe, timbre și impozite pe acțiuni” care constituie în opinia avocaților „o monstruozitate socială”.

În cadrul Congresului se dă citire unei moțiuni prin care: „Congresul extraordinar al avocaților din România, constatând: consecințele păgubitoare pentru buna administrație a justiției în țară produse de aplicarea legii accelerării cu nesocotirea modificărilor propuse de avocați și primejdia ce o constituie pentru legile țării și pentru ideia de dreptate însăși, înfăptuirea dispozițiilor cuprinse în proiectul de lege a timbrului **DECLARĂ GREVA GENERALĂ.** Hotărârea congresului se va înfăptui în ceasul, când conducerea centrală a corpului (Uniunea), va crede că a epuizat toate mijloacele directe de stăruință și expunere a defectelor celor două legi, și când

guvernul – trecând peste instituția avocaților – va încerca să dea expresiune legală acestor măsuri.”

Congresul Avocaților din 9 – 10 septembrie 1927 s-a ținut la **Constanța** în sala teatrului Cazinoului sub conducerea avocatului Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România, fiind prezent și ministrul Justiției, domnul Stelian Popescu.

În cadrul acestui Congres a avut loc o conferință a domnului avocat Vasile Toncescu, membru în „consiliul general al uniunii” având ca temă înființarea timbrului de pleoarie.

În zilele de **7 – 9 septembrie 1928** are loc **Congresul Avocaților** la **Craiova**. Lucrările congresului au fost conduse de avocatul Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România și de avocatul Constantin Naumescu, vicepreședintele Uniunii. De asemenea, au participat ministrul justiției în persoana domnului

Stelian Popescu și domnul Dem. Stoenescu, decanul Baroului Dolj.

Domnul avocat Dumitru Passalega din Baroul Dolj susține în cadrul Congresului o lucrare complexă pe tema secretului profesional, iar domnul Grigore Trancu – Iași prezintă o lucrare despre dreptul aerian.

Nu în ultimul rând, vicepreședintele Uniunii Avocaților din România în persoana domnului avocat Constantin Naumescu reiterează propunerea domnului avocat Vasile Toncescu din cadrul Congresului de la Constanța din 1927 cu privire la reglementarea timbrului de pleoarie. De asemenea, se arată de către vicepreședintele Uniunii că timbrul de pleoarie va fi într-un quantum modic și are rolul să alimenteze Casa Centrală de Pensii a Avocaților, exprimându-și totodată speranța că ministrul justiției, domnul Stelian Popescu, va susține proiectul de lege pentru realizarea acestui deziderat al profesiei.

Avocații prezenți la Congresul Avocaților din 1928 aflați în fața Palatului de Justiție din Craiova

Avocat Dem. Stoenescu

Decanul Baroului Dolj

Avocat Grigore Trancu – Iași (Baroul Ilfov)

Membru al Comisiunii Permanente a Uniunii Avocaților din România

Deputat ales în 1914, 1918, 1920, 1926, 1932

(Fotografie din colecția privată a autorului)

Avocat Dumitru Passalega (Baroul Dolj)

Cercetător documentat al istoriei poștale românești

(Fotografie din colecția privată a autorului)

Congresul Avocaților din 8 – 10 septembrie 1929 a avut loc la **Brașov** în sala Teatrului Național sub conducerea avocatului Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România, în prezența domnului avocat Dr. E. Mețianu, decanul Baroului Brașov și a domnului Voicu Nițescu care îndeplinea la momentul respectiv și funcția de ministru al justiției. Vicepreședinții participanți la acest Congres au fost: av. Constantin Naumescu

(Baroul Ilfov), av. Aurel Lazăr (Baroul Oradea-Mare), av. Dr. E. Mețianu (decanul Baroului Brașov) și av. Dem. Stoenescu (decanul Baroului Dolj).

Vicepreședintele Constantin Naumescu pune în dezbaterea Congresului chestiunea onorariilor minimale, iar ulterior mai mulți reprezentanți ai barourilor aduc critici cu privire la „dispozițiunile legii pentru accelerarea judecăților”.

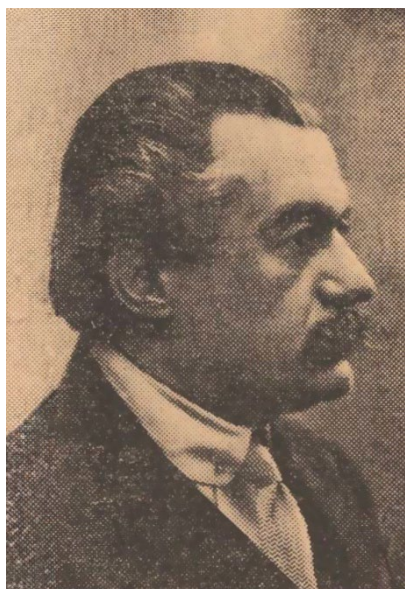
Domnul avocat Tretinescu din Baroul Vâlcea expune un material cu privire la impozitul profesional și aduce critici cu privire la Legea nr. 610/1923 privind organizarea și unificarea corpului de avocați publicată în Monitorul Oficial nr. 231 din 21 februarie 1932.

Domnul avocat Garoiu, prodecanul Baroului Brașov ridică problema cheltuielilor de judecată aducând critici cu privire la sumele derizorii stabilite cu acest titlu de către instanțele de judecată și arată „că este imperios necesar să se legifereze în sensul că partea care a pierdut proces să suporte toate cheltuielile de judecată”.

Vicepreședintele Constantin Naumescu expune membrilor Congresului faptul că Uniunea a depus eforturi pentru „abrogarea legii pentru accelerarea judecăților și după patru ani am reușit să obținem numai în parte modificarea ei”.

În cadrul Congresului a fost dezbătut un „anteproiect de lege” privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat ce a fost elaborat de vicepreședintele Constantin Naumescu și care a fost adoptat în unanimitate.

Congresul Avocaților din 1930 era planificat pentru a se organiza la **Iași**, dar cel mai probabil din motive de natură economică având în vedere **Marea criză economică** de la nivel mondial din perioada 1929 – 1933, Congresul s-a amânat pentru următorul an.

Așadar, în zilele de **6 – 7 septembrie 1931** a avut loc **Congresul Avocaților** la **Iași** în sala Teatrului Național sub conducerea avocatului Constantin Naumescu, președintele Uniunii Avocaților din România.

În cadrul Congresului are loc o prezentare sub aspect istoric a primului Congres al Avocaților ce a avut loc la Iași în anul 1911, în urma cu 20 de ani.

Se prezintă faptul că „anteproiect de lege” privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat adoptat în cadrul Congresului Avocaților din 1929 de la Brașov a devenit „proiectul de lege” care a fost „după desbaterile Corpurilor legiuitoare în primăvara anului 1930.” La momentul organizării la Iași a Congresului Avocaților din 1931 „Legea se afla încă la Senat pentru votarea a două articole amendate la Cameră.”

Se discută în cadrul Congresului despre „impunerile exagerate la fisc ale avocaților”, se prezintă un raport a Consiliului Superior de Disciplină și a contestațiilor ce au fost soluționate de către Comisiunea Permanentă a Uniunii.

Nu în ultimul rând, în cadrul Congresului sunt prezentate două lucrări, prima de către avocatul Petre Pogonat (prodecanul Baroului Iași) având ca tema „Viața de avocat”, iar a doua lucrare aparține avocatului din Baroul Ilfov și senatorului de București Dimitrie Pascu intitulată „Cum profesăm?”.

Avocatul Constantin Naumescu

Președintele Uniunii Avocaților din România 1931 – 1935

Vicepreședinte al Uniunii Avocaților din România 1925 – 1931

Membru al Consiliului General al Uniunii Avocaților din România începând cu 1923

Vicepreședintele Uniunii Internaționale a Avocaților – 1932 - 1935

Congresul Avocaților din 8 – 9 septembrie

1932 a avut loc la Cluj-Napoca în sala Teatrului național sub conducerea avocatului Constantin Naumescu, președintele Uniunii Avocaților din România, în prezența ministrului justiției în persoana domnului Mihai Popovici și a decanului Baroului Cluj și vicepreședinte al Uniunii, av. Dr. Alexandru Dragomir.

În cadrul Congresului se ține un moment de reculegere în memoria marelui jurist Constantin Hamangiu.

Președintele Constantin Naumescu face o prezentare a Legii din 28 decembrie 1931 pentru organizarea corpului de avocați publicată în Monitorul Oficial nr. 301 din 28 decembrie 1931, punând accent pe noile reglementări privind accesul în profesie și timbrul de pledoarie.

Președintele Constantin Naumescu arată faptul că ideea timbrelor de pledoarie a aparținut vicepreședintelui Uniunii, domnul avocat Vasile Toncescu care a prezentat acest proiect în cadrul Congresului Avocaților din 1927 ce a avut loc la Constanța. De asemenea, se arată de către președinte că rezultatul a fost peste așteptări având în vedere faptul că în șase luni de zile s-au

colectat 7 milioane de lei din timbrele de pledoarie. Nu în ultimul rând, președintele Constantin Naumescu arată faptul că „la început, până să se realizeze această idee, Uniunea s-a lovit de mari dificultăți.”

Congresiștii în fața Teatrului Național

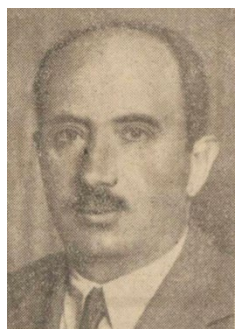
Participanții la Congres s-au deplasat la sala unde a avut loc Procesul Memorandului și au depus o coroană de flori cu panglici tricolore pe placa comemorativă „drept omagiu pentru memoria memorandiștilor trecuți la o altă viață.” La eveniment a participat și domnul av. dr. Teodor Mihali, singurul memorandist în viață căuia președintele Constantin Naumescu i-a exprimat „omagiile corpului avocaților din țară, dorindu-i viață îndelungată” și care la propunerea președintelui Constantin Naumescu a fost proclamat „președinte de onoare al congresului”.

UN SUCCES AL BAROURILOR ROMANEȘTI

În sfârșit s'a discutat problema caselor de ajutor și de pensii a avocaților. Fără îndoială cea mai grea problemă a acestei profesii. Dacă în România, singura țară din lume, s'a ajuns să se realizeze casa de pensii a avocaților, aceasta este cea mai magnifică operă a baroului românesc și în special a conducătorilor baroului, în frunte cu d-nii C. Naumescu și V. Toncescu. Acest lucru realizat pentru prima oară în România, a uimit pe toți juriștii din străinătate, căci nimeni nu a putut să-și

imagineze, ca din timbrele de pledoarie să se realizeze fondul necesar pentru casa de pensii. Congresul internațional al avocaților, a cerut să se trimită fiecărei țări timbre de pledoarie românești, și textul legii casei de pensii a avocaților.

La programul viitoarelor congrese internaționale, baroul român va participa nu ca simplu asistent, ci ca un colaborator valoros, aducând proiecte și soluțiuni în debaterile congreselor avocaților diferitelor țări. Cuvântarea deocamdată, plină de vervă a d-lui Gh. Petrovici a fost primită cu aplauze furtunoase de congresiști.

Avocat Dr. Alexandru Dragomir

Decanul Baroului Cluj

Timbru de pledoarie în valoare de 5 lei emis de Casa Centrală de Pensii a Uniunii Avocaților din România (timbru din colecția privată a autorului).

Congresul Avocaților din 1933 era planificat pentru a se organiza la **Galați**, dar în urma unor neînțelegeri de ordin financiar ce s-au ivit între Uniunea Avocaților din România și Căile Ferate Române (C.F.R.), Congresul a fost contramandat.

În zilele de **5 – 9 septembrie 1934** s-a desfășurat **Congresul Avocaților** la **Oradea** în sala de ședințe a Palatului Primăriei Oradea sub conducerea avocatului Constantin Naumescu, președintele Uniunii Avocaților din România, cu participarea ministrului justiției V. Antonescu și a decanului Baroului Oradea dr. N. Zigre.

Avocatul Iuliu Boca din Baroul Arad arată faptul că în ceea ce privește impozitul profesional, cota de impunere prevăzută de lege este de 8%, dar „grație Uniunii avocaților, această cotă s-a redus la 6 la sută” și solicită „să se intervină pentru reducerea procentului de la 6 la 4 la sută date fiind grelele împrejurări de astăzi.”

Președintele Constantin Naumescu prezintă Congresului faptul că în decurs de doi ani la Casa Centrală de Pensii a Uniunii Avocaților din România s-au colectat din timbrele de pledoarii suma de 27.348.654 lei.

De asemenea, președintele Constantin Naumescu își exprimă regretul cu privire la „înlăturarea stagiului și examenului ca mijloc de selecțiune pentru intrarea în barou. Admiterea la exercițiul profesiei a tinerilor deabia eșii din facultată fără o pregătire suficientă nici teoretică nici practică, este cea mai mare greșeală fiindcă ei nu pot duce lupta pentru existență și nu pot decât să îngroașe rândurile proletariatului intelectual”.

Avocatul Iorgu Petrovici, decanul Baroului Ilfov face trimitere la numărul mare de avocați definitivi și stagiari din Baroul Ilfov, situație

similară întâlnită și în Baroul din Paris. În continuare, avocatul Iorgu Petrovici arată că: „s-a creiat un mare șomaj al avocaților” în Baroul Ilfov și că deși există reglementat un tarif minimal „sunt nevoiți unii avocați, ca un act oarecare, dacă tariful minimal costă 5.000 de lei, să se angajeze a-l face cu doi poli.” De asemenea, Decanul Baroului Ilfov consideră că „impozitul profesional de 6% este foarte mare pentru timpurile de azi” și „încheie felicitând colegii tineri cari au reușit să se organizeze”.

Domnul avocat Georgescu critică „cele spuse de d. Petrovici, acuzându-l că a luptat ca legea pentru primirea tinerilor avocați să nu treacă așa cum era făcută și astfel azi avem baroul de Ilfov inflat”.

„După Congresul de la Oradea, avocații au ținut de a lor datorie să facă un pelerinaj la mormântul confrăților martiri Dr. Ioan Ciordaș și Dr. Nicolae Bolcaș (...) cari toată viața au luptat pentru cauza națională, pentru apărarea drepturilor poporului român și realizarea unității naționale.” Avocații au luat act de faptul că monumentul dedicat celor doi avocați martiri „este aproape gata, dar mai lipsesc vreo câteva piese pentru desăvârșirea lui și comitetul organizator nu dispune de fondurile necesare.” Fiind „adânc impresionat de această stare de lucru, chiar în ziua pelerinajului, acolo la Beiuș” președintele Constantin Naumescu „a promis confrăților beiușeni și bihoreni, ca și celorlalți congresiști, că Uniunea avocaților ia asupra sa sarcina de a desăvârși această operă națională și își face un punct de onoare pentru ca monumentul să fie terminat cât mai neîntârziat prin contribuțiunile confrăților din întreaga țară (...).”

La data de 3 iulie 1935 încetează din viață avocatul Constantin L. Naumescu - Președintele Uniunii Avocaților din România.

O ULTIMĂ DORINȚĂ

Const. Naumescu a lăsat o scrisoare cu ultimele lui dorinți. Iată textul ei:

„CĂTRE UNIUNEA AVOCAȚILOR DIN ROMÂNIA

„Nu-mi pare rău că mor, căci mor cu sufletul împăcat că mi-am făcut pe deplin datoria de bun român.

„Uniunea avocaților” a fost pentru mine realizarea unui ideal, pentru că dănsa am muncit zi și noapte, și toate gândurile mele, toate forțele mele au fost îndreptate pentru consolidarea ei.

Fiecare gând, fiecare picătură de sânge le-am jertfit „Uniunii”.

Mulumesc tuturor aceluia care mi-au dat concursul și cari au muncit alături de mine, ca să înfăptuim marea operă a „Casei de pensuni a avocaților” prin aplicarea timbrului de pleoarărie.

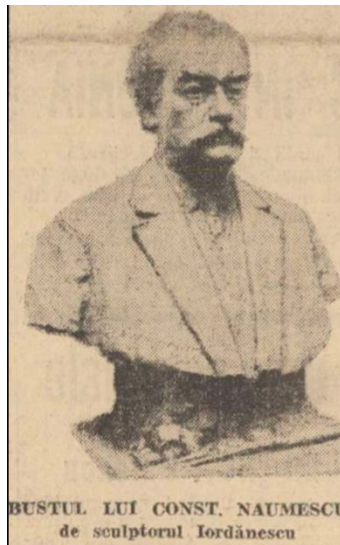
Cu durere în suflet regret că nu am putut termina opera mea, dar sper și rog pe toți să nu înceteze un moment munca, pentru ca această operă de bine pentru întreg Corpul avocaților să se termine cât mai curând.

Mi-am consacrat toată puterea muncii mele „Uniunii” și „Casei de pensuni a avocaților” și rog din adevărat sufletului meu să le păstrați.

Mor mulțumit că după mine va rămâne ceva folositor și util corpului.

Doresc și rog ca portretul meu să fie așezat în sala mare de consiliu a Uniunii avocaților, pentru ca și după moartea mea să pot asista la dezbateri și a hotărârile importante ce se vor lua.

Deasemenea, doresc ca fiecare barou să aibă fotografia mea, așa cum s'a cerut și s'a hotărât la congresul dela Cluj.

BUSTUL LUI CONST. NAUMESCU
de sculptorul Iordănescu

În timpul marelui războiu, alături de soția sa, Constantin Naumescu a organizat spitalul dela „Cercul avocaților” irosind bani, suflet și timp pentru alinarea suferințelor ostașilor români.

În calitate de președinte al „Uniunii avocaților din România”, calitate în care i-a urmat lui Dem. I. Dobrescu, întemeietorul acestei înjghebări, Constantin Naumescu, a asigurat noua lege a avocaților, care dă întregului corp o organizare practică de mare utilitate; a dat „Uniunii” local propriu și o admirabilă organizare timbrului de pleoarărie.

În congresul internațional al avocaților, ținut în 1932 la Haga, Naumescu a fost ales în comitetul de conducere.

Pentru patriotismul și meritele deosebite, în congresul din 1932, dela Cluj, s'a decis ca chipul lui Constantin L. Naumescu, să fie păstrat de fiecare barou, la loc de merită cinstă.

Doresc ca la moartea mea să se dea gratificații, o leafă, la toți funcționarii „Uniunii”.

Am lucrat toată viața mea cinstit, corect și cu o nespasă dragoste pentru Corpul avocaților, și mor mulțumit că am putut sluji cu slabele mele puteri, dar cu multă dragoste, o cauză mare.

Transmit „Uniunii internaționale a avocaților”, al cărei vicepreședinte am onoarea să fiu, ultimul meu salut și profundul meu regret că activitatea mea a fost de așa scurtă durată.

Salut în mod deosebit pe d-nii Appleton, Sarran și Gheude, și îi rog să nu mă uite.

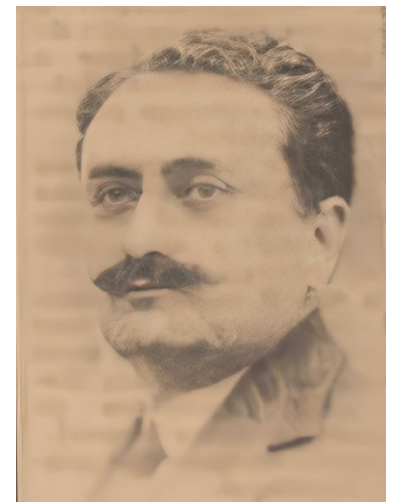
Rog „Uniunea” să înștiințeze prin radio toate barourile țării de moartea mea, pentru ca toți acei cari vor să-mi facă ultima cinste să participe la înmormântarea mea, să aibă timp să vie la București.

Doresc la toți sănătate și mulțumesc tuturor aceluia cari mi-au fost prieteni.

Mor cu cuvântul „Trăiască Uniunea avocaților” pe buze, mulțumit și liniștit că mi-am făcut datoria până la urmă”.

C. L. Naumescu

10 Aprilie 1935.

Avocatul Vasile Toncescu

Vicepreședinte al Uniunii Avocaților din România 1931 – 1934

Membru al Consiliului General al Uniunii Avocaților din România începând cu 1923

Vicepreședinte al Adunării Deputaților - 1930

Bibliografie:

Pentru elaborarea prezentului material au fost utilizate date și fotografii din ziare și reviste obținute din platforma arcanum.com.

Secțiunea privind Congresul Avocaților din 1928 de la Craiova a fost realizată și cu sprijinul datelor din opera scrisă: Congresul General al Avocaților din România – Craiova – 1928 – Colecția Istoria Baroului Dolj, Șerban Pătrașcu, Coordonator Lucian Bernd Săuleanu – Decan, Editura Universul Juridic, 2017.

De asemenea, au fost preluate fotografii și date din Albumul Avocaților din România, 1911, București, Tipografia Unirea, Director L. Scărlătescu.

SCURTĂ COMPARAȚIE A LEGII 51/1995 PRIVIND ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT CU LEGEA PENTRU ORGANIZAREA ȘI UNIFICAREA CORPULUI DE AVOCAȚI DIN 21 FEBRUARIE 1923

Avocat Mihai Tănăsescu

Baroul București

Acum, când marea majoritate dintre noi ne dorim o lege nouă, dar nu știm dacă este mai bine să facem o plapumă nouă sau să o peticim pe cea veche, recitirea Legii din 21 februarie 1923 nu poate să fie decât benefică pentru orice avocat. Poate că „răsfoirea” rapidă pe care o fac mai jos vă va îndemna să recitiți Legea din 1923, iar cei mai tineri – sunt convins!- vor fi tentați să descopere o lege care nu diferă prea mult de legea noastră de astăzi. Aceasta în condițiile în care, la o simplă lectură, nu poți să nu remarci similitudinile evidente între legea din anul 1923 și cea din anul 1995. Chiar și premisele celor două legi sunt relativ similare, ambele venind pe fondul de entuziasm al unor schimbări istorice majore, benefice României (entuziasm care, din păcate, în ambele situații, a fost ponderat de evoluția ulterioară a lucrărilor...).

În fiecare dintre cele două „ore astrale” ale României vorbim de câte o perioadă de schimbare, de înnoire, de democratizare a societății. Profesia de Avocat, a cărei forță reprezintă o oglindă a gradului de democrație dintr-un anumit stat, era și este puternic legată de aceste tendințe.

Atât în anul 1923 cât și în anul 1995, profesia noastră a simțit nevoia că legea să fie urmată de un act ulterior, de explicitare a normelor noi introduse. Dacă în anul 1923 vorbim de Regulamentul Legii pentru organizarea și unificarea corpului de avocați din 17 octombrie 1923, în anul 1995 avem, la scurtă perioadă după adoptarea Legii 51/1995, Statutul profesiei de avocat. Ambele sunt norme mai ușor de adaptat la schimbările sociale decât legile în baza cărora au fost edictate.

Însăși structura legilor din 1923 și 1995 – excluzând formele de exercitare ale profesiei de avocat, altele decât cabinetele individuale, precum și

prezența avocaților străini în România, ambele situații fiind inexistente în Romania anului 1923 - este, cred eu, mai mult decât asemănătoare. O simplă citire a celor două legi te face să înțelegi că Legiutorul, în anul 1995, a citit chiar cu temei Legea din 21 februarie 1923, atunci când a edictat Legea 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

Or, dacă Legiutorul anului 1995 a avut în vedere legea din 1923, de ce nu am reciti-o și noi, acum, în anul 2024, când ne propunem să facem o lege nouă? Așa cum am spus, similitudinile sunt multe și evidente.

Voi vorbi, pe scurt, mai degrabă despre diferențele pe care le-am văzut între cele două legi.

O prima diferență, majoră, clară, este cea referitoare la persoanele care sunt nedemne de a fi avocat. Dacă legiutorul anului 2017 și următorii ar fi avut curiozitatea să recitească Legea din 1923, poate am fi avut mai puține ezitări parlamentare în redefinirea articolului 14 din Legea 51/1995. Deși, personal, nu sunt un adept al înșiruirii infracțiunilor pentru care un avocat este nedemn de a-și exercita profesia, nu pot să nu observ claritatea textului art. 2 lit. b) din Legea din anul 1923 (legiutorul de atunci „s-a grăbit” să clarifice cât mai devreme în textul legii această situație, motiv pentru care este reglementată chiar în articolul 2), text pe care, având în vedere și farmecul arhaismelor lingvistice, îl voi reda, mai jos în totalitate: „2. Sunt nedemni a fi avocați: ... b) Cei condamnați definitiv ca autori, agenți provocatori și complici pentru crime sau pentru unul din următoarele delictate: abuz de încredere, abuz de slăbiciunile minorilor, atentat la bunele moravuri, bancruta, coruperea de minori, delapidare de bani publici, escrocherie, fals, furt, jurământ mincinos,

mărturie mincinoasă, mituire, plăsmuire, sustragere sau denaturare de acte, siluire, tănuire, precum și pentru delictul prevăzut de art. 48 și 53 din prezenta lege” (texte care se referă la persoanele care n-au acces în așezămintele judecătorești și, respectiv, care exercită profesia de avocat fără drept, *n. ns.*). În afară de faptul că articolul 2 din Legea din 1923 mi se pare suficient de clar și de acoperitor, nu doresc să fac niciun comentariu în legătură cu textul de lege actual care reglementează cazurile de nedemnitate în profesia de avocat.

O altă diferență evidentă se referă la modul în care profesia de avocat era integrată în ansamblul profesiilor juridice, spre deosebire de ceea ce am ales noi în 1995 - cu bună credință, având în vedere presiunile Statului asupra profesiei de avocat din perioada comunistă, când am înțeles, prin independența profesiei, să ne separăm total de Ministerul Justiției și de Instanțele de Judecată. Astfel, Comisia de examinare a stagiilor pentru a deveni avocați era compusă nu doar din avocați, ci și din un delegat al Facultății de Drept și doi consilieri ai Curții de Apel. Examenele – care erau bianuale – erau susținute de stagii în fața a patru comisii, diferențiate pe criterii geografice, situate în București, Iași, Cernăuți și Cluj. În înscrierea în Corpul avocaților nu se făcea decât după absolvirea examenului de stagiatură, stagiul fiind de trei ani și nu de doi ani, cum este acum (cred că este bine să amintesc acest lucru, în condițiile în care sunt colegi care, acum, spun că un stagiul de un an în profesia de avocat ar fi mai mult decât suficient).

Jurământul profesional era susținut de tânărul avocat care își terminase stagiul în fața Plenului Curții de Apel, nu în fața Decanului și a membrilor Consiliului Baroului, element care crea, cred eu, o legătură specială între cele două profesii, cea de Avocat și cea de Judecător. Textul Jurământului Avocatului era următorul: *„Jur a fi credincios Regelui, a observa cu sfințenie Constituția și legile țării și a-mi exercita cu onoare și conștiință profesiunea de avocat”*.

Alte reglementări interesante din Legea din anul 1923 se referă la exercitarea efectivă a profesiei de avocat. Astfel, legea arată în mod explicit faptul că

avocatul poate lua orice măsuri cu caracter judiciar sau procedural, chiar dacă acestea nu sunt indicate în mod expres în mandatul care i-a fost acordat de către client. Totodată, legea dădea în sarcina „Consiliului general” – actualul Consiliu UNBR – stabilirea unui „tarif al onorariilor”, acesta neavând – așa cum rezulta din analiza textului - la acea vreme, un caracter orientativ. Iar recuperarea onorariilor, în caz de neplată de către client, era bine reglementată, creanța avocatului rezultată prin înscris având rang de privilegiu imediat după creanțele Statului.

Legea din 1923 prevedea sancțiuni aspre pentru „intermediarii de procese”, cei care luau un comision din direcționarea de clientelă. Totodată, Consiliul Baroului avea dreptul să interzică accesul, în localurile și împrejurimile instanțelor judecătorești, a persoanelor care intermediu procesele, lista acestora fiind întocmită de Decan.

Alte prevederi interesante se referă la capacitatea de dispoziție a Decanului Baroului, precum și la modul în care se țineau adunările generale ale barourilor. Astfel, Decanul nu putea să își asume în numele baroului obligații în valoare de peste 1.000 lei (la nivelul anului 1923), peste aceasta sumă fiind necesară autorizarea Consiliului Baroului. Adunările generale, în toate barourile din țară, se țineau în luna martie.

În ceea ce privește cvorumul, la a doua convocare adunarea generală era valabil constituită oricare ar fi numărul avocaților prezenți. Votul în adunarea generală pentru toți membrii baroului era obligatoriu. Lipsa nejustificată a avocatului de la adunarea electivă ori de la adunarea generală care ratifica gestiunea dădea loc la o amendă de una sută lei în folosul Casei de Asigurări a Avocaților. Mandatul Decanului și mandatele Consilierilor erau pe trei ani – cu drept de realegere – și nu pe patru ani, cum este acum.

O prevedere interesantă o regăsim în ceea ce privește absenteismul de la ședințele Consiliului Baroului: *„Decanul sau consilierul care, în urma unei înștiințări formale, lipsește nemotivat la consiliul 5 ședințe consecutive se consideră demisionat de drept, în urma unei încheieri a Consiliului”*.

Articolul 71 al Legii din 1923 este foarte important, pentru că prin el se înființează, în București, Uniunea Avocaților din România, „un organ general al barourilor avocaților din România, care e persoană juridică”. Comisia permanentă a UAR avea sarcina de a „înființa și conduce Casa de credit și ajutor a corpului avocaților din România”, actuala Casă de Asigurări a Avocaților, înființată prin aceeași Lege din anul 1923.

O altă prevedere interesantă este cea a art. 74 al Legii din 1923, care se referă la convocarea Congresului avocaților din România, la solicitarea Președintelui UAR, „în fiecare an, într-una din vacanțele judiciare”, evident contrar cutumei actuale, când „înghesuim” Congresul în luna iunie, una dintre cele mai încărcate luni din punct de vedere profesional.

Un text mai clar decât cel actual, referitor la protecția avocatului, găsim în art. 76 alin. (2) din Legea din 1923: „Advocatul, în exercițiul funcțiunii sau în localul instanțelor judecătorești de orice natură, este asimilat funcționarului public în privința respectului ce i se datorează și a sancțiunii penale a oricărui ultragiu ce i s-ar aduce”.

Tot de atunci, din 1923, avem și regula referitoare la faptele pentru care poate fi declanșată acțiunea disciplinară împotriva avocatului. O regăsim, clar expusă, în dispozițiile art. 78 din Lege: „Acțiunea disciplinară se poate întemeia pe orice acte în legătură cu exercițiul profesiei de avocat sau cari, deși în afară de exercițiul profesiei, fiind de notorietate publică sunt de natură a compromite onoarea sau prestigiul avocatului, sau al corpului de avocați”. Dacă membrii Comisiei Centrale de Disciplină și membrii tuturor comisiilor de disciplină ale barourilor din România vor avea răbdarea să recitească procedura disciplinară prevăzută de Legea din 1923, vor (re)descoperi similitudinile majore existente între Legea din 1923 și Legea din 1995.

O dispoziție interesantă referitoare la această procedură – contrară tendinței de „transparentă” existentă în lumea actuală - o regăsim în art. 95 din

Legea din 1923: „Instrucțiunea în materie disciplinară este secretă. Ședințele la toate instanțele sunt secrete. Nu se vor putea elibera decât copii după dispozitivul deciziilor de condamnare, afară de cazul când sunt cerute de o instanță penală sau disciplinară conform legii”. În afară de Casa de Asigurări a Avocaților, Legea din 1923 prevedea înființarea, pe lângă Uniunea Avocaților din România („Uniunea corpurilor de avocați”) a „Casei de ajutor a avocaților din România”, care avea sarcina să asigure ajutoare unice sau periodice avocaților, văduvelor lor și copiilor minori, precum și avocaților care vor fi lipsiți de mijloace în caz de boală și accident, precum și familiilor lor, în caz de înmormântare. Parcă un pic mai instituționalizat decât oferim noi astăzi, nu-i așa?

Și, la final, că să înțelegem că „disputa noastră de idei” a noastră, a avocaților, cu statul este una continuă, vă rog să vedeți soarta art. 40 din Legea din anul 1923, care menționează că: „În materie litigioasă, înaintea tribunalelor și Curților, petițiunile de intentarea acțiunilor și toate cererile pentru atacarea hotărârilor vor fi contrasemnate de avocat...”. Textul a fost abrogat în anul 1925, adică la nici doi ani de la apariția Legii din 1923, printr-o lege pentru accelerarea judecăților. Nu vi se pare cunoscut, nu trăim sentimentul de déjà vu? Nu este, oare, un argument în plus prin care să arătăm că avocatul este singurul care poate, prin cuvântul său, în favoarea cetățeanului, să echilibreze, în raportul cu Statul, balanța care asigură respectarea drepturilor individuale? Sigur că tot ceea ce am scris aici este departe de ceea ce ar fi trebuit să fie o analiză a evoluției profesiei de avocat, prin comparația celor două legi. M-am gândit că este mai bine, prin ceea ce imperfect am scris, să vă dezvolt curiozitatea și pasiunea în citirea comparativă a celor două legi, pentru ca dumneavoastră să decideți – nu este deloc ușor!- dacă în Legea Viitoare a Profesiei de Avocat trebuie să ne învelim cu o plapumă peticită sau cu una nouă...

BICENTENARUL NAȘTERII EROULUI NAȚIONAL AVOCATUL AVRAM IANCU 1824 – 2024**Avocat dr. Dr. H. C. Iosif Friedmann Nicolescu***Prodecan al Baroului București*

Avocații din perimetrul Daco – Românesc au avut și au un rol complex în istoria culturii și civilizației naționale a societății contemporane lor, fiind personalități de referință ai vieții social – politice și de multe ori personalități ai vieții artistice și a celei culturale.

Istoria națională consemnează că în acest an - 2024 - se împlinesc 200 de ani de la nașterea Avocatului Avram Iancu personalitate complexă din perimetrul Daco-Românesc, care a avut un rol deosebit de menținere vie a ideii naționale și a luptei pentru națiunea română, pentru libertatea și demnitatea tuturor românilor din Transilvania de acum două secole.

În periplul nostru prin istoria națională, avocatul Avram Iancu este o personalitate aparte, originală în gândire și în acțiune, fiind una dintre cele mai importante personalități ale istoriei naționale.

Avocatul Avram Iancu s-a născut în Munții Apuseni, cu studii juridice la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, pe atunci Clujul fiind capitala provinciei românești Transilvania, aflată în componența Imperiului Austriac.

Avocatul Avram Iancu este o personalitate unică în istoria culturii și civilizației naționale, care s-a dedicat luptei pentru egalitatea românilor cu celelalte naționalități din Transilvania și nu a pregetat să folosească deopotrivă legea ca armă și armele, pentru demnitatea poporului său.

Perimetrul Daco-Românesc nu a avut o istorie rectilinie, de multe ori evoluția sistemelor constituționale a condus la dezvoltări influențate geo-strategic și geo-politic inegal, determinând o specificitate în

evoluția culturii și civilizației naționale, cunoscând de multe ori perioade în care destinele românilor erau dirijate din diferite capitale europene.

Avocatul Avram Iancu a fost apărător al drepturilor naționale ale Românilor din *Țara Românească a Transilvaniei*, când această parte a spațiului spiritual Daco-Românesc a fost temporar înglobată în statul Austro-Ungar. Chiar și în această situație, niciodată nu a stagnat dezvoltarea culturii și civilizației de pe aceste meleaguri, deoarece Avocații au determinat depășirea stagnării, iar prin activitatea lor profesională, socială și politică, dimensiunea culturii și civilizației acestui perimetru geografic a depășit momentele potrivnice dezvoltării.

Spiritul profesiei de Avocat a menținut în întregul perimetru al Transilvaniei valorile culturii naționale și a transmis dorința de unitate națională în cadrul unui stat unitar.

În spațiul Transilvaniei – multimilenar teritoriu Daco-Românesc – au rămas în istorie și alte nume de Avocați contemporani cu Revoluția din 1848: Ion Bran de la Brașov, Ion Bardossi, Constantin Secăreanu, Petre Dobra, Ion Buteanu, ș.a., dar cel mai cunoscut a fost *Regele Munților, Craiul Avram Iancu*, unul dintre cei mai importanți avocați din istoria noastră națională, luptător pentru emanciparea românilor din Transilvania.

O analiză a ideilor emblematicului Avram Iancu ne demonstrează ideile sale novatoare despre libertatea națiunii române care trăia pe glia strămoșească multimilenară, născut în 1824, iar la o vârstă tânără, de nici 25 de ani să fie Craiul Munților și Craișorul Românilor din

Transilvania, care a contat pentru puternicii zilei și care s-a impus în societatea acelor timpuri.

Născut în 1824 la Vidra de Sus, fiind fiul lui Iancu și Maria Gligor, urmează Liceul catolic de la Cluj.

Este absolvent al *Facultății de Drept din Cluj* și îl regăsim funcționând ca *AVOCAT* pe lângă Tabla regală¹ a Transilvaniei, instanță judecătorească aflată la Târgu Mureș², pe care, semnificativ o regăsim în același perimetru³ și în zilele noastre.

Libera practică în profesia de avocat, în vremea lui Avram Iancu, se obținea, ca și intrarea în magistratură, exclusiv în cadrul acestei instanțe supreme din Țara Românească a Transilvaniei⁴ aflată la Târgu Mureș.

Avram Iancu avea convingerea că Împăratul⁵ îi va ajuta pe românii din Transilvania. Fiind primit în audiență de Împărat, la Curtea de la Viena, Avram Iancu dorea să susțină o pledoarie în favoarea drepturilor multimilenare ale românilor de pe aceste meleaguri. Însă nu este ascultat de Împărat, care dorea doar să îi acorde o decorație, pentru a îl atrage în sfera de influență a dinastiei de la Viena, distincție pe care Craiul Munților a refuzat-o cu demnitate.

Ulterior, în anul 1852, Împăratul aflat în vizită în Principatul Transilvaniei dorește să stea de vorbă cu Avram Iancu despre tensiunile dintre națiunile provinciei. AVRAM IANCU fiind convins că Împăratul nu va lua măsurile potrivite pentru români, a refuzat întâlnirea cu suveranul, ceea ce l-a supărat pe acesta, deoarece Francisc nu era învățat să fie refuzat.

Această decizie a lui Avram Iancu îi va grăbi acestuia sfârșitul, care a fost pus la cale de către serviciile polițienești secrete imperiale, într-un mod mârșav.

Dorința împăratului de a sta de vorbă cu avocatul Avram Iancu denotă marea influență de care se bucura acesta în rândurile românilor, fapt de notorietate chiar și la Viena, la Curtea Imperială.

La 11 Septembrie 1872 va poposi pentru totdeauna la Țebea sub Gorunul lui Horia.

Puțini cunosc Testamentul lui Avram Iancu din 20 Decembrie 1850, prin care lasă întreaga lui avere: „*să treacă în folosul națiunii, pentru ajutor la înființarea unei Academii de Drepturi, tare crezând că, numai cu arma legii vor putea scoate drepturile națiunii Române*”.

Poate că și astăzi, ar fi necesară o Academie de Drepturi așa cum și-a imaginat-o Avram Iancu, pentru propășirea națiunii române.

Personal, în luna Mai a anului 2013, am avut ocazia să revăd Casa lui Avram Iancu de la Târgu Mureș, un loc plin de istorie, acolo unde Avocatul Avram Iancu a trăit și a gândit la apărarea drepturilor multisekulare ale strămoșilor săi și a națiunii române.

Tot în Mai 2013 am trecut cu emoție și pe la Tribunalul Mureș, locul în care și-a desfășurat activitatea profesională avocatul Avram Iancu, personalitate de primă mărime a Istoriei noastre Naționale.

Ideile lui Avram Iancu vor fi realizate odată cu Unirea cea Mare din 1918.

¹ Denumire dată instanței de apel amintind de cele Zece Table.

² Înființat în 1754 ca for de Apel – Instanță de Apel, unde au mai funcționat: Petre Dobra și Alexandru Papiu Ilarian.

³ În anul 1754 Tribunalului Suprem al Transilvaniei s-a mutat de la Mediaș la Târgu Mureș, iar din 1826 funcționează în același sediu cu cel din zilele noastre, al actualului Tribunal din municipiul Târgu Mureș.

⁴ Unde funcționau instituțiile precursorare ale INPPA și INM

⁵ Francisc Iosif I (născut la Viena în 18 august 1830 a trăit până la 21 noiembrie 1916) a fost Împărat al Austriei făcând parte din Casa de Habsburg, el fiind totodată Rege al Ungariei și Boemiei, Rege al Croației, Mare Duce al Bucovinei, Mare Principe de Transilvania, Marchiz de Moravia, Mare Voievod al Voievodatului Serbiei; a vizitat de mai multe ori localități din spațiul actualului teritoriu românesc.

* * * * *

Avocatul Avram Iancu este un simbol al profesiei de avocat și totodată un simbol național al poporului român.

În ședința Consiliului Baroului Dolj din 5 Septembrie 1924 s-a hotărât înființarea Premiului Avram Iancu, fiind adoptat un Regulament cu 9 articole, care stabilea acordarea a 10.000 lei, pentru elaborarea unei lucrări juridice științifice din orice domeniu public sau privat, de către un avocat, din Barourile din România.

Evenimentele din perioada interbelică și postbelică din secolul trecut au întrerupt atribuirea Premiului Avram Iancu.

Baroul Dolj a reluat tradiția acordării Premiului Avram Iancu, unor personalități din domeniul științelor juridice și al profesiei de avocat, pentru realizarea principiilor din Testamentul eroului național, potrivit dorinței acestuia: „luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile națiunii”.

Viața și activitatea avocatului Avram Iancu reprezintă un reper luminos în istoria profesiei noastre.